5672

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΩΡΙΖΟΥΣΩΝ

ΤΑΣ ΔΥΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΗΝ ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Υπο Μ. Μ.

ΙΕΡΕΩΣ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1895.

Τύποις Υἱῶν Α. ΖΕΛΛΙΤΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΧΩΡΙΖΟΥΣΩΝ

ΤΑΣ ΔΥΟ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΗΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΗΝ ΕΓΚΥΚΛΙΟΝ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

Υπο Μ. Μ.

ΙΕΡΕΩΣ ΚΑΘΟΛΙΚΟΥ

1895.

« Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; . . .
« Βόσκε τὰ ἀρνία μου.... Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.»
(Ἰωάν. κα' 15-17).

« Ὁ δὲ εὐθέως ἐνδεικνύμενος τὸ φιλόστοργον, περὶ τοῦ
« ἄλλου μαθητοῦ ἐπυνθάνετο. »
(Ἐωθινόν ια'.)

Ἡ Α. Ἁγιότης ὁ Πάπας Λέων ΙΓ'. ὁ ἐπὶ τῆς Ἀποστολικῆς Καθέδρας διάδοχος τοῦ κορυφαίου Πέτρου, καθῆκον τῆς ποιμαντορικῆς αὐτοῦ φροντίδος ἐπιτελῶν, ἀπηύθυνεν, ὡς γνωστόν, κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1894, γράμμα ἀποστολικὸν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας καὶ λαοὺς τῆς Οἰκουμένης, καλῶν πάντας εἰς τὴν ἑνότητα τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως, καὶ εὐχὰς ποιούμενος ὑπὲρ τῆς συντελέσεως τοῦ μεγάλου καὶ σωτηριώδους τῆς ἑνώσεως ἔργου.

Ἐν τῷ γράμματι ἐκείνῳ, ὅπερ εἰς τὴν ἑλληνίδα μετενεχθὲν φωνήν, διεδόθη καὶ ἐν τῇ καθ'ἡμᾶς Ἀνατολῇ, ἡ Α. Ἁγιότης Λέων ὁ ΙΓ'. πρὸς τὰς ἀνατολικὰς ἰδιαιτέρως ἀποτεινόμενος Ἐκκλησίας, δι' ἐκφράσεων στοργῆς ἀγνοτάτης καὶ ζήλου καίοντος, ἐκάλει αὐτὰς εἰς τὴν ποθητὴν ἕνωσιν, ἐν ᾗ καὶ οἱ Πατέρες αὐτῶν ἔζησαν καὶ ἀπέθανον, καὶ ἀφ' ἧς, ἐν χρόνοις μεταγενεστέροις, πάθη ἀνθρώπινα ἀπέσπασαν αὐτάς. Ὀλίγα εἰσίν, ἔλεγε Λέων ὁ ΙΓ.' πρὸς τοὺς Ἀνατολικούς, τὰ χωρίζοντα ἡμᾶς, ἐν τοῖς πλείστοις τέλεον συμφωνοῦμεν, παρέπεμπε δ' αὐτοὺς εἰς τὰς ἀρχαίας πηγάς, ὅπως ἴδωσι τί οἱ Πατέρες αὐτῶν ἐφρόνουν, ἰδίως περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, ὅπερ, καὶ δικαίως, ὡς τὸ κύριον τῆς διαστάσεως κεφάλαιον, ἡ Α. Ἁγιότης νομίζει.

Εὐθὺς ἅμα τῇ ἐκδόσει τοῦ ἀποστολικοῦ γράμματος Λέοντος τοῦ ΙΓ'. ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐσκέψατο νὰ ἀπαντήσῃ εἰς αὐτό, πλὴν διὰ λόγους ἀγνώστους ἡμῖν, ἡ ἀπάντησις αὕτη ἐπὶ μακρὸν ἀνεβάλλετο, ὅτε τέλος, Ἄνθιμος ὁ Ζ'. διαδεξάμενος τὸν παραιτηθέντα Νεόφυτον τὸν Η'. ἐπὶ τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνου, ὁριστικῶς ἀπεφάσισεν ἵνα, ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ τε καὶ τῆς περὶ αὐτὸν ἱερᾶς Συνόδου, ποιήσηται τῷ Πάπᾳ Λέοντι τῷ ΙΓ.' ἐπίσημον ἀπάντησιν, ἐκτιθέμενος τοὺς ὅρους ὑφ' οὓς καὶ μό-

νους ἔσται δυνατὴ ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν ἕνωσις. Ἡ ἀπάντησις δὲ αὕτη ἀπὸ μηνὸς Αὐγούστου χρονολογουμένη, ἐγένετο γνωστὴ τῷ δημοσίῳ τῇ 29 μηνὸς Σεπτεμβρίου 1895.

Ἐν τῇ ἀπαντήσει ταύτῃ, ἥτις ἐγένετο ὑπὸ τύπον Ἐγκυκλίου ἀπευθυνομένης πρὸς τοὺς Μητροπολίτας, τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Ἐκκλησία τῆς νέας Ῥώμης ἐκφράζει καὶ αὐτὴ διὰ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου, εὐχὰς καὶ πόθους ὑπὲρ τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἑνώσεως, παρατηρεῖ ὅμως μετὰ λύπης ὅτι οἱ Πάπαι, οὓς καὶ θεωρεῖ ὑπευθύνους ἐπὶ τῷ χωρισμῷ, οὐδεμίαν ἔχουσι διάθεσιν νὰ ἐγκαταλίπωσι τὰς ἃς εἰσήγαγον κατὰ διαφόρους ἐποχὰς αἱρετικὰς καινοτομίας, καθιστῶντες οὕτως ἀδύνατον τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡ πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, ἀντιθέτως πρὸς τὰ ὑπὸ Λέοντος τοῦ ΙΓ΄. λεγόμενα, πολλὰς καὶ σπουδαίας, ὡς λέγει, διαφορὰς περὶ τὴν πίστιν ἀναφέρει μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὑφισταμένας, προστίθησι δὲ ὅτι πρὸς ἄρσιν τῆς διαστάσεως καὶ ἐπίτευξιν συνεννοήσεώς τινος, δέον, πρώτιστα πάντων, ἵνα ὁρισθῇ κοινή τις ἀρχὴ καὶ βάσις, ἐφ' ἧς νὰ γένηται ἡ περὶ τῶν διαφορῶν τούτων συζήτησις· ὡς τοιαύτην δὲ προτείνει τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων. « Ἡ Ἀνατολικὴ « Ἐκκλησία, λέγει ἡ Ἐγκύκλιος, ἐστὶν ἑτοίμη ἀποδέξασθαι ὁλοψύχως εἰ « τυχὸν παρέφθειρεν ἡ μὴ κατέχει πᾶν ὅ,τι πρὸ τοῦ ἐννάτου αἰῶνος ὁμο- « λόγουν ὁμοφώνως ἥτε Ἀνατολικὴ καὶ ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία. » (Βλ. Ἐγκυκλ. § ΣΤ΄.)

Τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἕνωσιν εἰλικρινῶς ποθοῦντες, καὶ ἐφιέμενοι συντελέσαι, κατὰ τὸ ἐνόν, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τούτου, ὅπερ πάντες οἱ ἀγαθοὶ εὔχονται καὶ ἐπιμόνως ζητοῦσιν, ἐπιχειροῦμεν τὴν ἐξέτασιν τῶν ὑπὸ τῆς πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς Ἐγκυκλίου ὑποδεικνυομένων διαφορῶν, ἕνα καὶ μόνον προτιθέμενοι σκοπὸν, τὴν ἐξιχνίασιν τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐνθέρμου εὐχῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν εἰπόντος « Πάτερ... περὶ « τῶν πιστευσόντων... εἰς ἐμὲ ἐρωτῶ ἵνα πάντες ἓν ὦσι. » (Ἰωάν. ιζ΄. 20-21).

Ἡ Ἐγκύκλιος πραγματεύεται περὶ τῶν οὐσιωδῶν, ὡς λέγει, περὶ τὴν πίστιν διαφορῶν τῶν χωριζουσῶν τὰς δύο Ἐκκλησίας ἐν δέκα καὶ τρισὶ κεφαλαίοις,

(ζ΄-ιθ΄.), τοῦ μὲν διάφορα συμπτύσσουσα ζητήματα, τοῦ δὲ τὰ αὐτὰ διὰ μακρῶν διεξερχομένη. Τῇ ὑπ' αὐτῆς τηρηθείσῃ τάξει ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῶν διαφόρων ζητημάτων στοιχοῦντες, ἀρχόμεθα τῆς ἐξετάσεως τοῦ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΕΚΠΟΡΕΥΣΕΩΣ

Ἡ μία, ἁγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῶν ἑπτὰ Οἰκου- « μενικῶν Συνόδων ἐπίστευε καὶ ἐδογμάτιζε, λέγει ἡ Ἐγκύκλιος, συνῳδὰ « τοῖς εὐαγγελικοῖς ῥήμασιν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ « Πατρός· ἀλλ' ἐν τῇ Δύσει, ἀπὸ τοῦ Θ΄. αἰῶνος ἤδη, ἤρξατο παραχαράτ- « τεσθαι τὸ ἱερὸν τῆς πίστεως σύμβολον τὸ συνταχθὲν καὶ κυρωθὲν ὑπὸ « Συνόδων Οἰκουμενικῶν, καὶ διαδίδοσθαι αὐθαιρέτως ἡ ἰδέα ὅτι τὸ Πνεῦμα « τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. (Ἐγκυκλ. ζ΄.)

Ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ κεφαλαίῳ τῆς Ἐγκυκλίου περὶ δύο πρόκειται διαφόρων ζητημάτων, τῆς ἐκπορεύσεως δηλαδὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τῆς ἐν τῷ ἱερῷ τῆς πίστεως συμβόλῳ προσθήκης τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ (filioque) φωνῆς. Σαφηνείας χάριν θέλομεν πραγματευθῆ ἰδιαιτέρως περὶ ἑνὸς ἑκάστου τούτων.

§ α΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΕΚΠΟΡΕΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

« Ἡ Ἐκκλησία τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, λέγει ἡ Ἐγκύκλιος, « ἐπίστευε καὶ ἐδογμάτιζεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πα- « τρός· ἀπὸ δὲ τοῦ ἐννάτου αἰῶνος ἤρξατο διαδίδοσθαι αὐθαιρέτως ἡ ἰδέα « ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. »

Πρὸς εὐχερεστέραν τοῦ ζητήματος κατανόησιν, δέον ἐν πρώτοις νὰ ὁρισωμεν τί διὰ τῆς λέξεως ἐκπορεύεσθαι ἐννοοῦμεν. Λέγοντες ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται, ἐννοοῦμεν ὅτι λαμβάνει τὸ εἶναι, τὴν θείαν αὐτοῦ οὐσίαν, παρ' ἐκείνου ἐξ οὗ λέγομεν ὅτι ἐκπορεύεται, ὃν τρόπον λέγοντες περὶ τοῦ Υἱοῦ ὅτι γεννᾶται, νοοῦμεν ὅτι λαμβάνει τὴν θεότητα παρὰ τοῦ Πατρὸς ὅς ἐστιν ὁ τοῦ Υἱοῦ γεννήτωρ. Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λέγομεν ὅτι ἐκπορεύεται παρὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἤτοι λαμβάνει τὴν θείαν οὐσίαν παρ' ἀμφοτέρων τῶν θείων προσώπων ἅτινα προηγοῦνται αὐτοῦ τῇ τάξει.

Ἡ πατριαρχικὴ καὶ συνοδικὴ Ἐγκύκλιος περὶ τῆς θείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως τὸν λόγον ποιουμένη, λέγει ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρός. Δὲν λέγει σαφῶς ὅτι ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, πλαγίως ὅμως ἐξηγεῖ τὸ ἑαυτῆς φρόνημα, ἀποκαλοῦσα αὐθαίρετον τὴν δόξαν τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως, καὶ συγκαταλέγουσα τὴν γνώμην ταύτην μεταξὺ τῶν σπουδαίων καὶ οὐσιωδῶν διαφορῶν αἵτινες χωρίζουσι τὰς δύο Ἐκκλησίας. Ἐν δὲ τῷ κα'. κεφαλαίῳ αὐτῆς σαφέστερον γίνεται λόγος περὶ αἱρετικῶν καινοτομιῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἐξ οὗ δίδοται ἡμῖν εἰκάσαι ὅτι ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία, τῇ τοῦ Φωτίου στοιχοῦσα διδασκαλίᾳ, ἐμμένει καὶ νῦν ἔτι ἐν τῇ γνώμῃ ἐκείνῃ, καθ' ἣν τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ταὐτόν ἐστι τῷ ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι, τοῦ Υἱοῦ μηδαμῶς μετέχοντος τῆς θείας καὶ ἀῤῥήτου ἐκείνης ἐνεργείας ἥτις προβολὴ λέγεται καὶ δι' ἧς ἡ θεότης μεταδίδοται τῷ τρίτῳ τῆς ὑπερουσίου Τριάδος προσώπῳ. Φέρε ἴδωμεν κατὰ πόσον τὸ φρόνημα τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως συμφωνεῖ τῇ πίστει καὶ ὁμολογίᾳ τῶν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας ἀκμασάντων Πατέρων.

Ὁ Ὠριγένης λέγει ὅτι τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι Υἱός, διότι δὲν εἶναι ἐκ μόνου τοῦ Πατρός, ἀλλ' ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, « μόνου τοῦ μονογενοῦς φύσει « Υἱοῦ ἀρχῆθεν τυγχάνοντος, οὐ χρῄζειν ἔοικε τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διακονοῦντος αὐτοῦ τῇ ὑποστάσει οὐ μόνον εἰς τὸ εἶναι, ἀλλὰ καὶ « σοφὸν εἶναι καὶ λογικὸν καὶ δίκαιον, καὶ πᾶν ὁτιποτοῦν χρὴ « αὐτὸ νοεῖν τυγχάνειν, κατὰ μετοχὴν τῶν προειρημένων ἡμῖν « Χριστοῦ ἐπινοιῶν. » (Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγ. τόμ. 6'. 6).

Ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἀποδεικνύει κατὰ τῶν Ἀρειανῶν τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. « Οὐ γὰρ καὶ ὁ Υἱὸς μετέχων ἐστὶ τοῦ Πνεύματος ἵνα διὰ τοῦτο καὶ ἐν τῷ « Πατρὶ γένηται, οὐδὲ λαμβάνων ἐστὶ τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς τοῖς « πᾶσι χορηγεῖ. Καὶ οὐ τὸ Πνεῦμα τὸν Λόγον συνάπτει τῷ Πατρί, ἀλλὰ « μᾶλλον τὸ Πνεῦμα παρὰ τοῦ Λόγου λαμβάνει.... Αὐτὸς γὰρ ὁ « Λόγος, ὡς εἴρηται, τὸ Πνεῦμα δίδωσι, καὶ ὅσα ἔχει τὸ Πνεῦμα παρὰ « τοῦ Λόγου ἔχει. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ Λόγος ἐστὶν ἐν τῷ Πατρί, τὸ δὲ « Πνεῦμα ἐκ τοῦ Λόγου δίδοται, θέλει λαβεῖν ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα ἵνα ὅταν « ἐκεῖνο λάβωμεν, τότε ἔχοντες τὸ Πνεῦμα τοῦ Λόγου τοῦ ὄντος ἐν « τῷ Πατρί, δόξωμεν καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ Πνεῦμα ἓν γενέσθαι ἐν τῷ « Λόγῳ καὶ δι' αὐτοῦ τῷ Πατρί... Νομισθησόμεθα ἐν Υἱῷ καὶ Πατρὶ ἓν « γεγενῆσθαι διὰ τὸ ἐν ἡμῖν εἶναι τὸ Πνεῦμα ὅπερ ἐστὶν ἐν « τῷ Λόγῳ τὸ ὄντι ἐν τῷ Πατρί. (Λόγ. γ'. κατὰ τῶν Ἀρειανῶν, 24-25).

Ἀποδεικνύει ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος κατὰ τῶν Ἀρειανῶν τὴν θεότητα τοῦ Λόγου ἐκ τοῦ ὅτι, κατὰ τὰς Γραφάς, δὲν ἁγιάζει τὸ Πνεῦμα τὸν Λόγον οὐδὲ συνάπτει αὐτὸν τῷ Πατρὶ διὰ τῆς χάριτος, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα, τὴν θεότητα τοῦ ὁποίου δὲν ἐτόλμων εἰσέτι ῥητῶς νὰ προσβάλωσιν οἱ αἱρετικοὶ ἐκεῖνοι, πάντα ὅσα ἔχει καὶ ἑπομένως καὶ αὐτὴν τὴν θείαν φύσιν ἔχει παρὰ τοῦ Λόγου, τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς ὁ ὁρισμὸς τῆς ἐκπορεύσεως. Οὕτω λοιπὸν δὲν λαμβάνει ὁ Λόγος παρὰ τοῦ Πνεύματος τὸ εἶναι Θεός, ὑφ' ἣν ἔλεγον οἱ Ἀρειανοὶ ἔννοιαν, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον Θεός, εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ οὕτως εἶναι ἐν τῷ Λόγῳ ὡς ἐν τῇ αὐτοῦ ἀρχῇ, ὃν τρόπον καὶ ὁ Λόγος εἶναι ἐν τῷ Πατρὶ ὡς ἐν τῇ ἰδίᾳ αἰτίᾳ, τοῦθ' ὅπερ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἐξηγεῖ σαφέστερον λέγων· « οἵαν « ἔγνωμεν ἰδιότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ταύτην ἔχειν τὸ Πνεῦμα « πρὸς τὸν Υἱὸν εὑρήσομεν. » (Ἐπιστ. γ'. πρὸς Σεραπίωνα).

Ἐν ταῖς πρὸς Σεραπίωνα δὲ ἐπιστολαῖς, ἀποδεικνύει τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐξ αὐτῆς τῆς ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως, περὶ τῆς θεότητος τοῦ ὁποίου πραγματεύεται ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐπιστολῇ, ὅπως ἐν τῇ τρίτῃ συμπεράνῃ ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον καὶ λαμβάνον

πάντα ὅσα ἔχει ὁ Υἱός, εἶναι καὶ αὐτὸ ἀληθῶς Θεός. « Ἐπειδὴ γάρ, ὡς « αὐτὸς ὁ Κύριος εἶπεν, οὐ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λα- « λήσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν, καὶ ἐμφυσήσας δέ- « δωκεν ἐξ αὐτοῦ τοῦτο τοῖς μαθηταῖς.... διὰ τοῦτο εἰκότως περὶ τοῦ Υἱοῦ « τοῦ Θεοῦ πρῶτον εἴρηταί τε καὶ γέγραπται, ἵν' ἐκ τῆς περὶ τοῦ Υἱοῦ γνώ- « σεως ἔχειν καὶ τὴν περὶ τοῦ Πνεύματος γνῶσιν καλῶς δυνηθῶμεν. Οἷαν « γὰρ ἔγνωμεν ἰδιότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ταύτην « ἔχειν τὸ Πνεῦμα πρὸς τὸν Υἱὸν εὑρήσομεν. Καὶ ὥσπερ ὁ Υἱὸς « λέγει, πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμά ἐστιν, οὕτως ταῦτα πάντα διὰ τοῦ « Υἱοῦ εὑρήσομεν ὄντα καὶ ἐν τῷ Πνεύματι. Καὶ ὡς ὁ Πατὴρ ἔδειξε τὸν « Υἱὸν λέγων, οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς ἐν ᾧ ηὐδόκησα, οὕτως « τοῦ Υἱοῦ ἐστὶ τὸ Πνεῦμα..... Οὐκοῦν εἰ ὁ Υἱὸς διὰ τὴν πρὸς « τὸν Πατέρα ἰδιότητα, καὶ διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ τῆς οὐσίας ἴδιον « γέννημα, οὐκ ἔστι κτίσμα, ἀλλ' ὁμοούσιος τοῦ Πατρὸς οὕτως οὐκ ἔστι οὐδὲ « τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον κτίσμα, ἀλλὰ κἂν ἀσεβὴς ὁ λέγων τοῦτο, διὰ « τὴν πρὸς τὸν Υἱὸν ἰδιότητα αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐξ αὐτοῦ δίδο- « ται πᾶσι καὶ ἃ ἔχει τοῦ Υἱοῦ ἐστί. » (Ἐπιστ. γ'. πρὸς Σεραπ.).

Ἄξιον σημειώσεως εἶναι τὸ ὅτι ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, τὴν ἐν χρόνῳ ἀποστολὴν τοῦ Πνεύματος πρὸς ἁγιασμὸν τῶν πλασμάτων, σταθερῶς συνάπτει μετὰ τῆς ἀϊδίου καὶ οὐσιώδους ἐκπορεύσεως, ἧς τὴν πρὸς τὰ ἔξω πρόοδον θεωρεῖ ὡς ἀποτέλεσμα καὶ ἐξωτερικὴν ἐκδήλωσιν.

Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ γράφει καὶ τάδε περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως· « Χρίσμα καὶ σφραγὶς λέγεται καὶ ἐστὶ τὸ Πνεῦμα... Καὶ γὰρ τὸ χρίσμα « τοῦτο πνοὴ ἐστὶ τοῦ Υἱοῦ... Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα εὐωδία καὶ μορφὴ « τοῦ Υἱοῦ ἐστὶν, εὔδηλον ὡς οὐκ ἂν εἴη τὸ Πνεῦμα κτίσμα, ἐπει- « δὴ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν μορφῇ Πατρὸς ὑπάρχων, οὐκ ἔστι κτίσμα. » (Πρβ. Ἐπιστ. α.' πρὸς Σεραπ. καὶ περὶ Ἐνσαρκώσεως κατὰ τῶν Ἀρειανῶν).

Ὁ μέγας Βασίλειος διδάσκει, ὡς καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἔχει πρὸς τὸν Υἱὸν τὴν αὐτὴν σχέσιν ἣν ἔχει ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα « Ὡς τοίνυν ἔχει ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, οὕτω πρὸς τὸν « Υἱὸν τὸ Πνεῦμα κατὰ τὴν ἐν τῷ βαπτίσματι παραδεδομένην « τοῦ λόγου σύνταξιν. » (περὶ Ἁγ. Πνεύμ. ιζ'.) Ἀλλ' ὁ Υἱὸς ἀναφέρεται

πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς αἰτιατὸν πρὸς τὸ αἴτιον, ἄρα καὶ τὸ Πνεῦμα τὴν αὐτὴν ἔχει πρὸς τὸν Υἱὸν σχέσιν.

Εἶναι γνωστὴ ἡ γνώμη ἐκείνη τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, καθ' ἣν ἵνα δύο θεῖα πρόσωπα ὦσι καὶ λέγωνται ὁμοούσια, δὲν ἀρκεῖ νὰ ἔχωσι τὴν αὐτὴν οὐσίαν, ἀλλὰ δέον προσέτι τὸ ἕν νὰ ἦνε αἴτιον τοῦ ἑτέρου. « Οὐ γὰρ τὰ « ἀδελφὰ ἀλλήλοις ὁμοούσια λέγεται, ὅπερ τινὲς ὑπειλήφασιν· « ἀλλ' ὅταν καὶ τὸ αἴτιον καὶ τὸ ἐκ τοῦ αἰτίου τὴν ὕπαρξιν « ἔχον, τῆς αὐτῆς ὑπάρχῃ φύσεως, ὁμοούσια λέγεται. » (Ἐπιστ. 52.) Ἀλλ' ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα εἰσὶν ὁμοούσια· ἄρα ἡ ὁ Υἱὸς εἶναι αἰτία τοῦ Πνεύματος ἢ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ. Ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα, τρίτον τῇ τάξει, δὲν δύναται νὰ ἦνε αἰτία τοῦ Υἱοῦ, ὄντος δευτέρου· δέον λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αἰτία τοῦ Πνεύματος. Τοῦτο δὲ σαφέστερον ἐξηγεῖ ὁ Βασίλειος λέγων ὅτι « ἡ φυσικὴ ἀγαθότης, καὶ ὁ κατὰ φύσιν ἁγιασμός, καὶ « τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα ἐκ Πατρὸς διὰ τοῦ Μονογενοῦς ἐπὶ τὸ Πνεῦμα « διήκει. » (Περὶ Ἁγ. Πνεύμ. ιη'.)

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ κατ' Εὐνομίου βιβλίῳ, ἀναγνωρίζων ὡς βέβαιον καὶ παρὰ πάντων ὁμολογούμενον, ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀποδεικνύει ἐκ τοῦ ὁμοουσίου Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ὅτι οὐ μόνον ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Πατρός εἶναι τὸ Πνεῦμα. « Ἐκεῖνο δέ τίνι τῶν πάντων ἄδηλον, ὅτι « οὐδεμία ἐνέργεια τοῦ Υἱοῦ ἀποτετμημένη ἐστὶ τοῦ Πατρός, οὐδέ ἐστί τι « ἐν τοῖς οὖσι τῷ Υἱῷ ὑπάρχον, ὃ τοῦ Πατρὸς ἠλλοτρίωται; Πάντα γάρ, « φησί, τὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶ καὶ τὰ σὰ ἐμά. Πῶς οὖν τοῦ Πνεύματος τὴν « αἰτίαν τῷ Μονογενεῖ μόνῳ προστίθησι....; Πῶς δὲ οὐ φανερόν « ἔχει τὸν κίνδυνον, διαιρεῖν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα; τοῦτο μὲν τοῦ « Ἀποστόλου συνημμένως ἡμῖν παραδιδόντος, καὶ νῦν μὲν Χριστοῦ λέγοντος, « νῦν δὲ τοῦ Θεοῦ... τοῦτο δέ, τοῦ Κυρίου τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας λέ- « γοντος, ἐπειδὴ αὐτὸς ἡ ἀλήθεια, καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. » Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ μεγάλου Βασιλείου, σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο γίνεται δῆλον, ὅτι τὸ εἶναι τὸ Πνεῦμα τινὸς καὶ ἐκπορεύεσθαι παρ' αὐτοῦ τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ἔννοιαν.

Ἰδιαιτέρας μνείας ἄξια εἶναι ὅσα λέγει ἐν τῷ πέμπτῳ κατὰ τοῦ αὐτοῦ Εὐνομίου. « Διατί, ἐρωτᾷ, μὴ καὶ τὸ Πνεῦμα υἱὸς τοῦ Υἱοῦ; » Ἀπαν-

τῶν δὲ λέγει· « οὐ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ, ἀλλ' ἵνα ἡ Τριὰς μὴ νομισθῇ πλῆθος ἄπειρον, υἱοὺς ἐξ υἱῶν ὡς καὶ ἐν ἀνθρώποις ἔχειν « ὑποπτευθεῖσα. » Καὶ μικρὸν κατωτέρω· « λέγομεν τὸ εἰπεῖν υἱὸν ἐξ « Υἱοῦ τὴν Τριάδα εἰς πλήθους ὑποψίαν προσῆγεν ἀνθρώποις ἀκούσασιν. » Ἡ ἐρώτησις αὕτη, ἥτις οὐδένα θὰ εἶχε λόγον, ἐὰν μὴ τὸ Πνεῦμα ἦν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ὡς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου διδομένη εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπάντησις, τρανότατα μαρτυροῦσι τὴν σταθερὰν καὶ γενικὴν πίστιν περὶ τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐκ τῶν λόγων τοῦ ἁγίου Βασιλείου φαίνεται προσέτι, ὅτι τὸ δι' Υἱοῦ ταὐτόν ἐστι τῷ ἐξ Υἱοῦ, τοῦ ἑνὸς ἀδιαφόρως ἀντὶ τοῦ ἑτέρου τιθεμένου.

Ὁ Νύσσης Γρηγόριος, ἀδελφὸς τοῦ μεγάλου Βασιλείου, περὶ τῆς τάξεως τῶν θείων προσώπων διαλεγόμενος, λέγει ὅτι ἐν τῇ Τριάδι οὐδεμία ἄλλη προτεραιότης, πλὴν τῆς τοῦ αἰτίου, ὑπάρχει. Οὕτω δὲ ὁ μέν Πατὴρ νοεῖται πρὸ τοῦ Υἱοῦ διὰ τὸν τῆς αἰτίας λόγον, ὁ δὲ Υἱὸς προθεωρεῖται διὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τῆς τοῦ Πνεύματος ὑποστάσεως. « Ὡς γὰρ συνάπ- « τεται τῷ Πατρὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ εἶναι ἔχων, οὐχ ὑστερίζει κατὰ « τὴν ὕπαρξιν· οὕτω καὶ πάλιν τοῦ Μονογενοῦς ἔχεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, « ἐπινοίᾳ μόνῃ, κατὰ τὸν τῆς αἰτίας λόγον, προθεωρουμένου τῆς τοῦ « Πνεύματος ὑποστάσεως. Ὥστε τοῦ λόγου τῆς αἰτίας ὑπεξῃρημέ- « νου, ἐν μηδενὶ τὴν ἁγίαν Τριάδα πρὸς ἑαυτὴν ἀσυμφώνως ἔχειν. » Κατ' Εὐνομίου, βιβλ. α.')

Ὁ αὐτός, πρὸς Ἀβλάβιον γράφων, λέγει ὅτι ἡ τάξις τῶν θείων προσώπων εἶναι τοιαύτη, ὥστε ὁ μὲν Υἱὸς εἶναι μόνος ἐκ μόνου τοῦ Πατρός, δι' ὃ καὶ Μονογενὴς λέγεται, τὸ δὲ Πνεῦμα εἶναι μὲν καὶ αὐτὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀλλὰ διὰ τοῦ Υἱοῦ. « Τὸ ἀπαράλλακτον τῆς φύσεως ὁμολογοῦντες, τὴν κατὰ τὸ « αἴτιον καὶ αἰτιατὸν διαφορὰν οὐκ ἀρνούμεθα, ἐν ᾧ μόνῳ διακρίνεσθαι τοῦ « ἑτέρου τὸ ἕτερον καταλαμβάνομεν, τῷ τὸ μὲν αἴτιον πιστεύειν εἶναι, τὸ δὲ ἐκ « τοῦ αἰτίου. Καὶ τοῦ ἐξ αἰτίας ὄντος πάλιν ἄλλην διαφορὰν ἐννοοῦμεν, « τὸ μὲν γὰρ προσεχῶς ἐκ τοῦ πρώτου, τὸ δὲ διὰ τοῦ προσεχῶς « ἐκ τοῦ πρώτου, ὥστε καὶ τὸ μονογενὲς ἀναμφίβολον ἐπὶ τοῦ « Υἱοῦ μένειν, καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸ Πνεῦμα μὴ ἀμφιβάλλειν, « τῆς τοῦ Υἱοῦ μεσιτείας καὶ αὐτῷ τὸ μονογενὲς φυλαττούσης, καὶ τὸ

« Πνεῦμα τῆς φυσικῆς πρὸς τὸν Πατέρα σχέσεως μὴ ἀπειργούσης. » (Ἐπιστ. πρὸς Ἀβλάβιον. Πρβ. τοῦ αὐτοῦ Λόγ. γ.' εἰς τὸ Πάτερ ἡμῶν.). Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ παρομοιάζει τὴν ἁγίαν Τριάδα πρὸς τρεῖς λαμπάδας, τῶν ὁποίων ἡ πρώτη ἀνάπτει τὴν τρίτην διὰ τῆς δευτέρας. « Ὥσπερ ἐάν τις ἐν τρισὶ « λαμπάσι διῃρημένην βλέπων τὴν φλόγα, αἰτίαν δὲ τοῦ τρίτου φωτὸς ὑπο- « θώμεθα εἶναι τὴν πρώτην φλόγα ἐκ διαδόσεως διὰ τοῦ μέσου τὸ « ἄκρον ἐξάψασαν. » (Λόγ. περὶ Ἁγ. Πνεύματος) Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν καὶ ὁ Ναζιανζηνὸς λέγει

« Εἷς Θεὸς, ἐκ γενέταο δι' Υἱέος ἐς μέγα Πνεῦμα
« ἱσταμένης θεότητος, ἑνὶ τελέοισι τελείης ». (Migne, Ἑλλ. Πατρ. Τ. 37, σ. 532).

Ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος· « Χριστὸς ἐκ Πατρὸς πιστεύεται, Θεὸς ἐκ Θεοῦ, « καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Χριστοῦ, ἢ παρ' ἀμφοτέρων, ὡς φησὶν ὁ « Χριστός, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ οὗτος ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται.» (Ἀγκυρ. 67.) Καὶ ἀλλαχοῦ « Πνεῦμα γὰρ Θεοῦ, καὶ Πνεῦμα Πατρὸς καὶ Πνεῦμα « Υἱοῦ, οὐ κατά τινα σύνθεσιν, καθάπερ ἐν ἡμῖν ψυχὴ καὶ σῶμα, ἀλλ' ἐν μέσῳ « Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ. » (Ἀγκυρ. 7-8). Ὁ αὐτός· « Φῶς ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, φῶς ἐκ φωτὸς ὁ Υἱὸς... « τὸ δὲ Ἅγιον Πνεῦμα παρ' ἀμφοτέρων. Σὺ τίς εἶ ὁ ἀντιλογιζόμενος « τῷ Θεῷ; εἰ γὰρ Υἱὸν καλεῖ τὸν ἐξ αὐτοῦ, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα τὸ παρ' ἀμ- « φοτέρων... Πνεῦμα Ἅγιον, Πνεῦμα ἀληθείας ἐστί, φῶς τρίτον παρὰ Πατρὸς « καὶ Υἱοῦ. » (Κατὰ τῶν αἱρέσεων, αἵρ. 74).

Ὁ ἅγιος Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας λέγει ὅτι « τὸ Πνεῦμα ὑπάρχει « ἐκ τοῦ Υἱοῦ κατὰ φύσιν.» (Βίβλος τῶν Θησαυρῶν, ἔκδ. Migne, σ. 603.) Καὶ πάλιν Ὅτε τοίνυν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐν ἡμῖν γενόμενον συμμόρφους « ἀποδεικνύει Θεοῦ, πρόεισι δὲ ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, πρόδηλον ὅτι τῆς « θείας ἐστὶν οὐσίας οὐσιωδῶς ἐν αὐτῇ καὶ ἐξ αὐτῆς προϊόν. » (Θη- σαυρ. σ. 584-585). Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι ὁ ἅγιος Κύριλλος λαμβάνει τὸ προϊέναι ἀντὶ τοῦ ἐκπορεύεσθαι, ὡς σαφῶς ἀποδεικνύει ἡ φράσις « οὐσιωδῶς ἐν αὐτῇ καὶ ἐξ αὐτῆς προϊόν. »

Ἐν δὲ τῇ ἐξηγήσει τοῦ ἐννάτου ἀναθεματισμοῦ λέγει « Πάντα ὑπάρ- « χων ὅσα καὶ ὁ Πατὴρ δίχα μόνου τοῦ εἶναι Πατὴρ, καὶ ἴδιον ἔχων τὸ

« ἐξ αὐτοῦ καὶ οὐσιωδῶς ἐμπεφυκὸς αὐτῷ Πνεῦμα Ἅγιον, εἰργάζετο « τὰς θεοσημείας. »

Ὁ αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς Νεστόριον ἐπιστολῇ, τῇ γραφείσῃ ἐξ ὀνόματος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Συνόδου, καὶ ἐπιδοκιμασθείσῃ οὐ μόνον ὑπὸ τῆς ἐν Ἐφέσῳ τρίτης Οἰκουμενικῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τῆς τετάρτης, πέμπτης, ἕκτης καὶ ἑβδόμης, λέγει· « εἰ καὶ ἔστι τὸ Πνεῦμα ἐν ὑποστάσει ἰδικῇ, καὶ δὴ νοεῖται καθ' ἑαυτὸ καθὸ « Πνεῦμα ἐστὶ καὶ οὐχ Υἱός, ἀλλ' οὖν ἔστιν οὐκ ἀλλότριον τοῦ Υἱοῦ. Πνεῦμα γὰρ « ἀληθείας ὠνόμασται καὶ ἔστι Χριστὸς ἡ ἀλήθεια, καὶ προχεῖται πα- « ρ' αὐτοῦ καθάπερ ἀμέλει καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός.» Ὅτι δὲ τὸ προ- « χεῖται τέθειται ἀντὶ τοῦ ἐκπορεύεται βεβαιοῖ αὐτὸς ὁ ἅγιος Κύριλλος λέγων· « προχεῖται ἤγουν ἐκπορεύεται » (Ἐπιστ. 55 Τόμ. 10. σ. 315 Migne). Ἐν δὲ τῇ ἑρμηνείᾳ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον λέγει· « ἀκατηγόρητον οὖν ἄρα παντελῶς καὶ λοιδορίας ἁπάσης ἔξω κείσεται τὸ « λαβεῖν λέγεσθαί τι παρὰ τοῦ Μονογενοῦς τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ. Προϊὸν γὰρ « δι' αὐτοῦ φυσικῶς ὡς ἴδιον αὐτοῦ μετὰ πάντων ὧν ἔχει τε- « λείως, λαμβάνειν λέγεται τὰ αὐτοῦ.» (Migne, Βιβλ. ια'. κεφ. πρῶτον).

Τῆς κοινῆς καὶ ὁμοφώνου ταύτης τῶν Πατέρων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας διδασκαλίας οὐδαμῶς ἀφίσταται ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Ὁ ἅγιος οὗτος Πατὴρ τοῖς ἴχνεσι τῶν πρὸ αὐτοῦ ἑπόμενος, διδάσκει σαφῶς ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς ἐστὶ κοινωνὸς τῆς ἐνεργείας ἐκείνης τοῦ Πατρὸς δι' ἧς ἡ θεία φύσις μεταδίδοται εἰς τὸ Πνεῦμα, καὶ ὅτι ἑπομένως καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὴν καθολικὴν ἔννοιαν ἐκπορεύεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Θέλει μόνον ἵνα ἡ τοιαύτη τοῦ Υἱοῦ μετοχὴ ἐν τῇ τοῦ Πνεύματος προβολῇ, ἐκφέρηται μᾶλλον διὰ τῆς προθέσεως διὰ παρὰ διὰ τῆς ἐκ, τοῦτο δὲ ἵνα μή τις νομίσῃ ὅτι Πατὴρ καὶ Υἱὸς εἰσὶ δύο διάφοροι αἰτίαι τοῦ Πνεύματος, ἢ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι, ὡς ὁ Πατήρ, αἰτία ἀναίτιος. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη εἶναι ὀρθόδοξος, καὶ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἐπιδοκιμάζει καὶ ἀποδέχεται αὐτήν. Κατὰ τὴν καθολικὴν διδασκαλίαν Πατὴρ καὶ Υἱὸς δὲν εἶναι δύο, ἀλλὰ μία καὶ αὐτὴ ἀρχὴ ἢ αἰτία τοῦ Πνεύματος, διότι δὲν διακρίνονται ἀλλήλων εἰμὴ μόνον διὰ τῶν ὑποστατικῶν γνωρισμάτων, ἤτοι τῆς πατρότητος καὶ υἱότητος, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς, καὶ ἑπομένως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ προβλητικῇ ἐνεργείᾳ εἰσὶν ἕν, ὡς λέγει ὁ Χριστός « ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμέν. » (Ἰωάν. ι.' 30).

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὅταν ὁ Δαμασκηνὸς λέγῃ (περὶ Ὀρθ. πίστ. βιβλ. α'. κεφ. 8) « τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς λέγομεν καὶ Πνεῦ- « μα Πατρός ὀνομάζομεν, ἐκ τοῦ Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα οὐ λέγομεν Πνεῦμα « δὲ Υἱοῦ ὀνομάζομεν », δὲν ἀποκλείει τὸν Υἱὸν τῆς τοῦ Πνεύματος προβο- λῆς, ἀλλὰ θέλει μόνον νὰ δηλώσῃ ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι αἰτία ἀναίτιος, ἀλλ' αἰτία αἰτιατή, μόνου τοῦ Πατρὸς ὄντος ἄνευ ἀρχῆς, τοῦ δὲ Υἱοῦ παρὰ τοῦ Πατρὸς λαβόντος πανθ' ὅσα ἔχει· διὸ καὶ ἐπάγεται· « μόνος γάρ αἴτιος ὁ Πατήρ », ἤτοι αἰτία ἄνευ αἰτίας, αἰτία προκαταρκτική.

Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν καὶ ὁ ἅγιος Μάξιμος ἐν τῇ πρὸς Μαρῖνον, πρεσβύ- τερον Κύπρου, ἐπιστολῇ, γράφει ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι, λέγοντες μετὰ τῶν Λατί- νων Πατέρων καὶ τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπο- ρεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ « οὐ ποιοῦσι τὸν Υἱὸν αἰτίαν τοῦ Πνεύματος, μίαν « γὰρ ἴσασιν Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος αἰτίαν τὸν Πατέρα, τοῦ μὲν κατὰ τὴν γέννησιν, τοῦ δὲ κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν· ἀλλὰ λέγουσιν τοῦτο ἵνα δηλώ- « σωσι τὸ δι' αὐτοῦ προϊέναι, καὶ ταύτῃ τὸ συναφὲς τῆς οὐσίας καὶ « ἀπαράλλακτον παραστήσωσι.» Λαμβάνει δηλαδὴ ὁ ἅγιος Μάξιμος τὴν λέξιν αἰτία ἀντὶ τῆς προκαταρκτικῆς αἰτίας, τῆς μὴ ἐχούσης αἰτίαν ἄλλην, οὔσης δὲ ἀφ' ἑαυτῆς, οἷος εἶναι μόνος ὁ Πατήρ. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔν- νοιαν λαμβάνει τὴν λέξιν αἴτιος καὶ ὁ Ναζιανζηνὸς Γρηγόριος λέγων· « Θεὸς ἐν τρισὶ τοῖς μεγίστοις ἵσταται, αἰτίῳ, δημιουργῷ καὶ τελειοποιῷ, « τῷ Πατρί, λέγω, καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι » (Λόγ. λδ.' 8). Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τῷ δευτέρῳ κατ' Εὐνομίου λέγων « κἂν τὰ πάντα « εἰς τὸ εἶναι παρῆχθαι διὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου πιστεύωμεν, ἀλλὰ τὸ πάντων « αἴτιον εἶναι τὸν Θεὸν τῶν ὅλων οὐκ ἀφαιρούμεθα » καὶ « τὸ παρὰ τοῦ « Υἱοῦ γεγενῆσθαι λεγόμενον πρὸς τὴν πρώτην αἰτίαν τὴν ἀναφορὰν « ἔχει. »

Ἐκ τούτων γίνεται δῆλον ὅτι οἱ ἅγιοι Μάξιμος καὶ Δαμασκηνός, λέγον- τες ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι αἰτία τοῦ Πνεύματος δὲν ἐννοοῦσιν ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν με- τέχει τῆς προβλητικῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας, ἀλλ' ὅτι τὴν ἐνέργειαν ταύ- την δὲν ἔχει ἐξ ἑαυτοῦ, ὡς ὁ Πατήρ, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Πατρὸς λαβὼν ὅστις ἐν τῷ γεννᾶν μεταδίδωσιν αὐτῷ πάντα πλὴν τῆς πατρότητος.

Ὅτι ὁ Δαμασκηνὸς καὶ ὁ Μάξιμος δὲν ἐθεώρουν τὸν Υἱὸν ἀμέτοχον τῆς

τοῦ Πνεύματος προβολῆς φαίνεται καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν προβαλλομένων ἡμῖν ὑπὸ τῶν τἀναντία φρονούντων, χωρίων καὶ ἐξ ἄλλων παραλλήλων. Οὕτως, ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῷ περὶ Ὀρθ. πίστεως πρώτῳ βιβλίῳ (κεφ. ιϐ΄.) λέγει « Καὶ « Υἱοῦ δὲ Πνεῦμα, οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ. » Καὶ πάλιν « αὐτὸς μὲν ὁ Πατὴρ ἐστὶ νοῦς, Λόγου ἄβυσσος, Λόγου γεννήτωρ καὶ διὰ « Λόγου προβολεὺς ἐκφαντορικοῦ Πνεύματος... Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκφαν- « τορικὴ τοῦ κρυφίου τῆς θεότητος δύναμις ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐκπορευο- « μένη (αὐτόθι). Ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἰορδάνην ἐπιστολῇ γράφει· « Πνεῦμα Ἅγιον « ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου προϊὸν οὐχ υἱϊκῶς δέ. (1) « Εἰ γὰρ Πατρὸς Υἱὸς ὁ Υἱὸς καὶ Υἱὸς τὸ Πνεῦμα, ἕξει καὶ ἄλλους υἱοὺς καὶ « τοῦτο ἐπ' ἄπειρον. Εἰ δὲ Υἱὸς τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, ἕξει καὶ τοῦτο « Υἱόν, κἀκεῖνο ἕτερον καὶ τοῦτο ἐπ' ἄπειρον.» (Πρϐ. Διάλ. κατὰ Μανιχαίων).

Ὁ δὲ ἅγιος Μάξιμος οὐ μόνον ἐν τῇ πρὸς Μαρῖνον ἐπιστολῇ λέγει ὅτι τὸ Πνεῦμα πρόεισιν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ ἐξηγεῖ τὸ ἑαυτοῦ φρόνημα λέγων ὅτι, τὸ μὲν Πνεῦμα λέγεται Πνεῦμα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ὡς ὂν ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ, ὁ δὲ Υἱὸς οὐ λέγεται τοῦ Πνεύματος ὡς μὴ ὢν ἐκ τοῦ Πνεύματος. (Ἐρωτ. καὶ ἀποκρ. εἰς τὰς Γραφάς, ἀρ. 34). Καὶ πάλιν « τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὥσπερ φύσει κατ' οὐσίαν ὑπάρχει « τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, οὕτως καὶ τοῦ Υἱοῦ φύσει κατ' οὐσίαν ἐστίν, « ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς οὐσιωδῶς δι' Υἱοῦ γεννηθέντος ἀφράστως « ἐκπορευόμενον. » (Ἐπιστ. πρὸς τὸν Ἀχρίδος.)

Πάντα ταῦτα σαφῶς ἀποδεικνύουσιν ὅτι οἱ ἅγιοι Μάξιμος καὶ Δαμασκηνὸς οὐδόλως ἀφίστανται τῆς κοινῆς πᾶσι τοῖς λοιποῖς Πατράσι διδασκαλίας, περὶ τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, κατὰ τὴν καθολικὴν ἔννοιαν, ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ δόγματος τούτου προτιμῶσι τῆς ἐκ προθέσεως τὴν διά, ὁ λόγος τούτου εἶναι, ἵνα μή τις νομίσῃ ὅτι Πατὴρ καὶ Υἱὸς εἰσὶ διάφοροι αἰτίαι, οἵας παρεδέχοντο οἱ Μανιχαῖοι, κατὰ τῶν ὁποίων ἔγραφεν ὁ Δαμασκηνός, ἢ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι, καθὼς ὁ Πατήρ, αἰτία προκαταρκτικὴ, ἐξ ἑαυτοῦ ἔχων τὸ εἶναι, ἀναιρουμένης οὕτω τῆς ἐν τῇ Τριάδι μοναρχίας.

(1) Σημειωτέον ὅτι ὁ Δαμασκηνός, καθάπερ καὶ ὁ Κύριλλος, λαμϐάνει τὸ προϊέναι ἀντὶ τοῦ ἐκπορεύεσθαι.

Ὅτι δὲ ἡ δι' Υἱοῦ φωνὴ δὲν διαφέρει κατ' οὐσίαν τῆς ἐκ τοῦ Υἱοῦ μαρτυρεῖ καὶ ἡ Γραφὴ λέγουσα· « πάντα δι' αὐτοῦ (τοῦ Λόγου) ἐγένετο.» (Ἰωάν. α΄. 3). Μήτοι ἡ Γραφὴ λέγουσα ὅτι πάντα διὰ τοῦ Λόγου ἐγένετο, ἠθέλησε νὰ δηλώσῃ ἡμῖν ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι μετὰ τοῦ Πατρὸς εἷς καὶ ὁ αὐτὸς δημιουργὸς τοῦ παντός; Οὐχὶ βεϐαίως. Τί λοιπὸν σημαίνει τὸ δι' αὐτοῦ; Οὐδὲν ἄλλο ἀλλ' ἢ ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν ἔχει ἐξ ἑαυτοῦ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Πατρὸς, ὅστις διὰ τῆς γεννήσεως μεταδίδωσι τῷ Υἱῷ σὺν τῇ θείᾳ οὐσίᾳ καὶ τὴν μετὰ τῆς θεότητος ταὐτιζομένην βούλησιν καὶ ἐνέργειαν « Ἡ δι' Υἱοῦ φωνὴ, λέγει ὁ μέγας Βασίλειος, ὁμολογίαν τῆς « προκαταρκτικῆς αἰτίας ἔχει, οὐκ ἐπὶ κατηγορίᾳ τοῦ ποιητικοῦ « αἰτίου παραλαμϐάνεται, τὸ ἡνωμένον τῆς θελήσεως παρι- « στῶσα. » (Περὶ Ἁγ. Πνεύμ. κεφ. η΄.). Ὁ δὲ Χρυσόστομος « εἰ ἐνταῦθα « τὸ δι' αὐτοῦ εἴρηται, δι' οὐδὲν ἕτερον τέθειται, ἀλλ' ἵνα μὴ ἀγέν- « νητον ὑποπτεύσῃ τις τὸν Υἱόν. » (Ὁμιλ. ε΄. εἰς τὸν Ἰωάν.)

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν, τὸ λέγειν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ οὐδὲν ἕτερον δηλοῖ ἢ ὅτι τὴν προϐλητικὴν ἐνέργειαν δὲν ἔχει ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ Υἱὸς, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Πατρός.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν Πατέρων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἴδωμεν νῦν τί ἐφρόνουν περὶ τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς θέματος καὶ οἱ Πατέρες τῆς Δύσεως.

Ὁ ἀρχαιότατος Τερτυλλιανὸς λέγει « τρίτον τὸ Πνεῦμα παρὰ « Θεοῦ καὶ Υἱοῦ. » Καὶ πάλιν· « τὸ Πνεῦμα οὐκ ἀλλαχόθεν νομίζω « ἢ παρὰ Πατρὸς δι' Υἱοῦ. » (1).

Ὁ Πικταβίου ἅγιος Ἱλάριος, παραθέμενος τὰ χωρία τῆς Γραφῆς ἔνθα τὸ Πνεῦμα λέγεται Πνεῦμα Θεοῦ καὶ Πνεῦμα Υἱοῦ, λύει τὴν ἀπορίαν τῶν Ἀρειανῶν, ἐρωτώντων πόθεν ἐστὶ τὸ Πνεῦμα οὕτωσί· « Τὸ Πνεῦμα ἐστὶ « δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἐξ οὗ τὰ πάντα » ἤτοι ἐκ τοῦ Υἱοῦ δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξ οὗ τὰ πάντα (2). Ὁ αὐτὸς λέγει ὅτι ὁ Κύριος δὲν ἀφῆκεν ἀμφίϐολον τὸ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύ-

(1) « Tertius est Spiritus a Deo et Filio. » « Spiritum non aliunde puto « quam a Patre per Filium. » (Contra Praxeam, c. 4, 8.)

(2) « Cum dicunt, per quem sit... si responsio nostra displicebit dicentium « *per quem omnia et ex quo omnia sunt*... displiceant et Apostoli et Prophetæ. » (de Trinit. lib. 2.)

ματος ζήτημα. Ἀποδεικνύει δὲ ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἐκ τῶν χωρίων ἐκείνων τῆς Γραφῆς ἔνθα λέγεται ὅτι τὸ Πνεῦμα λαμβάνει παρὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐκπορεύεται παρὰ τοῦ Πατρός. (Βιβλ. ή'. 20).

Ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος διδάσκει ὅτι « καθάπερ ὁ Πατὴρ ἔχει ἐν ἑαυτῷ « ἵνα παρ' αὐτοῦ ἐκπορεύηται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, οὕτω δέδωκε καὶ τῷ « Υἱῷ ἵνα καὶ ἐξ ἐκείνου ἐκπορεύηται τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, « καὶ τοῦτο ἀχρόνως. Ἐὰν πᾶν ὅ,τι ἔχει ὁ Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς ἔχει, « παρὰ τοῦ Πατρὸς ὡσαύτως ἔχει ἵνα καὶ παρ' αὐτοῦ ἐκπο- « ρεύηται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. . . Παρ' ἀμφοτέρων ἐκπορεύεται « ἀμφοτέρων ὂν Πνεῦμα (1). » Ἀλλαχοῦ πάλιν λέγει ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι δύο, ἀλλὰ μία αἰτία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (2).

Τὴν αὐτὴν παραδίδουσι διδασκαλίαν καὶ οἱ λοιποὶ Λατῖνοι Πατέρες, Ἀμβρόσιος, Μάριος Βικτωρῖνος, Φουλγέντιος, Λέων ὁ Μέγας, Γρηγόριος ὁ Διάλογος, ὧν τοὺς λόγους περιττὸν ἡγούμεθα νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα. Ὡς γνωστόν, καὶ αὐτὸς ὁ Φώτιος ὁμολογεῖ ἐν τῇ πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ἀκυληίας ἐπιστολῇ, ὅτι πολλοὶ Πατέρες εἶπον ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, διατείνεται δὲ ὅτι πάντες οὗτοι ἐπλανήθησαν μὴ ἐννοήσαντες καλῶς τὴν Γραφήν.

Ἀλλ' ἡ περὶ τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως διδασκαλία στηρίζεται ἐπ' αὐτῆς τῆς Γραφῆς, ἣν οἱ Πατέρες καὶ ἐννόησαν καὶ ἡρμήνευσαν κάλλιον τοῦ Φωτίου. Ὄντως ἐν τῇ Γραφῇ λέγεται περὶ τοῦ Πνεύματος ὅτι δὲν λαλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ λαλεῖ ὅσα ἀκούει, ἀκούει δὲ καὶ λαμβάνει παρὰ τοῦ Υἱοῦ, ἔχοντος πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ. « Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα « τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν ἀλήθειαν. Οὐ γὰρ λαλήσει « ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγ- « γελεῖ ὑμῖν. Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ « ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμά ἐστί. Διὰ

(1) « Sicut habet Pater in semet ipso ut de illo procedat Spiritus sanctus, « sic dedit Filio ut de illo procedat idem Spiritus sanctus et utrumque sine « tempore.... Si quidquid habet, de Patre habet Filius, de Patre habet utique « ut et de illo procedat Spiritus sanctus... Procedit ab utroque amborum Spiritus.» (De Trinit. 15.)

(2) « Fatendum est Patrem et Filium principium esse Spiritus sancti, non « principia. » (De Trinit. 5.)

« τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται (1), καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. » (Ἰωάν. ις'. 13-15.)

Ἀλλὰ ταῦτα πάντα, περὶ θείου προσώπου προκειμένου, τί ἄλλο δύνανται νὰ σημαίνωσιν, ἀλλ' ἢ τὴν μετάδοσιν τῆς θείας σοφίας ἥτις ταυτίζεται μετὰ τῆς θεότητος; Ὁ Υἱὸς ἐξηγῶν τὴν αἰωνίαν αὐτοῦ γέννησιν παρὰ τοῦ Πατρός, ταῖς αὐταῖς χρῆται λέξεσιν. « Ὁ πέμψας με, λέγει, « ἀληθής ἐστι, κἀγὼ ἃ ἤκουσα παρ' αὐτοῦ, ταῦτα λέγω εἰς τὸν « κόσμον. » Ὁ δὲ Εὐαγγελιστὴς προστίθησιν « οὐκ ἔγνωσαν ὅτι τὸν « Πατέρα αὐτοῖς ἔλεγε. » (Ἰωάν. ή'. 26-27). Καὶ πάλιν· « Ἐγὼ « ἐξ ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλάλησα, ἀλλ' ὁ πέμψας με Πατήρ, αὐτός μοι « ἐντολὴν ἔδωκε, τί εἴπω καὶ τί λαλήσω. . . Ἃ οὖν λαλῶ ἐγώ, « καθὼς εἴρηκέ μοι ὁ Πατήρ, οὕτω λαλῶ. » (Ἰωάν. ιϐ'. 49-50.) « Οὐ δύναται ὁ Υἱὸς ποιεῖν ἀφ' ἑαυτοῦ οὐδέν, ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα « ποιοῦντα· ἃ γὰρ ἂν ἐκεῖνος ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. » (Ἰωάν. ε'. 19.)

Τοὺς λόγους τούτους τοῦ Κυρίου ἑρμηνεύων ὁ Μέγας Βασίλειος λέγει· « οὐκ ἀπροαίρετος ὤν, οὐδὲ τὸ ἐκ τῶν συνθημάτων ἐνδύσιμον ἀναμένων « ταῖς τοιαύταις χρῆται φωναῖς, ἀλλὰ δηλῶν τὴν οἰκείαν γνώμην ἡνωμέ- « νως καὶ ἀδιαστάτως τοῦ Πατρὸς ἐχομένην. Ἆρα οὖν καὶ τὴν λεγομέ- « νην ἐντολὴν μὴ λόγον προστακτικὸν διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων ἐξαγ- « γελλόμενον ἐκδεχώμεθα περὶ τῶν ποιητέων τῷ Υἱῷ ὡς ὑπηκόῳ νομοθε- « τοῦντα, ἀλλὰ θεοπρεπῶς νοῶμεν θελήματος διάδοσιν οἷόν « τινος μορφῆς ἔμφασιν ἐν κατόπτρῳ, ἐκ Πατρὸς εἰς Υἱὸν ἀχρόνως διικνοῦ- « μένην. . . Ὥστε πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ ἐστίν, οὐ κατὰ « μικρὸν προσγινόμενα, ἀλλ' ἀθρόως παρόντα. » (Περὶ Ἁγ. Πνεύμ. κεφ. ή'.)

Ὀρθῶς ἄρα συνάγομεν, μετὰ τῶν Ἁγίων Πατέρων, τὴν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκ τῶν λόγων τοῦ Κυρίου « οὐ γὰρ λαλή- « σει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει. . . Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει ὅτι « ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται. . . Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμά ἐστι, διὰ τοῦτο

(1) Πολλοὶ κώδικες, ἐν οἷς ὁ Βατικανὸς Β., ὁ Σιναϊτικός, ὁ Κανταβριγίας D., πολλοὶ Πατέρες Ἕλληνες, καὶ ἡ ἀρχαία λατινικὴ μετάφρασις, ἔχουσι λαμβάνει ἀντὶ λήψεται.

« εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. » Ἡ ἀκρόασις αὕτη καὶ ἡ λῆψις, περὶ θείου προσώπου προκειμένου, οὐδέν ἐστιν ἕτερον, ἀλλ' ἢ ἐκεῖνο ὅπερ ὁ Βασίλειος ἀποκαλεῖ διάδοσιν τῆς θελήσεως, (ἢ τῆς γνώσεως), ἐξ ἑνὸς θείου προσώπου εἰς τὸ ἕτερον ἀχρόνως διὰ τῆς ἐκπορεύσεως δικνουμένην.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν μέλλοντα χρόνον « λαλήσει », « ἀκούσεται », ᾧ τινι χρῆται ὁ Κύριος, καὶ ἐφ' οὗ τινες θέλουσι νὰ στηρίξωσι νέαν ἔνστασιν κατὰ τῆς ἀχρόνου ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος, ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος λέγει· « Μηδεὶς ἀπορείτω διὰ τὸν μέλλοντα χρόνον τοῦ ῥήματος « ὅσα ἂν ἀκούσῃ « λαλήσει. » Ἡ ἀκρόασις ἐκείνη εἶναι αἰωνία, διότι αἰωνία εἶναι καὶ ἡ « γνῶσις. Ἐν τῷ ἀϊδίῳ τῷ μὴ ἔχοντι οὔτε ἀρχὴν οὔτε τέλος, εἰς οἱονδή- « ποτε χρόνον κἂν τεθῇ τὸ ῥῆμα, εἴτε παρῳχημένον, εἴτε ἐνεστῶτα, εἴτε « μέλλοντα, ὀρθῶς τίθεται. Πάντοτε ἄρα ἀκούει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, διότι « πάντοτε γινώσκει. Καὶ ἔγνω λοιπὸν, καὶ γινώσκει καὶ γνώσεται, διὸ καὶ « ἤκουσε, καὶ ἀκούει καὶ ἀκούσεται. Ἔστι δ' αὐτῷ τὸ ἀκούειν γινώσκειν, « καὶ τὸ γινώσκειν εἶναι. Παρ' ἐκείνου ἄρα καὶ ἤκουσε καὶ ἀκούει καὶ « ἀκούσεται, παρ' οὗ καὶ ἐστί (1). » (Εἰς τὸν Ἰωάν. πραγ. 99. 5.) Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Πατέρες λαμβάνουσιν, ὡς εἴδομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ἀδιαφόρως τὸν ἐνεστῶτα ἀντὶ τοῦ μέλλοντος, λέγοντες ὅτι τὸ Πνεῦμα λαμβάνει παρὰ τοῦ Λόγου. (Ἀθαν. Κύριλ. κ. ἄλ.)

Ὁ δὲ λόγος δι' ὃν ὁ Κύριος ἐχρήσατο μέλλοντι χρόνῳ ἀντὶ ἐνεστῶτος εἶναι εὐνόητος. Ὁμιλῶν πρὸς τοὺς Μαθητὰς αὐτοῦ περὶ τῆς μελλούσης τοῦ Πνεύματος ἐπ' αὐτῶν ἐνεργείας, καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τῶν ἀληθειῶν ἃς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀϊδίως μανθάνει παρὰ τοῦ Υἱοῦ, παρ' αὐτοῦ ἀχρόνως ἐκπορευόμενον, ἐχρήσατο χρόνῳ μέλλοντι ἀνθρωπίνως πρὸς ἀνθρώπους διαλεγό-

(1) « Nec moveat quod verbum futuri temporis positum est, quæcumque audiet « loquetur. Illa quippe audientia sempiterna est, quia sempiterna scientia. In eo « autem quod sempiternum est sine initio et sine fine, cujuslibet temporis verbum « ponatur, sive præteriti, sive præsentis, sive futuri non mendaciter ponitur... Semper « itaque audit Spiritus Sanctus, quia semper scit. Ergo et scivit, et scit, et sciet, ac « per hoc et audivit, et audit, et audiet... Hoc est illi audire quod scire, et scire « illi hoc est quod esse. Ab illo igitur audivit, audit et audiet à quo est. » (S. Aug. in Joan. Tract. 99, 5.)

μενος, καὶ ὡς μέλλον παριστῶν, διὰ τὴν μέλλουσαν τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν, ἐκεῖνο ὅπερ αἰώνιον ἐστι, καὶ ἐπομένως ἀληθὲς ἔν τε τῷ παρελθόντι, τῷ παρόντι καὶ τῷ μέλλοντι.

Ἡ Γραφὴ λέγει προσέτι ὅτι ὁ Υἱὸς πέμπει τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καθάπερ καὶ ὁ Πατήρ. « Ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας. » (Ἰωάν. ιε'. 26.) « Ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς « ὑμᾶς, ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς. » (Ἰωάν. ις' 7.) Ἀλλ' ἐν τῷ Πατρὶ ἡ τοῦ πέμπειν δύναμις περιλαμβάνει καὶ τὴν προβλητικὴν τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν· ἄρα καὶ ἐν τῷ Υἱῷ, ὅστις διὰ τοῦτο καὶ εἶναι εἰς μετὰ τοῦ Πατρὸς προβολεύς.

Πλὴν τούτου, ἡ πέμψις ἐν τοῖς θείοις δὲν δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἀλλ' ἢ ὡς διὰ διαδόσεως, ὡς λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος, τοῦ θελήματος ἐκ τοῦ πέμποντος εἰς τὸν πεμπόμενον γινομένης. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη τῆς θελήσεως διάδοσις, οἷον μορφῆς τινος ἔμφασις ἐν κατόπτρῳ (Βασίλειος), ἡ ἐξ ἑνὸς θείου προσώπου εἰς τὸ ἕτερον, θεοπρεπῶς καὶ ἀχρόνως δικνουμένη, εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ ἀΐδιος καὶ οὐσιώδης ἐκπόρευσις τοῦ πεμπομένου προσώπου παρὰ τοῦ πέμποντος. Κατὰ ταῦτα, λέγουσα ἡ Γραφὴ, ὅτι θεῖόν τι πρόσωπον πέμπεται παρ' ἑτέρου, οὐδὲν ἄλλο δηλοῖ, ἢ ὅτι τὸ πεμπόμενον ἔχει πρὸς τὸ πέμπον σχέσιν αἰτιατοῦ πρὸς τὸ αἴτιον, παρ' οὗ λαμβάνει μετὰ τῆς θείας φύσεως, τὴν δύναμιν δι' ἧς ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν πλασμάτων. Ἡ ἐξωτερικὴ δὲ αὕτη ἐνέργεια, ἡ ἐν χρόνῳ τελουμένη, ἀποτελεῖ κυρίως ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποκαλοῦμεν πέμψιν, ἥτις, ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται, εἶναι ἀποτέλεσμα καὶ σημεῖον τῆς ἀϊδίου ἐκπορεύσεως τοῦ πεμπομένου προσώπου παρὰ τοῦ πέμποντος.

Τὴν ἀλήθειαν ταύτην διαυγῶς, ὡς ἔθος αὐτῷ, ἐξηγῶν ὁ Ἅγιος Αὐγουστῖνος, λέγει· « καθάπερ, τὸ πέμπεσθαι τὸν Υἱὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς, ση- « μεῖον ἐστὶ τοῦ γεννᾶσθαι, οὕτω καὶ τὸ πέμπεσθαι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα « σημεῖον ἐστὶ τοῦ ἐκπορεύεσθαι... Οὔτε δυνάμεθα λέγειν ὅτι « οὐκ ἐκπορεύεται καὶ παρὰ τοῦ Υἱοῦ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα... Λέγων « ὁ Κύριος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, δεικνύει ὅτι,

« Πνεῦμά ἐστι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ (1). Καὶ ἀλλαχοῦ· « Μόνος « ὁ Πατὴρ δὲν πέμπεται, διότι μόνος δὲν ἔχει αἰτίαν ἐξ ἧς νὰ γεννᾶται « ἢ νὰ ἐκπορεύηται. » (2).

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Πατέρες πάντοτε συνάπτουσι τὴν πέμψιν μετὰ τῆς ἐκπορεύσεως, θεωροῦντες τὰ δύο ταῦτα ὡς ἀλληλένδετα. « Ἐκ τοῦ Υἱοῦ « κατὰ φύσιν ὑπάρχει καὶ ἐπὶ τὴν κτίσιν παρ' αὐτοῦ πέμπεται. » (Κύριλλος Βιβλ. Θησαυρ. σελ. 603). « Ὅσα ἔχει τὸ Πνεῦμα παρὰ τοῦ Λόγου ἔχει. . . « Ἐξ αὐτοῦ δίδοται, καὶ ἃ ἔχει τοῦ Υἱοῦ ἐστί. » (Ἀθανάσιος, Λόγ. γ'. κατὰ τῶν Ἀρειαν. καὶ Ἐπιστ. γ'. πρὸς Σεραπίωνα.) Ὁ δὲ Ναζιανζηνὸς τοσοῦτον ἐθεώρει συναφῆ τὴν πέμψιν καὶ τὴν ἐκπόρευσιν, ὥστε λαμβάνει τὸ ἓν ἀντὶ τοῦ ἑτέρου. « Ἴδιον Πατρὸς μὲν ἡ ἀγεννησία, Υἱοῦ δὲ ἡ γέννησις, « Πνεύματος δὲ ἡ ἔκπεμψις. » (Λόγ. 25.) Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ λόγῳ χρῆται τῷ προϊέναι καὶ προέρχεσθαι ἀντὶ τοῦ ἐκπορεύεσθαι.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καλεῖται ἐν τῇ Γραφῇ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ καθὼς καὶ τοῦ Πατρός. « Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ « εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν. » (Πρὸς Γαλάτ. δ'. 6.) « Εἴ δέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ « οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. » (Πρὸς Ῥωμ. κεφ. η'. 9.) « Ἐρευνῶντες « εἰς τίνα ἢ ποῖον καιρὸν ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς Πνεῦμα Χριστοῦ. » (Α'. Πέτρου, α'. 11.)

Ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα, ὡς ὄνομα ὑποστατικόν, εἶναι ἀναφορικόν, ἀναφέρεται δὲ πρὸς ἐκεῖνον οὗτινος λέγεται Πνεῦμα ὡς πρὸς αἴτιον, καθὼς ὁ Υἱὸς ἀναφέρεται πρὸς τὸν Πατέρα ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ. Λέγουσα λοιπὸν ἡ Γραφὴ ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ καθάπερ καὶ τοῦ Πατρὸς, δεικνύει σαφῶς ὅτι παρ' ἀμφοτέρων ἐκπορεύεται. Τοσοῦτο δὲ εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ εἶναι τὸ Πνεῦμα Πνεῦμα τινὸς καὶ ἐκπορεύεσθαι παρ' αὐτοῦ εἰσὶ ταὐτόσημα, ὥστε οἱ Πατέρες ἐξηγοῦσι τὸ ἓν διὰ τοῦ ἑτέρου (Ἀθαν. ἐπιστ. γ'. πρὸς Σεραπ. Γρηγόριος ὁ Νύσσης, Λόγ. γ'. εἰς τὸ Πάτερ ἡμῶν, Βασί-

(1) « Sicut mitti Filium est cognosci quod ab illo (Patre) sit, ita mitti spiritum sanctum est cognosci quod ab illo procedat. Nec possumus dicere quod Spiritus Sanctus et a Filio non procedat . . . Quod ait Dominus quem ego mittam vobis à Patre, ostendit Spiritum Patris et Filii. » (de Trinit. lib. 4, 29-32).

(2) « Solus Pater non legitur missus, quoniam solus non habet auctorem à quo genitus sit, vel a quo precedat. » (Contra serm. Arianor. c. 4.)

λειος βιβλ. ε'. κατ' Εὐνομίου, Κύριλλος εἰς τὸν Ἰωάν. βιβλ. ε'. Αὐγουστῖνος περὶ Ἁγ. Τριάδ. βιβλ. δ'. 29, κ. ἄλ.).

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος πάντα ταῦτα παρερχομένη, ὡσεὶ μηδὲν εἶχε λεχθῆ μέχρι τοῦδε περὶ τῆς ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος παρὰ τῶν καθολικῶν θεολόγων, ἀναφέρει σπουδαίως, πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, τὰ εὐαγγελικὰ ῥήματα· « Ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. » (Ἰωάν. ιε'. 26).

Ἀλλ' ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται παρὰ τοῦ Πατρὸς, οὐδεὶς ποτὲ τῶν καθολικῶν ἠμφισβήτησε. Πλὴν ὅμως, ἕτερον τὸ λέγειν ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται παρὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἕτερον τὸ λέγειν ὅτι ἐκπορεύεται παρὰ μόνου τοῦ Πατρὸς, καθάπερ ἕτερον τὸ λέγειν ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι Θεὸς, καὶ ἕτερον τὸ λέγειν ὅτι μόνος ὁ Πατὴρ εἶναι Θεός. Καθὼς δὲ τὸ ὁμολογεῖν ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι Θεὸς εἶναι εὐσεβὲς καὶ ὀρθόδοξον, τὸ δὲ λέγειν ὅτι μόνος ὁ Πατὴρ, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ Υἱὸς, εἶναι Θεὸς, εἶναι βλάσφημον καὶ αἱρετικόν· οὕτω καὶ τὸ λέγειν ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται παρὰ τοῦ Πατρὸς εἶναι ἀληθὲς καὶ ὀρθόδοξον, τὸ δὲ βεβαιοῦν ὅτι παρὰ μόνου τοῦ Πατρὸς, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται, εἶναι ψευδὲς καὶ κακόδοξον.

Λέγων ὁ Κύριος ὅτι τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται παρὰ τοῦ Πατρὸς οὐδαμῶς ἀποκλείει ἑαυτὸν τῆς προβολῆς ταύτης. Τοὐναντίον, καθὰ ἐξ αὐτοῦ τοῦ προβαλλομένου ἡμῖν χωρίου ἐξάγεται, σαφῶς ὑποδείκνυσιν ὅτι καὶ παρ' αὐτοῦ, ὡς ἔχοντος πανθ' ὅσα ἔχει καὶ ὁ Πατὴρ, ἐκπορεύεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. « Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τουτέστιν ἑαυτοῦ τὸν Παράκλητον εἰπών, λέγει ὁ « Ἅγιος Κύριλλος, παρὰ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἐκπορεύεσθαι φησίν. Ὥσπερ γὰρ « ἔστιν ἴδιον Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ φυσικῶς, ἐν αὐτῷ τε ὑπάρχον καὶ δι' αὐτοῦ « προϊὸν, οὕτω καὶ τοῦ Πατρός... εἰς ἕνα θεότητος λόγον ἡ Ἁγία Τριὰς ἀνα- « σφίγγεται. » (Εἰς τὸν Ἰωάν. βιβλ. ε'. 15). Ὁ δὲ ἅγιος Αὐγουστῖνος λέγει· « Περὶ τοῦ Πνεύματος ὁμιλῶν ὁ Υἱὸς λέγει ὅτι παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, « διότι αἴτιος τῆς ἐκπορεύσεως εἶναι ὁ Πατὴρ, ὅστις τοιοῦτον ἐγέννησεν Υἱὸν, « καὶ ἐν τῷ γεννᾷν δέδωκεν αὐτῷ ἵνα παρ' αὐτοῦ ἐκπορεύηται τὸ Ἅγιον « Πνεῦμα » (1). Οὐδὲν ἄρα ἐξάγεται κατὰ τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως

(1) « Quun de illo (Spiritu) loqueretur Filius, ait, de Patre procedit, quoniam Pater, processionis ejus est auctor, qui talem genuit Filium et gignendo dedit ut etiam de ipso procederet Spiritus Sanctus. » (Contra Maxim. Arian. lib. 2, cap. 14.)

τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων εἰς ἃ παραπέμπει ἡμᾶς ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος. Ἐξ ἐναντίας, τὰ ῥήματα ταῦτα, μετὰ τῶν προηγουμένων, « Πνεῦμα τῆς ἀληθείας » καὶ « ὃν ἐγὼ πέμψω « ὑμῖν », ἀποτελοῦσιν ἰσχυρὰν ἀπόδειξιν τοῦ δόγματος τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἀλλὰ, θὰ εἴπῃ τις, διατί οἱ Πατέρες τῆς Β'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐξηγοῦντες τὴν περὶ τῆς θεότητος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πίστιν, οὐδὲν εἶπον περὶ τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁρίσαντες ἁπλῶς, « καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον... τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον; »

Εἰς τὴν ἀπορίαν ταύτην ἀπαντῶντες, λέγομεν ὅτι ἡ Β'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ὥρισε τὴν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διότι ταύτην ἠρνοῦντο οἱ Πνευματομάχοι, λέγοντες ὅτι μόνος ὁ Υἱὸς εἶναι αἰτία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τοῦτο δι' ἐνεργείας ἰδιαιτέρας, τοῦ Πατρὸς ἀποτετμημένης. Τὴν πλάνην λοιπὸν ταύτην ἀναιροῦσα ἡ Σύνοδος, ὥρισεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς, μὴ ποιουμένη ἰδίᾳ τοῦ Υἱοῦ μνείαν, καὶ διότι πάντες παρεδέχοντο τότε τὸν Υἱὸν αἰτίαν τοῦ Πνεύματος, καὶ διότι ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύσεως συμπεριελαμβάνετο, κατὰ τὴν κοινὴν τῶν Πατέρων διδασκαλίαν, καὶ ἡ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσις, τοῦ Υἱοῦ ἔχοντος πάντα ὅσα ἔχει καὶ ὁ Πατὴρ δίχα μόνου τοῦ εἶναι Πατήρ.

Ἡ ἀλήθεια τῶν ὑφ' ἡμῶν λεγομένων γίνεται καταφανὴς ἐξ ὅσων παρεθέσαμεν ἤδη ἀνωτέρω ἐκ τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπαναλαμβάνομεν ἐνταῦθα, ὡς διασαφηνίζοντα λίαν τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ζήτημα. Ὁ αἱρετικὸς Εὐνόμιος ἔλεγεν ὅτι μόνος ὁ Υἱὸς εἶναι αἰτία τοῦ Πνεύματος, ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος, παραδεχόμενος ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι αἰτία, ἀποδεικνύει ἐκ τοῦ ὁμοουσίου Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ὅτι οὐχὶ μόνος ὁ Υἱὸς, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ ὁ Πατὴρ εἰσὶν αἰτία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. « Οὐδεμία ἐνέργεια τοῦ « Υἱοῦ, λέγει, ἀποτετμημένη ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, οὐδέ ἐστί τι ἐν « τοῖς οὖσι τῷ Υἱῷ ὑπάρχον ὃ τοῦ Πατρὸς ἠλλοτρίωται. Πῶς « οὖν μόνῳ τῷ Μονογενεῖ τὴν αἰτίαν τοῦ Πνεύματος προστίθησι; (Κατ' Εὐνομίου βιβλ. δ'.).

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Μεγάλου Βασιλείου δεικνύουσι σαφῶς ὑπὸ ποίαν ἔννοιαν οἱ Πατέρες τῆς δευτέρας Συνόδου ὥρισαν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρός. Ἐκπορεύεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καθόσον ὁ Πατὴρ εἶναι ἓν μετὰ τοῦ Υἱοῦ, εἰς ὃν διὰ τῆς γεννήσεως μεταδίδει μετὰ τῆς θείας φύσεως καὶ τὴν προβλητικὴν τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν.

Ἀποδείξαντες ὅτι ἡ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν εἶναι γνώμη αὐθαίρετος οὐδὲ καινοτομία αἱρετικὴ, ἀλλ' ἀλήθεια θεόθεν ἀποκαλυφθεῖσα καὶ ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ πιστευθεῖσα, μεταβαίνομεν ἤδη ἐπὶ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ζητήματος, ἤτοι τὴν ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς Πίστεως γενομένην προσθήκην τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ (filioque) φωνῆς.

§ 6'.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΘΗΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚ ΤΟΥ ΥΙΟΥ (FILIOQUE)

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, ἀφοῦ πρῶτον προσέβαλεν αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν τοῦ δόγματος τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως, ἐπιτίθεται εἶτα κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, παραχάραξιν τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου κατηγοροῦσα αὐτῆς, διότι τὴν ἑαυτῆς πίστιν ἐπεξηγοῦσα, προσέθηκεν ἐν αὐτῷ τὴν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ φωνήν.

Τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου ὑπεραπολογούμενοι, θὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἔχει οὐ μόνον τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τὸ καθῆκον νὰ ἐξηγῇ τὴν ἑαυτῆς πίστιν, καὶ νὰ προβάλλῃ αὐτὴν τοῖς πιστοῖς ὑπὸ τύπον συμβόλου, ἀναπτύσσουσα τὰς ἑκάστοτε ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν προσβαλλομένας ἀληθείας, καὶ προστιθεῖσα αὐτὰς εἰς τὸ ἤδη ἐν χρήσει ὑπάρχον Σύμβολον, ἢ καὶ ἰδιαιτέρως διατυποῦσα, ὡς ἂν ἤθελε κρίνει προσφορώτερον.

Ἡ Ἐκκλησία ἱδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας (Α'. πρὸς Τιμόθ. γ'. 15), ἐντολὴν ἔχει νὰ τηρῇ πιστῶς τὴν παρακαταθήκην τῆς πίστεως φρουροῦσα αὐτὴν ἀπὸ πάσης

τῶν ἐναντίων προσβολῆς. Πρὸς ἐκπλήρωσιν δὲ τῆς ἐντολῆς ταύτης, ἔλαβε πλήρη παρὰ τοῦ Κυρίου ἐξουσίαν, δυναμένη οὕτως αὐθεντικῶς καὶ μετὰ κύρους ἀλανθάστου, νὰ ὁρίζῃ τὰ τῆς πίστεως δόγματα, καὶ νὰ καταδικάζῃ ἀμετακλήτως, τὰς πλάνας τῶν ἀποτολμώντων νὰ διαμφισβητήσωσιν αὐτῇ τὴν ἣν ἐνεπιστεύθη θεόθεν παρακαταθήκην.

Τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας εἶναι οὐσιῶδες καὶ ἀναφαίρετον, ἀνήκει δὲ τῇ νῦν Ἐκκλησίᾳ οὐχ ἧττον ἢ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν πρώτων αἰώνων, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ οὔσης ἀείποτε τῆς αὐτῆς, καὶ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν καὶ τὰ αὐτὰ πάντοτε ἐχούσης δικαιώματα. Ἀντίκειται δὲ προφανῶς εἰς τὴν φύσιν τῆς θεόθεν συσταθείσης ἀλανθάστου Ἐκκλησίας, τὸ ἀποβαλεῖν τὸ δικαίωμα τοῦ ἐπεξηγεῖν τὰς ἑκάστοτε ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν διαμφισβητουμένας θείας ἀληθείας, καὶ προβάλλειν αὐτὰς τοῖς πιστοῖς εἰς ὁμολογίαν. Πῶς; Αἱ πύλαι τοῦ Ἅδου θὰ ἐξανίστανται κατὰ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Σατανᾶς διὰ τῶν διακόνων αὐτοῦ θὰ ζητῇ νὰ σινιάσῃ τοὺς πιστοὺς, τὰ τέκνα τοῦ ψεύδους θὰ διαδίδωσιν ἐλευθέρως τὰς ἑαυτῶν πλάνας, καὶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ὁ στύλος καὶ τὸ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας, δὲν θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἑαυτῆς πίστιν, καὶ νὰ ὁρίσῃ τὸν τύπον τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας; Φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἀλήθεια ἣν ὑποστηρίζομεν, εἶναι λίαν σαφὴς ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ δὲν χρήζει μείζονος διασαφήσεως.

Διὰ τοῦτο καὶ βλέπομεν τὴν Ἐκκλησίαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, τῷ φυσικῷ αὐτῆς χρωμένην δικαιώματι, καὶ νέον τῆς πίστεως Σύμβολον ἀντιτάττουσαν ἐν τῇ Α'. Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, κατὰ τῆς τοῦ Ἀρείου βλασφημίας. Διεμαρτύροντο οἱ αἱρετικοὶ κατηγοροῦντες τὴν Ἐκκλησίαν, διότι καιναῖς ἐχρήσατο λέξεσι καὶ τύποις μὴ ἀπαντῶσιν ἐν τῇ Γραφῇ. Πλὴν οἱ Πατέρες ἐπεβεβαίωσαν τὸ ὅπερ ἔχει ἡ Ἐκκλησία δικαίωμα τοῦ ἐξηγεῖν τὴν ἑαυτῆς πίστιν, οὐδεμίαν δόντες προσοχὴν εἰς τὰς κραυγὰς τῶν αἱρετικῶν.

Ἐπῆλθον βραδύτερον οἱ Πνευματομάχοι, λέγοντες, ὅτι τὸ Πνεῦμα δὲν εἶναι Θεὸς, οἱ δὲ Πατέρες τῆς Β'. Συνόδου, τὴν νέαν αἵρεσιν ἀναιροῦντες, ἀνέπτυξαν τὴν περὶ τῆς θεότητος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, προσθέσαντες εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας τὰς λέξεις « τὸ κύριον, τὸ ζωο-
« ποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυ-
« νούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, κτλ. » Ἡ αὐτὴ Σύνοδος, καὶ ἄλλα μέρη

τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας ἐπεξηγοῦσα, προσέθηκε τὰς λέξεις « ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων », « ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου », « οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος », καὶ ἄλλα τινα.

Ἀλλὰ, λέγουσιν, οἱ τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν ἐπὶ παραχαράξει τοῦ ἱεροῦ Συμβόλου κατηγοροῦντες, μέχρι μὲν τοῦ σημείου τούτου ἐξῆν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσθήκας ποιεῖν καὶ τὴν ἐν τῷ Συμβόλῳ περιεχομένην πίστιν ἀναπτύσσειν· τῆς ἐν Ἐφέσῳ ὅμως Γ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀπαγορευσάσης « ἑτέραν πίστιν προφέρειν, ἤγουν συγγράφειν ἢ συντιθέναι παρὰ τὴν ὁρι-
« σθεῖσαν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν τῇ Νικαίᾳ συνελθόντων ἐν
« ἁγίῳ Πνεύματι. » (Πράξ. 6. Labbe τόμ. 3 στ. 689), ἡ Ἐκκλησία ἀπέβαλεν ὅπερ εἶχε δικαίωμα, οὐδὲ δύναται, ὡς τὸ πρὶν, νὰ ἐξηγῇ τὴν ἑαυτῆς πίστιν, καὶ νὰ ἀντιτάσσῃ κατὰ τῶν νέων αἱρέσεων καινοὺς ὁμολογίας τύπους.

Πλὴν οἱ ταῦτα λέγοντες πλανῶνται μεγάλως, ἀποδίδοντες εἰς τὸν κανόνα τῆς Συνόδου ἔννοιαν ὅλως ἀλλοίαν τῆς πραγματικῆς.

Ἵνα ἐννοήσῃ τις καλῶς εἰς τί κυρίως ἀπέβλεπον οἱ Πατέρες τῆς Τρίτης Συνόδου τὸν κανόνα ἐκεῖνον θεσπίζοντες, δέον νὰ γινώσκῃ τὸν λόγον ὅστις παρώρμησεν αὐτοὺς εἰς τὴν θέσπισιν τοῦ κανόνος τούτου. Ὁ λόγος οὗτος ἦν σύμβολόν τι πίστεως αἱρετικὸν ὑπὸ τῶν Νεστοριανῶν χαλκευθέν, δι' οὗ πολλοὶ ἐξηπατῶντο, καὶ ὅπερ κατήγγειλεν εἰς τὴν Σύνοδον ὁ πρεσβύτερος Χαρίσιος. Τοῦ αἱρετικοῦ τούτου συμβόλου ἀναγνωσθέντος καὶ ἀπορριφθέντος, ἡ Σύνοδος πρὸς περιορισμὸν τῶν αἱρετικῶν καὶ ἀποσόβησιν παντὸς κινδύνου ἐξαπατήσεως τῶν πιστῶν, ὥρισε, « μηδενὶ ἐξεῖναι προφέρειν, ἤγουν συγ-
« γράφειν ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν, παρὰ τὴν ὁρισθεῖσαν παρὰ τῶν ἁγίων
« Πατέρων, τῶν ἐν τῇ Νικαίᾳ συνελθόντων ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ. »

Τοῦ λόγου τῆς ἀπαγορεύσεως τοιούτου ὄντος, τίς δύναται ἐλλόγως νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι διὰ τοῦ κανόνος τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἡ οὖσα καὶ μένουσα πάντοτε ἡ αὐτὴ, ἀπεστερήθη τὸ φυσικὸν καὶ ἀπαράγραπτον αὐτῆς δικαίωμα τοῦ ἀναπτύσσειν τὴν ἑαυτῆς ὁμολογίαν, καὶ ἀντιτάσσειν αὐτὴν κατὰ τῶν νέων πλανῶν καὶ αἱρέσεων; Διότι οἱ Πατέρες τῆς Τρίτης Συνόδου ἠθέλησαν νὰ περιστείλωσι τῶν πονηρῶν τὴν μοχθηρίαν καὶ νὰ ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν πᾶν μέσον διαστρο-

φῆς τῶν ὀρθοδόξων, θὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ ἀλάνθαστος τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, τῆς ἀληθείας ὁ στύλος καὶ τὸ ἑδραίωμα, δὲν ἔχει πλέον τὴν ἐξουσίαν ἣν παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἔλαβε, τοῦ κυβερνᾷν τοὺς πιστοὺς καὶ ὁδηγεῖν αὐτοὺς εἰς νομὰς σωτηρίους, προφυλάττουσα αὐτοὺς ἀπὸ πάσης τῶν ἐναντίων προσβολῆς καὶ σαφῶς αὐτοῖς παραδίδουσα τὸν λόγον τῆς ἀληθείας;

Οὐχί· οὐδέποτε οἱ Πατέρες τῆς Τρίτης Συνόδου διενοήθησαν, ἀλλ' οὔτε νὰ διανοηθῶσιν ἠδύναντο, ν' ἀφαιρέσωσιν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τὸ ὅπερ ἔχει παρὰ Χριστοῦ ἀναφαίρετον δικαίωμα τοῦ ἐπεξηγεῖν τὴν ἑαυτῆς πίστιν, καὶ προβάλλειν αὐτὴν τοῖς πιστοῖς, ὑφ' ὃν ἂν ἤθελε νομίσει προσφορώτερον τύπον.

Τὴν γνησίαν τοῦ κανόνος τῆς ἐν Ἐφέσῳ ἔννοιαν γνωρίζουσιν ὑμῖν οἱ Πατέρες τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, ἐν οἷς λέγουσι πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μαρκιανόν.

Τοῦ Διοσκόρου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν τὸν κανόνα ἐκεῖνον ἐπικαλουμένων κατὰ τῆς δογματικῆς τοῦ Πάπα Λέοντος ἐπιστολῆς, ὡς εἰσαγούσης νέον ὁμολογίας τύπον, οἱ Πατέρες τὸν κανόνα ἐκεῖνον ἑρμηνεύοντες, λέγουσιν, ὅτι σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο νὰ θέσῃ φραγμόν τινα εἰς τῶν πονηρῶν τὴν αὐθάδειαν, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ καταργήσῃ τῆς Ἐκκλησίας τὰ δικαιώματα. « Πᾶς γὰρ « νόμος τοῖς πονηροῖς ἀπαγορεύει τὴν ἁμαρτίαν, οὐ τοὺς κρι- « τὰς ἀπείργει τῆς ἐξουσίας· ἄλλως τε μανθανέτωσαν, ὡς καὶ « νῦν ἔξεστιν, ἀμφισβητήσεως φυείσης, ταῖς τῶν Πατέρων ἑρ- « μηνείαις, τὴν ἡμετέραν ἐπισυνάπτειν ὁμολογίαν. » Καὶ πάλιν· « Ἀνάγκη καὶ ἡμᾶς ταῖς αὐτῶν (τῶν αἱρετικῶν) ἐπινοίαις ἀντιτάττειν « τὸν ἔλεγχον, οὐχ ὡς τι λεῖπον τῇ πίστει καινουργοῦντας ἀεὶ πρὸς εὐσέ- « βειαν, ἀλλ' ὡς τοῖς παρ' ἐκείνων καινοτομουμένοις ἐπινοοῦντας τὰ πρόσ- « φορα. » (Mansi, 7, σελ. 455.)

Ὅτε δὲ βραδύτερον οἱ Μονοφυσῖται ἐπανελάμβανον κατ' αὐτῆς τῆς Δ'. Συνόδου τὴν κατηγορίαν ἣν οἱ περὶ τὸν Διόσκουρον ἐπέφερον κατὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Πάπα Λέοντος, ὅτι δηλαδὴ διὰ τῆς νέας αὐτῆς ἐκθέσεως ἠθέτησε τὸν κανόνα τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου, ὁ Ἀλεξανδρείας Εὐλόγιος, τῆς Δ'. Συνόδου ὑπεραπολογούμενος, δὲν λέγει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγουσι σήμερον οἱ θεολόγοι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι δηλαδὴ ἡ Σύνοδος αὕτη καὶ περ

νέαν πίστεως ὁμολογίαν συνθέσασα δὲν προσέθηκεν ὅμως αὐτὴν εἰς τὸ Σύμβολον, καθότι τὸ τοιοῦτο οὐδεμίαν ἔχει ἀξίαν, τοῦ κανόνος τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου οὐδεμίαν τοιαύτην ἄσκοπον διάκρισιν ποιουμένου, ἀλλὰ τὴν ἀπολογίαν αὐτοῦ στηρίζει ἐπὶ τῆς ὀρθῆς ἑρμηνείας τοῦ κανόνος, λέγων ὅτι δι' αὐτοῦ ἡ ἐν Ἐφέσῳ Σύνοδος ἀπαγορεύει μὲν πᾶσαν προσθήκην ἐναντίαν εἰς τὴν πίστιν τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, οὐχὶ δὲ καὶ προσθήκην συμφωνοῦσαν τῇ πίστει ἐκείνῃ, ἄλλως δι' αὐτοῦ πρώτη θὰ κατεδικάζετο ἡ Δευτέρα Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἥτις τοσαύτας ἐποιήσατο προσθήκας εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Νικαίας. « Ναὶ δὴ καὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ἑκατὸν πεντή- « κοντα ἁγίων Πατέρων, ἐξ ὧν οὗτοι παραληροῦσι, παραγράφε- « ται· τὸν πνευματομάχον γὰρ αὕτη καθελοῦσα τῷ κατὰ τὴν « Νίκαιαν ἐκφωνηθέντι ὅρῳ τὴν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος θεο- « λογίαν προσθεῖσα συνήρμοσε . . . Καὶ γὰρ ἡ ἐν Ἐφέσῳ Σύνο- « δος, πίστιν μὲν ἑτέραν, ἧς ἐναντία τὰ δόγματα πρὸς τὴν « ἐν Νικαίᾳ καθέστηκε Σύνοδον, παντελῶς ἐκτίθεσθαι δι- « κώλυσεν· ἀκηράτων δὲ τῶν ἐν αὐτῇ σωζομένων, ἅπερ ὁ « καιρὸς ἀπαιτεῖ προστιθέναι, αὐτῆς τε γέγονεν ἔργον, καὶ « τῶν πραγμάτων ἡ φύσις διδάσκαλος, καὶ τῆς Ἐκκλησίας « ὁρᾶται τοῦτο στέργουσα διὰ παντὸς ἡ παράδοσις. » (Εὐλόγιος, ἐν τῇ τοῦ Φωτίου Βιβλιοθ. Migne, T. 103, σελ. 104-9.)

Ὅτι ἡ ἐν Ἐφέσῳ Σύνοδος διὰ τοῦ κανόνος αὐτῆς ἀπηγόρευσε κυρίως πίστιν ἐναντίαν τῇ τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἡ Σύνοδος αὕτη ἐδέξατο ἄνευ οὐδεμιᾶς παρατηρήσεως τὸ Σύμβολον, ὅπερ ὁ Χαρίσιος παρουσίασεν αὐτῇ ὡς Σύμβολον τῆς Νικαίας, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ὀρθοδοξίας αὐτοῦ, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν συμφωνεῖ κατὰ λέξιν οὔτε πρὸς τὸ τῆς Νικαίας, οὔτε πρὸς τὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1).

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἔχει καὶ νῦν ἔτι πλὴν τοῦ συνήθους Συμβόλου, καὶ τρία ἕτερα πολὺ ἐκτενέστερα, τὰ ὁποῖα ἀπαγγέλλουσιν οἱ μέλλοντες χειροτονεῖσθαι Ἐπίσκοποι, καὶ ἐν οἷς πλεῖστα ὑπάρ-

(1) Ἐν τῷ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἄρθρῳ ὁ Χαρίσιος ἔλεγε· « Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸν Παράκλητον, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ », τοῦθ' ὅπερ οὔτε ἐν τῷ τῆς Νικαίας, οὔτε ἐν τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Συμβόλῳ ἀπαντᾷ. » (Hard. T. 1. σελ. 1515.)

χουσι μὴ ἀπαντῶντα ἐν τοῖς Συμβόλοις τῆς Νικαίας καὶ Κωνσταντινουπόλεως ;

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξεστιν ἡμῖν συναγαγεῖν ὅτι διὰ τοῦ κανόνος τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου, δογματικῶς ἐξεταζομένου, ἀπαγορεύεται ὁμολογία πίστεως ἐναντίας τῇ τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων Πατέρων, οὐχὶ δὲ καὶ πίστεως συμφωνούσης ἐκείνῃ· πειθαρχικῶς δὲ ἢ διοικητικῶς θεωρουμένου, ἀπαγορεύεται δι' αὐτοῦ τοῖς ἀτόμοις, τοῖς ἰδιώταις εἴτε κληρικοῖς, εἴτε λαϊκοῖς, τὸ συντιθέναι ἄλλην πίστεως ὁμολογίαν παρὰ τὴν κρατοῦσαν, οὐδαμῶς ὅμως καταργεῖται τὸ φυσικὸν καὶ ἀπαράγραπτον τῆς Ἐκκλησίας δικαίωμα τοῦ ἐπεξηγεῖν τὴν ἑαυτῆς πίστιν, καὶ προβάλλειν αὐτὴν τοῖς πιστοῖς ὑφ' ὃν ἂν ἤθελεν ἐγκρίνει τύπον.

Ἀλλὰ, λέγει ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, « Λέων ὁ Γ'. « ὁ ὀρθόδοξος προκάτοχος Λέοντος τοῦ Π'., ἀπεκήρυξε τὴν καὶ ἐκ τοῦ « Υἱοῦ προσθήκην, καὶ ἐνεχάραξεν ἀκέραιον καὶ ἄνευ προσθήκης τὸ ἱερὸν « Σύμβολον ἐπὶ δύο ἀργυρῶν πλακῶν προσεπιγράψας· « Ταῦτα Λέων ἐθέμην « δι' ἀγάπην καὶ ἐπὶ προφυλακῇ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. »

Λέων ὁ Γ'., ὃν ὀρθόδοξον ἀναγνωρίζει ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, ἐπίστευε, μεθ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται παρὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Περὶ τῆς ἐκπορεύσεως ταύτης ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ διαλεγόμενος πρὸς τοὺς πρέσβεις τῆς ἐν Ἀκουϊσγράνῳ Συνόδου, ἔλεγε· « κἀγὼ οὕτω πιστεύω καὶ οὕτω κρατῶ μετὰ πάντων τῶν συγγρα« φέων καὶ τῆς αὐθεντίας τῶν Γραφῶν. Δὲν ἐπιτρέπω δὲ ἄλλως περὶ τού« του φρονεῖν ἢ διδάσκειν. Τοὺς δὲ τἀναντία φρονοῦντας ἐὰν μὴ ἐπιστρα« φῶσι καὶ θελήσωσι τὴν ἔννοιαν ταύτην κρατεῖν, ὅλως ἀποβάλλομαι. » (1).

Καί περ τὴν αὐτὴν ἔχων γνώμην ἦν καὶ αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι περὶ τῆς ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ Πνεύματος, Λέων ὁ Γ'., δὲν ἠθέλησεν, ἐκ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἱερὰν ἀρχαιότητα, οὐδεμιᾶς ἄλλως ἀνάγκης ἐπικειμένης, νὰ παραδεχθῇ τὴν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ προσθήκην. Τὰς Ἐκ-

(1) « Ita sentio, ita teneo cum omnibus auctoribus et sacræ Scripturæ auctori« tatibus. Si quis aliter de hac re sentire vel docere voluerit, defendo. Et nisi conver« sus fuerit, et secundum hunc sensum tenere voluerit, contraria sentientem funditus « rejicio. » (Labbe, Concil. t, VII., Petavius, Dogm. theolog. t. II.)

κλησίας ὅμως τῆς Ἱσπανίας (1), Γαλλίας καὶ Γερμανίας, αἵτινες ἀπήγγελλον τὸ Σύμβολον μετὰ τῆς προσθήκης δὲν ἀπέκοψε τῆς Ἐκκλησίας, οὔτε ἀπεστέρησεν αὐτὰς τῆς ἑαυτοῦ κοινωνίας, ὃν τρόπον ἔλεγεν ὅτι ἀπορρίπτει τοὺς μὴ πιστεύοντας ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Καὶ αἱ Ἐκκλησίαι δὲ τῆς Ἀνατολῆς συνεκοινώνουν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐκείναις τῆς Δύσεως, καὶ ὡς ὀρθοδόξους αὐτὰς ἀνεγνώριζον, καί τοι ἡ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ προσθήκη ὑπῆρχεν ἤδη παρ' αὐταῖς ἀπὸ τοῦ ἕκτου αἰῶνος, τοῦθ' ὅπερ τρανῶς δείκνυσιν ὅτι ἡ προσθήκη αὕτη οὐδέποτε πρὸ τοῦ Φωτίου, εἶχε θεωρηθῆ ὡς λόγος ἀποχρῶν πρὸς διάσπασιν τῆς ἑνότητος τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Λέων ὁ Γ'. δὲν ἠθέλησεν, ὡς ἤδη ἐλέχθη, νὰ παραδεχθῇ τὴν προσθήκην, οὐδεμιᾶς ἐπικειμένης ἀνάγκης, ἵνα μὴ ἄνευ λόγου διαταραχθῇ ἡ εἰρήνη τῆς Ἐκκλησίας. Ὅτε ὅμως ὁ Φώτιος ἤρξατο, οὐ μόνον τὴν προσθήκην, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ δόγμα τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως, νὰ προσβάλλῃ, τότε καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ἐθεώρησε καλὸν, σαφῆ καὶ ῥητὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως τῇ νέᾳ πλάνῃ ἀντιτάττουσα, νὰ προσθέσῃ καὶ αὐτὴ εἰς τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως τὴν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ φωνὴν, ἣν αἱ πλείους τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀπὸ τοῦ ἕκτου ἤδη αἰῶνος, εἶχον εἰσαγάγει.

Σημειωτέον ἐν τέλει, ὅτι ὁσάκις ἐγένετο λόγος περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς ἐν ταῖς ἐν Λουγδούνῳ καὶ Φλωρεντίᾳ Συνόδοις, ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία δὲν ἀπῄτησε παρὰ τῆς Ἀνατολικῆς ἵνα καὶ αὕτη προσθέσῃ τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ εἰς τὸ Σύμβολον, ἀρκεσθεῖσα πάντοτε εἰς μόνην τὴν παραδοχὴν αὐτοῦ τοῦ δόγματος τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως.

(1) Τὴν προσθήκην καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ πρῶται εἰσήγαγον αἱ τῆς Ἱσπανίας Ἐκκλησίαι, κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα, ὅτε, τῶν Γότθων ἐκ τοῦ ἀρειανισμοῦ εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐπιστραφέντων, ἐδόθη αὐτοῖς ὁμολογία πίστεως περιέχουσα καὶ τὴν ἐκ τοῦ Υἱοῦ προσθήκην. Τὴν προσθήκην δὲ ταύτην ἐποιήσαντο οἱ Πατέρες τῆς Γ'. ἐν Τολήτῳ Συνόδου, πρὸς καθαίρεσιν τῆς πλάνης τῶν Ἀρειανῶν, λεγόντων τὸν Υἱὸν ἧσσονα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ ἧττον τὸ Πνεῦμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΕΡΙ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ.

Ἐν τῇ σειρᾷ τῶν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὑφισταμένων διαφορῶν, ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος τάσσει δευτέραν τὴν περὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Βαπτίσματος μυστηρίου.

Ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, τελεῖ συνήθως τὸ Βάπτισμα δι' ἐπιχύσεως, ἡ δὲ Ἀνατολικὴ διὰ καταδύσεως, τὴν διαφορὰν δὲ ταύτην ἣν ἡμεῖς θεωροῦμεν ἐπουσιώδη καὶ μὴ ἀποτελοῦσαν λόγον πρὸς διάστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος ὑπολαμβάνει δογματικὴν, αὐτῆς τῆς πίστεως ἀπτομένην, διὸ καὶ ἐλέγχει Λέοντα τὸν ΙΓ'. ἐπὶ ἀντιφάσει, ὡς ἐπιζητοῦντα μὲν ἀφ' ἑνὸς ἑνότητα ἐν τῇ πίστει, ἐπιτρέποντα δὲ ἀφ' ἑτέρου ἵνα ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁ μὲν ῥαντίζῃ, ὁ δὲ βαπτίζῃ τρὶς εἰς τὸ ὕδωρ. (Βλ. Ἐγκύκλ. § δ'.).

Ὅτι ὅμως ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως σφάλλεται θεωροῦσα ἀναγκαίαν τὴν τριττὴν κατάδυσιν, καὶ μὴ ἀναγνωρίζουσα ἔγκυρον τὸ δι' ἐπιχύσεως τελούμενον Βάπτισμα, ἀποδεικνύομεν ὧδε :

Ἡ Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἐθεώρησεν ἔγκυρον τὸ Βάπτισμα τῶν κλινικῶν, ἤτοι ἐκείνων οἵτινες βαρέως νοσοῦντες καὶ ἑτοιμοθάνατοι ἤδη, ἐλάμβανον τὸ Βάπτισμα ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου. Οἱ τοιοῦτοι, (καὶ ἦσαν πολλοὶ κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας), ἐβαπτίζοντο δι' ἐπιχύσεως ἢ διὰ ῥαντισμοῦ, καὶ ὅμως οὐδεμία ἠγέρθη ποτὲ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀμφιβολία περὶ τοῦ ἐγκύρου τοῦ οὕτω τελουμένου Βαπτίσματος.

Τὸ ἔθος τοῦ τελεῖν δι' ἐπιχύσεως τὸ Βάπτισμα, μαρτυροῦσι προσέτι πολλὰ τῆς ἱερᾶς ἀρχαιότητος μνημεῖα. Ἐν ταῖς πράξεσι τοῦ μαρτυρίου τοῦ ἁγίου Λαυρεντίου, ἀρχιδιακόνου τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, εἰς τὸν τρίτον αἰῶνα, ἀναγινώσκομεν ὅτι οὗτος ἐβάπτισε τὸν ἅγιον Ῥωμανὸν καὶ τὸν ἅγιον

Λούκιλλον δι' ἐπιχύσεως (1). Τὰ αὐτὰ ἀπαντῶσι καὶ ἐν ταῖς πράξεσι τοῦ ἁγ. Βάκχου τοῦ νεωτέρου, παρὰ τῷ Conbefis (Christi martyrum lecta trias), καὶ ταῖς τῶν ἁγίων Γρατιλιανοῦ καὶ Λινδγέρου, ὅστις καὶ παρήνει τὰς γυναῖκας νὰ βαπτίζωσι τὰ ἐπιθανῆ βρέφη, ἐπιχέουσαι ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ὕδωρ (intinctos aqua vel superinfusos). (Παρὰ τῷ Martene, de antiquis Eccl. ritibus, lib. 1. cap. 1, art. XIV ; ὅπου πολλὰ ἄλλα παραδείγματα ἀναφέρονται).

Καὶ ἐν ἀρχαιοτάταις δὲ τοιχογραφίαις καὶ σαρκοφάγοις περὶ ὧν πραγματεύεται ὅτε Martene καὶ ὁ Ciampini (Vetera monumenta, part. II) ἔστιν ἰδεῖν τελούμενον τὸ Βάπτισμα δι' ἐπιχύσεως.

Τὸ ἔγκυρον τοῦ οὕτω τελουμένου Βαπτίσματος, οὐ μόνον παραδέχεται, ἀλλὰ διὰ μακρῶν ὑποστηρίζει ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Κυπριανοῦ φερομένης πρὸς Μάγνον ἐπιστολῆς. Τὴν γνώμην δὲ ταύτην, ὡς βεβαιοτάτην καὶ γενικῶς παραδεδεγμένην, ἀσπάζεται καὶ ἀκολουθεῖ ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος (lib. VI contra Donatistas, cap. VII), ὅστις καὶ λέγει ἀλλαχοῦ· « τὸ ῥῆμα τοῦτο τῆς Πίστεως (ἡ ἐπίκλησις τῶν τριῶν θείων προσώπων) τοσοῦτον ἰσχύει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ὥστε κἂν μικρόν τις ἐπιψαύσῃ (δι' ὕδατος) τὸν παῖδα καθαρίζει αὐτόν.» (2) Ἐὰν μικρὰ δι' ὕδατος ἐπίψαυσις ἀρκεῖ διὰ νὰ καθαρίσῃ τὸν βαπτιζόμενον, προδήλως τὸ δι' ἀρθόνου, ἐπιχύσεως τελούμενον Βάπτισμα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ἄκυρον.

Καὶ ἐν τῇ Διδαχῇ δὲ τῶν Ἀποστόλων, τῇ ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Νικομηδείας, Κυρίου Φιλοθέου Βρυεννίου, ἐκ τοῦ ἱεροσολυμιτικοῦ χειρογράφου, τὸ πρῶτον ἐκδοθείσῃ, γίνεται λόγος περὶ τοῦ δι' ἐπιχύσεως Βαπτίσματος, ὡς περὶ πράγματος λίαν συνήθους. « Ἐὰν δὲ μὴ ἔχῃς « ὕδωρ ζῶν, εἰς ἄλλο βάπτισον· εἰ δ' οὐ δύνασαι ἐν ψυχρῷ, ἐν θερμῷ. Ἐὰν δὲ « ἀμφότερα μὴ ἔχῃς, ἔκχεον εἰς τὴν κεφαλὴν τρὶς ὕδωρ εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος. » (κεφ. ζ'.).

(1) « Sanctus Laurentius cum catechizasset Lucillum accepta aqua eaque benedicta, fudit super caput ejus. » (Surius, Tom. 4. in actis S. Laurentii).

(2) « Hoc verbum fidei tantum valet in Ecclesia Dei, ut... per tantillum tingentem mundet infantem. » (Tract. LXXX in Joan.)

Πάντα ταῦτα ἐκ τῶν πρώτων τῆς Ἐκκλησίας αἰώνων λαμβανόμενα, ἀποδεικνύουσιν, ἡλίου φαεινότερον, ὅτι ἡ τριττὴ κατάδυσις οὐδέποτε ἐθεωρήθη ὡς ἀναγκαία διὰ τὸ ἔγκυρον τοῦ Βαπτίσματος, καὶ ὅτι ἑπομένως οὐδεμία ὑπάρχει περὶ καταδύσεως θεία ἐντολὴ ἢ παράδοσις δογματικὴ καὶ ἀμετάβλητος.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν χωρισμὸν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐπὶ μακρὸν διετήρησε τὴν ἀρχαιαν παράδοσιν περὶ τοῦ ἐγκύρου τοῦ δι' ἐπιχύσεως Βαπτίσματος.

Θεόδωρος ὁ Πρόδρομος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ πεντηκοστοῦ κανόνος τῶν Ἀποστόλων λέγει· « Εἰσὶ δὲ οἱ ἀναγκαίας τοσοῦτον τὰς ἀναδύσεις νομί-« ζοντες, ὥστε φᾶναι μὴ γίνεσθαι βάπτισμα, μὴ ἀναδυομένου καὶ κατα-« δυομένου τοῦ πρὸς κολυμβήθραν ἐληλυθότος. Σφάλλονται δὲ, τοῦ κα-« νόνος οὐ τοῦτο σαφῶς διορίζοντος... Ἔστι γὰρ βέβαιον βάπτισμα διὰ « τῆς τοῦ ἱεροῦ ὕδατος ἐγχύσεως, καὶ ὅπως ἂν οὖν τὸν ἄνθρωπον « ἐπιψαύσῃς τῷ ἱερῷ νάματι, τὰ θεῖα ῥήματα καὶ τὴν ἐπίκλησιν τῆς « Τριάδος ἀπαγγέλλων, βαπτίσεις αὐτόν. » (Παρὰ Κομνηνῷ Παπαδοπούλῳ, Prænotiones mystagogicæ, Resp. V. Sect. III, ὅστις προστίθησιν ὅτι ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Προδρόμου κρατύνεται διὰ τῆς αὐθεντίας τῶν Πατριαρχῶν Νικηφόρου, Μεθοδίου, Βέκκου, Μουζαλῶνος, Ξιφιλίνου καὶ Φιλοθέου τοῦ Παλαμίτου).

Σύνοδος δέ τις ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθεῖσα ἐν ἔτει 1848, ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Συμεών, καὶ ἧς μετέσχον καὶ οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι, ὥρισε « μύρῳ μόνῳ χρίειν τοὺς προσιόντας τῇ ὀρθοδοξίᾳ λατίνους. » Ἐν ἔτει δὲ 1600, ἑτέρα συνέλευσις ἐπισκόπων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπικυροῦσα τὸν ὅρον τῆς προηγουμένης, διέταξε « μύρῳ μόνῳ χρίεσθαι τοὺς ἐκ λατίνων « προσερχομένους. »

Μόλις τῷ 1755, ὁ Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος ὁ Ε'., ἵνα εὑρύνῃ ἔτι μᾶλλον τὸ τὰς δύο Ἐκκλησίας χωρίζον χάσμα, καὶ καταστήσῃ δυσκολωτέραν τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἕνωσιν, ἤρξατο λέγειν ἄκυρον τὸ δι' ἐπιχύσεως Βάπτισμα, ἐναντίον τῆς ἀρχαίας παραδόσεως καὶ τῆς πίστεως αὐτῆς τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Τὸ καινοφανὲς ὅμως δόγμα ἀπεκρούσθη

καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων Μητροπολιτῶν οἵτινες καὶ κατεδιώχθησαν ἐπὶ τούτῳ ὑπὸ τοῦ καινοποιοῦ Πατριάρχου (1).

Ἀλλὰ καὶ ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία, ἣν ἀναγνωρίζει ὀρθόδοξον ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παραδέχεται καὶ νῦν ὡς ἔγκυρον τὸ δι' ἐπιχύσεως Βάπτισμα τῶν Λατίνων. Πῶς συμβαίνει δὲ οὕτω φρονοῦσα ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία νὰ ἦναι ὀρθόδοξος, τῆς περὶ τὴν τέλεσιν τοῦ Βαπτίσματος διαφορᾶς οὔσης δογματικῆς καὶ οὐσιώδους κατὰ τὴν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Ἐγκύκλιον; Ἐὰν δὲ πάλιν σφάλλῃ περὶ τὴν πίστιν ἡ Ῥωσσικὴ Ἐκκλησία, πῶς δύναται νὰ ἦνε ὀρθόδοξος ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συγκοινωνοῦσα ἐκείνῃ καὶ ὀρθόδοξον αὐτὴν ἀναγνωρίζουσα;

Ἐξ ὅλων τούτων ἡμεῖς εὐλόγως πάνυ συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ τῆς Κωνστκντινουπόλεως Ἐκκλησία εἶναι ἐνδομύχως πεπεισμένη περὶ τοῦ ἐγκύρου τοῦ δι' ἐπιχύσεως Βαπτίσματος, καὶ ὅτι πανθ' ὅσα λέγει περὶ τοῦ ἐναντίου ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος πόρρω ἀπέχουσι τοῦ ἀληθοῦς καὶ γνησίου φρονήματος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ἐγκύκλιος ἀντιτάσσει τὴν αὐθεντίαν τοῦ Πάπα Πελαγίου τοῦ Β'. ἀποκαλοῦντος, δήθεν, ἐντολὴν τοῦ Κυρίου τὴν τριττὴν κατάδυσιν. Ἀλλὰ πῶς ἦτο δυνατὸν ἡ Ἐκκλησία σύμπασα νὰ ἀγνοῇ τὴν ἐντολὴν ταύτην, ἀναγνωρίζουσα τὸ ἔγκυρον τοῦ δι' ἐπιχύσεως Βαπτίσματος; Ἐὰν ὑπῆρχε πράγματι θεία ἐντολὴ περὶ τῆς τριττῆς καταδύσεως, τὸ δι' ἐπιχύσεως Βάπτισμα θὰ ἦτο ἄκυρον, ὃν τρόπον εἶναι ἄκυρον τὸ ἄνευ ὕδατος τελούμενον Βάπτισμα, ἢ ἡ μὴ ἐν ἄρτῳ καὶ οἴνῳ δι' ἄλλης δὲ ὕλης τελουμένη Εὐχαριστία. Τῆς Ἐκκλησίας ὅμως ἀνέκαθεν τὸ ἔγκυρον τοῦ δι' ἐπιχύσεως τελουμένου Βαπτίσματος ἀναγνωρισάσης, πρόδηλον ὅτι θεία ἐντολὴ περὶ τριττῆς καταδύσεως δὲν ὑπάρχει, οὐδ' ἀποδεικνύουσι τὸ ἐναντίον οἱ λόγοι τοῦ Πάπα Πελαγίου, ὅστις περὶ τῆς ἐπικλήσεως τῶν τριῶν προσώπων κυρίως ὁμιλεῖ, ἧς ἄνευ τὸ Βάπτισμα προφανῶς εἶναι ἄκυρον, τοῦ Κυρίου διατάξαντος βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

(1) « Κύριλλος ὁ Ε'., 250 χιλιάδας γροσίων δαπανήσας, ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὴν αὐτὴν τύχην, καὶ νὰ ἐξακολουθῇ διοικῶν τὴν Ἐκκλησίαν, τιμωρῶν τοὺς εἰς τὸ ἀναβαπτιστικὸν αὐτοῦ δόγμα ἀνθισταμένους Ἀρχιερεῖς, καὶ ὑποχειρίους αὐτοὺς οὕτω κατασήσας. » (Λεξικὸν Ἱστ. καὶ Γεωγρ. ὑπὸ Σ. Βουτυρᾶ, τ. 5, σελ. 192.)

Θὰ ἐρωτήσῃ τις ἴσως, διατί ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία νὰ προτιμήσῃ ἐν τῇ πράξει τοῦ διὰ καταδύσεως Βαπτίσματος τὴν ἐπίχυσιν, ἀφοῦ τὸ πάλαι ἡ τριττὴ κατάδυσις ἦν συνηθεστέρα; Τοῦ τρόπου τοῦ βαπτίζειν μὴ προσδιορισθέντος ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὑποκειμένου δὲ τῇ ἐντολῇ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἀπεδείξαμεν ἀνωτέρω, ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία προείλετο τὴν ἐπίχυσιν χάριν τῆς τρυφερᾶς ἡλικίας τῶν νηπίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ κατάδυσις ἠδύνατο νὰ ἀποβῇ ὀλεθρία, ἐὰν ταῦτα ἐτύγχανον ἀσθενῆ καὶ διαρροϊκά, ἢ ἐὰν ὁ ἱερεὺς ἦτο ἄπειρος ἢ γεγηρακὼς καὶ τρέμων. Ἕτεροι λόγοι τῆς προτιμήσεως τοῦ τρόπου τούτου τοῦ βαπτίζειν εἶναι τὸ ἄτοπον τὸ ὁποῖον παρουσιάζει ἡ κατάδυσις ἐν τῇ βαπτίσει προσώπων τοῦ ἑτέρου φύλου, μάλιστα μετὰ τὴν κατάργησιν τοῦ ἀξιώματος τῶν διακονισσῶν. Πρόσθες τούτοις τὰς μεγάλας δυσχερείας ἃς συνεπάγεται ἡ τριττὴ κατάδυσις ἐν ταῖς ἀρκτῴαις χώραις, ἰδίᾳ δὲ ἐν ὥρᾳ χειμῶνος, καὶ θὰ ἐννοήσῃς εὐκόλως πῶς ἡ ἐπίχυσις, ἐκ τῶν βορείων χωρῶν τὸ πρῶτον ἀρξαμένη, διεδόθη βαθμηδόν, καταστᾶσα γενικὴ, προϊόντος τοῦ χρόνου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΑΖΥΜΩΝ.

Χωροῦσα ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν σπουδαίων καὶ οὐσιωδῶν καινοτομιῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀναφέρει τρίτην, ἐν τῇ ῥύμῃ τοῦ λόγου, τὴν χρῆσιν τῶν ἀζύμων ἐν τῇ τελέσει τοῦ θείου τῆς Εὐχαριστίας μυστηρίου.

Τῇ γνώμῃ στοιχοῦσα Μιχαὴλ τοῦ Κηρουλαρίου, ὅστις τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας διὰ παντὸς τρόπου ζητῶν νὰ διασπάσῃ, οὐκ ἐπαύετο παντοίας πρὸς τοῦτο ἐπινοῶν προφάσεις, ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος

ψέγει τὴν χρῆσιν τῶν ἀζύμων, ὡς ὕλης ἀθέσμου, φρονοῦσα, ὡς ἐκεῖνος, ὅτι ἐν ἐνζύμῳ μόνον ἄρτῳ ἔξεστι τελεῖν τὴν θείαν Εὐχαριστίαν.

Ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία καίπερ ἀζύμῳ ἄρτῳ χρωμένη, οὐδαμῶς κατακρίνει τοῦ ἐνζύμου τὴν χρῆσιν, θεωροῦσα τὴν διαφορὰν ταύτην ὡς ὅλως ἐπουσιώδη καὶ μὴ ἀποτελοῦσαν λόγον ἀποχρῶντα πρὸς διάσπασιν τῆς ἑνότητος τῶν Ἐκκλησιῶν.

Πρὸς τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας ἀπαιτεῖται πάντως ἄρτος καὶ οἶνος, πάντες δὲ γινώσκουσιν ὅτι ὁ ἄρτος, εἴτε ἔνζυμος, εἴτε ἄζυμος, εἶναι οὐσιωδῶς ὁ αὐτὸς, διὸ καὶ οὐδεὶς τῶν καθολικῶν ἔψεξέ ποτε τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐνζύμου, οὐδὲ ἤγειρέ ποτε συζήτησιν περὶ τῆς διαφορᾶς ταύτης.

Τὴν πρᾶξιν αὐτῆς τοῦ τελεῖν τὴν Εὐχαριστίαν ἐν ἄρτῳ ἀζύμῳ, ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία βασίζει ἐπὶ τῆς πράξεως αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, χρησαμένου ἀζύμοις ἐν τῇ συστάσει τοῦ μυστηρίου τούτου.

Τῳόντι, ὁ Κύριος ἡμῶν, συνέστησε τὸ θεῖον τῆς Εὐχαριστίας μυστήριον, τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδετο, ὅτε καὶ ἐτέλεσε μετὰ τῶν Μαθητῶν αὐτοῦ τὸ νομικὸν Πάσχα. Ἀλλὰ τὸ Πάσχα ἐτέλεσεν ὁ Κύριος τῇ πρώτῃ τῶν ἀζύμων ἡμέρᾳ, ὅτε ἦν αὐστηρῶς ἀπηγορευμένον τοῖς Ἰουδαίοις τηρεῖν παρ' αὐτοῖς ἔνζυμον ἄρτον· ἄρα καὶ τὴν θείαν Εὐχαριστίαν ἐτέλεσεν ἐν ἀζύμῳ.

Ὅτι δὲ ὁ Κύριος ἐτέλεσε τὸ νομικὸν Πάσχα τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, μαρτυροῦσιν οἱ τρεῖς Εὐαγγελισταὶ, Ματθαῖος, Μάρκος καὶ Λουκᾶς. « Τῇ πρώτῃ τῶν ἀζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ, λέ- « γοντες αὐτῷ· Ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα; « (Ματθ. κϛ'. 17). « Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ « Πάσχα ἔθυον, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ· Ποῦ θέλεις « ἀπελθόντες ἑτοιμάσωμεν ἵνα φάγῃς τὸ Πάσχα; » (Μάρκ. δ'.12). « Ἦλθε δὲ ἡ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα, « καὶ ἀπέστειλε Πέτρον καὶ Ἰωάννην, εἰπών· πορευθέντες « ἑτοιμάσατε ἡμῖν τὸ Πάσχα ἵνα φάγωμεν. » (Λουκ. κϐ'. 7-8.) Ὥστε εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι ὁ Κύριος ἐτέλεσε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὸ Πάσχα τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, καὶ ἑπομένως ἐν τῇ τελέσει τῆς Εὐχαριστίας, ἣν συνέστησεν ἐν τῷ δείπνῳ ἐκείνῳ, ἐχρήσατο ἄρτῳ ἀζύμῳ,

τοῦ νόμου ῥητῶς διατάσσοντος τὴν ἐν ἀζύμοις τέλεσιν τοῦ Πάσχα· « Ἑπτὰ « ἡμέρας ἄζυμα ἔδεσθε, ἀπὸ δὲ τῆς ἡμέρας τῆς πρώτης ἀφα- « νιεῖτε ζύμην ἐκ τῶν οἰκιῶν ὑμῶν. Καὶ πᾶς ὃς ἂν φάγῃ « ζύμην, ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐξ Ἰσραήλ... Ἐν- « αρχόμενοι τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώ- « του ἀφ' ἑσπέρας ἔδεσθε ἄζυμα ἕως ἡμέρας μιᾶς καὶ εἰκάδος « τοῦ μηνὸς ἕως ἑσπέρας... Καὶ φάγονται τὰ κρέα τῇ νυ- « κτὶ ταύτῃ ὀπτὰ πυρὶ καὶ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἔδονται ». (Ἔξοδ. κεφ. ιϐ'. 8-18).

Δὲν ἀγνοῦμεν τὰς ἀντιρρήσεις, ἃς τινες ποιοῦνται, ἐπὶ σκοτεινῶν τινων χωρίων τοῦ Ἰωάννου βασιζόμενοι. Πλὴν καὶ τοῦτο γινώσκομεν, ὅτι πᾶσαι αὗται αἱ ἀπορίαι εὐχερῶς διαλύονται, ὁ δὲ Ἰωάννης κάλλιστα συμβιβάζεται μετὰ τῶν τριῶν ἄλλων Εὐαγγελιστῶν, σαφῶς μαρτυρούντων, ὅτι ὁ Κύριος ἐτέλεσε τὸ Πάσχα τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε οἱ Ἰουδαῖοι ἔθυον τὸ Πάσχα.

Μία τῶν σπουδαιοφανεστέρων τούτων ἀντιρρήσεων εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Ἰωάννου· « Πρὸ δὲ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, εἰδὼς ὁ Ἰησοῦς ὅτι « ἐλήλυθεν αὐτοῦ ἡ ὥρα, ἵνα μεταβῇ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου « πρὸς τὸν Πατέρα, ἀγαπήσας τοὺς ἰδίους τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ « εἰς τέλος ἠγάπησεν αὐτούς. Καὶ δείπνου γενομένου, κτλ. » (Ἰωάν. ιγ'. 1-2).

Πλὴν ἡ ἀπορία αὕτη διαλύεται ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι διέκρινον τριῶν εἰδῶν ἡμέρας· ἡμέρας νομικὰς ἢ τῶν ἑορτῶν, ἡμέρας φυσικὰς καὶ ἡμέρας τεχνικάς. Τούτων αἱ μὲν πρῶται ἐλογίζοντο ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς παραμονῆς μέχρι τῆς ἑπομένης ἑσπέρας, αἱ φυσικαὶ ἀπὸ μεσονυκτίου εἰς μεσονύκτιον, καὶ αἱ τεχνικαὶ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου. Κατὰ τὴν διάκρισιν λοιπὸν ταύτην, οἱ τρεῖς Εὐαγγελισταί, Ματθαῖος, Μάρκος καὶ Λουκᾶς, λέγοντες ὅτι ὁ Κύριος ἐτέλεσε τὸ Πάσχα τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ἐννοοῦσι τὴν νομικὴν ἡμέραν, ἐνῷ ὁ Ἰωάννης λέγων ὅτι πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἐγένετο τοῦτο, ἐννοεῖ τὴν φυσικὴν ἡμέραν. Ἄλλοι ἄλλως ἀπαντῶσιν εἰς τὴν ἀπορίαν ταύτην, ἥτις κατὰ πολλοὺς λύεται τρόπους, πλὴν περιττὸν θεωροῦμεν νὰ ἐνδιατρίψωμεν περισσότε-

ρον ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ὅπερ, καθ' ἡμᾶς, δευτερεύουσαν ἔχει σημασίαν. Τοῦτο μόνον σημειούμεθα, ὅτι κἂν τε τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ τοῦ πρώτου μηνὸς, ὡς θέλει ἡ κοινὴ γνώμη, κἂν τε τῇ δεκάτῃ τρίτῃ ἐτέλεσε τὸ Πάσχα ὁ Κύριος, ὡς τινες διατείνονται, ἐν ἀζύμοις ἐτέλεσεν αὐτὸ τοῦ νόμου ῥητῶς διατάσσοντος· « φάγονται τὰ κρέα τῇ νυκτὶ ταύτῃ ὀπτὰ πυρὶ, « καὶ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων ἔδονται ». (Ἔξοδ. ιϐ'. 8.)

Ὅτι ὁ ἄζυμος ἄρτος εἶναι νόμιμος τῆς Εὐχαριστίας ὕλη, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς γνώμης ἐκείνης τοῦ Ἱερωνύμου, (Epitaph. Paulæ ad Eustochium), Αὐγουστίνου, (de consens. Evang. libr. III. cap. 25.), Χρυσοστόμου, (Ὁμιλ. θ'. εἰς διάφορα τοῦ Ματθ. χωρία), Θεοφυλάκτου, (Ὑπόμν. εἰς τὸν Λουκᾶν) καὶ Βέδα, καθ' ἣν ὁ Κύριος μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ἐτέλεσε τὴν θείαν Εὐχαριστίαν ἐν τῷ οἴκῳ τῶν δύο ἐκείνων μαθητῶν, οἷς ἐνεφανίσθη πορευομένοις εἰς Ἐμμαοὺς, καὶ περὶ ὧν ὁ Λουκᾶς λέγει ὅτι ἐν τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου « διηνοίχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν « αὐτόν. » (Λουκ. κδ'. 30-31). Ἀλλὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ἥτις ἦτο μία τῶν ἑπτὰ, καθ' ἃς ἡ χρῆσις τοῦ ἐνζύμου ἦν αὐστηρότατα ἀπηγορευμένη, οὐδαμοῦ δ' εὑρίσκετο ἔνζυμος, ὁ Κύριος ἐτέλεσε προφανῶς τὴν Εὐχαριστίαν ἐν ἄρτῳ ἀζύμῳ, ἐκ τούτου δὲ ὀρθῶς συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ χρῆσις τῶν ἀζύμων ἐν τῇ τελέσει τῆς Εὐχαριστίας εἶναι νομιμωτάτη, καὶ ὅτι ἑπομένως ἄνευ λόγου, ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, ψέγει μετὰ τοσαύτης πικρίας τὴν ἀβλαβῆ καὶ ἀζήμιον πρᾶξιν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἐν ἀζύμῳ τελούσης, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου, τὸ θεῖον τῆς Εὐχαριστίας μυστήριον.

Ἐκ τῆς πράξεως ὅμως τοῦ Κυρίου, ἀζύμῳ χρησαμένου ἐν τῇ συστάσει τῆς Εὐχαριστίας, οὐδόλως ἕπεται ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ἐνζύμου εἶναι ἀθέμιτος. Διότι εἰ καὶ ἀζύμοις ἐχρήσατο ὁ Σωτὴρ, οὐδεμίαν ὅμως ἔδωκε περὶ τούτου ἐντολήν· τοῦ δὲ ἄρτου εἴτε ἐνζύμου εἴτε ἀζύμου ὄντος οὐσιωδῶς τοῦ αὐτοῦ, ἡ χρῆσις ἑκατέρου εἶναι ἀδιάφορος.

Ἡ Γραφὴ οὐδεμίαν ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ ἐνζύμου καὶ ἀζύμου ἄρτου, ἀποκαλοῦσα τὰ ἄζυμα ἁπλῶς ἄρτον. (Γένεσ. κεφ. ιη'. Λευϊτικὸν ϛ'. 5. Ἔξοδ. κε'. 30, Ματθ. ιϐ'. 4. Λουκ. κδ'. 30). Ἐν τῷ Λευϊτικῷ μάλιστα, συνάπτονται αἱ δύο λέξεις, ἄζυμος ἄρτος. « Ἐὰν δὲ προσφέρῃ δῶρον, θυσίαν πεπεμμένην

« ἐκ κλιβάνου δῶρον Κυρίῳ ἐκ σεμιδάλεως ἄρτους ἀζύμους. » (Λευϊτικόν, ϛ'. 4).

Ἀδιάφορος ἄρα ἡ χρῆσις ἐνζύμου ἢ ἀζύμου ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ. Διὸ καὶ ὁ Ἀντιοχείας Πέτρος γράφων πρὸς τὸν Κηρουλάριον, ὅστις τὴν διάσπασιν τῆς χριστιανικῆς ἑνότητος ἐπιζητῶν, προέβαλλε μεταξὺ ἄλλων ἐπίσης ἀσημάντων, καὶ τὴν παρὰ Λατίνοις χρῆσιν τῶν ἀζύμων, ἐξώρκιζεν αὐτὸν ἵνα μὴ διὰ τὸ ἐπουσιῶδες καὶ ἀδιάφορον τοῦτο ζήτημα σχίσῃ τὴν μίαν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. « Παρακαλῶ, ἔγραφεν αὐτῷ, καὶ ἱκετεύω καὶ δέομαι, « ἵνα ἡ θεοειδὴς Μακαριότης σου ἐνδοῦσα συνέλθῃ τοῖς πράγμασι. Δέος γὰρ « μήποτε ῥάψαι τὸ διερρωγὸς βουλομένη, χεῖρον τὸ σχίσμα ποιήσῃ. » Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Τρούλλῳ Σύνοδος, αὐστηρῶς ἐπικρίνουσα τοὺς Ἀρμενίους Μονοφυσίτας, ὡς οἶνον μόνον ἄνευ ὕδατος προσφέροντας, οὐδὲν λέγει περὶ τῶν ἀζύμων, ὧν οὗτοι ποιοῦνται χρῆσιν ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, τοῦθ' ὅπερ τρανῶς μαρτυρεῖ ὅτι τὰ ἄζυμα ὡς τι ἀδιάφορον ἡ Σύνοδος ἐθεώρει. (Καν. 32).

Ὅτε ὁ Κηρουλάριος ἤρξατο κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα νὰ κατηγορῇ τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὴν χρῆσιν τῶν ἀζύμων, ὁ Πάπας Λέων ὁ Θ'. ἔλεγε πρὸς αὐτόν· « Ἰδοὺ ὅτι μετὰ παρέλευσιν χιλίων καὶ εἴκοσι περίπου ἐτῶν, « ἀπὸ τοῦ πάθους τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ἄρχεται μαν« θάνειν παρ' ὑμῶν, πῶς δεῖ τελεῖν τὴν τοῦ πάθους ἀνάμνησιν. » (1) Καὶ ὁ καρδινάλιος Οὐμβέρτος· « ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον, ὡς παρὰ τῶν Ἀποστό« λων παρέλαβεν, οὕτω καὶ ἐτήρησε πιστῶς ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ». (2) Ὁ δὲ Ἀντιοχείας Πέτρος, ἐν τῇ ἤδη μνημονευθείσῃ πρὸς Κηρουλάριον ἐπιστολῇ αὐτοῦ λέγει περὶ τῆς χρήσεως τῶν ἀζύμων παρὰ Λατίνοις· « ἐροῦσι « καὶ αὐτοὶ ἀρχαίαν εἶναι παρ' αὐτοῖς τὴν τῶν ἀζύμων πα« ράδοσιν », ἐξ ὧν γίνεται δῆλον ὅτι ὁ Κηρουλάριος οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ προσαγάγῃ ἀπόδειξιν περὶ τοῦ ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἐχρῆτο ἄλλοτε ἄρτῳ ἐνζύμῳ.

Ὁ Ἀλκουΐνος, ὅστις ἔζη εἰς τὸν ὄγδοον αἰῶνα, λέγει ῥητῶς ὅτι· « ὁ

(1) « Ecce jam post mille ac ferme viginti a Passione Salvatoris nostri annos, in« cipit per vos discere Romana Ecclesia, qualiter memoria passionis sit recolenda. »

(2) « A prima scilicet Ecclesia ad hæc moderna tempora, sicut ab Apostolis acce« pit, fideliter retinuit. »

διὰ τὴν Εὐχαριστίαν προωρισμένος ἄρτος δέον νὰ ᾖ καθαρώτατος, πάσης ζύμης ἀμιγής (1). Ἐν δὲ τῇ Ἀμβροσιανῇ λειτουργίᾳ, ἣν ὁ Παμέλιος ἐξέδωκεν ἐκ τῶν ἀρίστων κωδίκων, ὑπάρχει ὁ τίτλος ὅδε· « τὴν προσφορὰν τοῦ ἀζύ« μου ἄρτου δεῖ ἐν τῷ δίσκῳ τελεῖν ». (2).

Ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Φώτιος οὐδὲν λέγει περὶ τῶν ἀζύμων, τοῦτο μόνον ἐξάγεται, ὅτι λογικώτερος τοῦ Κηρουλαρίου καὶ κάλλιον αὐτοῦ γινώσκων τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ἔθους τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἀπέδωκεν εἰς τὴν ἀσήμαντον ταύτην διαφοράν, τὴν σπουδαιότητα ἣν ὁ Κηρουλάριος ἠθέλησε νὰ ἀποδώσῃ εἰς αὐτὴν μετὰ δύο αἰῶνας. Οὐδείς, λογικῶς σκεπτόμενος, δύναταί ποτε νὰ παραδεχθῇ ὅτι ἀΐφνης καὶ ὡς ἐκ συμφώνου, χωρὶς δὲ νὰ ὑπάρχῃ οὐδεὶς πρὸς τοῦτο λόγος, αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἱσπανίας, Γαλλίας, Ἰταλίας, Γερμανίας καὶ Ἀγγλίας, παρὰ τὸ κρατοῦν ἔθος, εἰσήγαγον τὴν χρῆσιν τῶν ἀζύμων. Ἡ ἀρχὴ τοιαύτης τινὸς καινοτομίας θὰ ἦτο πάντως γνωστή, ἐὰν κατὰ τὸ ἀπὸ Φωτίου μέχρι Κηρουλαρίου διαρρεῦσαν χρονικὸν διάστημα, ἡ χρῆσις τοῦ ἐνζύμου ἦτο γενικὴ καὶ σταθερὰ ἐν τῇ Δύσει.

Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε εἰρημένων, ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ συμπεράνωμεν ὅτι δικαίως πάνυ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, τῷ παραδείγματι τοῦ Κυρίου καὶ ἔθει ἀρχαιοτάτῳ ἑπομένη, τελεῖ τὴν θείαν εὐχαριστίαν ἐν ἀζύμῳ ἄρτῳ, ὅστις καὶ τὴν ἁγιότητα τοῦ ἄνευ φθορᾶς συλληφθέντος σώματος τοῦ Κυρίου ἀκριβέστερον εἰκονίζει, καὶ τὴν καθαρότητα τῆς συνειδήσεως, μεθ' ἧς δέον οἱ πιστοὶ νὰ προσέρχωνται εἰς τὸ μυστήριον τοῦτο, κάλλιον ὑπεμφαίνει κατὰ τὸν Ἀπόστολον, λέγοντα· « Καὶ γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη, Χριστός, ὥστε « ἑορτάζωμεν, μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν « ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας. » (Α'. πρὸς Κορινθ. ε'. 7-8).

(1) « Panis qui in Christi corpus consecratur absque fermento ullius alterius in« fectionis, debet esse mundissimus. » (Epist. 69).

(2) « Oblatio panis azymi cum patena facienda. »

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ, ΗΤΟΙ ΤΩΝ ΛΟΓΩΝ ΔΙ' ΩΝ ΤΕΛΕΙΤΑΙ Η ΜΕΤΟΥΣΙΩΣΙΣ.

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος πληθὺν διαφορῶν ἐπισωρεύουσα, ψέγει προσέτι τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, διότι αὕτη διδάσκει ὅτι ἡ μετουσίωσις τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, τελεῖται διὰ τῶν κυριακῶν ῥημάτων « τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου » καὶ « τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου ».

Ἐξ ὅσων λέγει περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἡ Ἐγκύκλιος, φαίνεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀσπάζεται τὴν γνώμην, ἣν πρῶτος ὁ Νικόλαος Καβασίλας, ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, ἐξήνεγκε κατὰ τὴν δεκάτην τρίτην ἑκατονταετηρίδα, ἀποφηνάμενος ὅτι ἡ μετουσίωσες τῶν τιμίων δώρων ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ τελεῖται, οὐχὶ διὰ τῶν λόγων τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ διὰ τῆς κατόπιν εὐχῆς καὶ εὐλογίας τοῦ ἱερέως.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι ἡ καινοφανὴς αὕτη γνώμη δὲν ἐγένετο ἀμέσως ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Φλωρεντίας (1438), τῇ συγκροτηθείσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ συντελέσαι τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἕνωσιν, οἱ Ἕλληνες, ἐρωτηθέντες τί φρονοῦσι περὶ τοῦ τύπου τῆς Εὐχαριστίας, ἀπήντησαν ὅτι ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου οὐδεμία ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Λατίνων διαφωνία, διότι καὶ αὐτοί, τῇ διδασκαλίᾳ ἑπόμενοι τοῦ Μεγάλου Χρυσοστόμου, παραδέχονται καὶ ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ μετουσίωσις γίνεται διὰ τῶν κυριακῶν λόγων. Δὲν ἠθέλησαν δὲ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἐπιτρέψωσιν ὅπως ἐν τῷ ὅρῳ τῆς ἑνώσεως προστεθῇ τι καὶ περὶ τοῦ πράγματος τούτου, ἵνα μὴ πιστευθῇ ὅτι ἄλλην ἕως τότε εἶχε γνώμην περὶ τούτου ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία. Ὅτε δὲ ὁ Ἐφέσου Μάρκος, ἐπιζητῶν διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἕνωσιν, ἤρξατο καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου νὰ φέρῃ ἐνστάσεις, ὁ Βησσαρίων ἤλεγξεν αὐτὸν, ἀντιτάσσων τὴν ῥᾶξιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἣν τοῦ ἱερέως ἐκφώνως ἀπαγγέλ-

λοντος τὰ κυριακὰ ῥήματα, ὁ λαὸς ἀντιφωνεῖ Ἀμήν, ἐπιβεβαιῶν οὕτω τὴν ἀλήθειαν τῆς διὰ τῶν ῥημάτων τούτων συντελεσθείσης ὑπερφυοῦς μεταβολῆς τῶν προκειμένων δώρων. (Labbe, τομ. 13, Βησσαρίων, τομ. 26 Bibl. Patrum). (1).

Γνωστὸν προσέτι τυγχάνει ὅτι καὶ νῦν ἔτι, τελουμένης τῆς θείας μυσταγωγίας, εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπαγγελίαν τῶν λόγων τοῦ Κυρίου, ὁ ἱερεὺς προσκλίνει μετὰ τοῦ διακόνου καὶ προσκυνεῖ, τοῦθ' ὅπερ μαρτυρεῖ ὅτι κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, ἧς ἡ πρᾶξις αὕτη, (ἥτις ὅμως ὁσημέραι ἐκλείπει συμφώνως πρὸς τὰς νέας ἀρχὰς), εἶνε τεκμήριον ἐναργές, ἡ μετουσίωσις τελεῖται διὰ τῶν κυριακῶν λόγων.

Ἐν ταῖς νεωτέραις ἐκδόσεσι τοῦ λειτουργικοῦ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἁπανταχοῦ ὑποσημείωσίς τις τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Κωνσταντίου τοῦ Α'. δι' ἧς οἱ ἱερεῖς παραγγέλλονται ἵνα μὴ τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ἀπαγγέλλοντες, δεικνύωσι διὰ τῆς χειρὸς τὰ προκείμενα δῶρα, διὰ τὸν λόγον ὅτι τὰ λόγια ταῦτα δὲν ἀναφέρονται εἰς αὐτὰ τὰ προκείμενα, ἀλλ' εἰς ἅπερ ὁ Κύριος εὐλογήσας ἔδωκε τοῖς Μαθηταῖς αὐτοῦ. Ἀλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ παραγγελία δὲν μαρτυρεῖ ὅτι οἱ ἱερεῖς μέχρι τοῦδε τὰ κυριακὰ ἐκφωνοῦντες ῥήματα, συνείθιζον, συνῳδὰ τῇ ἀρχαίᾳ παραδόσει, δεικνύειν τῇ χειρὶ τὰ προκείμενα δῶρα, καὶ ὅτι ἑπομένως τὰ ῥήματα ταῦτα οὐ μόνον ἱστορικὴν ἔχουσι σημασίαν ἀλλὰ καὶ ἀποτελοῦσι τὸν τύπον τοῦ μυστηρίου, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν τελεῖται ἡ μετουσίωσις; Ἀλλὰ φέρε ἴδωμεν τί περὶ τούτου ἐφρόνουν οἱ Πατέρες τῶν πρώτων αἰώνων.

Ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος λέγει· « Ὁπότε οὖν καὶ τὸ κεκραμμένον ποτήριον καὶ ὁ γεγονὼς ἄρτος ἐπιδέχεται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ

(1) Παρὰ τῷ Antoine (Theologia moralis universa, cum notis et appendicibus Carboneano, Staidel et Mansii, T.V. edit. 1818), ἀναγινώσκομεν μεταξὺ πολλῶν, ἐξ ὧν φαίνεται ὁποία ἦτο ἡ ἀρχαία πίστις τῶν Ἀνατολικῶν περὶ τοῦ τύπου τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας, καὶ τάδε: « Ἔν τινι συνόδῳ Παλαμιτῶν, (ἤκμασε δὲ ὁ Παλαμᾶς περὶ τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰῶνος), ἧς τὰ πρακτικὰ ἐξετυπώθησαν ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαυΐας, ἐν ἔτει 1698, ἡ γνώμη τοῦ Καβασίλα κατεδικάσθη ὧδε: « Καταδικάζεται ἡ καινοφανὴς γνώμη, ἣν εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Νικόλαος Καβασίλας, ἀποδίδων εἰς τὰς εὐχὰς τὴν καθιέρωσιν τῶν ἱερῶν δώρων, τοῦθ' ὅπερ, οὔτε ὑπό τινος τῶν Πατέρων ἐλέχθη, οὔτε κανόνι τινι διετάχθη, οὔτε τῇ γνώμῃ τῆς Ἐκκλησίας συμβαίνει. » (De Eucharistia, append. de forma, t. 5, p. 171.)

« γίνεται ἡ Εὐχαριστία σῶμα Χριστοῦ... Προσλαμβανόμενα « τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, Εὐχαριστία γίνεται, ὅπερ ἐστὶ σῶμα « καὶ αἷμα Χριστοῦ. » (Κατὰ αἱρέσ. βιβλ. ε'. κεφ. 2). Ὁ Νύσσης Γρηγόριος· «Καλῶς οὖν καὶ νῦν τὸν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἁγιαζόμενον « ἄρτον εἰς σῶμα τοῦ Θεοῦ Λόγου μεταποιεῖσθαι πιστεύομεν... Εὐθὺς « πρὸς τὸ σῶμα τοῦ Λόγου μεταποιεῖται, καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ Λόγου, « ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου ». (Λόγ. Κατηχητ. κεφ. 37). Ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἀποδεικνύει ὅτι ἡ προσφορὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ τοῦ ἱερέως εἶναι ἡ αὐτὴ, διότι ὁ ἱερεὺς χρῆται τοῖς αὐτοῖς οἷς καὶ ὁ Χριστὸς ῥήμασιν. « Ἡ « προσφορὰ ἡ αὐτὴ ἐστὶ, κἂν ὁ τυχὼν προσενέγκῃ, κἂν Παῦλος, κἂν Πετρος. « Ἡ αὐτὴ ἐστὶν ἣν ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς ἔδωκε, καὶ ἣν νῦν οἱ ἱερεῖς « ποιοῦσιν. Οὐδὲν αὕτη ἔλαττον ἐκείνης, ὅτι καὶ ταύτην οὐκ ἄνθρω- « ποι ἁγιάζουσιν, ἀλλ' αὐτὸς ὁ καὶ ἐκείνην ἁγιάσας· Ὥσπερ « γὰρ τὰ ῥήματα ἅπερ ὁ Θεὸς ἐφθέγξατο τὰ αὐτὰ ἐστὶν, « ἅπερ ὁ ἱερεὺς καὶ νῦν λέγει, οὕτω καὶ ἡ προσφορὰ ἡ αὐτή ἐστι ». (Ὁμιλ. ϐ'. εἰς τὴν Β'. πρὸς Τιμόθ.). Καὶ ἀλλαχοῦ· « Πάρεστι καὶ νῦν ὁ Χριστὸς ἐκεῖνος « τὴν τράπεζαν ταύτην κοσμῶν. Ὁ γὰρ τὴν τράπεζαν ἐκείνην κοσμήσας « τότε, οὗτος καὶ ταύτην διακοσμεῖ νῦν. Οὐ γὰρ ἄνθρωπος ἐστὶν ὁ « ποιῶν τὰ προκείμενα γενέσθαι σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, « ἀλλ' αὐτὸς ὁ σταυρωθεὶς ὑπὲρ ἡμῶν Χριστός. Σχῆμα πληρῶν « ὁ ἱερεὺς μόνον ἕστηκε καὶ προσφέρει τὴν δέησιν τὰ ῥή- « ματα φθεγγόμενος ἐκεῖνα, ἡ δὲ χάρις καὶ ἡ δύναμίς ἐστι « τοῦ Θεοῦ, ἡ τὰ πάντα ἐργαζομένη. Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ « σῶμά φησι, τοῦτο τὸ ῥῆμα τὰ προκείμενα μεταρρυθμίζει. » (Ὁμιλ. ϐ'. εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα).

Ἐκ δὲ τῶν Λατίνων ὁ Τερτυλλιανὸς λέγει· « Λαβὼν ἄρτον καὶ δια- « μερίσας τοῖς μαθηταῖς ἐποίησεν αὐτὸν σῶμά του, λέγων· τοῦτο ἐστὶ « τὸ σῶμά μου » (1). Ὁ Ἀμβρόσιος· « Τί ἂν εἴποιμεν περὶ τῆς θείας « καθιερώσεως, ὅπου αὐτὰ τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος τὰ ῥήματα

(1) « Accepit panem, et distributum discipulis, Corpus suum illum fecit dicendo, « Hoc est corpus meum. » (Contra Marcionem, lib. IV. cap. 40.)

« ἐνεργοῦσι; (1) ». Ὁ δὲ συγγραφεὺς τοῦ περὶ μυστηρίων (de Sacramentis) ἔργου, ὅστις ἤκμασε πρὸ τοῦ 8ου αἰῶνος, λέγει· « ἡ δὲ κα- « θιέρωσις τίσι ῥήμασι καὶ τίνος τοῖς λόγοις τελεῖται; Τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ. « Τὰ προηγούμενα λέγονται ὑπὸ τοῦ ἱερέως, προσφέρεται αἶνος τῷ Θεῷ, « γίνεται δέησις ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, ὑπὲρ τῶν βασιλέων καὶ τῶν λοιπῶν. Ἐπι- « στάσης δὲ τῆς ὥρας καθ' ἣν τελεῖται τὸ φρικτὸν μυστήριον, ὁ ἱερεὺς « χρῆται, οὐχὶ πλέον ἰδίοις ῥήμασιν, ἀλλὰ τοῖς ῥήμασι τοῦ Χριστοῦ. » (2). (Βλέπε καὶ Αὐγουστῖνον, Serm. de divers.)

Πάντα ταῦτα δεικνύουσιν, ἡλίου φαεινότερον, ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία οὐδόλως ἀφίσταται τῆς ἀληθείας, θεωροῦσα τύπον τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας αὐτὰ τὰ κυριακὰ λόγια, σφάλλεται δὲ μᾶλλον ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐνστερνισθεῖσα καὶ ἰδίαν ποιησαμένη τὴν καινοφανῆ τοῦ Καβασίλα γνώμην, ἐναντίον τῆς κοινῆς τῶν Πατέρων διδασκαλίας καὶ τοῦ πνεύματος τῆς Γραφῆς, ἥτις τὴν σύστασιν τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας ἱστοροῦσα, τὰ κυριακὰ μόνον ἀναφέρει ῥήματα. (Ματθ. κς'. 26-27, Μάρκ. ιδ'. 22-24, Λουκ. κϐ'. 19-20, Α'. πρὸς Κορινθ. ια'. 23-25.)

Ἀλλὰ, θὰ ἐρωτήσῃ τις ἴσως, πρὸς τί τότε ἡ τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐπίκλησις καὶ ἡ εὐλογία τοῦ ἱερέως;

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπαντῶντες οἱ Ἕλληνες, ἐν τῇ ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδῳ, εἶπον ὅτι διὰ τῆς ἐπικλήσεως καὶ εὐλογίας ὁ ἱερεὺς δέεται τοῦ Ὑψίστου, οὐχὶ ἵνα μεταβάλῃ ἁπλῶς καὶ φυσικῶς τὸν ἄρτον καὶ οἶνον εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, τῆς οὐσιώδους ταύτης μεταβολῆς οὔσης ἤδη τετελεσμένης, δυνάμει τῶν κυριακῶν ῥημάτων, ἀλλ' ἵνα μεταβάλῃ ταῦτα τοῖς μεταλαμβάνουσιν, ποιήσῃ δηλαδὴ ὥστε τὰ ἡγιασμένα δῶρα νὰ παραγάγωσιν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ κοινωνοῦντος τὰ σωτήρια ἐκεῖνα ἀποτελέσματα, ὧνπερ ἀπολαύουσιν οἱ μετὰ καθαροῦ συνειδότος προσερχόμενοι εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν.

Ἡ ἑρμηνεία δ' αὕτη συμφωνεῖ πληρέστατα τῷ τε γράμματι καὶ τῷ

(1) « Quid dicimus de ipsa consecratione divina ubi verba ipsa Domini Salvato- « ris operantur? » (De Myst. cap. 9.)

(2) « Consecratio autem quibus verbis est, et quibus sermonibus? Domini Jesu. « Nam reliqua omnia, quæ dicuntur in superioribus a Sacerdote dicuntur, laudes « Deo deferuntur, oratio petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris. Ubi venitur « ut conficiatur venerabile Sacramentum, jam non suis sermonibus utitur Sacerdos, « sed sermonibus Christi ». (De Sacr. lib. IV. c. 5.)

πνεύματι τῆς θείας λειτουργίας, καθότι ὁ ἱερεὺς, εὐθὺς μετὰ τὴν εὐλογίαν, δέεται· « ὥστε γενέσθαι (τὰ προκείμενα δῶρα) τοῖς μεταλαμβάνου-« σιν εἰς νῆψιν ψυχῆς, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, εἰς κοινωνίαν τοῦ « Ἁγίου Πνεύματος, εἰς Βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα, εἰς παρ-« ρησίαν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν, μὴ εἰς κρῖμα ἢ εἰς κατάκριμα. » (Λειτ. Χρυσοστόμου).

Ἡ εὐλογία δύναται προσέτι νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπιβεβαίωσίς τις καὶ ἐπικύρωσις τῆς διὰ τῶν κυριακῶν λόγων τελουμένης μεταβολῆς τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, δεικνύουσα ὅτι οἱ λόγοι ἐκεῖνοι δὲν λέγονται διηγηματικῶς ἀλλ' ἔχουσι καὶ τὴν δύναμιν νὰ μεταποιῶσι τὰ προκείμενα εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου. « Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Καθ' ἑκάστην τράπεζαν « ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐκείνου τοῦ ῥήματος ἡ δύναμις μέχρι « τῆς σήμερον, καὶ ἄχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας τὴν θυσίαν ἀ-« πηρτισμένην ἐργάζεται ». (Χρυσόστομος, ὁμιλ. α'. εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα.)

Ἡ θεία λειτουργία ἀποτελεῖται ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων εὐχῶν, αἵτινες πᾶσαι ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐπίσημον πρᾶξιν τῆς καθιερώσεως, ἄλλαι μὲν προτασσόμεναι, ἄλλαι δὲ ἐπιτασσόμεναι τῶν λόγων τοῦ Κυρίου. Δὲν εἶναι δυνατὸν τὰ πάντα νὰ λεχθῶσι διὰ μιᾶς, ἀπαιτεῖται δὲ ἀναγκαίως τάξις τις καὶ χρόνου διάστημα. Τὰ τῇ τάξει ὅμως καὶ τῷ χρόνῳ χωριζόμενα δέον νὰ συνάπτωνται τῇ ἐννοίᾳ καὶ διανοίᾳ. Καθὼς δὲ ὅσα ὁ ἱερεὺς προτάσσει ἐν τῇ τελέσει τῆς ἱερᾶς λειτουργίας ἀναφέρονται εἰς τὴν στιγμὴν τῆς καθιερώσεως, οὕτω καὶ ὅσα ἐπιτάσσει εἰς τὴν αὐτὴν ἀναφέρονται πρᾶξιν, κυροῦντα καὶ σφραγίζοντα τὴν ἀλήθειαν τῆς ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς Εὐχαριστίας τελουμένης ὑπερφυοῦς μετουσιώσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΜΕΤΑΛΗΨΕΩΣ.

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος καὶ ἄλλην σπουδαίαν καὶ οὐσιώδη μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν διαφορὰν ἀνευρίσκει ἐν τῷ τρόπῳ καθ' ὃν οἱ πιστοὶ μεταλαμβάνουσιν ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ὑπάρχει, λέγει, ἐντολὴ τοῦ Κυρίου ἵνα πάντες πίνωσιν. Ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία, συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν ταύτην, μετέδιδε τοῖς πιστοῖς ἀμφότερα τὰ εἴδη, ὀρθόδοξοι δ' Ἐπίσκοποι τῆς Ῥώμης, ῥητῶς ἀπηγόρευσαν τὴν ὑπὸ τὸ ἓν μόνον εἶδος κοινωνίαν.

Ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου διαφορὰ δὲν εἶναι τόσον σπουδαία, ὅσον φαίνεται ὑπολαμβάνουσα αὐτὴν ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, καὶ ὅτι δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς λόγος ἀποχρῶν πρὸς διάστασιν.

Οὐδεὶς βεβαίως θὰ ψέξῃ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν διότι προτιμᾷ νὰ μεταδίδῃ τοῖς πιστοῖς τὴν θείαν κοινωνίαν ὑπὸ τὰ δύο εἴδη. Τὸ λέγειν ὅμως ὅτι ὑπάρχει περὶ τούτου θεία ἐντολὴ, καὶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται ἄλλως περὶ τούτου νὰ διατάξῃ, ἀντιβαίνει εἰς τὴν ἀλήθειαν, τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύομεν ᾧδε :

Εἰ πράγματι ὑπῆρχε θεία ἐντολὴ περὶ τῆς ὑπ' ἀμφότερα τὰ εἴδη κοινωνίας, ἡ τήρησις αὐτῆς θὰ ἐπεβάλλετο κυρίως κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου, ὁπότε οὐδὲν τῶν πρὸς σωτηρίαν ἀναγκαίων δέον νὰ παραλείπηται. Καὶ ὅμως ἡ Ἐκκλησία ἀπανταχοῦ καὶ πάντοτε εἰώθει τηρεῖν τὴν θείαν Εὐχαριστίαν, χάριν τῶν ἀσθενῶν, ὑπὸ μόνον τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου. Ὁ Εὐσέβιος (Ἱστ.Ἐκκλ. βιβλ. ς'. κεφ. 44), ἀναφέρει ὅτι γέρων τις, τοὔνομα Σεραπίων, βαρέως νοσῶν, ἠτήσατο παρὰ τοῦ ἱερέως ἵνα κομίσῃ αὐτῷ τὴν θείαν Εὐχαριστίαν, οὗτος δὲ κωλυόμενος ὑπ' ἀσθενείας, ἔστειλε τὴν κοινωνίαν εἰς τὸν γέροντα διά τι-

νος παιδίου εἰς ὃ παρήγγειλεν, ἵνα ἐμβρέξῃ πρῶτον δι' ὕδατος τὸν καθηγιασμένον ἄρτον καὶ εἶτα ἐνθέσῃ αὐτὸν εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀσθενοῦς. Ὁ δὲ διάκονος Παυλῖνος διηγεῖται ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου, ὅτι ὁ Βερκελλῶν ἅγιος Ὀνωρᾶτος, χρηματισθεὶς κατ' ὄναρ, μετέβη παρὰ τῷ ἁγίῳ Ἀμβροσίῳ, πνέοντι ἤδη τὰ λοίσθια, καὶ μετέδωκεν αὐτῷ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, ὅπερ ἐκεῖνος λαβών, παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Περὶ ποτηρίου δὲ οὐδεὶς λόγος. Ἐκ τοῦ ἁγίου Οὐλδαρίκου μανθάνομεν προσέτι, ὅτι οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς τοῦ Κλουνίου, κατ' ἔθος ἀπὸ 600 καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἐπικρατοῦν παρ' αὐτοῖς, μετέδιδον τὴν κοινωνίαν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς ὑπὸ μόνον τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου, ὅνπερ ἐνέβαπτον ἐν οἴνῳ μὴ καθηγιασμένῳ, καὶ ὅτι ἐτήρουν διαρκῶς τέσσαρα μικρὰ τεμάχια ἄρτου καθηγιασμένου ἄνευ οἴνου ἐντὸς πυξίδος ἄνωθεν τοῦ θυσιαστηρίου ἐξηρτημένης. (De Consuet. Clun. lib. I. cap. 8.)

Μηδ' εἴπῃ τις ὅτι ὁ χάριν τῶν ἀσθενῶν τηρούμενος ἅγιος ἄρτος ἦν βεβαμμένος τῷ αἵματι. Τὸ ἔθος τοῦ ἐμβάπτειν οἴνῳ τὸν ἡγιασμένον ἄρτον ἦν ὅλως ἄγνωστον τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν πρώτων αἰώνων. Τὰ δύο εἴδη διενέμοντο ἰδιαιτέρως τοῖς πιστοῖς, οἵτινες τὸν μὲν ἄρτον ἐλάμβανον ταῖς ἰδίαις χερσί, τοῦ δὲ οἴνου ἐκοινώνουν ἐκ τοῦ ποτηρίου ὅπερ ἐκράτει ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ διάκονος. (Κύριλλος Ἱεροσολ. Κατηχ. ε'., Ναζιανζηνὸς κατ' Ἀρειανῶν, Αὐγουστῖνος ὁμιλ. 222, κ. ἄλ.) Τοῦ ἔθους τοῦ ἐμβάπτειν τὸν ἄρτον, κατὰ πρώτην φοράν, γίνεται μνεία κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα, ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Βράγας (Concilium Bracarense, an. 675), ἥτις καὶ ἀπηγόρευσεν αὐτό. Κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα, ἡ ἐν Τρούλλῳ Σύνοδος, ἐνέκρινε τὸ ἀρχαῖον ἔθος τοῦ ἐγχειρίζειν τοῖς πιστοῖς τὸν ἡγιασμένον ἄρτον, τοῦθ' ὅπερ δὲν δύναταί τις νὰ ὑποθέσῃ περὶ ἄρτου ἐμβεβαμμένου καὶ ὑποστάζοντος. (Liebermann, Inst. Theol. τόμ. δ'. de Euchar. σελ. 443).

Τὸ ἔθος τοῦ κοινωνεῖν ὑπὸ τὸ ἓν εἶδος μόνον ἀποδεικνύει καὶ ἡ κατ' οἶκον κοινωνία τῶν πιστῶν, οἵτινες, λαμβάνοντες τὸν ἡγιασμένον μόνον ἄρτον ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν καὶ ἐκοινώνουν κατ' οἶκον ἰδιαιτέρως. Τῆς πράξεως ταύτης μνημονεύουσιν, ὁ Τερτυλλιανὸς (ad uxorem, βιβλ. β'. κεφ. 5), ὁ Κυπριανὸς (de Lapsis), καὶ ὁ Ζήνων τῆς Βερώνης (Lib. 1, tract. 14). Τὸ αὐτὸ ἐποίουν καὶ οἱ ἀναχωρηταί, οἵτινες ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν τὴν ἁγίαν κοινωνίαν ὑπὸ τὸ εἶδος μόνον τοῦ ἄρτου, καὶ ἐκοινώνουν κατ' ἰδίαν εἰς τὰς ἐρήμους. (Βασίλειος πρὸς Καισαρίαν, τὴν πατρικίαν, Θεόδωρος Στουδίτης, ἐπιστ. 57.)

Οὐ μόνον δὲ κατ' οἶκον, ἀλλὰ καὶ δημοσίως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, οἱ πιστοὶ ἐκοινώνουν πολλάκις ὑπὸ τὸ εἶδος μόνου τοῦ ἄρτου. Τοῦτο συνάγεται ἐξ ὅσων ὁ Πάπας Λέων ὁ Μέγας λέγει περὶ τῶν Μανιχαίων. (Ὁμιλ. δ'. περὶ τῆς τεσσαρακοστῆς).

Οἱ αἱρετικοὶ οὗτοι, ὅπως μὴ ἀναγνωρισθῶσι καὶ ἐκδιωχθῶσι τῆς Ῥώμης, προσήρχοντο μετὰ τῶν πιστῶν εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν, λαμβάνοντες μόνον τὸν ἄρτον, οὐδέποτε δὲ καὶ τὸν οἶνον, ὃν ἔλεγον χολὴν τοῦ δράκοντος καὶ ἔργον τοῦ διαβόλου. Ἐπὶ τῇ περιστάσει δὲ ταύτῃ, ἵνα καταστῇ δυνατὴ ἡ ἀνακάλυψις αὐτῶν, ὁ Πάπας Λέων διέταξεν ἵνα πάντες οἱ πιστοὶ μεταλαμβάνωσι καὶ ὑπὸ τὰ δύο εἴδη, ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἡ ὑπὸ τὰ δύο εἴδη κοινωνία ἦν προαιρετική, διότι ἄλλως οἱ Μανιχαῖοι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ κρύπτωνται ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον, οὐδὲ θὰ ὑπῆρχεν ἀνάγκη, ἵνα ὁ Λέων διατάξῃ ὅπως πάντες οἱ πιστοὶ κοινωνῶσιν ὑπ' ἀμφότερα τὰ εἴδη. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ὁ Πάπας Γελάσιος ἐπανέλαβε βραδύτερον τὴν διάταξιν τοῦ Λέοντος.

Τοὺς δύο τούτους Πάπας ἀναμφιβόλως ὑπαινισσομένη ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, λέγει ὅτι Πάπαι ὀρθόδοξοι ἀπηγόρευσαν τὴν ὑπὸ τὸ ἓν μόνον εἶδος κοινωνίαν. Ἀλλ', ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον, οἱ Πάπαι οὗτοι τὴν ὑπὸ τὸ ἓν εἶδος κοινωνίαν πρὸς καιρὸν ἀπαγορεύσαντες, ἰδὲν ἔπραξαν τοῦτο, διότι ἀνεγνώριζον τὴν ὕπαρξιν θείας τινος ἐντολῆς περὶ τῆς ὑπὸ τὰ δύο εἴδη κοινωνίας, ἀλλὰ διὰ λόγους τοπικοὺς καὶ ὅλως προσωρινὸν φέροντας χαρακτῆρα.

Ὅτι ἡ κοινωνία ἐδίδετο τὸ πάλαι ὑπὸ ἓν μόνον εἶδος, ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς κοινωνίας τῶν νηπίων εἰς τὰ ὁποῖα μόνον τὸ εἶδος τοῦ οἴνου μετεδίδετο. Σήμερον ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀντὶ τοῦ καθηγιασμένου οἴνου ὅστις ἐδίδετο ἄλλοτε, δίδεται ὁ ἄρτος, εὐκολίας χάριν· ἡ πρᾶξις δὲ αὕτη ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀείποτε ἐπίστευσεν ὅτι τὸ ἓν μόνον εἶδος ἀρκεῖ.

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος ἵνα ἀποδείξῃ τὴν ὕπαρξιν

θείας ἐντολῆς περὶ τῆς ὑπ' ἀμφότερα τὰ εἴδη κοινωνίας, ἀναφέρει τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου· « πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες ». (Ματθ. κς'. 27.)

Ἀλλὰ τοὺς λόγους τούτους δὲν ἠγνόει βεβαίως ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία, καὶ ὅμως οὐδέποτε ἀνεγνώρισε τὴν ὕπαρξιν τοιαύτης ἐντολῆς, τεκμήριον ἐναργὲς ὅτι ἄλλην ἔννοιαν ἀπέδωκεν εἰς τοὺς λόγους τοὺ θείου Σωτῆρος.

Ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ, οὐ μόνον τὸ τῆς Εὐχαριστίας μυστήριον ἐνομοθέτησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἱερωσύνην τῆς Καινῆς Διαθήκης συνέστησε, καὶ τοῖς Ἀποστόλοις αὐτοῦ ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν τοῦ τελεῖν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν εἰπών· « τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν... » (Λουκ. κβ'. 19). Συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν ταύτην οἱ Ἀπόστολοι ἐτέλουν, καὶ οἱ ἐν τῇ Ἱερωσύνῃ διάδοχοι αὐτῶν ὀφείλουσι τελεῖν τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν ὑπ' ἀμφότερα τὰ εἴδη, τῆς Εὐχαριστίας, οὐ μόνον μυστηρίου, ἀλλὰ καὶ θυσίας λόγον ἐχούσης, καὶ τελοῦντες μεταλαμβάνειν ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν.

Ἀλλ' ὡς διὰ τῶν λεξέων « τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν » δὲν ἐδόθη πᾶσι τοῖς πιστοῖς ἡ ἐξουσία τοῦ τελεῖν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, τοιουτοτρόπως οὐδὲ διὰ τῶν λόγων « πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες » δὲν ἐπεβλήθη αὐτοῖς ἡ ὑποχρέωσις τοῦ κοινωνεῖν ὑπὸ τὰ δύο εἴδη.

Ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου λεχθέντων τοῖς Ἀποστόλοις τινὰ μὲν ἀπέβλεπον αὐτοὺς μόνους καὶ τοὺς ἐν τῇ Ἱερωσύνῃ διαδόχους αὐτῶν, ἄλλα δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς πιστούς. Ποῖα δὲ πρέπει νὰ θεωρηθῶσιν ὡς τοὺς ἱερεῖς μόνον ἀφορῶντα, καὶ ποῖα νὰ ἐπεκταθῶσι καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν πιστῶν, οἷδε κάλλιον παντὸς ἄλλου ἡ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων αὐτοῦ διδαχθεῖσα Ἐκκλησία. Ἀλλ' ὡς εἴδομεν, ἡ Ἐκκλησία αὕτη οὐδέποτε ἀνεγνώρισε τὴν ἀνάγκην τοῦ κοινωνεῖν ὑπ' ἀμφότερα τὰ εἴδη, ὑπ' ἄλλην δ' ὅλως ἔννοιαν ἡρμήνευσε τὰ ῥήματα ἐκεῖνα, ἐφ' ὧν ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος πειρᾶται νὰ στηρίξῃ τὴν ἑαυτῆς γνώμην.

Βεβαίως θεία ἐντολὴ ὑποχρεοῦσα τοὺς πιστοὺς νὰ κοινωνῶσι τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ θείου Σωτῆρος ὑπάρχει· ἡ δὲ ἐντολὴ αὕτη περιλαμβάνεται οὐχὶ ἐν τοῖς λόγοις « πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες » οἵτινες πρόσκλησιν μᾶλλον καὶ διανομὴν ἐκφράζουσιν, ἀλλ' ἐν τοῖς ἑξῆς· « Ἀμὴν, ἀμὴν, « λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώ-

« που, καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυ- « τοῖς... ». (Ἰωάν. ς'. 53). Πλὴν, ἡ ἐντολὴ αὕτη δὲν ἀποβλέπει τὸν τρόπον τοῦ μεταλαμβάνειν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα οὗτινος δέον οἱ πιστοὶ νὰ μεταλαμβάνωσι, τοὐτέστι τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου. Ἀλλ' ὁ Χριστὸς εἶναι ὁλόκληρος ὑφ' ἑκάτερον εἶδος, διότι ὑπάρχει ζῶν ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, οὔτε δύναται, ἅπαξ θανὼν καὶ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν, νὰ ἀποθάνῃ πλέον· « Χριστὸς ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν οὐκέτι ἀποθνήσκει· θάνατος αὐτοῦ « οὐκέτι κυριεύει. » (πρὸς Ῥωμ. ς'. 9). Τὸ σῶμα ἄρα δὲν δύναται νὰ χωρισθῇ τοῦ αἵματος, ὁ δὲ κοινωνῶν τοῦ ἑνὸς, μεταλαμβάνει συνάμα καὶ τοῦ ἑτέρου. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ὁ εἰπών· « ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ « Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς », λέγει πάλιν· « Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγῃ « ἐκ τοῦ ἄρτου τούτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα ». (Ἰωάν. ς'. 51). « Καὶ ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σάρξ μου ἐστὶν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ « τῆς τοῦ κοσμου ζωῆς ». (Αὐτόθι). Ὁ δὲ Ἀπόστολος περὶ τῆς θείας μεταλήψεως ὁμιλῶν, λέγει· « ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον, ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου ». (Α'. πρὸς Κορινθ. ια'. 27). Ὁ διαζευκτικὸς σύνδεσμος |ἢ| δεικνύει ἀρκούντως ὅτι ἡ ὑφ' ἑκάτερον εἶδος κοινωνία τὴν αὐτὴν ἔχει ἀξίαν ἣν καὶ ἡ ὑπ' ἀμφότερα τὰ εἴδη λαμβανομένη, εἶναι δὲ ἔνοχος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου καὶ ὁ ὑπὸ τὸ ἓν μόνον εἶδος ἀναξίως μεταλαμβάνων. Καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι δὲ τῶν Ἀποστόλων, τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῶν νεοφύτων, οἵτινες μετὰ τὸ Βάπτισμα προσήρχοντο εἰς τὴν θείαν Τράπεζαν, γίνεται μνεία τοῦ ἄρτου μόνου. (Πράξ. β'. 46).

Τοῦ Χριστοῦ λοιπὸν παρόντος ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, ζῶντος καὶ ἀκεραίου ὑφ' ἑκάτερον εἶδος, οὐδεμία παρίσταται ἀνάγκη ὅπως οἱ πιστοὶ κοινωνῶσιν ὑπὸ τὰ δύο εἴδη ἰδιαιτέρως. Τὴν ἀλήθειαν δὲ ταύτην ἀνομολογοῦσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἐκ τῶν διαμαρτυρομένων σωφρονοῦντες. Οὕτως ὁ Λεϊβνίτιος ἐν τῷ Θεολογικῷ αὐτοῦ Συστήματι γράφει· « δὲν δύναταί τις νὰ ἀρνηθῇ ὅτι « ὑφ' ἑκάτερον εἶδος λαμβάνεται ὁ Χριστὸς ὁλόκληρος... διότι ἡ σὰρξ αὐτοῦ « δὲν εἶναι κεχωρισμένη τοῦ αἵματος ». Ὁ δὲ διδάκτωρ Clausen λέγει· « δο- « θέντος ὅτι ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ τελεῖται μετουσίωσις, πᾶσαι αἱ κατὰ τῆς

« ὑπὸ ἓν μόνον εἶδος κοινωνίας ἀντιρρήσεις οὐδεμίαν δύνανται νὰ ἔχωσιν « ἀξίαν ». (Παρὰ τῷ Esslinger, Apologie de la religion catholique par les auteurs protestants, art. du Sacrement de l'autel.)

Ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία προελομένη τὴν ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου μόνου κοινωνίαν, προήχθη εἰς τοῦτο ὑπὸ πολλῶν καὶ σπουδαίων λόγων. Ἔδει ἐν πρώτοις νὰ ἀποσοβηθῇ πᾶς κίνδυνος ἐκχύσεως τοῦ ἱεροῦ ποτηρίου, τοῦθ' ὅπερ εὐκόλως δύναται νὰ συμβῇ, μάλιστα ἐν μεγάλῃ συρροῇ πλήθους. Ὑπάρχουσι προσέτι ἄνθρωποι, οἵτινες οὐδαμῶς δύνανται νὰ γευσθῶσιν οἴνου. Ἄλλοι πάλιν αἰσθάνονται ἀηδίαν προσεγγίζοντες τὰ χείλη εἰς τὸ αὐτὸ ποτήριον, ἢ μεταλαμβάνοντες διὰ τῆς αὐτῆς λαβίδος δι' ἧς ἐκοινώνησαν καὶ ἄλλοι. Πρόσθες τούτοις τὴν σπάνιν τοῦ οἴνου ἔν τισι χώραις, ἐν ταῖς ἱεραῖς μάλιστα ἀποστολαῖς, καὶ τὴν δυσκολίαν τῆς διατηρήσεως τοῦ καθηγιασμένου οἴνου πρὸς χρῆσιν τῶν ἀσθενῶν (1), καὶ θὰ ἐννοήσῃς διατὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, οὐδεμιᾶς ὑπαρχούσης ἐντολῆς περὶ τοῦ ὑπὸ τὰ δύο εἴδη μεταλαμβάνειν, προείλετο ἐν τῇ πράξει τὴν ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου κοινωνίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΚΑΘΑΡΤΗΡΙΟΥ.

Ἐν τῷ δωδεκάτῳ κεφαλαίῳ, ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, διὰ μιᾶς τριῶν ἅπτεται διαφόρων ζητημάτων, τοῦ Καθαρτηρίου, τῶν Λυσιποίνων (Indulgentiæ), καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἀνταμοιβῆς, οὕτω δὲ ποιεῖται

(1) Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εἴωθε σήμερον τηρεῖν, χάριν τῶν ἀσθενῶν, τὸν καθηγιασμένον ἄρτον ἐμβεβαμμένον τῷ θείῳ αἵματι, ἀλλὰ πυρὶ ἀπεξηραμμένον, τοῦτο δὲ, ἵνα μὴ ἀθετήσῃ τὴν, κατὰ τὴν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Ἐγκύκλιον, ὑπάρχουσαν ἐντολήν, τοῦ κοινωνεῖν ἰδιαιτέρως καὶ τοῦ ποτηρίου, « πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες. » Πλὴν διὰ τῆς πράξεως ταύτης οὐδαμῶς τηρεῖται, εἴ που ὑπῆρχε τοιαύτη ἐντολή, διότι προδήλως δὲν πίνει, ὁ τρώγων ἄρτον ἐμβεβαμμένον μὲν, ἀλλ' ἐξηραμμένον πρὸ πολλοῦ, μηδὲ ἰκμάδα δὲ τοῦ ἡγιασμένου οἴνου διατηροῦντα.

περὶ αὐτῶν λόγον, ὥστε νὰ μὴ δύναται ἀκριβῶς νὰ ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης περὶ τίνος πρόκειται, οὐδὲ εἰς τί συνίσταται ἡ ἐπὶ τούτων δῆθεν διαφορὰ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Φρονοῦμεν ὅτι ἡ καλλιτέρα ἀπολογία τῆς πίστεως τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἡ περὶ τῶν ζητημάτων τούτων καθαρὰ καὶ σαφὴς ἔκθεσις τῆς καθολικῆς διδασκαλίας, ἣν καὶ παρατιθέμεθα ὧδε, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ Καθαρτηρίου.

Καθαρτήριον λέγοντες ἐννοοῦμεν κατάστασιν ἐξιλασμοῦ, ἐν ᾗ αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων, τῶν ἐν τῇ ἀγάπῃ καὶ χάριτι τοῦ Θεοῦ τελευτησάντων, ἀλλὰ μὴ ἱκανοποιησάντων εἴτε δι' ἀμέλειαν, εἴτε δι' ἔλλειψιν χρόνου, τελείως τὴν θείαν δικαιοσύνην διὰ τὰς ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένας ἁμαρτίας, ὧν τὴν ἄφεσιν ἔλαβον, κρατοῦνται πρὸς καιρὸν, ἕως οὗ καθαρθεῖσαι τελείως, γίνωσιν ἄξιαι νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὸν Παράδεισον. Τὰς ψυχὰς δὲ ταύτας μεγάλως ὠφελοῦσιν αἱ ὑπὲρ αὐτῶν γινόμεναι παρὰ τῶν ἐπιζώντων προσευχαὶ καὶ ἐλεημοσύναι, ἰδίως δὲ ἡ ὑπὲρ αὐτῶν προσφερομένη ἀναίμακτος θυσία. Αὕτη εἶναι ἡ περὶ Καθαρτηρίου διδασκαλία τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τί δὲ διαφέρει αὕτη τῆς πίστεως καὶ διδασκαλίας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας; Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος δὲν λέγει ἡμῖν ὅτι καὶ αὐτὴ εὔχεται καὶ ἐπικαλεῖται τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ συγχωρήσεως καὶ ἀναπαύσεως τῶν ἐν Κυρίῳ κεκοιμημένων; Πρὸς τί λοιπὸν κατηγορεῖ καὶ ἐν τούτῳ καινοτομίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας;

Καίτοι, ὡς εἴπομεν, πρόκειται περὶ πράγματος ὅπερ καὶ αὐτὴ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου οὐδεμία ὑπάρχει διαφωνία μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ἐν τούτοις καλὸν ἡγούμεθα νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα ἔκτε τῆς Γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων χωρία τινὰ, ἵνα σαφέστερον καταδειχθῇ πόσον ἀδίκως ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος προσβάλλει καὶ ἐν τούτῳ τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν.

Ἐν τῷ Β'. βιβλίῳ τῶν Μακκαβαίων, (κεφ. ιβ'. 43-45), ἀναγινώσκομεν ὅτι « ὁ γενναῖος Ἰούδας ποιησάμενος κατ' ἀνδραλογίαν κα« τασκευάσματα εἰς ἀργυρίου δραχμὰς δισχιλίας, ἀπέστειλεν « εἰς Ἱεροσόλυμα προσαγαγεῖν περὶ ἁμαρτίας θυσίαν... ἐμβλέ« πων τοῖς μετ' εὐσεβείας κοιμωμένοις κάλλιστον ἀποκεί-

« μενον χαριστήριον... Ὅθεν περὶ τῶν τεθνηκότων τὸν ἐξι-
« λασμὸν ἐποιήσατο, τῆς ἁμαρτίας ἀπολυθῆναι ».

Ἐκ τῆς πράξεως ταύτης Ἰούδα τοῦ Μακκαβαίου, καὶ ἐκ τῶν λόγων οὓς ἐπισυνάπτει ὁ ἱερὸς συγγραφεύς, τρία τινα ἐξάγονται. Πρῶτον, ὅτι διὰ τοῦ θανάτου δὲν ἐξαλείφονται πάντα τὰ λείψανα τῆς ἁμαρτίας. Δεύτερον, ὅτι δύναταί τις νὰ ἀποθάνῃ μετ' εὐσεβείας, καὶ νὰ ὀφείλῃ εἰσέτι ἱκανοποίησίν τινα εἰς τὴν θείαν δικαιοσύνην. Τρίτον δέ, ὅτι δύνανται οἱ πιστοὶ καὶ μετὰ θάνατον νὰ ἐκτίσωσι τὴν ὀφειλὴν ταύτην, βοηθούμενοι ἐν τούτῳ ὑπὸ τῶν ζώντων.

Ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἔχομεν τὸ γνωστὸν ἐκεῖνο τοῦ Ματθαίου χωρίον ἐν ᾧ λέγεται, « ὃς δ' ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ
« Ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι,
« οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι ». (Κεφ. ιβ'. 32). Ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος τὸ χωρίον τοῦτο ἑρμηνεύων λέγει· « Δὲν θὰ ἦτο ἀληθὲς τὸ λέγειν περί τινων
« ὅτι ἡ ἁμαρτία οὐκ ἀφεθήσεται αὐτοῖς οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ
« μέλλοντι, ἐὰν μὴ ἦσάν τινες οἷς αἱ ἁμαρτίαι ἀφίενται, εἰ μὴ ἐν τῷ νῦν,
« ἀλλά γε ἐν τῷ μέλλοντι ». (1).

Περὶ Καθαρτηρίου δέον νὰ ἑρμηνευθῶσι καὶ ὅσα ὁ Χριστὸς λέγει παρὰ τῷ Λουκᾷ· « Ὡς γὰρ ὑπάγεις μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρ-
« χοντα, ἐν τῇ ὁδῷ δὸς ἐργασίαν ἀπηλλάχθαι ἀπ' αὐτοῦ, μήποτε κατασύρῃ
« σε πρὸς τὸν κριτήν, καὶ ὁ κριτὴς σε παραδῷ τῷ πράκτορι, καὶ ὁ πράκτωρ
« σε βάλῃ εἰς φυλακήν. Λέγω σοι· οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, ἕως οὗ καὶ
« τὸ ἔσχατον λεπτὸν ἀποδῷς ». (Λουκ. ιβ'. 58-59). Εἶναι προσέτι γνωστὸν τὸ τοῦ Ἀποστόλου· « Ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα...
« Εἴ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον χρυσόν, ἄργυρον, λίθους τιμίους,
« ξύλα, χόρτον, καλάμην, ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται... καὶ
« ἑκάστου τὸ ἔργον, ὁποῖόν ἐστι, τὸ πῦρ δοκιμάσει. Εἴ τινος
« τὸ ἔργον μενεῖ ὃ ἐπῳκοδόμησε μισθὸν λήψεται. Εἴ τινος τὸ ἔργον κα-

(1) « De quibusdam veraciter non diceretur quod non eis remittatur neque in hoc sæculo neque in futuro, nisi essent quidam quibus etsi non in isto, tamen remittetur in futuro ». (De civit. Dei, lib. XXI, cap. 24).

« τακαήσεται, ζημιωθήσεται· αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτω δὲ ὡς
« διὰ πυρός ». (Α'. πρὸς Κορινθ. γ'. 10-15).

Ὡς πρὸς τοὺς ἁγίους Πατέρας, πάντες μιᾷ τῇ φωνῇ κηρύττουσι τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ περὶ τοῦ Καθαρτηρίου συμφωνία αὐτῶν, ὥστε ὁ Καλβῖνος, ὁ σφοδρότερον παντὸς ἄλλου πολεμήσας τὸ δόγμα τοῦτο τῆς πίστεως, μὴ δυνάμενος νὰ διαμφισβητήσῃ αὐτήν, λέγει ὅ,τι ὁ Φώτιος περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅτι δηλαδὴ οἱ Πατέρες, ὡς ἄνθρωποι καὶ αὐτοὶ ἔσφαλον ἐν τούτῳ, καὶ δὲν εἶναι ἀσφαλὲς τὸ ἀκολουθεῖν αὐτούς. (Inst. lib. III, cap. 10). Περιττὴν θεωροῦντες τὴν ἐπισώρευσιν μαρτυριῶν περὶ πράγματος τοῖς πᾶσι γνωστοῦ, ἀρκούμεθα ὀλίγά τινα μόνον παρατιθέμενοι,

Ὁ Μέγας Βασίλειος (Ἑρμην. εἰς τὸν προφ. Ἡσαΐαν, κεφ. δ'.) λέγει·
« Οἱ μὲν πάντῃ ἀνήκοοι τῶν θείων ῥημάτων, πρὶν μαθεῖν τὸν λόγον ἡμαρτη-
« κότες, οἱονεὶ ἐρρυπωμένοι, τοῦ ἀπὸ τοῦ ὕδατος δέονται καθαρισμοῦ· οἱ
« δὲ μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ζωὴν ἐπιβουλεύοντες ἑαυτοῖς, αἵματι ὄντες ἔνοχοι,
« τοῦ ἐκ πυρὸς δέονται καθαρισμοῦ, » Ὁ Ἱεροσολύμων Κύριλλος·
« εἶτα μνημονεύομεν πάντων ἁπλῶς τῶν ἐν ἡμῖν προκεκοιμημένων, μεγί-
« στην ὄνησιν πιστεύοντες ἔσεσθαι ταῖς ψυχαῖς, ὑπὲρ ὧν ἡ
« δέησις ἀναφέρεται, τῆς ἁγίας καὶ φρικωδεστάτης προκει-
« μένης θυσίας. » (Κατηχ. ε'.). Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος λέγει τάδε·
« Εἰ δὲ ἁμαρτωλὸς ἀπῆλθε, δεῖ βοηθεῖν, ὡς ἂν οἷόν τε ἦν, εὐ-
« χαῖς, καὶ ἱκετηρίαις καὶ ἐλεημοσύναις, καὶ προσφοραῖς· οὐ
« γὰρ ἁπλῶς ταῦτα ἐπινενόηται, οὐδὲ εἰκῇ μνήμην ποιούμεθα τῶν ἀπελ-
« θόντων ἐπὶ τῶν θείων μυστηρίων... Οὐ γάρ ἐστι σκηνὴ τὰ ἡμέτερα,
« μὴ γένοιτο, Πνεύματος γὰρ διατάξει ταῦτα γίνεται. Βοηθῶμεν τοίνυν
« αὐτοῖς καὶ μνείαν ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιτελῶμεν. » (Ὁμιλ. 41η εἰς τὴν Α'. πρὸς Κορινθίους).

Ἐκ τῶν Λατίνων δὲ ὁ ἅγιος Κυπριανὸς λέγει· « Ἕτερον ἐστὶ τὸ λα-
« βεῖν ἀμέσως τὴν ἀμοιβὴν τῆς πίστεως καὶ ἀρετῆς, ἕτερον τὸ καθαρ-
« θῆναι τῶν ἁμαρτιῶν διὰ μακρῶν βασάνων καὶ πυρός. » (1).

(1) » Aliud est statim virtutis et fidei mercedem accipere; aliud pro peccatis longo dolore cruciatuum emundari et purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse. » (Epist. ad Antonian).

Ὁ δὲ ἅγιος Αὐγουστῖνος φρονεῖ ὅτι « ὑπάρχουσι πιστοί τινες οἵτινες σώ-
« ζονται θᾶττον ἢ βράδιον, καθαριζόμενοι διὰ πυρὸς καθαρτηρίου,
« καθ' ὅσον ἠγάπησαν πλεῖον ἢ ἔλαττον τὰ πρόσκαιρα ἀγαθά. » (1). Ὁ
Ἀμβρόσιος διακρίνει δύο εἴδη πυρός, τὸ πῦρ ὅπερ καταναλίσκει τὰ ἀκούσια
καὶ ἐξ ἀπροσεξίας διαπραττόμενα ἁμαρτήματα, καὶ ἐκεῖνο ὅπερ ἡτοίμασται
τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. » (2). Καὶ ὁ Πάπας Γρηγόριος ὁ
Διάλογος ὁμιλεῖ περὶ καθαρτηρίου πυρός, δι' οὗ, πρὸ τῆς κρίσεως, αἱ ψυχαὶ
καθαίρονται ἀπὸ ἐλαφρῶν τινων ἁμαρτημάτων (3).

Πάντα ταῦτα τρανῶς ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ περὶ Καθαρτηρίου καθο-
λικὴ διδασκαλία, δὲν εἶναι καινοτομία ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος χρονολο-
γουμένη, ὡς λέγει ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος (§ ιϐ'.), ἀλλ' ἀ-
λήθεια θεόθεν ἀποκεκαλυμμένη καὶ σταθερῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ
πιστευθεῖσα.

Ἀλλ' ὡς εἴπομεν ἤδη, ἀρχόμενοι τῆς ἐξετάσεως τοῦ περὶ Καθαρτη-
ρίου ζητήματος, ἐπὶ τούτου οὐδεμία ὑπάρχει οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ τῶν
δύο Ἐκκλησιῶν, ἀποροῦμεν δέ, διατὶ ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύ-
κλιος, συγκαταλέγει καὶ τὸ ζήτημα τοῦτο μεταξὺ τῶν χωριζόντων τὰς δύο
Ἐκκλησίας. Τὸ σκανδαλίζον, ὡς φαίνεται, εἶναι ἡ λέξις πῦρ. Ἀλλὰ τῇ
λέξει ταύτῃ, ὡς εἴδομεν, οὐ μόνον οἱ Πατέρες, ἀλλὰ καὶ ἡ Γραφὴ αὐτὴ
χρῆται, δὲν πρέπει ἄρα νὰ ἐκπλήσσηταί τις καὶ νὰ ἀπορῇ ἀκούων ὅτι ἐν
τῷ Καθαρτηρίῳ αἱ ψυχαὶ καθαρίζονται διὰ πυρός. Πλὴν τούτου ὅμως ση-
μειούμεθα καὶ τόδε, ἐφ' οὗ καὶ ἐφιστῶμεν ὅλην τὴν προσοχὴν ἐκείνων, οἵ-
τινες σκανδαλίζονται ἀκούοντες πῦρ καθαρτήριον. Ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλη-
σίᾳ μόνον ἡ ὕπαρξις ἐξιλαστηρίου καταστάσεως καὶ ἡ ἐκ τῶν προσευχῶν καὶ
ἄλλων καλῶν ἔργων τῶν ζώντων προσγινομένη ταῖς ψυχαῖς ὠφέλεια εἶναι
δόγματα τῆς πίστεως· πάντα δὲ τὰ ἀφορῶντα τὸν τόπον, τὸ εἶδος τῶν
τιμωριῶν, τὴν διάρκειαν αὐτῶν καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, δὲν εἶναι δόγ-

(1) « Nonnulos fideles per ignem quemdam purgatorium, quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiusque salvari.» (Enchiridion, cap. LXIX).

(2) « Alius est ignis quo exuruntur peccata non voluntaria, sed fortuita, alius ille quem Christus deputavit diabolo et angelis ejus. » (In Psalm. CXVIII.)

(3) « De quibusdam levibus culpis esse ante judicium purgatorius ignis creden dus est. » (Dial. XXXIX.)

ματα τῆς πίστεως, καὶ ἐπομένως δὲν δύνανται ν' ἀποτελέσωσιν ἀντικείμενον
δογματικῆς συζητήσεως, καὶ λόγον διαιρέσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Λέγει μὲν
ἡ Γραφή, καὶ οἱ Πατέρες διδάσκουσιν, ὅτι πυρὶ καθαίρονται αἱ ψυχαὶ μετὰ
θάνατον. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως δὲν προσδιώρισε διὰ δογματικοῦ τινος ὅρου
τὴν ἔννοιαν τῆς ἐκφράσεως ταύτης, ἥτις δύναται νὰ ἔχῃ ἔννοιαν μεταφο-
ρικήν, σημαίνουσα τὴν θλῖψιν καὶ τὴν πνευματικὴν ὀδύνην τῶν ἐν τῇ κατα-
στάσει ἐκείνῃ εὑρισκομένων. Ἀλλ' οὔτε ὡς πρὸς τὸν τόπον ὑπάρχει τι ὡρισμέ-
νον. Ὁ καρδινάλιος Gotti, ἐν τῷ περὶ Καθαρτηρίου ἔργῳ αὐτοῦ, λέγει· « ἡ
« τιμωρία τοῦ Καθαρτηρίου εἶναι προσωρινὴ καὶ ἐξιλαστήριος·
« δύναταί τις δὲ νὰ ὑποστῇ αὐτὴν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐν ᾧ
« βασανίζονται αἱ ψυχαὶ τῶν κολαζομένων, ὃν τρόπον δύ-
« νανται νὰ τηρῶνται δύο ἐν τῇ αὐτῇ φυλακῇ, ὁ μὲν ἰσοβίως,
« ὁ δὲ προσωρινῶς καταδεδικασμένος, ὁ μὲν ἄξιος χάριτος,
« ὁ δὲ ἔνοχος θανάτου. »

Αἱ διασαφήσεις αὗται ἀρκοῦσι, νομίζομεν, ὅπως διαλύσωσι πᾶσαν ἐπὶ
τοῦ ζητήματος τούτου παρανόησιν, καὶ δείξωσιν ὅτι πλήρης ὑπάρχει ἐπ' αὐ-
τοῦ συμφωνία μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν παρὰ πάντα τὰ λεγόμενα ὑπὸ
τῶν ἐπιζητούντων διὰ παντὸς τρόπου τὴν διαιώνισιν τοῦ ἐπαράτου σχίσμα-
τος, ὅπερ, ἐπ' οὐδενὸς δύναται νὰ στηριχθῇ λόγου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΒΔΟΜΟΝ

ΠΕΡΙ ΛΥΣΙΠΟΙΝΩΝ ΑΦΕΣΕΩΝ (INDULGENTIÆ)

Τοῦ καθολικοῦ περὶ λυσιποίνων ἀφέσεων δόγματος μνημονεύει ἡ Πατριαρ-
χικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος διὰ τῶν ἑξῆς πάνυ ἀσαφῶς λελεγμένων· « ἡ
« Παπικὴ Ἐκκλησία ἐπενόησε καὶ συνεσώρευσε πληθὺν καινοτομιῶν . . . περὶ
« περισσείας ἀρετῶν τῶν ἁγίων καὶ διανομῆς αὐτῶν τοῖς δεομένοις. »
(Ἐγκύκλ. § ιϐ'.)

Κατὰ τὴν γνησίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας διδασκαλίαν, διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Μετανοίας συγχωρεῖται μὲν τοῖς μετανοοῦσι ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ αἰώνιος τιμωρία, οὐχὶ ὅμως πάντοτε καὶ ἡ πρόσκαιρος, ὡς ἀποδεικνύει τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀδὰμ, Μωϋσέως, Ἀαρὼν, Δαυὶδ καὶ τοσούτων ἄλλων, οἵτινες καίπερ τυχόντες ἀφέσεως παρὰ Θεοῦ, αὐστηρότατα ὅμως ἐτιμωρήθησαν ἐν τῷ παρόντι βίῳ διὰ τὰ ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένα ἁμαρτήματα. Ὀφείλει ἄρα ὁ ἁμαρτωλὸς ἱκανοποίησιν διὰ τὴν προσγινομένην τῷ Θεῷ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὕβριν. Πλὴν ὅ,τι δύναται νὰ πράξῃ ὁ ἄνθρωπος πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς θείας δικαιοσύνης εἶναι ἐλάχιστον, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ μέγεθος τῆς γινομένης εἰς τὴν ἄπειρον τοῦ Θεοῦ Μεγαλειότητα ὕβρεως. Διὰ τοῦτο ὁ Πανάγαθος καὶ Πανοικτίρμων Θεὸς, θέλων νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν ἀνεπάρκειαν ἡμῶν ταύτην, καὶ ἐπέλθῃ ἡμῖν ἀρωγὸς ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἱκανοποιήσεως, ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν τοῦ χορηγεῖν λυσιποίνους ἀφέσεις εἰς συμπλήρωσιν τῆς μετανοίας ἡμῶν.

Εἶναι λοιπὸν ἡ λυσίποινος ἄφεσις, συγχώρησις τῆς ὀφειλομένης διὰ τὰς συγχωρηθείσας ἤδη ἁμαρτίας, προσκαίρου τιμωρίας, ἰσχύουσα παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ χορηγουμένη ὑπὸ τῆς νομίμου ἀρχῆς, τῆς ἐχούσης τὴν διακονίαν τοῦ πνευματικοῦ τῆς Ἐκκλησίας θησαυροῦ, τοῦ ἀποτελουμένου ἐκ τῶν ἀξιομισθιῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἁγίων. Ἐκ τοῦ ὁρισμοῦ τούτου γίνεται δῆλον ὅτι τὰ λυσίποινα ἀποβλέπουσιν, οὐχὶ τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ τὴν πρόσκαιρον τιμωρίαν, δὲν ἀποκλείουσι δὲ, τὴν ἐκ μέρους ἡμῶν, κατὰ τὸ ἐνὸν, ἱκανοποίησιν τῆς θείας δικαιοσύνης δι' ἔργων μετανοίας, ἀλλ' ὑποθέτουσιν αὐτήν· ἐπομένως δέον νὰ θεωρῶνται ὡς συμπλήρωμα τῆς ἡμετέρας ἱκανοποιήσεως, τοὐλάχιστον ἐκείνης ἣν ἐπιβάλλει ὁ πνευματικὸς ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς Μετανοίας καὶ ἥτις ἀποτελεῖ μέρος τοῦ μυστηρίου τούτου (1).

(1) Ὀρθῶς πάνυ ὁ de Maistre, περὶ τῶν λυσιποίνων καὶ τῶν ὅρων οἵτινες ἀπαιτοῦνται ὅπως ὠφεληθῇ τις ψυχικῶς ἐξ αὐτῶν ὁμιλῶν, λέγει· « Quelle belle loi encore que celle qui « a mis deux conditions indispensables à toute indulgence ou redemption secondaire: « mérite surabondant d'un côté, bonnes œuvres prescrites, et pureté de conscience de « l'autre. Sans l'œuvre méritoire, sans l'état de la grâce, point de remission par les « mérites de l'innocence. Quelle noble émulation pour la vertu ! Quel avertissement « et quel encouragement pour le coupable ! » (Soirées de Saint Petersbourg, tom. II. dixième entretien).

Τὸ καθολικὸν περὶ λυσιποίνων δόγμα, δύο τινὰ περιλαμβάνει. Πρῶτον ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔλαβε παρὰ Θεοῦ τὴν ἐξουσίαν τοῦ χορηγεῖν τοῖς πιστοῖς λυσιποίνους ἀφέσεις, καὶ δεύτερον ὅτι ἡ χρῆσις τῶν λυσιποίνων τούτων ἀφέσεων εἶναι λυσιτελὴς τῷ χριστεπωνύμῳ πληρώματι. Τὴν ἀλήθειαν δὲ τοῦ δόγματος τούτου ἀποδεικνύομεν ἔκ τε τῆς θείας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως ὡς ἑξῆς·

Ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίῳ ὁ Χριστὸς λέγει τῷ Πέτρῳ· « ὃ ἐὰν « δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ « ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » (Ματθ. ις'. 119). Καὶ εἰς τοὺς Ἀποστόλους πάλιν· « ὅσα ἐὰν δήσητε « ἐπὶ τῆς γῆς ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐὰν « λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ. » (ιη'.18). Διὰ τῶν λόγων τούτων ἐδόθη πρωτίστως τῷ Πέτρῳ καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ, εἶτα δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐν τῷ προσώπῳ τῶν Ἀποστόλων, ἐξουσία εὐρυτάτη ἐν τῇ διακυβερνήσει τῶν πιστῶν, καὶ τῇ διακονίᾳ τῶν πνευματικῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀγαθῶν, οὐδὲν δ' ὑπάρχει τὸ ὑποδεικνύον ὅτι ἡ ἐξουσία αὕτη δέον νὰ περιορισθῇ εἰς μόνην τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τῆς αἰωνίου τιμωρίας. Ὁ τοιοῦτος περιορισμὸς, οὔτε ἐκ τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ, οὔτε ἐξ ἄλλου τινὸς τῆς Γραφῆς χωρίου συνάγεται, πολλῷ δι' ἧττον ἐκ τοῦ φρονήματος καὶ τῆς πράξεως τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἐξ ἧς τὸ ἐναντίον, ὡς κατωτέρῳ ὀψόμεθα, ἀποδείκνυται. Ἐπειδὴ μάλιστα πρόκειται περὶ χάριτος, οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ δέον νὰ ἑρμηνευθῶσιν ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην αὐτῶν ἔννοιαν. Πλὴν τούτου δὲ, τὸ λύειν, ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Χριστοῦ ἐκτείνεται ὅσον καὶ τὸ δεσμεῖν· ἀλλὰ τὸ δεσμεῖν περιλαμβάνει καὶ τὰς προσκαίρους ἐξιλαστηρίους τιμωρίας ἃς ἡ Ἐκκλησία δύναται νὰ ἐπιβάλλῃ, ἄρα καὶ τὸ λύειν δέον νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τὴν ἄφεσιν τῶν τοιούτων τιμωριῶν, ἵνα ἡ ἀντίθεσις ᾖ πλήρης.

Τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, ἣν παρὰ Θεοῦ εἶχε λάβει, χρώμενος ὁ Ἀπόστολος, « κέκρικεν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, « σὺν τῇ δυνάμει τοῦ Κυρίου, παραδοῦναι τὸν ἁμαρτήσαντα « Κορίνθιον, τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός. » (Α'. πρὸς Κορινθ. ι'. 3-5). Μετὰ παρέλευσιν δ' ἔτους ἐχαρίσατο αὐτῷ τὴν ἐπιβεβλημένην μετάνοιαν, οἱαδήποτε κἂν ἦτο, γράφων τοῖς Κορινθίοις· « Ἱκανὸν τῷ

« τοιούτῳ ἡ ἐπιτιμία αὕτη ἡ ἀπὸ τῶν πλειόνων, ὥστε τούναν-
« τίον μᾶλλον ὑμᾶς χαρίσασθαι καὶ παρακληθῆναι, μήπως τῇ
« περισσοτέρᾳ λύπῃ καταποθῇ ὁ τοιοῦτος... Καὶ γὰρ ἐγὼ ὃ
« κεχάρισμαι, εἴ τι κεχάρισμαι, δι' ὑμᾶς, ἐν προσώπῳ Χριστοῦ. »
(Β'. πρὸς Κορινθ. ϛ'. 6-10.)

Τῇ αὐτῇ ἐξουσίᾳ ἐχρήσατο ἔκπαλαι ἡ Ἐκκλησία συγχωροῦσα, τῇ αἰτήσει καὶ μεσιτείᾳ τῶν μαρτύρων, τοῖς εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν ἐκπεσοῦσι, τὰς ἐπιβεβλημένας αὐτοῖς τιμωρίας. Τῆς πράξεως ταύτης μνημονεύει ὁ Τερτυλλιανὸς λέγων· « τὴν εἰρήνην ταύτην μὴ ἔχοντές τινες ἐν
« τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἰώθασιν ἐξαιτεῖσθαι παρὰ τῶν ἐν ταῖς φυ-
« λακαῖς μαρτύρων. » (1). Ὁ δὲ ἅγιος Κυπριανὸς περὶ τοῦ αὐτοῦ ἔθους ὁμιλῶν, λέγει· « Δύναται ὁ Ἐπίσκοπος δοῦναι ἄφεσιν, μεταβα-
« λεῖν τὴν ἀπόφασιν, συγχωρῆσαι ἐπιεικῶς τῷ μετανοοῦντι,
« ἐργαζομένῳ καὶ ἱκετεύοντι, δύναται ἀποδεχθῆναι ὅ,τι
« ὑπὲρ τούτου αἰτοῦνται οἱ μάρτυρες. » (2). Καὶ πρὸς τοὺς Ὁμολογητὰς γράφων λέγει· « Ἐστείλατέ μοι γράμματα αἰτούμενοι ἵνα
« δοθῇ εἰρήνη τοῖς πεσοῦσι. » (3).

Δυνάμει τῆς αὐτῆς πάντοτε ἐξουσίας, ἡ Ἐκκλησία ἐπέτρεψεν, ἐν τῇ πρώτῃ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, εἰς τοὺς Ἐπισκόπους ἵνα ἐπιεικέστερον φέρωνται πρὸς τοὺς εἰλικρινῶς μετανοοῦντας, συντέμνοντες τὸν χρόνον τῆς μετανοίας. « Ὅσοι φόβῳ καὶ δάκρυσι καὶ ὑπομονῇ καὶ ἀγαθοεργίαις, τὴν
« ἐπιστροφὴν ἔργῳ καὶ οὐ σχήματι ἐπιδείκνυνται, οὗτοι πληρώσαντες τὸν
« χρόνον τὸν ὡρισμένον τῆς ἀκροάσεως, εἰκότως τῶν εὐχῶν κοινωνήσουσι,
« μετὰ τοῦ ἐξεῖναι τῷ Ἐπισκόπῳ καὶ φιλανθρωπότερόν τι περὶ
« αὐτῶν βουλεύσασθαι. » (Κανὼν ιϐ'.) Πρὸ δὲ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου εἶχεν ὁρίσει τὸ αὐτὸ ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ Σύνοδος διὰ τοῦ πέμπτου αὐτῆς κανόνος· « Τοὺς δὲ Ἐπισκόπους ἐξουσίαν ἔχειν τὸν τρόπον τῆς

(1) « Quam pacem quidam in Ecclesia non habentes, a martyribus in carcere exorare consueverunt. » (Lib. ad Martyres.)

(2) « Potest Episcopus indulgentiam dare, sententiam potest ille inflectere. pœnitenti, operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre quidquid pro talibus petierint martyres. » (Lib. de Lapsis.)

(3) « Ad me direxistis litteras quibus lapsis dari pacem postulastis. (Epist. XI.)

« ἐπιστροφῆς δοκιμάσαντας, φιλανθρωπεύεσθαι ἢ πλείονα
« πρστιθέναι χρόνον. » (Hard. Acta Conc. tom. I. col, 274, 330).

Καὶ ἐκ τῆς Γραφῆς ἄρα καὶ ἐκ τῆς παραδόσεως ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἐξουσίαν τοῦ χορηγεῖν λυσιποίνους ἀφέσεις, καὶ ὅτι τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ ἐχρήσατο ἀνέκαθεν ἐπ' ἀγαθῷ τῶν πιστῶν.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἀναγνωρίζει τὴν τοιαύτην τῆς Ἐκκλησίας ἐξουσίαν καὶ χρῆσιν ταύτης ποιεῖται, ὡς μαρτυροῦσι τὰ ὑπὸ Πατριαρχῶν ἢ Ἐπισκόπων ἐκδιδόμενα κατὰ καιροὺς συγχωρητικὰ γράμματα, τὰ κοινῶς Μετριότητες ἢ συγχωροχάρτια καλούμενα (1), καὶ ἐξ ὧν φαίνεται ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ τῶν λυσιποίνων ζητήματος, οὐδεμία ὑφίσταται μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν οὐσιώδης διαφορά.

Τοῦ καθολικοῦ περὶ λυσιποίνων ἀφέσεων δόγματος, ὡς τοῦτο ὡρίσθη ὑπὸ τῆς ἐν Τριδέντῳ Συνόδου, (Πρᾶξ. 25) (2), οὐδὲν περιλαμβάνοντος ἕτερον πλὴν τῆς ἐξουσίας ἣν ἔχει ἡ Ἐκκλησία τοῦ χορηγεῖν τὰς τοιαύτας ἀφέσεις, καὶ τῆς ἀνυσιμότητος αὐτῶν, ἠδυνάμεθα ἀκωλύτως νὰ παρέλθωμεν ἐν σιγῇ ὅσα ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος λέγει « περὶ πε-
« ρισσείας ἀρετῶν τῶν ἁγίων καὶ διανομῆς αὐτῶν τοῖς δεομένοις », τούτου μὴ ἀποτελοῦντος, ἐν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀντικείμενον κυρίως δογματι-

(1) Ἔν τινι συγχωρητικῷ γράμματι, ἐκδοθέντι κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1846, καὶ τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψει, ἀναγινώσκομεν τάδε· « Διὰ τῆς θείας χάριτος δωρεᾶς τε καὶ ἐξουσίας τοῦ
« Παναγίου καὶ Ζωοποιοῦ καὶ Τελεταρχικοῦ Πνεύματος, τῆς δοθείσης μὲν παρὰ τοῦ Κυρίου
« καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς αὐτοῦ Μαθηταῖς καὶ
« Ἀποστόλοις, τοῦ δεσμεῖν τε καὶ λύειν τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας, εἰρηκότος αὐτοῖς·
« Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον, ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς, ἄν τινων κρατῆτε,
« κεκράτηνται. Καὶ πάλιν ὅσα ἂν δήσητε καὶ λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα καὶ λελυ-
« μένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἐξ ἐκείνων δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς ἀλληλοδιαδόχως διαβάσης τῆς θείας καὶ
« ἀκενώτου χάριτος ταύτης, ἔχομεν συγκεχωρημένον καὶ λελυμένον παντὸς ψυχικοῦ καὶ
« σωματικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τὸν ἐνταῦθα κεκοιμημένον δοῦλον τοῦ Θεοῦ Χριστόδουλον,
« εἰς ὅσα καὶ αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος καὶ σάρκα φορέσας καὶ τὸν πολυαμάρτητον τοῦτον κόσμον
« οἰκήσας ἥμαρτε καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἐπλημμέλησε, κτλ. »

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἄνθιμος.

(2) « Cum potestas conferendi Indulgentias à Christo Ecclesiæ concessa sit, atque
« hujusmodi potestate, divinitus sibi tradita antiquissimis etiam temporibus illa usa
« fuerit, sacrosancta Synodus Indulgentiarum usum christiano populo maxime salu-
« tarem, et sacrorum conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse
« docet et præcipit ». (Sess. XXV in decreto de Indulgentiis).

κοῦ ὅρου. Ἐπειδὴ ὅμως πρόκειται περὶ πράγματος ἐπὶ τῆς θείας Γραφῆς στηριζομένου, στενὴν δ' ἔχοντος σχέσιν πρὸς τὸ ἤδη ἐκτεθὲν περὶ λυσιποίνων δόγμα, καλὸν ἡγούμεθα ἵνα καὶ περὶ τούτου εἴπωμέν τινα πρὸς μείζονα διασάφησιν τῆς ἀληθείας.

Κατὰ τὴν κοινὴν τῶν θεολόγων γνώμην, ὑπάρχει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, θησαυρός τις πνευματικὸς, ἀποτελούμενος ἐκ τῶν ἀξιομισθιῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἁγίων, ἐξ οὗ δὲ ἡ Ἐκκλησία ἀρύεται καὶ χορηγεῖ τοῖς πιστοῖς τὰς λυσιποίνους ἀφέσεις.

Ὁ θησαυρὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀξιομισθιῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἁγίων καθ' ὅσον αὗται εἰσὶν ἐξιλαστήριοι. Διότι, ὡς γνωστὸν, τὰ καλὰ ἔργα, οὐ μόνον ἀξιόμισθα, ἀλλὰ καὶ ἐξιλαστήρια εἶναι. Καὶ ὡς ἀξιόμισθα μὲν εἶναι ἴδια μόνον τῶν ποιούντων αὐτὰ, οἵτινες καὶ μόνοι λαμβάνουσι τὴν ὀφειλομένην αὐτοῖς ἀμοιβήν· ὡς ἐξιλαστήρια δὲ δύνανται, προκειμένου μάλιστα περὶ τῶν Ἁγίων, νὰ προσενεχθῶσι τῷ Θεῷ οὐ μόνον ὑπὲρ τῶν ἐργαζομένων αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων. Οὕτω λοιπὸν λέγοντες ὅτι ὁ θησαυρὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀξιομισθιῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἁγίων, λαμβάνομεν τὴν λέξιν ἀξιομισθίαι ἀντὶ ἔργων ἱκανοποιητικῶν καὶ ἐξιλαστηρίων.

Σημειωτέον δὲ ὅτι αἱ ἀξιομισθίαι τῶν Ἁγίων δὲν εἶναι οὐσιώδεις οὐδ' ἀπαιτοῦνται ἀναγκαίως διὰ τὴν λυσίποινον ἄφεσιν, προστιθέμεναι μόνον ὡς ἐκ περισσοῦ, εἰς τὰς ἀξιομισθίας τοῦ θείου Σωτῆρος πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς χάριτος τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα τῶν Ἁγίων ἔχουσι πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀξίαν.

Σημειωτέον προσέτι, ὅτι ὁ θησαυρὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀξιομισθιῶν, οὐ μόνον τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ Ἁγίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ γῆς εὑρισκομένων, οἵτινες δύνανται πάντως νὰ προσφέρωσι τῷ Θεῷ ἱλασμὸν, οὐ μόνον ὑπὲρ ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων.

Τούτων τεθέντων, λέγομεν ὅτι ὑπάρχει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θησαυρὸς πνευματικὸς, ἀποτελούμενος ἐκ τῶν ἀξιομισθιῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἁγίων, καὶ ἐξ οὗ αὕτη ἀρύεται καὶ χορηγεῖ τοῖς πιστοῖς τὰς λυσιποίνους ἀφέσεις.

Καὶ ὅτι μὲν ὑπάρχει τοιοῦτος θησαυρὸς ἐκ τῶν ἀξιομισθιῶν τοῦ Χριστοῦ ἀποτελούμενος, οὐδεὶς ἀρνεῖται, οὔτε δύναται νὰ ἀρνηθῇ ἄνευ προφανοῦς βλασφη-

μίας. Τὰ Πάθη τοῦ Σωτῆρος, ὡς Πάθη τοῦ Θεανθρώπου, ἔχουσιν ἀξίαν ἄπειρον, τὸ δὲ αἷμα αὐτοῦ ἐξέχεεν ὁ Λυτρωτὴς ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων σωτηρίας. « Αὐτὸς ἐστὶν ἱλασμὸς περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν « ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου ». (Α'. Ἰωάν. β'. 2). Τὸ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐκχυθὲν θεῖον αἷμα, εἶναι θησαυρὸς ἀνεξάντλητος, ἐξ οὗ ὡς ἀπὸ πηγῆς ἀεννάου ἀναβλύζουσι ποταμοὶ χάριτος καὶ σωτηρίας. Ἐν αὐτῷ ἔγκειται πᾶσα ἐλπὶς, καὶ ἐξ αὐτοῦ λαμβάνει τὴν τιμὴν αὐτοῦ καὶ ἀξίαν, πᾶν ὅ,τι τελεῖται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπὲρ τῆς αἰωνίου τῶν πιστῶν σωτηρίας.

Ὅτι δὲ ὁ πνευματικὸς τῆς Ἐκκλησίας θησαυρὸς περιλαμβάνει ἐκ περισσοῦ, ὡς ἀνωτέρω ἐξεθέμεθα, καὶ τὰς ἀξιομισθίας τῶν Ἁγίων, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ δόγματος τῆς κοινωνίας τῶν Ἁγίων, ἐφ' οὗ βασιζόμενος ὁ Ἀπόστολος ἔγραφε πρὸς τοὺς εὐπορουῦντας Κορινθίους, ζητῶν βοήθειαν ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, τάδε· « Ἐξ ἰσότητος, ἐν τῷ νῦν καιρῷ τὸ ὑμῶν περίσσευ- « μα εἰς τὸ ἐκείνων ὑστέρημα, ἵνα καὶ τὸ ἐκείνων περίσσευ- « μα γένηται εἰς τὸ ὑμῶν ὑστέρημα, ὅπως γένηται ἰσότης ». (Β'. πρὸς Κορινθ. η'. 13-14). Ἡ ἰσότης αὕτη, περὶ ἧς ὁμιλεῖ ὁ Ἀπόστολος, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ὡς πρὸς τὰς κυρίως ἀξιομισθίας, διότι αὗται εἶναι προσωπικαὶ, δέον ἄρα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι γίνεται διὰ τῆς ἱκανοποιήσεως καὶ τῶν ἐξιλαστηρίων ἔργων, οὕτως ὥστε ὅ,τι ἐν τούτοις περισσεύει τινὶ νὰ μεταδίδηται τῷ ἑτέρῳ.

Ὄντως· πολλοὶ τῶν Ἁγίων ἐδοκιμάσθησαν ἐν τῷ παρόντι βίῳ πλεῖον ἢ ὅσον ἀπῃτεῖτο ὅπως ἱκανοποιήσωσι δι' ἑαυτοὺς τὴν θείαν δικαιοσύνην. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τοῦτο, προκειμένου περὶ τῆς Παναγίας Παρθένου Μαρίας καὶ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ὧν ὁ βίος ὑπῆρξεν ἁγιώτατος, καὶ οἱ ὁποῖοι ὅμως πολλὰς καὶ μεγάλας ὑπέστησαν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δοκιμασίας. Ταὐτὸ, κατ' ἀναλογίαν, λεκτέον καὶ περὶ τοσούτων μαρτύρων, οἱ ὁποῖοι, εὐθὺς μετὰ τὸ Βάπτισμα, σκληροτάτας ὑπέστησαν βασάνους, καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν ἐθυσίασαν ὑπὲρ τῆς πίστεως, ὡς καὶ περὶ πολλῶν ἄλλων ἁγιωτάτων ἀνδρῶν, οἵτινες κατὰ καιροὺς διέλαμψαν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ.

Πάντων τῶν Ἁγίων τούτων τὰ ἐξιλαστήρια ἔργα οὐδαμῶς ἀπόλλυνται ἢ μένουσιν ἄχρηστα, ἀλλ' ἀποτελοῦσι μέρος τοῦ πνευματικοῦ τῆς Ἐκ-

κλησίας θησαυροῦ, ἐξ οὗ δύνανται νὰ ὠφεληθῶσιν οἱ πιστοὶ, δυνάμει τῆς κοινωνίας τῶν Ἁγίων. « Οἱ πολλοὶ, λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἓν σῶμα « ἐσμὲν ἐν Χριστῷ, ὁ δὲ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη. » (πρὸς Ῥωμ. ιϐ'. 5). Καὶ ἀλλαχοῦ· « Τὸ αὐτὸ ὑπὲρ ἀλλήλων μεριμνῶσι τὰ « μέλη. Καὶ εἴτε πάσχει ἓν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ « μέλη εἴτε δοξάζεται ἓν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη. « Ὑμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους. » (Α'. πρὸς Κορινθ. ιϐ'. 25-27).

Τὴν δύναμιν τοῦ μυστηρίου τούτου τῆς κοινωνίας τῶν Ἁγίων ἐξηγῶν ὁ Ἀμβρόσιος λέγει, ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἁμαρτήσαντος Κορινθίου· « Καλῶς, « λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἐκκαθάρατε. Διότι καθαίρεται διὰ τῶν ἔργων « παντὸς τοῦ λαοῦ, πλύνεται διὰ τῶν δακρύων τοῦ πλήθους, λυτροῦται « ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας διὰ τῶν δεήσεων καὶ τοῦ κλαυθμοῦ αὐτῶν, καὶ ἀνα- « καινίζεται εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον ». (1). Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος, τὸν λόγον ποιούμενος περὶ τοῦ πνευματικοῦ τῆς Ἐκκλησίας θησαυροῦ, τοῦ ἀπαρτιζομένου ἐκ τῶν ἀξιομισθιῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῶν Ἁγίων αὐτοῦ, λέγει· « τοιοῦτος ὁ τῆς Ἐκκλησίας θησαυρὸς, νέους καὶ παλαιοὺς « ἔχων μαργαρίτας, ἀλλ' ἓν ἁπάντων τὸ κάλλος. Οὐκ ἀμαυροῦται τὸ « ἄνθος αὐτῶν, οὐ καταρρεῖ τῷ χρόνῳ, οὐ δέχεται παλαιότητος ἰσὶν τῆς « λαμπρότητος ταύτης ἡ φύσις. Ἡ μὲν γὰρ σωματικὴ περιουσία εἴκει καὶ « παραχωρεῖ τῷ μήκει τοῦ χρόνου... ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν « οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἀεὶ καὶ διαπαντὸς ἐν ἴσῃ μένουσιν ἀκμῇ καὶ νεότητι « λάμποντες ». (Ὁμιλ. εἰς τοὺς ἁγίους μάρτυρας Ἰουβεντῖνον καὶ Μαξιμῖνον).

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ πνευματικοῦ τῆς Ἐκκλησίας θησαυροῦ ὅστις, ὡς ἤδη εἴπομεν, δὲν ἀποτελεῖ, κυρίως εἰπεῖν, δόγμα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, στηρίζεται ὅμως ἐπὶ τῆς Γραφῆς καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων, καὶ ἑπομένως ἀδίκως προσβάλλεται ὑπὸ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου. Ἔλθωμεν νῦν ἐπὶ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἑτέρου δόγματος, ὅπερ ἡ Ἐγκύκλιος θίγει ἐν τῷ αὐτῷ κεφαλαίῳ. (ιϐ'.)

(1) « Bene, ait, expurgate ; velut enim operibus quibusdam totius populi pur- « gatur, et plebis lacrymis abluitur, qui orationibus et fletibus plebis redimitur a « peccato, et in homine mundatur interiore ». (De Pœnitentia, lib. I, cap. 15).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΟΓΔΟΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΜΕΣΟΥ ΑΝΤΑΑΜΟΙΒΗΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ.

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, ψέγει τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, διότι, λέγει, πρεσϐεύει τελείαν ἀνταπόδοσιν τοῖς δικαίοις πρὸ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως καὶ κρίσεως. Τί ὅμως φρονεῖ ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία περὶ τῆς μετὰ θάνατον καταστάσεως τῶν ψυχῶν τῶν ἁγίων, δὲν λέγει ἡμῖν ἡ Ἐγκύκλιος, διὸ καὶ δὲν δυνάμεθα ἀκριϐῶς νὰ ὁρίσωμεν εἰς τί συνίστανται ἡ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου διαφορὰ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν.

Ἡμεῖς φρονοῦμεν ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, πλήρης ὑπάρχει, κατὰ βάθος, συμφωνία μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τὸ δὲ φαινομενικῶς μόνον χωρίζον αὐτὰς, ἀποδοτέον εἰς πλημμελῆ γνῶσιν τοῦ καθολικοῦ δόγματος.

Ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία πρεσϐεύει ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων τῶν μὴ ἐχόντων ἐκτίσαί τι εἰς τὴν θείαν δικαιοσύνην, ἢ διότι οὐδεμίαν ἐποίησαν ἁμαρτίαν, ὡς τὰ εὐθὺς μετὰ τὸ Βάπτισμα ἀποθνήσκοντα βρέφη, ἢ διότι τελείως ἱκανοποίησαν τὸν Θεὸν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ διὰ τὰς ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένας ἁμαρτίας, εἰσέρχονται εὐθὺς μετὰ θάνατον εἰς τὸν Παράδεισον καὶ ἀπολαύουσι τῆς ἐπουρανίου μακαριότητος.

Ἡ μακαριότης δὲ αὕτη τῆς ψυχῆς, εἶναι μὲν κατ' οὐσίαν τελεία, διότι εἶναι μακαριότης ψυχῆς βλεπούσης καὶ κατεχούσης τὸν Θεόν· κατά τι ὅμως εἶναι ἀτελὴς, διότι δὲν εἶναι μακαριότης τοῦ ὅλου ἀνθρώπου, ἀλλὰ μόνον τῆς ψυχῆς (1)· ἀπολύτως δὲ τελεία δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ εἰμὴ ἡ ἁμοι-

(1) Σαφῶς πάνυ ἐκτίθησι τὴν διαφορὰν ταύτην Γρηγόριος ὁ Πρωτοσύγκελλος, ἐν τῇ ἀπολογίᾳ τοῦ ὅρου τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου· « Ἓν μόνον ἐστὶν, ᾧ οἱ πολλοὶ καὶ διαφωνοῦντας « τοὺς Ἁγίους νομίζουσιν, ὅτι ποτὲ μὲν τελείως λέγουσιν ἀπολαμϐάνειν τοὺς Ἁγίους, ποτὲ δὲ « οὐ τελείως. Ὅταν γὰρ περὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἐννοοῦσι καὶ λέγουσιν, ἀπολαμϐάνειν τελείως « φασίν· ὅταν δὲ περὶ τοῦ ὅλου ἀνθρώπου, οὐ τελείως· πῶς γὰρ ἀναστάσεως μὴ ἐλθούσης τὸ « συναμφότερον ἀπολαμϐάνουσι ; Διὸ καθὸ μὲν ψυχαὶ τελείως ἀπολαμϐάνουσιν οἱ ἅγιοι, καθὸ « δὲ οὐ μόνον ψυχαὶ ἦσαν, ἀλλὰ καὶ σώματα ἐνεδέδυντο, οὐ τελείως ἀπολαμϐάνουσιν. Ὡς γὰρ

βή ἣν λαμβάνει ὁ ὅλος ἄνθρωπος ὅστις καὶ εἰργάσθη τὸ ἀγαθὸν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Τὴν παρατήρησιν ταύτην ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαίαν, διότι, νομίζομεν, ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν παρεννόησις προέρχεται ἐκ τῆς συγχύσεως τῶν δύο τούτων καταστάσεων τῆς ψυχῆς, πρὸ τῆς ἀναστάσεως, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

Τὴν ἀλήθειαν τοῦ καθολικοῦ δόγματος, ὑφ' ἣν ἐξηγήσαμεν αὐτὸ ἔννοιαν, ἀποδεικνύομεν ἔκ τε τῆς Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, ὡς ἑξῆς·

Ὁ Ἀπόστολος, γράφων πρὸς Φιλιππησίους, λέγει· « Συνέχομαι ἐκ τῶν « δύο, ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι « πολλῷ γὰρ μᾶλλον κρεῖσσον· τὸ δὲ ἐπιμένειν ἐν τῇ σαρκί, ἀναγ« καιότερον δι' ὑμᾶς ». (κεφ. α'. 23-24). Καλῶς ἄρα ἐγίνωσκεν ὁ Ἀπόστολος ὅτι εὐθὺς μετὰ θάνατον θὰ ἦτο μετὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεθύμει ἵνα τὸ σῶμα αὐτοῦ διαλυθῇ, θεωρῶν τοῦτο μεγίστην εὐτυχίαν. Ἐν δὲ τῇ Β'. πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ, λέγει· « Ἐνδημοῦντες ἐν τῷ σώματι, « ἐκδημοῦμεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου, διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴ« δους. Θαρροῦμεν δὲ, καὶ εὐδοκοῦμεν μᾶλλον ἐκδημῆσαι ἐκ τοῦ σώμα« τος, καὶ ἐνδημῆσαι πρὸς τὸν Κύριον ». (ε'. 6-8). Οὕτω λοιπὸν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἵνα μὴ ὦμεν μακρὰν τοῦ Κυρίου, καὶ ἵνα βλέπωμεν αὐτὸν, οὐχὶ διὰ πίστεως ἀλλὰ δι' εἴδους, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, ἀρκεῖ νὰ ἐκδημήσωμεν ἐκ τοῦ σώματος. Ἡ αὐτὴ ἀλήθεια ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐξ ὅσων λέγει ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ. « Οἴδαμεν ὅτι ἐὰν ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία « τοῦ σκήνους καταλυθῇ, οἰκοδομὴν ἐκ Θεοῦ ἔχομεν, οἰκίαν « ἀχειροποίητον, αἰώνιον ἐν τοῖς οὐρανοῖς ». (Β'. πρὸς Κορινθ. ε'.1). Ἐκ τῶν λόγων τούτων φαίνεται ὅτι διαλυομένης, διὰ τοῦ θανάτου, τῆς γηΐνης οἰκίας τοῦ σώματος, αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων εἰσέρχονται ἀμέσως εἰς τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀχειροποίητον κατοικίαν.

Ἡ ἀλήθεια τοῦ καθολικοῦ δόγματος ἀποδεικνύεται σαφῶς καὶ ἐκ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν τῷ εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Καισάριον λόγῳ, λέγει· « Σὺ δὲ ἡμῖν οὐρανοὺς ἐμβατεύοις... βασιλεῖ

« εἶδός ἐστιν ἐν τῷ σώματι ἡ ψυχή· καὶ ἡ μὲν ὕλη, ὅπερ ἐστὶ τὸ σῶμα, οὔπω ἀνέστη, οὐδ' ἀ« πέλαβεν· ἡ δὲ ψυχὴ τελείως ἀπολαμβάνει. Ὅτι δὲ τὸ συναμφότερον ἠγωνίσατο, οὔπω τε« λείως λέγομεν ἀπολαμβάνειν· ὅταν δὲ ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν λογιζώμεθα, καὶ τοῦ τιμιωτέρου, « τελείως λέγομεν ἀπολαμβάνειν τοὺς Ἁγίους. »

« τῷ μεγάλῳ παριστάμενος καὶ τοῦ ἐκεῖθεν φωτὸς πληρού« μενος ». (Λόγ. ι'.). Καὶ ἐν τῷ εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Γοργονίαν, λέγει· « Κρεῖσσω μὲν οὖν, εὖ οἶδα, καὶ μακρῷ τιμιώτερα τὰ « παρόντα σοι νῦν ἢ κατὰ τὰ ὁρώμενα. Ἦχος ἑορταζόντων, « ἀγγέλων χορεία, τάξις οὐρανία, δόξης θεωρία τῆς τε ἄλλης « καὶ τῆς ἀνωτάτης Τριάδος ἔλλαμψις καθαρωτέρα καὶ τε« λειοτέρα... Πάντων ἀπολαύεις ὧν ἔτι ὑπὲρ γῆς εἶχες τὰς « ἀπορροίας διὰ τὸ γνήσιον τῆς πρὸς αὐτὰ νεύσεως ». (Λόγ. ια'.). (Βλ. καὶ Λόγ. ιη'. εἰς τὸν ἅγιον Κυπριανόν).

Ὁ Νύσσης Γρηγόριος, ὁμιλῶν περὶ Πουλχερίας, θυγατρὸς τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, ἥτις εἶχεν ἀποθάνει ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ, λέγει· « Ἔνθεν « τὸ φυτὸν ἀνεσπάσθη, ἀλλὰ τῷ παραδείσῳ ἐνεφυτεύθη· ἐκ « βασιλείας εἰς βασιλείαν μετέστη... Ὡς καλὸς ἐκεῖνος ὁ « ὀφθαλμὸς ὁ τὸν Θεὸν βλέπων ». Ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος, (Ὁμιλ. γ'. εἰς τὴν πρὸς Φιλιππησίους Ἐπιστολὴν), λέγει· « Οἱ δίκαιοι κἂν τε « ἐνταῦθα, κἂν τε ἐκεῖ, μετὰ τοῦ βασιλέως εἰσί, κἀκεῖ μᾶλλον « καὶ ἐγγύτερον, οὐ διὰ εἰσόδου, οὐ διὰ πίστεως, ἀλλὰ πρό« σωπον πρὸς πρόσωπον ». Καὶ ἀλλαχοῦ· « Ἐκεῖ δὲ διηνεκῶς « οἱ παρόντες ὁρῶσι τὸν βασιλέα Θεὸν, ὡς αὐτοῖς ἰδεῖν δυ« νατόν· καὶ παρόντα, καὶ τῇ τῆς ἰδίας δόξης λαμπρότητι « κοσμοῦντα τοὺς συνόντας ἅπαντας ». (Ὁμιλ. εἰς τὸν ἅγιον Φιλογόνιον). Ὁ αὐτὸς λέγει· « τὸ μὲν πρότερον, (πρὸ Χριστοῦ δηλαδὴ), ὁ θάνατος εἰς τὸν Ἅδην κατῆγε· νυνὶ δὲ εἰς τὸν Χριστὸν παραπέμπει ». (Λόγ. εἰς τὰς ἁγίας Βερενίκην, Προσδόκην καὶ Δομνίναν). (Πρβ. Ἐπιστ. πρὸς Ἑβραίους, ια'. 16).

Ἐκ τῶν Λατίνων δὲ ὁ ἅγιος Κυπριανὸς γράφει τάδε· « Ὁποία δόξα, « ὁποία ἀπόλαυσις νὰ εἰσαχθῇς εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ, « νὰ τιμηθῇς οὕτως, ὥστε νὰ λάβῃς μετὰ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου « καὶ Θεοῦ σου, τὴν χαρὰν τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ ἀνεσπέρου « φωτός. (1). Ὁ Ἀμβρόσιος δὲ περὶ τοῦ ἁγίου Ἀσχολίου, ἐπισκόπου Θεσ-

(1) « Quæ erit gloria, et quanta lætitia admitti ut Deum videas, honorari, ut cum « Christo Domino Deo tuo salutis et lucis æternæ gaudium capias. » (Cohortatio ad martyrium).

σαλονίκης ὁμιλῶν, λέγει· « Εἶναι ἤδη τῶν οὐρανῶν κάτοικος, πολί-
« της τῆς αἰωνίου πόλεως Ἱερουσαλήμ. Βλέπει ἐκεῖ τῆς πό-
« λεως ἐκείνης τὴν ἄπειρον ἔκτασιν... τὸ ἄνευ ἡλίου ἀίδιον
« φῶς. Καὶ ἦσαν μὲν αὐτῷ πάντα ταῦτα γνωστὰ πρὸ πολλοῦ,
« νῦν δὲ πεφανέρωται πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. » (1). Ὁ ἅγιος
Αὐγουστῖνος· « Ὅπου καὶ ἂν ἦναι ὁ Παράδεισος, πάντες οἱ μακάριοι εἰσὶν
« ἐκεῖ, μετ' ἐκείνου ὅστις εἶναι πανταχοῦ παρών. (2). (Πρβ. Confess. lib.
IX. cap. III.)

Περιττὸν θεωροῦντες πλείονας νὰ παραθέσωμεν μαρτυρίας πρὸς ἀπόδει-
ξιν τῆς ἀληθείας τοῦ καθολικοῦ δόγματος περὶ ἀμέσου ἀνταμοιβῆς τῶν Ἁγίων,
περαίνομεν τὸ κεφάλκιον τοῦτο διὰ τῆς παρατηρήσεως ὅτι κατὰ τὴν γνώ-
μην τῶν Πατέρων, ὁ Κύριος ἡμῶν κατελθὼν εἰς τὸν Ἅδην, παρέλαβε μεθ' ἑ-
αυτοῦ τὰς ψυχὰς τῶν ἀπ' ἀρχῆς δικαίων, οἵτινες περιέμεινον ἐκεῖ τὴν ἔλευσιν
αὐτοῦ, καὶ ἀνήγαγεν αὐτὰς εἰς τὸν Παράδεισον, ὅστις ἦν ἕως τότε κεκλει-
σμένος. « Εἰς Ἅδου κάτεισι, λέγει ὁ Ναζιανζηνός, ἀλλ' ἀνάγει ψυ-
« χάς, ἀλλ' εἰς οὐρανούς ἄνεισι. » (Λόγ. λε'.) Καὶ ἡ Ἀνατολικὴ δὲ
Ἐκκλησία ψάλλει· « Ζωοδότα Χριστέ, ἑκουσίως πάθος ὑποστὰς
« διὰ θνητούς, ἐν Ἅδῃ δὲ κατελθὼν ὡς δυνατός, τοὺς ἐκεῖ
« τὴν ἔλευσιν μένοντας τὴν σὴν, ἁρπάσας ὡς ἐκ χειρὸς
« κραταιοῦ, Παράδεισον ἀνθ' Ἅδου οἰκεῖν δεδώρησαι. » (Ὀκ-
τώηχ. Ἦχος Β'. ἐν τῷ Ἑσπερινῷ.)

Ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ πολλῶν ἄλλων, τὰ ὁποῖα ἠδυνάμεθα νὰ ἀνα-
φέρωμεν ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (3), γίνεται δῆ-
λον ὅτι οὔτε ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὑπάρχει οὐσιώδης διαφορὰ μεταξὺ
τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, καὶ ἑπομένως δέον καὶ τοῦτο, ὡς καὶ τόσα ἄλλα, νὰ
διαγραφῇ ἐκ τοῦ μακροῦ καταλόγου τῶν διαφορῶν, ὃν κατέστρωσεν ἡ Πα-
τριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος.

(1) « Est igitur jam superiorum incola, possessor civitatis æternæ illius Jerusa-
« lem quæ in cœlo est. Videt illic urbis ejus mensuram immensam ; . . . lumen sine
« sole perpetuum ; et hæc omnia jam dudum quidem sibi comperta ; sed nunc facie ad
« faciem manifestata. » (Epist. XV.)

(2) « Ubicumque sit Paradisus, quisquis beatorum ibi est, cum illo ibi est qui
« ubique est. » (Epist. 187).

(3) Ἀναφέρομεν ἐπὶ παραδείγματι ὅσα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ψάλλει τῇ δεκάτῃ Σε-
πτεμβρίου, ἑορτῇ τῶν ἁγίων Μηνοδώρας, Μητροδώρας καὶ Νυμφοδώρας. « Ὑπὲρ Τριά-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΝΝΑΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΣΠΙΛΟΥ ΣΥΛΛΗΨΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ.

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος συγκαταλέγει μεταξὺ τῶν
χωριζουσῶν τὰς δύο Ἐκκλησίας διαφορῶν, καὶ τὴν περὶ τῆς ἀσπίλου Συλ-
λήψεως τῆς Θεοτόκου διδασκαλίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀγνοοῦμεν ὅμως
κατὰ πόσον ἐκπροσωπεῖ ἐν τούτῳ τὸ γνήσιον φρόνημα τῆς Ἀνατολικῆς
Ἐκκλησίας, ἥτις μεγίστην ἀνέκαθεν ἐπεδείξατο πρὸς τὴν Παναγίαν Παρθένον
εὐλάβειαν, τιμιωτέραν τῶν Χερουβίμ, καὶ ἁγιωτέραν πάσης φύσεως, αἰσθητῆς
καὶ νοερᾶς, αὐτὴν ἀναγνωρίζουσα καὶ δευτέραν μετὰ Θεὸν ἀνομολογοῦσα.

Περὶ τοῦ δόγματος δὲ τούτου, ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος,
ὁμιλεῖ τοιούτῳ τῷ τρόπῳ, ὥστε νὰ νομίσῃ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ
Ἐκκλησία, ἄσπιλον πρεσβεύουσα τὴν Σύλληψιν τῆς Παρθένου, διδάσκει ὅτι
καὶ αὐτὴ συνελήφθη καθ' ὃν καὶ ὁ Χριστὸς τρόπον. « Ἡ Ἐκκλησία, λέγει
« ἡ Ἐγκύκλιος, δογματίζει μόνον ἀγνὴν καὶ ἄσπιλον τὴν ἐκ Πνεύματος
« Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου ὑπερφυᾶ σάρκωσιν τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ
« καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. (Βλ. Ἐγκυκλ. § ιγ'.)

Ἐκ τῶν λόγων τούτων τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου,
θὰ ἠδύνατό τις νὰ νομίσῃ ὅτι, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλη-
σίας, ἡ Παρθένος Μαρία συνελήφθη καὶ αὕτη, παρὰ τοὺς νόμους τῆς φύσεως,
τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὃν καὶ ὁ Χριστὸς τρόπον. Τοιοῦτον ὅμως
δὲν εἶναι τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης. Ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἀνα-
γνωρίζει ὅτι ἡ Θεοτόκος συνελήφθη, κατὰ τοὺς κοινοὺς τῆς φύσεως νόμους,

« δος καρτερῶς ἐναθλοῦσαι, τὸν πολυμήχανον ἐχθρὸν ἐτροπώσασθε,
« ἀδελφικῶς συνδούμεναι τῷ πνεύματι· ὅθεν εἰσῳκίσθητε, σὺν ταῖς πέντε
« Παρθένοις, εἰς τὸν ἐπουράνιον, Ἀθληφόροι, νυμφῶνα· καὶ σὺν Ἀγ-
« γέλοις τῷ Παμβασιλεῖ, ἐν εὐφροσύνῃ ἀπαύστως παρίστασθε. »

ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐκ πατρὸς Ἰωακεὶμ καὶ μητρὸς Ἄννης· ἡ δὲ ἄσπιλος Σύλληψις, ἣν πρεσβεύει, δὲν ἀποβλέπει τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὴν ψυχήν, ἥτις καὶ μόνη εἶναι ἕδρα τῆς ἁμαρτίας. Λέγοντες ἄσπιλον τὴν Σύλληψιν τῆς Παρθένου, ἐννοοῦμεν ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτῆς, ἥτις ἐξ αἰώνων ἦν προωρισμένη ἵνα γένηται Μήτηρ τοῦ Θεοῦ, ἐξῆλθε τῶν χειρῶν τοῦ Δημιουργοῦ κεκοσμημένη τῇ θείᾳ χάριτι, καθαρὰ παντὸς ῥύπου τῆς ἁμαρτίας καὶ τελείως ἄμωμος, τοῦτο δὲ χάριτι θείᾳ καὶ τῇ προόψει τῶν ἀξιομισθιῶν τοῦ μέλλοντος μονογενοῦς αὐτῆς Υἱοῦ, ὅστις ὑπῆρξε καὶ αὐτῆς λυτρωτὴς, λυτρώσας αὐτὴν, κατ' ἐξαίρετον τρόπον, ὡς μέλλουσαν αὐτοῦ Μητέρα, οὐχὶ μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν αὐτῆς εἰς τὴν τυραννίαν τοῦ δαίμονος, ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς, προφυλάξας αὐτὴν τοῦ ῥύπου τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας, δι' ἧς ὁ πονηρὸς ἐμόλυνε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Τοιαύτη εἶναι ἡ περὶ τῆς ἀσπίλου Συλλήψεως τῆς Θεομήτορος καθολικὴ διδασκαλία, ἧς τὴν ἀλήθειαν ἀποδεικνύομεν πρῶτον ἐκ τῆς Γραφῆς ὧδε :

Ἐν τῇ Γενέσει, (κεφ. γ'. 15), ἀναγινώσκομεν ὅτι, εὐθὺς, μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν προπατόρων ἡμῶν, ὁ Θεὸς τὴν μέλλουσαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους λύτρωσιν ἐπαγγελλόμενος, λέγει τῷ διαβόλῳ, ὅστις ὑπὸ τὸ σχῆμα τοῦ ὄφεως εἶχεν ἐξαπατήσει τὴν Εὔαν καὶ δι' αὐτῆς τὸν Ἀδὰμ., « Ἔχθραν θήσω ἀνὰ « μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικός· ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρ- « ματός σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς. Αὐτός σοῦ « τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν. »

Ἐνταῦθα, κατὰ τὴν κοινὴν τῶν Πατέρων γνώμην, καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας (1), πρόκειται περὶ τοῦ μέλλοντος Λυτρωτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ. « Τὸ σπέρμα τῆς γυ-

(1) Ἐν τῇ Χριστιανικῇ Κατηχήσει τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ Ἀνδρ. Κορομηλᾶ, ἐγκριθείσῃ ὑπὸ τῆς Κεντρικῆς Ἐκκλ. Ἐπιτροπῆς. Ἐν Ἀθήναις, 1848, ἀναγινώσκομεν τάδε: « Ἐρ. Ἔμεινεν ἄρα εἰς τοὺς ἀνθρώπους σωτηρίας ἐλπίς; Ἀπ. Ὅτε οἱ πρω- « τόπλαστοι ὡμολόγησαν ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ τὴν ἁμαρτίαν αὐτῶν, ὁ Θεὸς κατὰ τὴν εὐσπλαγ- « χνίαν αὐτοῦ, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐλπίδα σωτηρίας. Ἐρ. Εἰς τί συνίστατο αὕτη ἡ ἐλπίς; Ἀπ. Ὁ « Θεὸς ἐπηγγείλατο ὅτι τὸ σπέρμα τῆς γυναικὸς συντρίψει τὴν κεφαλὴν τοῦ ὄφεως. (Γεν. κεφ. « γ'. 15.) Ἐρ. Τίνος ἕνεκεν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὠνομάσθη σπέρμα τῆς γυναικός; Ἀπ. Διότ' « αὐτὸς ἐπὶ τῆς γῆς ἐγεννήθη ἄνευ ἀνδρὸς, ἐκ τῆς ὑπεραγίας Παρθένου Μαρίας. »

« ναικὸς, λέγει Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης, ὃ ἐχθραίνειν τῷ ὄφει προ- « στάττει Θεὸς, ὁ Κύριος ἡμῶν ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. Αὐτὸς « γὰρ σπέρμα γυναικὸς, μόνος γέγονεν ἐξ αὐτῆς, μηδὲ σποράς « ἀνδρὸς μεσιτευσάσης, καὶ τῆς ἁγνείας μὴ μειωθείσης. » (Ἐπιστ. 426). Καὶ ὁ Κυπριανὸς μνημονεύσας τοῦ χωρίου τοῦ Ἡσαΐου, « ἰδοὺ « ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται », παρατηρεῖ « ὅτι τοῦτο εἶνα « τὸ σπέρμα περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Θεὸς προεῖπεν ἐν τῇ Γενέσει, « ὅτι ἔμελλε νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς γυναικὸς καὶ νὰ συντρίψῃ τὴν « κεφαλὴν τοῦ ὄφεως, ὅτε εἶπε τῷ ὄφει. . . κτλ. » (1).

Ὁ Θεὸς λοιπὸν λέγει τῷ διαβόλῳ, ὅτι θήσει ἀνὰ μέσον αὐτοῦ καὶ τῆς Παρθένου Μαρίας, ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτοῦ καὶ τοῦ σπέρματος τῆς Παρθένου, ἤτοι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἔχθραν, ἥτις εἶναι ἡ αὐτὴ, ἔχθρα σταθερὰ καὶ ἀπόλυτος, ἔχθρα διηνεκὴς καὶ ἄσπονδος, μηδεμίαν παραδεχομένη ἀνακωχὴν ἢ συνθηκολόγησιν. Ἀλλ' ἡ ἔχθρα αὕτη, ἣν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς προλέγει ὅτι θέλει θέσει μεταξὺ τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ τέκνου αὐτῆς, τῆς Παρθένου καὶ τοῦ Ἐμμανουὴλ, ἀφ' ἑνὸς, τοῦ ὄφεως δὲ καὶ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, ἤτοι τῆς ἁμαρτίας, ἥτις ἐμόλυνε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ τῶν ἐργαζομένων αὐτὴν, ἀφ' ἑτέρου, ἡ ἔχθρα αὕτη, ἡ αἰωνία καὶ ἀπόλυτος, δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία, ἡ ἐξ αἰώνων προωρισμένη Μήτηρ Θεοῦ, δὲν συμπεριελήφθη ἐν τῇ γενικῇ καταστροφῇ, ἥτις κατέστησε πάντας τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ καὶ δούλους τοῦ διαβόλου, ἀλλ' ἐξῃρέθη, ὡς καὶ ὁ μονογενὴς αὐτῆς Υἱὸς, τῆς πανωλεθρίας ταύτης, μηδαμῶς ὑποκύψασα εἰς τὴν τυραννίδα τοῦ δαίμονος, οὔτε μιανθεῖσα διὰ τῆς ἰοβόλου αὐτοῦ πνοῆς ;

Ἀποτέλεσμα τῆς ἔχθρας, ἣν ὁ Θεὸς ἔβαλε ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ ὄφεως, ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος τῆς γυναικὸς καὶ τοῦ σπέρματος τοῦ ὄφεως, ὑπῆρξεν ἡ σύντριψις τῆς κεφαλῆς τοῦ τελευταίου τούτου, ἤτοι ὁ πλήρης καὶ τέλειος θρίαμβος, ὃν Μήτηρ καὶ Τέκνον ἤραντο κατὰ τοῦ διαβόλου, τὸ μὲν Τέκνον ἰδίᾳ δυνάμει, ἡ δὲ Μήτηρ τῇ χάριτι καὶ τῇ δυνάμει τοῦ Τέκνου αὐτῆς. Ἀλλ' ὁ θρίαμβος οὗτος, ὃν ἡ Γραφὴ παρίστησιν ὡς ἀπο-

(1) « Hoc semen prædixit Deus de muliere procedere quod calcaret caput diaboli in Genesi, cum dixit ad serpentem. » (Ad Quirinum, lib. II. cap, IX.)

τέλεσμα τῆς κοινῆς τῷ Γένκῳ καὶ τῇ Μητρὶ ἔχθρας κατὰ τοῦ διαβόλου, θὰ ἦτο τέλειος καὶ διὰ τὴν Παρθένον, ἐὰν μὴ αὕτη ἐξηρεῖτο τοῦ ῥύπου τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας; Ὁ ὄφις, ὃν ἡττημένον καὶ ἕρποντα δείκνυσιν ἡ Γραφή, δὲν θὰ ἐθριάμβευε κατὰ τῆς γυναικός, καὶ δὲν θὰ συνέτριβε καὶ αὐτῆς τὴν ἄμωμον κεφαλήν, εἴ που καὶ αὐτὴ, ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, συνελαμβάνετο ἐν τῷ προπατορικῷ ἁμαρτήματι;

Πάνυ εὐλόγως ἄρα συνάγομεν ἐκ τοῦ χωρίου τούτου τῆς Γενέσεως, ὅπερ δικαίως πρωτευαγγέλιον ἐκλήθη, ὅτι ἡ Παναγία Παρθένος, οὐδέποτε ὑπῆρξεν ἔνοχος τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ἀλλ' ἐξηρέθη καὶ ἐν τούτῳ, ὡς καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις, τῶν κοινῶν τῆς φύσεως νόμων, οἷα Θεοῦ Μήτηρ, συλληφθεῖσα καθαρὰ παντὸς ῥύπου, ἄμωμος καὶ τῇ θείᾳ χάριτι κατεστολισμένη.

Τὴν νέαν τῶν πραγμάτων τάξιν, ἥτις ἄρχεται ἀπὸ τῆς Παρθένου Μαρίας, ἔχων ὑπ' ὄψει ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἅγιος Πρόκλος, εἰσάγει τοὺς δαίμονας οὕτω πως διαλεγομένους: « Πάλιν ἡμῖν πρὸς δευτέραν ὁ πό-
« λεμος; πρὸς ἄφθορον γυναῖκα ἡ παράταξις; ... Ἀλλ' ἐκείνη
« μὲν ἡ γυνὴ τοῦ χοϊκοῦ, ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν εὐχερῶς καταβέ-
« βληται· αὕτη δὲ ὑπὸ τῶν χειρῶν παρειλημμένη τοῦ ἐπουρα-
« νίου ἰσχυρῶς τετείχισται... Τί οὖν; ἀποστῶμεν τῆς ἐπι-
« βουλῆς ὅτι μεγάλης ἠξίωται αὕτη φυλακῆς; ἀναχωρήσωμεν
« τῆς ἀντιπαθείας ὅτι ὑπὸ τῆς ἄνω σκέπεται συμμαχίας; ...
« Ἆρα τὸ σατανικὸν στῖφος οὐ κατασείσει τὸ παρθενικὸν τεῖ-
« χος; » (Λόγ. ς'. εἰς τὴν Παρθένον). Ὁ δὲ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς δεικνύων ὅτι ὁ πονηρὸς δὲν ἴσχυσε νὰ βλάψῃ τὴν ἄχραντον Παρθένον, οὔτε νὰ πλήξῃ αὐτὴν διὰ τῶν ἰοβόλων αὐτοῦ βελῶν, ὡς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, λέγει, πρὸς τὴν Παρθένον ἀποτεινόμενος: « Ὦ θυγάτριον Ἰωα-
« κεὶμ καὶ Ἄννης τὸ ἱερώτατον, τὸ λαθὸν τὰς ἀρχὰς καὶ
« ἐξουσίας καὶ τὰ πεπυρωμένα βέλη τοῦ πονηροῦ, τὸ ἐν θα-
« λάμοις τοῦ πνεύματος πολιτευσάμενον καὶ τηρηθὲν ἄμωμον
« εἰς νύμφην Θεοῦ. Ὦ θυγάτριον ἀξιόθεον, τὸ κάλλος τῆς
« ἀνθρωπίνης φύσεως, τῆς προμήτορος Εὔας ἡ ἐπανόρθω-
« σις, κτλ. » (Λόγ. α'. εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου.)

Ὁ Ἐφραὶμ ψάλλει τὸν κατὰ τοῦ δαίμονος θρίαμβον τῆς Ἁγίας Παρθένου

οὕτως· « Χαῖρε ἀνάκλησις Ἀδάμ, τῆς Εὔας χαῖρε λύτρον· χαῖρε
« ἀγνὴ ἡ δράκοντος τοῦ ἀρχεκάκου κάραν συνθλάσασα, καὶ
« εἰς ἄβυσσον ῥίψασα παπεδημένον. » (Λόγ. εἰς τὴν Θεοτόκον). Ὁ δὲ συγγραφεὺς τῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Χρυσοστόμου φερομένης ὁμιλίας εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, προσαγορεύει οὕτωσὶ τὴν Παρθένον· « Χαῖρε καὶ καταπάτει τὴν τοῦ ὄφεως κεφαλήν· χαῖρε
« κεχαριτωμένη· πέπαυται γὰρ ἡ κατάρα, κατήργηται ἡ
« φθορά. μεμάρανται τὰ στυγνά, ἀνθεῖ τὰ φαιδρά. »

Ἐξ ὅλων τούτων καὶ πολλῶν ἄλλων, δι' ὧν οἱ Πατέρες ἐξαίρουσι τὸν θρίαμβον, ὃν ἡ Θεοτόκος ἤρατο κατὰ τοῦ διαβόλου, ἐξάγεται σαφῶς ὅτι οὐδέποτε ἡ ἁγιωτάτη αὕτη Παρθένος ὑπέκυψεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ δαίμονος, γενομένη δούλη τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὅτι ἀνάγεται, μετὰ τοῦ θείου αὐτῆς τέκνου, εἰς τὴν τάξιν οὐχὶ τῆς πτώσεως, ἀλλὰ τῆς ἐπανορθώσεως, οὐδὲν δ' ἀντιβαίνει τόσον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων, ὅσον τὸ περιλαβεῖν καὶ τὴν Μαρίαν ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς γενικῆς ἀπωλείας.

Τὸ φρόνημα τοῦτο τῶν Πατέρων περὶ τῆς ἀσπίλου Συλλήψεως τῆς Θεοτόκου, γίνεται ἔτι καταφανὲς ἐκ τῶν τίτλων οὓς ἀποδίδουσιν αὐτῇ, ἀποκαλοῦντες αὐτὴν, γῆν καινῆς πλάσεως, ἐξ ἧς ἔλαβε σῶμα ὁ νέος Ἀδάμ, ὡς ὁ πρῶτος ἐκ τῆς καθαρᾶς καὶ ἀμώμου εἰσέτι γῆς, παράδεισον θεοφύτευτον, αὐτὸν νικήσασαν τῆς Ἐδὲμ τὸν παράδεισον, κόρην τοῦ Ἀδάμ, τῷ προπάτορι μὴ ὁμοιάζουσαν, ῥόδον ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν τῆς διεφθαρμένης φύσεως ἀναφυέν, ἄνθος εὐῶδες ἐκ μέσου ποιῶν τὴν ἐκ τῆς φθορᾶς δυσωδίαν τῆς φύσεως, παλάτιον τοῦ ἐπουρανίου βασιλέως, ἄνευ χειρῶν ἀνθρωπίνων κατασκευασθέν, ὅπερ μόνος ὁ δημιουργὸς καὶ κτίστης τῶν ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων ἔκτισε καὶ μόνος κατῴκησεν, νεφέλην φωτεινὴν ἐν ἀνίκμῳ νηδὺϊ συμπαγεῖσαν, βλάστημα θεῖον, θεόπαιδα, κόρην τῆς ζωῆς, ἀθῴαν περιστερὰν, ὀστρεῖον ἄσπιλον, ξύλον ἄσηπτον, φθορᾶς ἁμαρτικῆς μὴ προσικαμένην σκώληκα, ἄνθρωπον ὑπερφυέστατον καὶ θεουργικώτατον, κατ' ἀγγέλους δημιουργηθέντα, καὶ τόσα ἄλλα ἐξ ὧν τόμοι ὁλόκληροι ἀποτελέσθησαν.

Μὴ δυνάμενοι νὰ περιλάβωμεν ἐνταῦθα πανθ' ὅσα περὶ τῆς ἀσπίλου Συλλήψεως τῆς Παρθένου ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς ἔργοις τῶν Πατέρων, παρατιθέμεθα ἐνταῦθα ὀλίγα τινά, ὅπως καταδείξωμεν ὅτι ἡ ἀλήθεια αὕτη τῆς πίστεως. δὲν χρονολογεῖται, ὡς φαίνεται ὑποθέτουσα ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, ἀπὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν, ἀλλ' ἀνέκαθεν ἐπιστεύθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἀλεξανδρείας ἅγιος Διονύσιος καλεῖ τὴν Ἁγίαν Παρθένον « ἀχειρο-
« ποίητον σκηνὴν, κόρην τῆς ζωῆς, ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν
« εὐλογημένην, παράδεισον παρθενικὸν ἔχοντα τὰ πάντα ». (Ἐπιστ. κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, καὶ ἀπάντ. εἰς τὰς δέκα ἐρωτήσεις τοῦ αὐτοῦ).

Ὁ Ἀγκύρας Θεόδοτος ὀνομάζει αὐτὴν « Παρθένον αὐτὸν νικήσασαν
« τῆς Ἐδὲμ τὸν Παράδεισον. Ἔτι δὲ, κόρην τῷ Ἀδὰμ μὴ ὁμοιά-
« ζουσάν, παρθένον ἁγνὴν, ἄμωμον, ἀκηλίδωτον, ἁγίαν ψυχῇ
« τε καὶ σώματι· κρίνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν, τὰ πάθη τῆς Εὔας
« μὴ παιδευθεῖσαν ». (Ὁμιλ. ς'. εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Γέννησιν. (Ὁμιλ. α'. εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Σωτῆρος).

Ὁ Κρήτης ἅγιος Ἀνδρέας σαφῶς ἐξηγεῖ τὸ περὶ τῆς ἀσπίλου Συλλήψεως τῆς Παρθένου φρόνημα αὐτοῦ ἀποκαλῶν αὐτὴν ἀπαρχὴν τῆς φύσεως ἡμῶν, καὶ γῆν καθαρὰν καὶ ἄμωμον ἐξ ἧς ὁ νέος Ἀδὰμ προσέλαβε τὴν ἑαυτοῦ σάρκα. Σήμερον ἐξ ἡμῶν ἀνθ' ἡμῶν « ἀπαρχὴν ὁ Ἀδὰμ
« προσφέρων τῷ Θεῷ τὴν Μαρίαν ἀπάρχεται.., Βουληθεὶς
« τοῦ γένους ὁ Λυτρωτὴς νέαν ἀντεπιδείξασθαι τῆς προτέρας
« γέννησιν καὶ ἀνάπλασιν, ὥσπερ ἐκεῖ πρότερον ἐκ παρθε-
« νικῆς ἀνεπάφου γῆς, πηλὸν ἀνελόμενος, τὸν πρῶτον Ἀδὰμ
« ἐπλαστούργησεν, οὕτω καὶ νῦν ἐνταῦθα τὴν οἰκείαν σάρ-
« κωσιν αὐτουργῶν, ἀντ' ἄλλης, ὡς ἂν εἴποιμεν γῆς, τὴν
« καθαράν τε καὶ ὑπεράμωμον ταύτην παρθένον τῆς ὅλης
« φύσεως ἐκλεξάμενος, τὸ καθ' ἡμᾶς ἐξ ἡμῶν ἐν αὐτῇ ἐκαι-
« νοποίησε ». (Λόγ. α'. εἰς τὸ γενέθλιον τῆς Θεοτόκου).

Σαφέστερον ἔτι ἐκφράζεται ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς λέγων.
« Ἔχω καὶ ἕτερον λόγον ὑψηλότερον καὶ θειότερον. Ἡ γὰρ
« φύσις ἥττηται τῇ χάριτι καὶ ἔστηκεν ὑπότρομος, προβαί-

« νειν μὴ φέρουσα. Ἐπεὶ οὖν ἔμελλεν ἡ Θεοτόκος Παρθένος ἐκ
« τῆς Ἄννης τίκτεσθαι, οὐκ ἐτόλμησεν ἡ φύσις προλαβεῖν
« τὸ τῆς χάριτος βλάστημα, ἀλλ' ἔμεινεν ἄκαρπος, ἕως οὗ ἡ
« χάρις τὸν καρπὸν ἐβλάστησεν. Ὦ ὁσφὺς τοῦ Ἰωακείμ
« παμμακάριστε, ἐξ ἧς κατεβλήθη σπέρμα πανάμωμον! Ὦ
« μήτρα τῆς Ἄννης ἀοίδιμε, ἐν ᾗ, ταῖς κατὰ μικρὸν ἐξ
« αὐτῆς προσθήκαις, ηὐξήθη καὶ διαμορφωθὲν ἐτέχθη
« βρέφος πανάγιον ». (Ὁμιλ. α'. εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου).

Νικήτας δὲ ὁ Παφλαγὼν λέγει ὅτι· « ἡ μήτηρ Ἄννα συνέσχεν ἐν ἑαυτῇ τῆς κακίας τὸ ῥεῦμα. . . . Ἡ δὲ Μαρία ἐξανέτειλεν, οἷα σελήνη πλησιφαὴς, ἐκ τῶν μητρικῶν θαλάμων. » (Λόγ. εἰς τὸ Γενέθλ. τῆς Θεοτόκου). Καὶ ὁ σοφὸς Λέων μαρτυρεῖ περὶ τῆς ἀσπίλου Συλλήψεως τῆς Παρθένου καλῶν αὐτὴν « καρπὸν μὴ ποτισθέντα τὴν τῆς κατάρας πικρίαν, ἀλλ' ἡδύνοντα τῇ τῆς εὐλογίας γλυκύτητι. » (Λόγ. β'. εἰς τὰ Εἰσόδ. τῆς Θεοτόκου.)

Ὁ Νικομηδείας Γεώργιος λέγει τὴν Θεοτόκον, « ὡραίαν τῇ φύσει,
« μώμου παντὸς ἀνεπίδεκτον, ἐξῃρημένην τῶν ῥύπων τῆς
« φύσεως. » (Ὁμιλ. εἰς τὴν Γέν. τῆς Θεοτόκου, καὶ ὁμιλ. εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν.) Ἀλλαχοῦ πάλιν εἰσάγει τοὺς Ἀγγέλους οὕτω πως διαλεγομένους· « Ὦ χάριτος πλῆρες δοχεῖον φαινόμενον, ὦ γεηρᾶς
« φύσεως τὰ οἰκεῖα ὑπεραναβάσης γνωρίσματα· ὦ ἀσυγ-
« κρίτως τὰ μέτρα ταύτης ὑπερνικώσης, ὦ οἷαν ἀπαρχὴν
« τῷ δημιουργῷ τῆς οἰκείας καρποφορίας ἡ ἀνθρωπίνη
« φύσις προσῆξεν, οἷαν τὴν προσφορὰν ἀφιέρωσεν. Ὄντως
« ἀξίαν Θεοῦ, καὶ τῆς ἡμῶν μυσταγωγίας μυστικωτέραν·
« ἱερωτέραν τε καὶ καθαρωτέραν τῆς ἡμῶν καθαρότητος.
« Καὶ γὰρ παραβαλλόμενον ταύτῃ τὸ ἡμῶν ἀνεπίμωμον,
« ἀποδεῖ πάντῃ τῆς ὁμοιότητος, μὴ συνεπαιρόμενον τῷ
« ὑπὲρ λόγον ταύτης ἁγίῳ καὶ ἀρρυπώτῳ. » (Ὁμιλ. εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.)

Ὁ δὲ μακάριος Ἰωάννης ὁ Γεωμέτρης, ἐξηγεῖ τὴν ἄσπιλον τῆς Παρθένου Σύλληψιν ὡς ἑξῆς· « Ἐκλέγεται καὶ διὰ τὴν γυναῖκα

« γυνὴ, καὶ διὰ τὴν Εὔαν ζωὴ, διὰ τὴν φθαρεῖσαν παρθέ-
« νος, διὰ τὴν πλανηθεῖσαν ἡ μὴ συναρπαγεῖσα... Δέ-
« χεται τὴν χαρὰν διὰ τὴν ἀρὰν, τὸν λόγον διὰ τὸν δόλον.
« Οὐχ ἅπτεται μὲν τοῦ φυτοῦ, ἅπτεται δὲ τὸ φυτὸν αὐ-
« τῆς· τὸ τῆς ζωῆς διὰ τὸ τῆς γνώσεως. » (Λόγ. εἰς τὸν Εὐαγ. τῆς Θεοτόκου). Καὶ ἐν τῷ τρίτῳ ὕμνῳ εἰς τὴν Θεοτόκον·

Χαῖρε δέμας παγὲν ὑψόθεν αἰγλήεντος Ὀλύμπου,
ἠμερίης κακίης οὐδὲν ἀφελκομένη.

Τέλος ὁ Θεσσαλονίκης Ἰσίδωρος περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως γράφει τάδε· « Ἔτι δὲ μήτε τῆς ὁμιλίας ἐκείνης ἢ τῇ Παρθένῳ
« συλλήψεως αἴτιον, ἄλλο τι, ἢ Θεοῦ ὁμιλίαν πρωταίτιον
« εἶναι καὶ προηγούμενον, ἵν', ὡς οἷόν τε ἦν, ἡ Πάναγνος
« ἔχοι μόνη καὶ τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο διαφυγεῖν, καὶ οὐκ
« ἐν ἀνομίαις συνελήφθην, οὐκ ἐν ἁμαρτίαις ἐκύσσησέ με
« μόνην ἡ μήτηρ μου, περὶ ἑαυτῆς φάσκειν, ἐκείνῳ καὶ τού-
« του συμπεριειλημμένου τῷ καταλόγῳ, ὧν μοι μεγαλείων
« ἐποίησεν ὁ δυνατός. » (Ὁμιλ. εἰς τὴν Εἴσοδον τῆς Θεοτόκου.)

Ἐκ τῶν Λατίνων μάρτυρας τοῦ δόγματος τῆς ἀσπίλου Συλλήψεως τῆς Θεοτόκου ἔχομεν πλείστους ὅσους. Ἐν πρώτοις μαρτυρεῖ περὶ τούτου ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος, οὗτινος γνωστοὶ εἶναι οἱ λόγοι· « Περὶ τῆς Παρθένου
« Μαρίας, οὐδεὶς θέλω νὰ γίνηται λόγος, ὁσάκις πρόκειται
« περὶ ἁμαρτίας, τοῦτο δὲ πρὸς τιμὴν τοῦ Κυρίου. » (1). Ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος ἀναγνωρίζει ἐπίσης « τὴν Παρθένον καθαρὰν διὰ
« τῆς χάριτος, πάσης κηλίδος τῆς ἁμαρτίας. » (2). Ὁ ἅγιος Μάξιμος τοῦ Τουρίνου λέγει ὅτι· « ἡ Μαρία ὑπῆρξεν ἄξιον κατοικη-
« τήριον τοῦ Χριστοῦ, οὐχὶ διὰ τὸ εἶδος σώματος ἀλλὰ διὰ
« τὴν ἐνοικοῦσαν ἐν αὐτῇ προγονικὴν δικαιοσύνην. » (3). Ὁ Το-

(1) « Excepta Sancta Virgine Maria, de qua, propter honorem Domini, nullam « prorsus, cum de peccatis agitur, haberi volo quæstionem ». (Lib. de Natura et Gratia, cap. 36).

(2) « Virgo per gratiam integra ab omni labe peccati ». (In Psalm. 118. serm. 22).

(3) « Idoneum plane Maria Christi habitaculum, non pro habitu corporis, sed « pro gratia originali ». (Homil. V. ante Natale Domini).

λήτου ἅγιος Ἱλδεφόνσος λέγει· ὅτι « ἡ Παρθένος Μαρία, ὡσεὶ ῥάβδος
« ἀειθαλὴς, ἄνευ ἑλαττώματός τινος, προῆλθεν ἐκ ῥίζης μεμο-
« λυσμένης ». (1). Καὶ ὁ ποιητὴς Σεδούλιος, ἀκμάσας κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, ψάλλει τὴν δόξαν τῆς Παρθένου, ἥτις « ὑψοῦται ἐκ μέ-
« σου τῶν ἀκανθῶν, ὡς τρυφερὸν ῥόδον, μὴ ἔχον τι τὸ δυ-
« νάμενον νὰ κεντήσῃ, καὶ ἐπισκιάζον διὰ τῆς δόξης αὐτοῦ
« τὴν ἰδίαν μητέρα » (2). Ὁ Παῦλος Βαρνεφριδος, διάκονος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀκηλυΐας περὶ τὰ τέλη τοῦ ὀγδόου αἰῶνος, μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸς ὅτι ἡ Παρθένος Μαρία δὲν ἐμολύνθη διὰ τοῦ δηλητηρίου ἐκείνου, δι' οὗ ὁ ὄφις ἐμόλυνε τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἐξελέξατο αὐτὴν ἵνα δι' αὐτῆς δώσῃ τὴν χαρὰν τῆς σωτηρίας τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων » (3). Ὁ δὲ ἅγιος Πασχάσιος Ῥαδβέρτος λέγει· « Εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ Παναγία ἐξῃ-
« ρέθη ὅλως τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος » (4). Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν πρώτων αἰώνων, ὅτε αἱ δύο Ἐκκλησίαι ἦσαν ἔτι ἡνωμέναι, οὐδεμία δὲ περὶ τὴν πίστιν διαφορὰ ὑφίστατο μεταξὺ αὐτῶν.

Ἡ αὐτὴ δὲ πίστις ἐξακολουθεῖ καὶ μετὰ τὸν χωρισμὸν, διήκουσα μέχρις ἡμῶν. Ἠδυνάμεθα πλείστας καὶ σαφεστάτας νὰ ἀναφέρωμεν περὶ τούτου ἀποδείξεις, ἀλλὰ θεωροῦμεν τοῦτο ὅλως περιττὸν, ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε προσαχθεισῶν, ἡλίου φαεινότερον ἀποδεικνυομένου, ὅτι ἡ ἄσπιλος τῆς Παρ-

(1) « Ex radice vitiata sine vitio prodiit virga, quæ intelligitur beatis-
« sima Virgo Maria ». (Sermo. de Maria),

(2) Et velut spinis mollis rosa surgit acutis
Nil quod lædat habens. matremque obscurat honore;
Sic Evæ de stirpe, sacra veniente Maria.
Virginis antiquæ facinus, nova Virgo piaret.
(Carmen Paschale).

(3) Hausto maligni primus ut occidit
Virus chelydri terrigenum parens,
Hinc lapsa pestis per genus irrepens
Cunctum profundo vulnere perculit.
Rerum miserans sed sator, inscia
Cernens piacli viscera Virginis,
His ferre mortis crimine languido
Mandat salutis gaudia sæculo.
(Hymnus in Assumpt. Beatæ Mariæ Virginis).

(4) « Nullis quando nata est, subjacuit delictis, nec contraxit in utero sanctificata « peccatum originale.... Constat eam ab omni originali, peccato immunem fuisse », (De Partu Virginis).

θένου Σύλληψις ἀείποτε ἐπιστεύθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἔχουσα σχέσιν στενωτάτην μετ' αὐτῆς τῆς προσωπικῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἁγιότητος, ὅστις κατεδέξατο ἵνα τὴν ἑαυτοῦ σάρκα λάβῃ ἐκ τῶν σπλάγχνων τῆς Παναγίας ταύτης Παρθένου, ὑψῶν οὕτως αὐτὴν εἰς τὸ ἀνήκουστον τέως τῆς Θεοτόκου ἀξίωμα, ἀξίωμα ὅπερ παρέχει ἡμῖν τὸ μέτρον τῶν εἰς τὴν ἁγιωτάτην ταύτην Παρθένον χορηγηθεισῶν παρὰ Θεοῦ ἐκτάκτων ὅλως χαρίτων.

Φρονοῦμεν ὅτι, οἱ τὴν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Ἐγκύκλιον συντάξαντες, δὲν ἐνεβάθυναν ἀρκούντως εἰς τὴν σημασίαν τοῦ ἀξιώματος τῆς θείας μητρότητος, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάνθησαν μετὰ τοσαύτης εὐκολίας κατὰ τοῦ δόγματος τῆς ἀσπίλου Συλλήψεως τῆς Θεοτόκου, δόγματος ὅπερ, δύναταί τις εἰπεῖν, ὑποτίθεται ἐν πάσαις ταῖς πρὸς τιμὴν τῆς Θεομήτορος ψαλλομέναις ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀκολουθίαις. (1).

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς εὐαρίθμους ἐκείνους θεολόγους τῆς Δύσεως, περὶ ὧν ποιεῖται λόγον ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, οἵτινες κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα, ἀπετόλμησαν νὰ προσβάλλωσι τὴν ἄσπιλον τῆς Παρθένου Σύλληψιν, ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τῶν Πατέρων καὶ τοῦ γενικοῦ τῆς Ἐκκλησίας φρονήματος, στηριζόμενοι ἐπὶ σκοτεινῶν τινων χωρίων Θωμᾶ τοῦ Ἀκουϊνάτου, λέγομεν ὅτι ἡ γνώμη αὕτη, σφοδρῶς καταπολεμηθεῖσα ὑπὸ πάντων τῶν λοιπῶν θεολόγων, καὶ ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Ἕδρας ἀπαγορευθεῖσα, ὡς ἀντιβαίνουσα εἴς τε τῶν Πατέρων τὴν διδασκαλίαν, καὶ τῆς Ἐκκλησιας τὸ φρόνημα, οὐδὲν δύναται νὰ ἔχῃ κῦρος, ἐγκαταλειφθεῖσα καὶ παρ' αὐτῶν ἐκείνων οἵτινες ἄλλοτε εἶχον ὑποστηρίξει αὐτήν.

(1) Παρατιθέμεθα ἐνταῦθα ὀλίγά τινα ἐξ ὧν ἀριδήλως φαίνεται τὸ φρόνημα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. « Ἡ τριετίζουσα τῷ σώματι καὶ πολυετὴς ἐν τῷ πνεύματι, « ἡ πλατυτέρα οὐρανῶν, καὶ τῶν ἄνω Δυνάμεων ὑπερτέρα εὐφημείσθω ἐν ᾠδαῖς ἡ Θεόνυμφος. » (Ὠδὴ τρίτη, εἰς τὴν ἐν τῷ ναῷ εἴσοδον τῆς Θεοτόκου). « Νηπιάζουσα σαρκὶ καὶ τελεία « τῇ ψυχῇ, ἡ ἁγία κιβωτὸς ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ εἰσέρχεται κατατρυφῆσαι τῆς θείας χάρι« τος. » (Ὠδὴ στ'.) « Τῷ θείῳ δὲ ναῷ, ὡς θεῖος ὄντως ναός, ἐκ βρέφους καθαρῶς, « μετὰ λαμπάδων φαιδρῶν, ἀποδοθεῖσα ὤφθης δοχεῖον τοῦ ἀπροσίτου καὶ θείου φωτός. » (Εἰς τὸν ὄρθρον).

Ἐν δὲ τῇ ἑορτῇ τῆς Συλλήψεως τῆς Θεοτόκου, ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ψάλλει μεταξὺ ἄλλων καὶ τάδε· « Ἀδὰμ ἀνακαινίσθητι καὶ Εὔα σκίρτησον· ξηρὰ γὰρ καὶ ἄνικμος γῆ ἀνεβλά« στησε καρπὸν εὐθαλέστατον. » (Ἐν τῷ ὄρθρῳ). Καὶ « Τὴν ἁγνὴν Περιστερὰν « συλλαβοῦσα ἐν γαστρὶ, χαρμονῆς πνευματικῆς ἐπληρώθη ἀληθῶς, προσάγουσα « χαριστηρίους ᾠδὰς ἡ Ἄννα Θεῷ. » (Ὠδὴ στ'.)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΕΙΟΥ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ.

Ἡ Α. Ἁγιότης, Λέων ὁ ΙΓ'., ἔλεγεν ἐν τῇ περὶ ἑνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν Ἐγκυκλίῳ αὐτοῦ, ὅτι ὁ κυριώτερος λόγος τοῦ χωρισμοῦ εἶναι τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης· παρέπεμπε δὲ τοὺς Ἀνατολικοὺς εἰς τὰς ἀρχαίας πηγὰς, ἵνα ἴδωσι τί ἐφρόνουν οἱ Πατέρες αὐτῶν περὶ τοῦ πράγματος τούτου.

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, ἀπαντῶσα εἰς Λέοντα τὸν ΙΓ'. λέγει μετὰ θάρρους « ὅτι οὐδέποτε ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης ἐθεωρήθη ὡς ἡ « ἀνωτάτη ἀρχὴ καὶ ἀλάνθαστος κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι πᾶς « Ἐπίσκοπος ἐστι κεφαλὴ καὶ πρόεδρος τῆς ἑαυτοῦ κατὰ μέρος Ἐκκλησίας ». (Ἐγκύκλ. § ιδ'.). Ἐν δὲ τῇ Β'. παραγράφῳ, συγχέουσα, οὐκ οἴδαμέν πως καὶ διατί, τὴν πνευματικὴν τοῦ Πάπα ἐξουσίαν, περὶ ἧς ἡμῖν ὁ λόγος, μετὰ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας, ἣν ὁ Πάπας διεκδικεῖ ὑπὲρ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἱερωτέρων βασιζόμενος τίτλων, διὰ τὸ καλὸν τῆς Ἐκκλησίας, ἧς ἐτάχθη παρὰ Θεοῦ ἀρχηγὸς καὶ κυβερνήτης, τὰ δύο ταῦτα, λεγομεν, συγχέουσα ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, λέγει ὅτι ὁ Πάπας τὴν ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιδιώκων, ἐννοεῖ νὰ ἀναγνωρισθῇ καὶ ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν, « ὡς ὑπέρτατος πνευματικὸς καὶ κοσμικὸς ἄρχων τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ».

Θεωροῦμεν περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψωμεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς πολιτικῆς τοῦ Πάπα ἀνεξαρτησίας, ὅπερ πάντῃ ἀκαίρως καὶ ἀσκόπως ἔθιξεν ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος. Τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ δόγμα τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἑπομένως δὲν δύναται νὰ εἰσχωρήσῃ ἐν συζητήσει καθαρῶς δογματικῇ. Ὀφείλομεν ὅμως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, μεγάλην πλανᾶται πλάνην, νομίζουσα ὅτι ὁ Πάπας ἀξιοῖ νὰ ἐξασκῇ ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ἐξουσίαν κοσμικοῦ ἄρχοντος. Τοιαύτην ἀξίωσιν οὔτε ἔχει, οὔτε ἔσχε ποτὲ ὁ Πάπας, τὸ σύνολον

τῶν ἀξιώσεων τοῦ ὁποίου περιλαμβάνεται ἐν τῇ ἀκριβεῖ ἐκπληρώσει τοῦ καθήκοντος ὅπερ ἐπέβαλεν αὐτῷ ὁ Κύριος, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Πέτρου, εἰπών· « Βόσκε τὰ ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. » (Ἰωάν. κα'. 15-17).

Περὶ τῆς πνευματικῆς τοῦ Πάπα ἐξουσίας μέλλοντες νὰ πραγματευθῶμεν, σημειούμεθα ὅτι ἡ ἐξουσία αὕτη ἀρχὴν καὶ βάσιν ἔχει τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου.

Περὶ τοῦ πρωτείου τούτου τοῦ Πέτρου, ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος οὐδὲν τὸ σαφὲς λέγει· φαίνεται ὅμως ὅτι ἀπορρίπτει αὐτό, παραδεχομένη τελείαν καὶ ἀπόλυτον ἰσότητα μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων.

Ἵνα μὴ ἡ πληθώρα τῆς ὕλης ἐπιφέρῃ σύγχυσιν ἐν τῇ ἐξετάσει τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ζητήματος, θέλομεν ὁμιλήσει ἰδιαιτέρως, πρῶτον περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου, εἶτα δὲ περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ τελευταῖον περὶ τοῦ ἀλαθήτου αὐτοῦ, λύοντες ἅμα καὶ τὰς κυριωτέρας τῶν κατὰ τῶν ἀληθειῶν τούτων γινομένων ἀντιρρήσεων.

§ α'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΕΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΤΡΟΥ.

Λέγοντες πρωτεῖον τοῦ Πέτρου, ἐννοοῦμεν ἀξίωμα ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συσταθὲν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀπονεμηθὲν τῷ Ἀποστόλῳ Πέτρῳ, δι' οὗ οὗτος κατέστη κέντρον ὁρατὸν τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος, ἀρχηγὸς καὶ κυβερνήτης αὐτῆς, προικισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, διὰ τῶν προνομίων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖ αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ ἀξιώματος ἀρχηγοῦ καὶ ἀρχιποίμενος τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ἐννοεῖται οἰκοθεν ὅτι λέγοντες ὅτι ὁ Πέτρος ὡρίσθη ἀρχηγὸς καὶ ἀρχιποίμην τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, οὔτε τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τελειωτοῦ τῆς πίστεως ἡμῶν, τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ ἀξίωμα ἀναιροῦμεν, ὅτι αὐτὸς ἐστὶν ὁ αἰώνιος τῆς Ἐκκλησίας ἀρχηγός,

ἡ πηγὴ πάσης χάριτος, παρ' οὗ πάντες κρατοῦσιν ὅ,τι κέκτηνται, ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ μέτρῳ· οὔτε τῶν λοιπῶν τοῦ Κυρίου Ἀποστόλων τὴν τιμὴν καὶ τὸ ἀξίωμα προσβάλλομεν, ἀναγνωρίζοντες ὅτι καὶ αὐτοὶ ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου, μεγάλην καὶ ὑψηλὴν ἀποστολήν, καὶ ἐφωδιάσθησαν παρ' αὐτοῦ διὰ πάντων ἐκείνων τῶν δώρων καὶ προνομίων, ἅτινα ἀπῄτει ἡ ἣν ἐνεπιστεύθησαν ἔκτακτος ἀποστολή.

Πρωτεῖον τοῦ Πέτρου λέγοντες, ἐννοοῦμεν ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος ἔλαβε, πλὴν τοῦ κοινοῦ καὶ τοῖς λοιποῖς Ἀποστόλοις ἀξιώματος, ἴδιόν τι καὶ ἐξαίρετον, ὁρισθείς, ὡς ἤδη εἴπομεν, κέντρον ὁρατὸν τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἀρχηγὸς καὶ ἀρχιποίμην αὐτῆς, ἔχων ὑπ' αὐτὸν πάντας τοὺς λοιποὺς, ποιμένας τε καὶ ποιμαινομένους, ἀρνία καὶ πρόβατα.

Τὸ πρωτεῖον δὲ τοῦτο ἀποδεικνύομεν ἐν πρώτοις ἐκ τῆς Γραφῆς ὡς ἑξῆς·

Ὅτε, τοῦ Χριστοῦ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐρωτήσαντος τίνα λέγουσιν εἶναι αὐτὸν, ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο λέγων· « Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ « Θεοῦ τοῦ ζῶντος· » ὁ Κύριος εἶπεν αὐτῷ· « Μακάριος εἶ, Σίμων « Βὰρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ « Πατήρ μου, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Κἀγὼ δέ σοι λέγω· ὅτι « σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ Πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου « τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. « Καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ « ὃ ἐὰν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς, « καὶ ὃ ἐὰν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς « οὐρανοῖς. » (Ματθ. ις'. 17-19.)

Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Κύριος, ἀνταμειβων, τρόπον τινα, τὸν Πέτρον, διὰ τὴν λαμπρὰν αὐτοῦ ὁμολογίαν, ὑπισχνεῖται ὅτι ἐπ' αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ ἀρραγοῦς βάσεως, θέλει οἰκοδομήσει τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν, καθιστᾷ αὐτὸν θεμέλιον τῆς νέας κοινωνίας ἣν ἔμελλε νὰ συστήσῃ, καὶ παραδίδωσιν αὐτῷ τὰς κλεῖς τῆς κοινωνίας ταύτης, αἵτινες εἰσὶ τὸ σύμβολον τῆς ὑπερτάτης ἐν τῇ κοινωνίᾳ ταύτῃ ἐξουσίας.

Οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πέτρον τοσοῦτον εἶναι σαφεῖς, τοιαύτην ἐμποιοῦσι τῷ μετὰ προσοχῆς μελετῶντι αὐτοὺς ἐντύπωσιν, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐννοήσῃ τις ἀμέσως, ὅτι διὰ τούτων ὁ Κύριος, ἔκτακτον

ὅλως χάρισμα ἐδωρήσατο τῷ Πέτρῳ, καὶ ἐξέχουσαν θέσιν ἔδωκεν αὐτῷ ἐν τῇ νέᾳ Ἐκκλησίᾳ. Τὴν ἐξέχουσαν ταύτην θέσιν τρανῶς δεικνύει ἡ διττὴ μεταφορὰ τοῦ θεμελίου καὶ τῶν κλειδῶν, ἥτινι ἐχρήσατο ὁ Κύριος. « Σὺ εἶ « Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ Πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκ- « κλησίαν ». Τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν ὁ Κύριος ὑπὸ τύπον οἰκοδομῆς εἰκονίζων, λέγει ὅτι θεμέλιον τῆς οἰκοδομῆς ταύτης τίθησι τὸν Πέτρον (1). Εἶναι ἄρα ὁ Πέτρος ἐν τῇ πνευματικῇ οἰκοδομῇ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ὅ,τι εἶναι τὸ θεμέλιον ἐν τῇ ὑλικῇ οἰκοδομῇ. Ἀλλ' ἐν τῇ ὑλικῇ οἰκοδομῇ τὸ θεμέλιον εἶναι τὸ ὑποβαστάζον τὸ ὅλον κτίριον, τὸ συγκρατοῦν καὶ συνέχον αὐτό· καὶ ὁ Πέτρος λοιπόν, ἔσται, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου διάταξιν, τῆς Ἐκκλησίας τὸ στήριγμα, ἡ δύναμις αὐτῆς, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς στερεότητος καὶ ἑνότητος αὐτῆς. Καθιστῶν ὁ Χριστὸς τὸν Πέτρον θεμέλιον τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, ἤτοι ἀρχὴν καὶ κέντρον τῆς ἑνότητος αὐτῆς, ἔδωκεν αὐτῷ διὰ τοῦτο, καὶ πᾶσαν τὴν ἀναγκαίαν ἐξουσίαν, πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων ἅπερ συνεπάγεται τὸ τοῦ θεμελίου ἀξίωμα.

Ἀρχὴ ἑνότητος πάσης κοινωνίας εἶναι ἡ ὑπερτάτη ἐξουσία· ἄνευ τῆς ἐξουσίας ταύτης, κοινωνία ὁμαλὴ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ὁ Πέτρος λοιπὸν ὁρισθεὶς κέντρον καὶ ἀρχὴ τῆς ἑνότητος τῆς Χριστιανικῆς κοινωνίας, ἔλαβε δι' αὐτὸ τοῦτο, παρὰ τοῦ θείου ἱδρυτοῦ τῆς κοινωνίας ταύτης, τὴν ὑπερτάτην ἐν αὐτῇ ἐξουσίαν.

Τὴν ἐξουσίαν δὲ ταύτην, δι' ἧς ὁ Πέτρος ὀφείλει κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος διάταξιν, νὰ συγκρατῇ ἐν τῇ ἑνότητι τὴν Ἐκκλησίαν, ζωηρότερον παριστᾷ ἡ μεταφορὰ τῶν κλειδῶν, ἃς ὁ Κύριος δίδωσι τῷ Πέτρῳ. « Καὶ « δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· καὶ ὅ,τι « ἂν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, κτλ. »

Παρὰ πᾶσι τοῖς λαοῖς, ἰδίως δὲ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, αἱ κλεῖς ἐθεωροῦντο ὡς σύμβολον τῆς ἐξουσίας, ἥτις ἐχορηγεῖτο εἰς τὸν λαμβάνοντα τὰς κλεῖς, ἐπὶ τοῦ οἴκου ἢ τῆς πόλεως, ἧς αἱ κλεῖς παρεδίδοντο αὐτῷ.

(1) Σημειωτέον ὅτι ὁ Κύριος πρὸς τὸν Πέτρον ὁμιλῶν ἐχρήσατο τῇ Συροχαλδαϊκῇ διαλέκτῳ ἐν ᾗ ἡ πέτρα λέγεται κηφᾶς. Πρὸς τὸν Πέτρον λοιπὸν ἀποτεινόμενος ὁ Χριστὸς εἶπε : « Σὺ εἶ Κηφᾶς, καὶ ἐπὶ τῷ Κηφᾷ τούτῳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν. » Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ Πέτρος καὶ πέτρα τὴν αὐτὴν ἔχουσι σημασίαν, διαφέρουσι δὲ μόνον τῇ καταλήξει.

Οὕτως ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ· « Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καὶ « καλέσω τὸν παῖδά μου Ἐλιακείμ . . . καὶ δώσω αὐτῷ τὴν κλεῖδα « οἴκου Δαυὶδ ἐπὶ τῷ ὤμῳ αὐτοῦ. Καὶ ἀνοίξει καὶ οὐκ « ἔσται ὁ ἀποκλείων· καὶ κλείσει καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἀνοίγων· « καὶ στήσω αὐτὸν ἄρχοντα. » (Ἡσαΐας, κεφ. κβ'. 20-23).

Καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἡ ἄκρα ἐξουσία παρίσταται ἐν τῇ Ἀποκαλύψει διὰ τοῦ συμβόλου τῶν κλειδῶν. « Τάδε λέγει ὁ ἅγιος, ὁ « ἀληθινός, ὁ ἔχων τὴν κλεῖν τοῦ Δαυὶδ· ὁ ἀνοίγων καὶ οὐ- « δεὶς κλείει· καὶ κλείει, καὶ οὐδεὶς ἀνοίγει. » (Ἀποκ. γ'. 7). Παραδίδων ἄρα ὁ Κύριος τῷ Πέτρῳ τὰς κλεῖς τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας, ἥτις ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία, κατέστησεν αὐτὸν ὕπατον αὐτῆς ἀρχηγόν, καὶ ἐχορήγησεν αὐτῷ διὰ τῆς τῶν κλειδῶν [μεταφορᾶς πᾶσαν τὴν πρὸς διακυβέρνησιν αὐτῆς ἀναγκαίαν ἐξουσίαν.

Ἄλλην ἀπόδειξιν τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου ἀποτελοῦσιν οἱ λόγοι, οὓς ὁ Χριστὸς ἀπηύθυνεν αὐτῷ, μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ, ἐκπληρῶν ἣν εἶχε δώσει αὐτῷ ὑπόσχεσιν, τοῦ οἰκοδομῆσαι ἐπ' αὐτῷ τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ δοῦναι αὐτῷ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης τὰς κλεῖς. Οἱ λόγοι δ' οὗτοι εἰσὶν οἱ ἑξῆς· « Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; . . Βόσκε τὰ ἀρνία μου. . . Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. » (Ἰωάν. κα'. 15-17). Τὴν ἐντολὴν δὲ ταύτην τοῦ ποιμαίνειν τὰ ἀρνία καὶ τὰ πρόβατα τρὶς ἐπανέλαβε τῷ Πέτρῳ ὁ θεῖος Σωτήρ, μεθ' ὃ προσέθετο· « ἀκολούθει μοι, » καὶ παρέλαβεν αὐτὸν κατ' ἰδίαν ἵνα δώσῃ αὐτῷ τὰς τελευταίας αὐτοῦ ὁδηγίας περὶ τῆς κυβερνήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Σημειωτέον ὅτι πρὶν ἢ ὁ Κύριος ἀποτείνῃ τοὺς λόγους τούτους εἰς τὸν Πέτρον, πολλάκις εἶχεν ἐμφανισθῇ τοῖς Ἀποστόλοις, ἰδιαιτέρως δὲ τῷ Πέτρῳ μόνῳ, ὡς λέγει ἡ Γραφή· « ἠγέρθη ὁ Κύριος ὄντως, καὶ ὤφθη Σίμωνι. » (Λουκ. κδ'. 34). Εἰς πάντας ὁμοῦ, καὶ τοῦ Πέτρου παρόντος, εἶχε δώσει τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀφιέναι καὶ κρατεῖν τὰς ἁμαρτίας, καὶ ἐμπιστευθῇ τὴν ἱερὰν τοῦ θείου κηρύγματος ἀποστολὴν (Ἰωάν. κ'. 21-22), καθὰ ἄλλοτε εἶχεν ὑποσχεθῇ αὐτοῖς (Ματθ. ιη'.). Τὴν ἄρνησιν αὐτοῦ ὁ Πέτρος πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἀποπλύνει· εἶχε δὲ λάβει ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων Ἀποστόλων τὴν κοινὴν πᾶσιν ἐξουσίαν, ἣν συνεπήγετο τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα.

Πρὸς τί λοιπὸν ὁ Χριστὸς, ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν Πέτρον ἀποτεινόμενος, λέγει αὐτῷ, παρόντων καὶ τῶν ἄλλων· « Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; . . . Βόσκε τὰ ἀρνία μου. . . Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου; . . . » Οὐδένα ἄρα γε εἶχε σκοπὸν ὁ Σωτὴρ ταῦτα λέγων; Ἀλλὰ τίς δύναται σπουδαίως νὰ εἴπῃ τοῦτο; Τίς δύναται σοβαρῶς νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι ὁ Χριστὸς, παραδίδων τὴν ποίμνην αὐτοῦ εἰς τὴν φροντίδα τοῦ Πέτρου, καὶ εἰς τὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἐμπιστευόμενος τὰ ἀρνία αὐτοῦ καὶ τὰ πρόβατα, ἅπερ διὰ τοῦ τιμίου αὐτοῦ αἵματος ἐξηγόρασεν, οὐδεμίαν ἔδωκεν αὐτῷ ἰδιαιτέραν χάριν, οὐδὲν δικαίωμα πρὸς ἐξάσκησιν τοῦ ἐπιβληθέντος αὐτῷ καθήκοντος; Τοὺς λόγους ἐκείνους ἀπευθύνων ὁ Σωτὴρ πρὸς μόνον τὸν Πέτρον, ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν, καὶ εἰς αὐτὸν μόνον τοσοῦτον ἐμφαντικῶς τὴν ἑαυτοῦ ποίμνην ἐμπιστευθεὶς, εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀπεσκόπει, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ δείξῃ τοῖς πᾶσι ὅτι, τὸν Πέτρον καθίστα τῶν ἰδίων προβάτων ποιμένα ἀκρότατον, καὶ μόνῳ αὐτῷ ἐπέτρεπε, κατ' ἐξαίρετον τρόπον, τὴν τῆς ὅλης ποίμνης φροντίδα, διότι, προδήλως, λέγων αὐτῷ « *βόσκε τὰ ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου* », πάντας ἐνεπιστεύθη αὐτῷ, μηδενὸς ἐξαιρουμένου.

Πλὴν ἐνταῦθα ἀντιτείνουσί τινες, ὅτι οὐ μόνον ὁ Πέτρος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου ἐξουσίαν, καὶ ἐξουσίαν οἵαν καὶ ὁ Πέτρος, (Ματθ. ιη'. 18). Πάντες, οὐχὶ δὲ μόνος ὁ Πέτρος, ἐνεπιστεύθησαν τὴν οἰκουμένην· εἰς πάντας ἐδόθη ἡ ἐντολὴ τοῦ μαθητεῦσαι τὰ ἔθνη καὶ κηρύξαι πανταχοῦ τῆς σωτηρίας τὸ Εὐαγγέλιον. (Ματθ. κη'. 18-20). Πάντες καλοῦνται, ὃν τρόπον καὶ οἱ προφῆται τοῦ νόμου, θεμέλιον ἐφ' οὗ οἱ πιστοὶ εἰσὶν ἐποικοδομημένοι (Ἐφεσ. β'. 20)· ἑπομένως ὅ,τι ἦν ὁ Πέτρος ἦσαν καὶ οἱ λοιποὶ, κατ' οὐδὲν δὲ ἐκεῖνος ἐξεῖχε τῶν ἄλλων.

Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη, περὶ πλήρους καὶ τελείας ἰσότητος τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, ἀντιβαίνει προφανῶς εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Γραφῆς καὶ εἰς τὴν γενικὴν καὶ σταθερὰν τῶν Πατέρων διδασκαλίαν, ὡς παρακατιόντες ὀψόμεθα, δὲν δύναται δὲ κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ὑποστηριχθῇ.

Ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου τὴν ἐντολὴν τοῦ κηρύξαι τὸ Εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει, καὶ περιεβλήθησαν διὰ πάσης τῆς πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ὑψίστης ταύτης ἐντολῆς ἀπαιτουμένης δικαιοδοσίας, οὐδεὶς ἀρνεῖται. Ὅτι καὶ αὐτοὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν, ὑπό τινα ἔποψιν, θεμέλιον τῶν πιστῶν, ὃν τρόπον καὶ οἱ προφῆται, πρὸς οὓς παραβάλλει αὐτοὺς ὁ Ἀπόστολος (Ἐφεσ. β'. 20), διὰ τὸν λόγον τοῦ κηρύγματος καὶ τῶν πρὸς ἵδρυσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀγώνων αὐτῶν, οὐδεὶς ἀντιλέγει. Λέγομεν ἔτι περισσότερον· πάντες, ὅ τε Πέτρος καὶ οἱ λοιποὶ ἦσαν ἴσοι, ἀλλὰ μόνον ἐν τῷ ἀποστολικῷ ἀξιώματι τὸ ὁποῖον ἦν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ διὰ πάντας. Πλὴν τοῦ κοινοῦ ὅμως τοῖς πᾶσιν ἀποστολικοῦ ἀξιώματος, ὁ Πέτρος ἔλαβε, δυνάμει τῶν πρὸς αὐτὸν ἰδιαιτέρως ἀπευθυνθέντων παρὰ τοῦ Χριστοῦ λόγων, ἰδιόν τι καὶ ἐξαίρετον, ὅπερ διέκρινεν αὐτὸν τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, καὶ ἀποτελεῖ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καλοῦμεν πρωτεῖον αὐτοῦ.

Τῳόντι· ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, ὁ Χριστὸς μόνου τοῦ Σίμωνος τὸ ὄνομα μετέβαλε μετονομάσας αὐτὸν Πέτρον. Εἰς μόνον αὐτὸν εἶπε· « *Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ Πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν.* » Εἰς αὐτὸν μόνον ἔδωκε τὰς συμβολικὰς τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας κλεῖς, διὸ καὶ μόνος αὐτὸς καλεῖται κλειδοῦχος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ εἰκονίζεται κρατῶν ἐν χερσὶ τῆς ὑπάτης αὐτοῦ ἀρχῆς τὸ ἱερὸν σύμβολον. Εἰς αὐτὸν μόνον ἀποτεινόμενος ὁ Σωτὴρ λέγει ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἄλλων· « *Σίμων Ἰωνᾶ· βόσκε τὰ ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.* »

Ἐκ πάντων τούτων πάνυ εὐλόγως συνάγομεν ὅτι, ἂν καὶ οἱ Ἀπόστολοι εἶναι ποιμένες καὶ θεμέλιον τῶν πιστῶν, ὁ Πέτρος ὅμως εἶναι καὶ τῶν Ἀποστόλων αὐτῶν ποιμὴν καὶ θεμέλιον, καὶ ἑπομένως ἀνώτατος τῆς Ἐκκλησίας ἀρχηγὸς, κέντρον καὶ αἰτία ποιητικὴ τῆς στερεότητος καὶ ἑνότητος αὐτῆς. Καὶ ὄντως· ὁ Κύριος τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Πέτρου ἐθεμελίωσεν· ἀλλ' ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἡ ἐπὶ τοῦ Πέτρου οἰκοδομηθεῖσα, περιλαμβάνει ἀνεξαιρέτως πάντας τοὺς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην ἀνήκοντας· ἑπομένως καὶ τοὺς Ἀποστόλους αὐτοὺς, οἵτινες θεμέλιον, ὡς εἴπομεν, ὡς πρὸς τοὺς πιστοὺς, εἰσὶ καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τοῦ Πέτρου τεθεμελιωμένοι, δυνάμει τῶν πρὸς τὸν Πέτρον λόγων τοῦ Χριστοῦ· « *Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ Πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν.* » Ὅτι δὲ ὁ Πέτρος εἶναι καὶ αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων θεμέλιον, φαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἑπομένων πρὸς αὐτὸν λόγων τοῦ Κυρίου· « *Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξῃτήσατο*

« ὑμᾶς τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον· ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ
« ἡ πίστις σου. Καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. »
(Λουκ. κβ'. 31-32).

Πλὴν δὲ τούτου, ὁ Χριστὸς εἰς τὸν Πέτρον ἰδιαιτέρως, ὡς εἴδομεν, ἐνεπιστεύθη τὴν ἑαυτοῦ ποίμνην, καὶ εἰς τῆς ἀγάπης αὐτοῦ τὰς ἀγρύπνους φροντίδας παρέδωκε τὰ ἀρνία αὐτοῦ καὶ τὰ πρόβατα, ἤτοι πάντας τοὺς τὴν ἱερὰν αὐτοῦ ποίμνην ἀποτελοῦντας, μεγάλους τε καὶ μικρούς, ποιμένας καὶ πρόβατα, Ἀποστόλους καὶ ἁπλοῦς πιστούς, διότι, προδήλως, πάντες οὗτοι ἀποτελοῦσι μέρος τῆς τοῦ Χριστοῦ ποίμνης. Πάντων λοιπὸν εἶναι ἐξαιρέτως ὁ Πέτρος ποιμὴν, δυνάμει τῶν λόγων οὓς πρὸς αὐτὸν μόνον ἀπηύθυνεν ὁ Σωτὴρ λέγων· « Σίμων Ἰωνᾶ· βόσκε τὰ ἀρνία μου· ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. »

Πρὸς μείζονα διασάφησιν τῆς μεταξὺ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ κοινοῦ καὶ τοῖς λοιποῖς Ἀποστόλοις ἀποστολικοῦ ἀξιώματος, σημειούμεθα προσέτι, ὅτι ἡ ἔκτακτος τῶν Ἀποστόλων ἐξουσία, ὅσῳ μεγάλη καὶ ἂν ἦτο, ὑπέκειτο, κατ' ἀρχὴν, τῇ ἀνωτάτῃ ἐξουσίᾳ τοῦ Πέτρου, ὅστις μόνος εἶχε λάβει τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας, αἵτινες δηλοῦσιν οὐχὶ πᾶσαν ἁπλῶς ἐξουσίαν, ἀλλὰ τῆς ἐξουσίας αὐτῆς τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ πλήρωμα. Τὴν ἐξουσίαν ἣν εἶχον οἱ Ἀπόστολοι ἔλαβον πάντες ὁμοῦ παρὰ τοῦ Χριστοῦ· ἡ διανομὴ δὲ αὕτη τῆς αὐτῆς ἐξουσίας εἰς πολλοὺς, συνεπάγεται κατ' ἀνάγκην, καί τινα περιορισμόν. Ἡ ἐξουσία αὕτη ἐξετείνετο μὲν ἐπὶ τῶν πιστῶν, δὲν συμπεριελάμβανεν ὅμως καὶ αὐτοὺς τοὺς Ἀποστόλους, οἵτινες οὐδεμίαν ἠδύναντο νὰ ἐξασκήσωσιν ἐπ' ἀλλήλων δικαιοδοσίαν, δυνάμει τῆς δοθείσης αὐτοῖς κοινῆς ἐξουσίας. Ἡ ἐξουσία ὅμως ἣν ἔλαβεν ὁ Πέτρος μόνος ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, δυνάμει τῶν μερικῶς πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνθέντων λόγων τοῦ Χριστοῦ, ἦν ἐξουσία πλήρης, ὑπ' οὐδεμιᾶς ἄλλης περιοριζομένη, πάντας ἀνεξαιρέτως περιλαμβάνουσα καὶ ἐπὶ πάντων ἐκτεινομένη.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται ὅτι ἡ τοῖς λοιποῖς Ἀποστόλοις δοθεῖσα παρὰ Χριστοῦ ἐξουσία, καὶ τὸ κοινὸν αὐτοῖς τε καὶ τῷ Πέτρῳ ἀποστολικὸν ἀξίωμα, οὐδαμῶς ἀναιροῦσι τὸ μερικὸν τοῦ Πέτρου πρωτεῖον, τὸ ὁποῖον στηρίζεται οὐχὶ ἐπὶ τῶν κοινῇ πᾶσι τοῖς Ἀποστόλοις λεχθέντων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν λόγων οὓς ἰδιαιτέρως τῷ Πέτρῳ μόνῳ ἀπηύθυνεν ὁ Χριστός. Οἱ λόγοι δὲ

οὗτοι· « Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ Πέτρᾳ οἰκοδομήσω
« μου τὴν Ἐκκλησίαν... Καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βα-
« σιλείας τῶν οὐρανῶν.... Ἐγὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ ἵνα μὴ
« ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου, σὺ δέ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς
« ἀδελφούς σου... Βόσκε τὰ ἀρνία μου, ποίμαινε τὰ πρό-
« βατά μου », οἱ λόγοι, λέγομεν οὗτοι, οἱ τοσοῦτον ἐμφαντικοί, οἱ τοσαύτας ἐννοίας ἐγκλείοντες, οἱ εἰς μόνον τὸν Πέτρον ἀπευθυνθέντες, οὐδεμίαν θὰ εἶχον ἔννοιαν, οὐδὲν ἀπολύτως θὰ ἐσήμαινον, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι οὐδὲν δι' αὐτῶν ἰδιαιτέρως τῷ Πέτρῳ ἐδόθη, καὶ ὅτι ὅ,τι ἦτο αὐτὸς ἦσαν καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, ἴσοι ἐν πᾶσι καὶ κατὰ πάντα ἐκείνῳ.

Τὸ πρωτεῖον τοῦ Πέτρου ἀποδεικνύεται προσέτι καὶ ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὁμιλοῦσι περὶ αὐτοῦ οἱ Εὐαγγελισταὶ, καὶ ἐκ τῆς θέσεως ἣν σταθερῶς κατέχει ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Ἀποστόλων.

Τετράκις ἁπαντᾷ ἐν τῇ Γραφῇ ὁ κατάλογος τῶν Ἀποστόλων· (Ματθ. ε'. 2. Μαρκ. γ'. 16-20. Λουκ. ς'. 14-16. Πράξ. α'. 13). Ἐν τῷ καταλόγῳ δὲ τούτῳ, ἐνῷ περὶ τῶν ἄλλων οὐδεμία τηρεῖται τάξις, οὐδ' ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, ὡς δύναται νὰ ἴδῃ τις παραβάλλων τοὺς δύο καταλόγους τοῦ Λουκᾶ, (Εὐαγ. ς'. 14-16, καὶ Πράξ. α'. 13), πάντες τὴν πρώτην θέσιν ἀποδίδουσι σταθερῶς εἰς τὸν Πέτρον, μνημονεύοντες τοῦ ἀρχικοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, καὶ ἐπιπροσθέτοντες καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου δοθὲν αὐτῷ, ὅπερ ἐστὶ δηλωτικὸν τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτοῦ θέσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ Ματθαῖος ἀναφέρει τὰ ὀνόματα τῶν Ἀποστόλων ὡς ἑξῆς· « Πρῶτος Σίμων, ὁ λεγό-
« μενος Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, κλπ. ». Ὁ Μάρκος·
« Καὶ ἐποίησε δώδεκα ἵνα ὦσι μετ' αὐτοῦ... Καὶ ἐπέθηκε τῷ Σίμωνι
« ὄνομα Πέτρον, καὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν
« ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ Ἀνδρέαν, κλπ. ». Οὕτως ὁ Ἀνδρέας, ὃν ὁ Ματθαῖος ἀναφέρει δεύτερον, κατέχει παρὰ Μάρκῳ τὴν τετάρτην θέσιν. Ὁ Λουκᾶς·
« Ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ Ἀποστόλους ὠνόμασε. Σίμωνα
« ὃν καὶ ὠνόμασε Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν κλπ. ».

Οὐ μόνον δὲ πρῶτον ἀναφέρουσι τὸν Πέτρον ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἀλλὰ πολλάκις καὶ μόνου αὐτοῦ μνημονεύουσιν ἰδιαιτέρως, περιλαμβάνοντες πάντας τοὺς λοιποὺς ὑπὸ μίαν κοινὴν κατηγορίαν. Οὕτως ὁ

Μάρκος λέγει· « Ὁ Σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ». (Μάρκ. α'. 36). « Εἶ-
« πατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ », (ις'. 7). Ὁ
Λουκᾶς· « Ὁ Πέτρος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ». (η'. 45, θ'. 32). Ἐν δὲ ταῖς
Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων ἀναγινώσκομεν τάδε· « Σταθεὶς ὁ Πέτρος
« σὺν τοῖς ἕνδεκα ». (β'. 14). « Εἶπον εἰς τὸν Πέτρον, καὶ τοὺς λοι-
« ποὺς Ἀποστόλους ». (37 Πρβ. ε'. 29).

Πάντα ταῦτα δὲν ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Πέτρος δὲν ἦτο ὡς εἷς τῶν λοι-
πῶν Ἀποστόλων, ἀλλὰ κεφαλὴ τῆς φρατρίας ἐκείνης, καὶ ἀρχηγὸς τῆς
ἱερᾶς τῶν μαθητῶν φάλαγγος ;

Ἀλλὰ καὶ αἱ πράξεις τοῦ Πέτρου, ὅσας ἱστορεῖ ἡ Γραφή, πρόκεινται
τεκμήριον ἐναργὲς τῆς ὑπεροχου αὐτοῦ θέσεως ἐν τῷ ἀποστολικῷ συλλόγῳ.
Πρῶτος αὐτὸς προτείνει ὅτι δέον νὰ ἐκλεγῇ ἕτερος εἰς τὴν θέσιν τοῦ προδότου
Ἰούδα, καὶ ὁρίζει καὶ τὸν κύκλον ἐξ οὗ ἔπρεπε νὰ ληφθῇ ὁ νέος Ἀπόστολος.
(Πράξ. α'. 15). Κατωτέρω θὰ ἴδωμεν ὅτι, κατὰ τὸν Χρυσόστομον, τὴν
ἐκλογὴν ταύτην, ἠδύνατο καὶ μόνος ὁ Πέτρος νὰ κάμῃ, δὲν ἔπραξε δὲ τοῦτο
ἵνα μὴ δόξῃ χαρίζεσθαι. Πρῶτος αὐτὸς σταθεὶς σὺν τοῖς ἕνδεκα, κηρύσσει
εἰς τοὺς Ἰουδαίους τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ τῶν λοιπῶν σιωπώντων, μόνος λαλεῖ
καὶ ὑπερασπίζει τοῦ ἀποστολικοῦ συλλόγου τὴν τιμήν, (δ'. 8). Πρῶτος
ἀνοίγει τὰς πύλας τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὰ ἔθνη, δεχόμενος τὸν Κορνήλιον.
(ι'. 1). Πρῶτος ἐν τῇ Συνόδῳ ἐκφέρει γνώμην, ἣν πάντες ἀκολουθοῦσι, καὶ λύει
τὸ περὶ τῶν νομικῶν ζητημα (ιε'. 7-11). Αὐτὸς ὡς ἄγρυπνος ποιμὴν ἐπι-
σκέπτεται πάσας τὰς Ἐκκλησίας, ποῦ μὲν παραμυθούμενος καὶ ἐνθαρρύνων,
ποῦ δὲ ἐλέγχων καὶ τιμωρῶν, κτλ. (ε'. 1-11. θ'. 32).

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, μηδαμῶς λαμβάνουσα ὑπ' ὄψει
πάντα ταῦτα, ἐξ ὧν, ἡλίου φαεινότερον, ἀποδείκνυται τοῦ Πέτρου ἡ ὑπεροχή, καὶ ἡ ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας πνευματικὴ αὐτοῦ δικαιοδοσία, ἀν-
τιτάσσει σοβαρῶς κατὰ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου, τοὺς λόγους τοῦ Παύλου
πρὸς Κορινθίους· « Θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ
« τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός ». (Α'. πρὸς Κορινθ. γ'. 10).

Πλὴν ἐκ τῶν λόγων τούτων οὐδὲν κατὰ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου,
οὔτε μακρόθεν, ἐξάγεται. Θεμέλιον τοιοῦτον οἷος εἶναι ὁ Χριστὸς οὐδεὶς δύ-
ναται θεῖναι. Τοῦτο οὐδεὶς ἀρνεῖται. Εἶναι δὲ ὁ Χριστὸς θεμέλιον, ὡς ἀντι-

κείμενον τῆς πίστεως ἡμῶν, ἀρχηγὸς καὶ τελειωτὴς τῆς πίστεως ταύτης,
συγκρατῶν διὰ τῆς πανσθενοῦς αὐτοῦ χάριτος, ἥτις εἶναι τῆς Ἐκκλησίας ἡ
ψυχή, τὴν ἣν συνέστησε τῶν πιστῶν κοινωνίαν. Εἶναι προσέτι ὁ Χριστὸς θε-
μέλιος, ὡς πηγὴ πάσης χάριτος καὶ εὐλογίας, ἀρχὴ καὶ κύριον αἴτιον τῆς
ἀξίας τῶν καλῶν ἡμῶν ἔργων, καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην κυρίως λέγει ὁ
Ἀπόστολος ὅτι « θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ
« τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστὸς », ὡς γίνεται δῆλον
ἐξ ὅσων ὁ αὐτὸς ἐπισυνάπτει λέγων· « Εἰ δέ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ
« τὸν θεμέλιον τοῦτον, χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα,
« χόρτον, καλάμην, ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται ».
Ὁ Χριστὸς τέλος εἶναι φύσει καὶ οἰκοθεν τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιος αἰώνιος,
καὶ τοιοῦτον οὐδεὶς δύναται νὰ θέσῃ ἄλλον. Τοῦτο ὅμως οὐδαμῶς κωλύει
τὸ εἶναι καὶ ἄλλους, ὑπ' ἄλλην ἔννοιαν, θεμελίους τῆς Ἐκκλησίας, εἴδομεν
δὲ ἀνωτέρω, ὅτι ὁ αὐτὸς Παῦλος λέγει ὅτι οἱ πιστοὶ εἰσὶν ᾠκοδομημένοι ἐπὶ
τοῦ θεμελίου τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν (Ἐφ. β'. 20), οἵτινες ἐκήρυ-
ξαν αὐτοῖς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας. Τοῦ Χριστοῦ ἄρα ὄντος καὶ μένοντος
αἰωνίου τῆς Ἐκκλησίας θεμελίου, καὶ λίθου ἀκρογωνιαίου, συνάπτοντος
Προφήτας καὶ Ἀποστόλους, ὁ Πέτρος εἶναι καὶ αὐτὸς, κατὰ διάταξιν αὐτοῦ
τοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τῆς χάριτος καὶ δυνάμεως αὐτοῦ, θεμέλιος τῆς Ἐκκλη-
σίας, δεύτερος μὲν ὡς πρὸς τὸν Χριστὸν, παρ' οὗ ἔλαβεν πᾶν ὅ,τι ἔχει, πρῶ-
τος δὲ μετὰ Χριστὸν, ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ὁποίας ἔλαβε
παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, τὸ εἶναι θεμέλιον αὐτῆς, ἤτοι, ὡς ἤδη ἐξηγήσαμεν,
κέντρον καὶ ἀρχὴ τῆς ἑνότητος αὐτῆς, καὶ ὕπατος ἀρχηγὸς τῆς ὁρατῆς ταύ-
της κοινωνίας.

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος νομίζει ὅτι δύναται νὰ στη-
ρίξῃ νέαν κατὰ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου ἔνστασιν ἐπὶ τῆς πολιτείας τοῦ
Παύλου μεμψαμένου τὸν Πέτρον, διότι οὗτος ἐκ συγκαταβάσεως πρὸς τοὺς ἐκ
τῆς περιτομῆς πιστοὺς, οἷς ἡ τῶν νομικῶν τήρησις οὐκ ἦν ἔτι αὐστηρῶς ἀπη-
γορευμένη, ἀπέφυγε πρὸς καιρὸν, ἐν Ἀντιοχείᾳ, τὴν μετὰ τῶν ἐθνῶν συνα-
ναστροφὴν, ἵνα μὴ, οἱ ἔτι ἀσθενεῖς τῇ πίστει ἰουδαΐζοντες χριστιανοὶ σκαν-
δαλισθῶσι. (πρὸς Γαλάτ. β'. 11).

Πλὴν ἡ τοιαύτη τοῦ Παύλου πολιτεία, ἀποδεικνύουσα τὴν θερμότητα

τοῦ ζήλου αὐτοῦ, καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν ἐθνῶν, ὧν κυρίως εἶχε ταχθῆ ἀπόστολος, ἰδιάζουσαν αὐτοῦ μέριμναν, οὐδαμῶς δύναται νὰ ἀποτελέσῃ σοβαρὰν κατὰ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου ἀντίρρησιν. Ἐπειδή τις ἐποιήσατο εἰς τὸν προϊστάμενον αὐτοῦ παρατήρησίν τινα ἐπί τινος πράγματος, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι δὲν ἀναγνωρίζει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἢ ὅτι περιφρονεῖ τὸ ἀξίωμά του; Ἡ τοῦ Παύλου πρὸς τὸν Πέτρον ἀντίστασις δὲν ἦτο πρᾶξις ἀθετοῦσα τὸ πρωτεῖον τοῦ Πέτρου· ἦτο παρατήρησις μετὰ τοῦ προσήκοντος σεβασμοῦ γενομένη, ἣν ὑπηγόρευσεν αὐτῷ ὁ ἔνθεος αὐτοῦ ζῆλος, καὶ τοιαύτη οἵαν πάντοτε δύναται κατώτερός τις νὰ ποιήσηται πρὸς τὸν ἀνώτερον αὐτοῦ, χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ παραγνωρίσῃ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ, ἢ νὰ ἀρνηθῇ τὸ εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὀφειλόμενον σέβας.

Πέτρος καὶ Παῦλος ἦσαν πληρέστατα σύμφωνοι ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος, οὐδεμίαν ἀναγνωρίζοντες ἀνάγκην τοῦ ὑποβάλλειν τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστοὺς εἰς τὴν τήρησιν τῶν μωσαϊκῶν ἐθίμων. Ὁ Πέτρος ὅμως, ὅστις ἰδιαιτέρως ἠσχολεῖτο τότε εἰς τὴν μεταστροφὴν τῶν Ἰουδαίων, ἐθεώρει καλὸν νὰ θεραπεύσῃ πρὸς καιρὸν τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο, ὅτε ἦλθόν τινες ἐξ αὐτῶν ἐξ Ἱεροσολύμων εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἵνα μὴ σκανδαλίσῃ αὐτούς, ἀπέφευγε τὴν μετὰ τῶν ἐθνικῶν συναναστροφήν. Τὴν πρᾶξιν δὲ ταύτην τοῦ Πέτρου, ὅστις μετ' ἀγαθῆς προθέσεως ἐπολιτεύθη οὕτως, μὴ ἐπιδοκιμάζων ὁ Παῦλος, ἐκ φόβου μὴ ἡ πολιτεία αὕτη τοῦ Πέτρου δυσχεράνῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐποιήσατο ἀδελφικῶς παραστάσεις τῷ Πέτρῳ ὑποδεικνύων αὐτῷ τὸν κίνδυνον ὅστις ἠδύνατο νὰ προκύψῃ ἐκ παρερμηνείας τῆς πολιτείας αὐτοῦ. Ὅτι δὲ ὁ Πέτρος ἠδύνατο νὰ πολιτευθῇ ὅλως ἀκινδύνως, ὡς ἐπολιτεύθη, ἀποδεικνύει καὶ αὐτοῦ τοῦ Παύλου ἡ διαγωγή, περιταμόντος τὸν Τιμόθεον χάριν τῶν Ἰουδαίων εἰς οὓς ἔμελλε νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον. « Τοῦτον (τὸν Τιμόθεον) ἠθέλησεν ὁ Παῦλος σὺν αὐτῷ ἐξελθεῖν· καὶ λαβὼν « περιέτεμεν αὐτὸν διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις· « ᾔδεισαν γὰρ ἅπαντες τὸν πατέρα αὐτοῦ ὅτι Ἕλλην ὑπῆρχε. » (Πράξ. ις'. 1-3). Οὐδὲν ἄρα δύναταί τις νομίμως νὰ συμπεράνῃ ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ἐναντίον τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου. Τοὐναντίον ἐν αὐτῷ τρανῶς δείκνυται τὸ πρωτεῖον καὶ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Πέτρου, διότι, ἐνῷ ὁ μὲν Παῦλος διεμαρτύρετο, καὶ στεντορείᾳ τῇ φωνῇ ἐκήρυττεν ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἰουδαΐζωσιν, ὁ δὲ

Πέτρος, οὐδὲν μὲν ἔλεγε, μόνον δὲ ἀπεχωρίζετο, φεύγων τὴν μετὰ τῶν ἐθνῶν συναναστροφήν, τῷ μὲν Παύλῳ οὐδεὶς προσεῖχε, πάντες δὲ, καὶ αὐτὸς ὁ Βαρνάβας, τῷ παραδείγματι τοῦ Πέτρου ἑπόμενοι, ἀπέφευγον τὸν μετὰ τῶν ἐθνῶν συγχρωτισμόν. Διατί ἆρά γε τοῦτο; Πόθεν ἡ δύναμις αὕτη καὶ τὸ κῦρος τοῦ παραδείγματος τοῦ Πέτρου; Δι' οὐδένα ἄλλον λόγον, εἰ μὴ διότι ὁ Πέτρος ἦν καὶ ἐθεωρεῖτο παρὰ πάντων ἀνώτερος τοῦ Παύλου. Ἡ παρατήρησις αὕτη εἶναι τοῦ Χρυσοστόμου ὅστις ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου συνάγει τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Πέτρου. (Ὁμιλ. εἰς τὸ « κατὰ πρόσωπον ἀντέστην αὐτῷ»). (Βλ. καὶ Ἱερώνυμον, Βιβλ. α'. εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας, καὶ ἐπιστ. πρὸς Αὐγουστῖνον, καὶ Αὐγουστίνου ἐπιστ. 82).

Τὸ πρωτεῖον τοῦτο τοῦ Πέτρου οὐδαμῶς ἠγνόει ὁ Παῦλος. Ἀκριβῶς δὲ διότι ἐγίνωσκε καλῶς τὴν ὑπέροχον τοῦ Πέτρου θέσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον ἵνα ποιήσηται αὐτῷ παραστάσεις, καὶ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἀτόπων, εἰς ἃ ἠδύνατο νὰ δώσῃ ἀφορμὴν ἡ πολιτεία αὐτοῦ, ὡς ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας, παρερμηνευομένη ὑπὸ τῶν ἀμαθῶν.

Ὅτι δὲ ὁ Παῦλος καλῶς ἐγίνωσκε τὸ ἔξοχον τοῦ Πέτρου ἀξίωμα καὶ τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ ἐξαιρετικὴν αὐτοῦ θέσιν ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι, καίπερ παρὰ Θεοῦ κεκλημένος ἀπόστολος, οὐδαμῶς τῶν λοιπῶν ὑπολειπόμενος ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπερ, οὐχὶ παρ' ἀνθρώπων, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ εἶχε διδαχθῆ, οὐχ ἧττον, ἀνῆλ- « θεν, ὡς λέγει αὐτὸς οὗτος, εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον ». (πρὸς Γαλ. α'. 18). « Ἔκκριτος ἦν τῶν Ἀποστόλων, καὶ στόμα τῶν μα- « θητῶν, καὶ κορυφὴ τοῦ χοροῦ. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἀνέβη τότε αὐτὸν « ἱστορῆσαι παρὰ τοὺς ἄλλους ». (Χρυσόστομος, εἰς τὸν Ἰωάν. Ὁμιλ. 88ῃ). Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῆς Γραφῆς περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου. Ἴδωμεν νῦν τί περὶ τούτου λέγουσιν οἱ Πατέρες.

Πρὶν ἢ παραθέσωμεν τὰς περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου μαρτυρίας τῶν Πατέρων, καλὸν ἡγούμεθα νὰ προτάξωμέν τινας τῶν τίτλων δι' ὧν οὗτοι κοσμοῦσι τὸν Πέτρον, καὶ ἐξ ὧν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς θὰ δυνηθῇ ὁ ἀναγνώστης νὰ ἐννοήσῃ οἵαν εἶχον περὶ αὐτοῦ οἱ Πατέρες ἰδέαν. Οὕτω ὁ Πέτρος καλεῖται πρῶτος, μέγας, μέγιστος, κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων, τιμιώτατος τῶν Μαθητῶν, πρόκριτος, θαυμάσιος, ἀρχηγὸς τῶν

Μαθητῶν, πρώταρχος τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, κορυφαιότατος καὶ προστάτης αὐτῶν, ἄκρος τῶν Μαθητῶν, ἡ τῶν Ἀποστόλων ἀκρότης, ἡ μεγάλη τῆς Ἐκκλησίας κρηπίς, ὁ κλειδοῦχος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τῆς Ἐκκλησίας ὁ ἐπάξιος πρόεδρος, (1) κτλ.

Οἱ τίτλοι οὗτοι καὶ τὰ ἐπίθετα, δι' ὧν ἐναμίλλως οἱ Πατέρες κοσμοῦσι τὸν Πέτρον, ἀρκούντως δεικνύουσι πόσον ἀπέχει τῆς ἀληθείας ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος λέγουσα ὅτι, « οἱ Πατέρες οὐδεμίαν ἠδύ-
« ναντο ἔχειν ἢ συλλαβεῖν ἰδέαν περὶ πρωτείου τοῦ Πέτρου », πρωτείου, ὅπερ ἡ Ἐγκύκλιος ἐνασμενίζει ἀποκαλοῦσα ἀπολυταρχικόν, καὶ τὸ ὁποῖον ὅμως οὐδὲν ἄλλο εἶναι, ἀλλ' ἢ νόμιμος ἀρχή, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ θείου αὐτῆς ἱδρυτοῦ συσταθεῖσα.

Ἐπιτραπήτω ἤδη ἡμῖν νὰ παραθέσωμεν καί τινας τῶν ἁγίων Πατέρων μαρτυρίας, πρὸς μείζονα βεβαίωσιν τῆς ἀληθείας, ἣν ὑποστηρίζομεν.

Ὁ Ὠριγένης καλεῖ τὸν Πέτρον « μέγα τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιον,
« καὶ πέτραν στερεωτάτην ἐφ' ἧς ὁ Χριστὸς ᾠκοδόμησε τὴν αὐτοῦ
« Ἐκκλησίαν », (Ὁμιλ. ε'. εἰς τὴν Ἔξοδον). Ἀλλαχοῦ πάλιν λέγει ὅτι,
« ὅτε ὁ Κύριος παρέδιδε τῷ Πέτρῳ τὴν ἄκραν περὶ τῶν προβάτων
« φροντίδα, καὶ ἐπ' αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ πέτρας ἐθεμελίου τὴν
« Ἐκκλησίαν, οὐκ ᾐτήσατο ἑτέρας ἀρετῆς, πλὴν τῆς ἀγάπης ὁμο-
« λογίαν ». (Ὁμιλ. εἰς τὸ στ'. κεφ. τῆς πρὸς Ῥωμ. ἐπιστολῆς). Ὁ αὐτὸς παραβάλλων τὴν δοθεῖσαν τῷ Πέτρῳ ἐξουσίαν καὶ τὴν τῶν λοιπῶν μαθητῶν, λέγει ὅτι οὐκ ὀλίγη ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν διαφορά, καὶ ὅτι ὁ Πέτρος ἔλαβε ἐξαίρετόν τι παρὰ τοὺς λοιπούς. « Ἀλλ' ἐπεὶ ἐχρῆν, εἰ καὶ κοινόν τι ἐπὶ τοῦ
« Πέτρου καὶ τῶν νουθετησάντων τρὶς τοὺς ἀδελφοὺς λέλεκται, ἐξαίρετον
« ἔχειν τὸν Πέτρον παρὰ τοὺς νουθετήσαντας, ἰδίᾳ τοῦτο προ-
« τέτακται ἐπὶ τοῦ Πέτρου, τὸ, δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν
» οὐρανῶν, τοῦ, καὶ ὅσα ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὰ ἑξῆς... Οὐ γὰρ
« ὀλίγη διαφορά, εἰληφέναι τὰς κλεῖδας οὐχὶ ἑνὸς οὐρανοῦ, ἀλλὰ πλειό-

(1) Τοὺς τίτλους τούτους ἀποδίδουσι τῷ Πέτρῳ, ὁ Ὠριγένης, Εὐσέβιος, Ἐπιφάνιος, Χρυσόστομος, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, Βασίλειος, Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας, Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων, Θεοφάνης ὁ Κεραμεύς, Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης, Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, καὶ ἄλ. (Βλ. Schrader, de Unitate Romana, lib. I.)

« νων, καὶ ἵνα ὅσα ἂν δήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς ᾖ δεδεμένα οὐκ ἐν ἑνὶ οὐρανῷ,
« ἀλλ' ἐν πᾶσιν αὐτοῖς, πρὸς τοὺς πολλοὺς δέοντας ἐπὶ τῆς γῆς καὶ λύοντας
« ἐπὶ τῆς γῆς, ὥστε ταῦτα δεδέσθαι καὶ λελύσθαι, οὐκ ἐν οὐρανοῖς, ὡς
« ἐπὶ Πέτρου, ἀλλ' ἐν οὐρανῷ ἑνί· οὐ γὰρ διαβαίνουσι τῇ δυνάμει, ὡς ὁ
« Πέτρος, ἵνα δήσωσιν ἢ λύσωσιν ἐν πᾶσιν οὐρανοῖς ». (Εἰς Ματθ. τόμ. ιγ'.). Ὅσῳ λεπτὴ καὶ ἂν φανῇ εἷς τινας ἡ ἑρμηνεία αὕτη τοῦ Ὠριγένους, ἡμεῖς ἀρκούμεθα σημειούμενοι ὅτι κατ' αὐτὸν ὁ Πέτρος ἔλαβεν ἐξαίρετόν τι παρὰ τοὺς ἄλλους Μαθητάς, τοῦτο δὲ ἦν ἡ μείζων αὐτοῦ δύναμις καὶ ἐξουσία.

Ὁ Μέγας Βασίλειος λέγει ὅτι « ὁ Πέτρος ὁ ἐκ τῆς Βηθσαϊδά, ὁ
« ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρέου, ὁ ἀπὸ ἁλιέως εἰς τὴν διακονίαν τῆς ἀποστολῆς
« προσκληθείς, διὰ πίστεως ὑπεροχὴν ἐδέξατο ἐφ' ἑαυτὸν τὴν
« οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας ». (Κατ' Εὐνομίου, βιβλ. β'. 4). Καὶ ἀλλαχοῦ· « Ὁ δὲ τοῦ τοιούτου καὶ τηλικούτου κρίματος ὑπηρέτης, ὁ μακά-
« ριος Πέτρος, ὁ πάντων μὲν τῶν Μαθητῶν προκριθείς, μόνος δὲ
« πλείω τῶν ἄλλων μαρτυρηθείς καὶ μακαρισθείς, ὁ τὰς
« κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν πιστευθείς ». (Ὁμιλ. περὶ κρίματος Θεοῦ). Ὁ αὐτός· « Καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ παιδευόμεθα,
« Πέτρον ποιμένα μεθ' ἑαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοῦ καθιστῶντος. Πέτρε,
« γάρ, φησί, φιλεῖς με πλέον τούτων; Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου ». (Ἀσκητ. διατάξ. κβ'.).

Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἀποκαλεῖ τὸν Πέτρον « πέτραν ἀρραγῆ,
τὴν κλεῖδα λαχόντα ». (Ἠθικ. ποιήμ. εἰς τὴν παρθενίαν, στίχ. 487-490). Ὁ αὐτὸς ἀλλαχοῦ· « Τάξις κἂν ταῖς Ἐκκλησίαις, τὸ μὲν εἶναί τι
« ποίμνιον, τὸ δὲ ποιμένας... τὸ μὲν εἶναι κεφαλήν, τὸ δὲ, ἄλλο τι τῶν
« μελῶν τοῦ σώματος... οἱ γὰρ πάντες ἓν σῶμα ἐστὲ ἐν Χριστῷ... Πα-
« ραστήσω σοι τάξιν καὶ ταύτην ἐπαινετήν, καὶ ταύτην ἀξίαν τῆς εἰς τὸ
« παρὸν μνήμης καὶ νουθεσίας. Ὁρᾷς τῶν Χριστοῦ Μαθητῶν, πάντων ὄντων
« ὑψηλῶν καὶ ἐκλογῆς ἀξίων, ὁ μὲν πέτρα καλεῖται καὶ τοὺς θε-
« μελίους τῆς Ἐκκλησίας πιστεύεται, ὁ δὲ ἀγαπᾶται πλέον, καὶ
« ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Ἰησοῦ ἀναπαύεται, καὶ φέρουσιν οἱ λοιποὶ
« τὴν προτίμησιν ». (Ὁμιλ. περὶ τῆς ἐν ταῖς διαλέξεσιν εὐταξίας).

Ὁ Ἀμασείας Ἀστέριος, περὶ τὰ τέλη τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἀκμάσας,

λέγει· « Ἡσαΐας μὲν οὖν φησι προφητεύων, ὅτι λίθον ἀκρογωνιαῖον ὁ Πατὴρ
« ἔθηκε τὸν Υἱόν, ἐνδεικνύμενος ὡς ἡ πᾶσα τοῦ κόσμου σύστασις ἐκεῖνον
« ἔχει τὴν ἕδραν καὶ τὴν κρηπῖδα. Ὁ δὲ μονογενὴς πάλιν καθὼς
« ἐν Εὐαγγελίοις φησί, θεμέλιον τὸν Πέτρον ὀνομάζει τῆς Ἐκ-
« κλησίας. Σὺ εἶ Πέτρος.... Πρῶτος γὰρ ἀληθῶς οὗτος, ὥσπερ τις
« λίθος μέγας καὶ καρτερός, ἐνερρίφη τῇ τοῦ κόσμου τούτου κοιλότητι, ἢ
« τῇ κοιλάδι τοῦ κλαυθμῶνος, ὡς φησὶν ὁ Δαυὶδ, ἵνα πάντας χριστια-
« νοὺς ἐποικοδομουμένους βαστάσας ἀναγάγῃ πρὸς ὕψος, ὃ τῆς
« ἐλπίδος ἡμῶν ἐστιν οἰκητήριον... Οὐδένα τῶν Μαθητῶν,
« ὡς Πέτρον, ταῖς ἰδίαις δωρεαῖς κατεπλούτησεν· ἀλλὰ καὶ
« πάντων αὐτὸν προὔθηκεν, ὑψώσας ταῖς ἄνωθεν δωρεαῖς...
« Ζηλωτὸς μὲν οὖν καὶ μέγας Ἰωάννης, ἐπὶ τῶν τοῦ Κυρίου στέρνων ἀναπαυό-
« μενος· μέγας καὶ Ἰάκωβος, ὡς υἱὸς ὀνομασθεὶς βροντῆς· λαμπρὸς ἐν ταῖς
« τιμαῖς καὶ ὁ Φίλιππος, ὡς παρὰ τοῦ Πνεύματος ἁρπασθείς... ἀλλ' ὅμως
« οἱ πάντες ὑποχωρείτωσαν Πέτρῳ, καὶ δευτερεύειν ὁμολο-
« γείτωσαν, ὅταν ἡ τῶν χαρισμάτων σύγκρισις δοκιμάζῃ
« τὸν προτιμότερον.... Ὁ μὲν οὖν Σωτὴρ ἡμῶν ἡνίκα ἔμελ-
« λεν ἁγιάζειν τῷ αὐθαιρέτῳ θανάτῳ, ὥσπερ τινα παρα-
« καταθήκην ἐξαίρετον, τὴν καθόλου καὶ οἰκουμενικὴν Ἐκ-
« κλησίαν τούτῳ τῷ ἀνδρὶ παρατίθεται, τρίτον αὐτοῦ πυ-
« θόμενος τὸ φιλεῖς με; Ὡς δὲ ταῖς ἐρωτήσεσι μάλα προθύμως ἰσα-
« ρίθμους τὰς ὁμολογίας προέθετο, ἔλαβε τὸν κόσμον εἰς ἐπιμέ-
« λειαν, ὡς μίαν ἀγέλην εἷς ποιμήν, ἀκούσας, βόσκε τὰ ἀρ-
« νία μου· καὶ σχεδὸν ἀνθ' ἑαυτοῦ, τὸν πιστότατον μαθητὴν
« ἔδωκεν ὁ Κύριος τοῖς προσηλύτοις πατέρα καὶ νομέα καὶ
« παιδευτήν ». (Ὁμιλ. η'. εἰς τοὺς ἁγίους Πέτρον καὶ Παῦλον, Migne Ἑλλ. Πατρολ. τόμ. 40, σελ. 268 καὶ ἑξῆς).

Ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος ὀνομάζει τὸν Πέτρον « πρῶτον τῶν Ἀποστό-
« λων, πέτραν στερεὰν ἐφ' ἧς ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ᾠκοδό-
« μηται, καὶ πύλαι Ἅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς ». (Ἀγκυ-
ρωτὸς, κεφ. θ'.).

Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας καλεῖ αὐτόν· « τῶν ἁγίων μαθητῶν πρό-

κριτον ». (Εἰς τὸν Ἰωάν. βιβλ. ιβ'.), καὶ λέγει ὅτι ὁ Σωτὴρ, « Σίμωνα
« μὲν οὐκέτι καλεῖσθαι συγχωρεῖ, κατεξουσιάζων ἤδη καὶ κατακρατῶν, ὡς
« γεγονότος οἰκείου· φερωνύμως δὲ ἀπὸ τῆς πέτρας μετωνόμαζε
« Πέτρον· ἐπ' αὐτῷ γὰρ ἔμελλε τὴν ἑαυτοῦ θεμελιοῦν Ἐκκλη-
« σίαν. » (Εἰς τὸν Ἰωάν. βιβλ. ϛ'. Migne, τόμ. ς'. σελ. 219.)

Ὁ ἅγιος Χρυσόστομος· « Εἶδες πῶς καὶ αὐτὸς ἀνάγει τὸν Πέτρον εἰς
« ὑψηλὴν τὴν περὶ αὐτοῦ ἔννοιαν, καὶ ἑαυτὸν ἀποκαλύπτει καὶ δείκνυσιν
« Υἱὸν ὄντα τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ὑποσχέσεως τούτων τῶν δύω; Ἃ γὰρ Θεοῦ
« μόνου ἐστὶν ἴδια, τό τε ἁμαρτήματα λῦσαι καὶ τὸ ἀπερίτρεπτον τὴν ἐκ-
« κλησίαν ποιῆσαι ἐν τοσαύτῃ κυμάτων ἐμβολῇ, καὶ ἄνθρωπον ἁλιέα
« πέτρας πάσης ἀποφῆναι στερρότερον, τῆς οἰκουμένης πολε-
« μούσης ἁπάσης, ταῦτα αὐτὸς ἐπαγγέλλεται δώσειν, καθάπερ ὁ Πατὴρ
« πρὸς τὸν Ἱερεμίαν διαλεγόμενος ἔλεγεν· ὡς στύλον χαλκοῦν καὶ ὡσεὶ τεῖχος
« θήσειν αὐτόν· ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν ἑνὶ ἔθνει, τοῦτον δὲ πανταχοῦ τῆς οἰκου-
« μένης. » (Ὁμιλ. 44, κατ' ἄλ. 45, εἰς τὸν Ματθαῖον.)

Ὁ αὐτός· « Καὶ τί δήποτε τοὺς ἄλλους παραδραμὼν, τούτῳ περὶ
« τούτων διαλέγεται; Ἔκκριτος ἦν τῶν Ἀποστόλων, καὶ στό-
« μα τῶν μαθητῶν, καὶ κορυφὴ τοῦ χοροῦ. Διὰ τοῦτο καὶ Παῦ-
« λος ἀνέβη τότε αὐτὸν ἱστορῆσαι παρὰ τοὺς ἄλλους. Ἅμα δὲ δεικνὺς
« αὐτῷ, ὅτι χρὴ θαρρεῖν λοιπὸν, ὡς τῆς ἀρνήσεως ἐξεληλαμένης, ἐγχει-
« ρίζεται τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν. Καὶ τὴν μὲν ἄρνησιν οὐ
« προφέρει, οὐδὲ ὀνειδίζει τὸ γεγονὸς, λέγει δ' ὅτι, εἰ φιλεῖς με,
« προίσταστο τῶν ἀδελφῶν. » (Ὁμιλ. 88 εἰς Ἰωάννην). Εἰς δὲ τὴν
ἐρώτησιν· « Πῶς οὖν Ἰάκωβος τὸν θρόνον ἔλαβε τῶν Ἱεροσολύ-
« μων; » ἀποκρίνεται « ἐκεῖνο ἂν εἴποιμι, ὅτι τοῦτον (τὸν Πέτρον)
« οὐ τοῦ θρόνου, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ἐχειροτόνησε διδάσκα-
« λον. » (Αὐτόθι).

Ἐν δὲ τῇ τρίτῃ ὁμιλίᾳ εἰς τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, λέγει· « ὡς
« ἐμπιστευθεὶς παρὰ Χριστοῦ τὴν ποίμνην, καὶ ὡς τοῦ χοροῦ
« πρῶτος, πρότερος ἀεὶ ἄρχεται τοῦ λόγου... Πρῶτος τοῦ
« πράγματος αὐθεντεῖ, ἅτε γὰρ αὐτὸς πάντας ἐγχειρισθείς·
« πρὸς γὰρ τοῦτον εἶπεν ὁ Χριστὸς, καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας

« στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. » Ἐν τῇ αὐτῇ ὁμιλίᾳ ποιεῖται τὴν ἐρώτησιν ταύτην· « Πέτρον ἐλέσθαι αὐτὸν (τὸν Ματθίαν, περὶ τῆς ἐκλογῆς « τοῦ ὁποίου ὁ λόγος) οὐκ ἐνῆν; » Ἀπαντᾷ δὲ ὡς ἑξῆς· « Καὶ πάνυ γε· « ἀλλ' ἵνα μὴ δόξῃ χαρίζεσθαι, τοῦτο οὐ ποιεῖ. » Οἱ λόγοι οὗτοι, ἀρκοῦσι, νομίζομεν, ἵνα καταδείξωσι τὸ πρωτεῖον καὶ τὴν ὑπάτην τοῦ Πέτρου ἀρχήν.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἀποκαλεῖ τὸν Πέτρον « τῆς Ἐκκλη- « σίας ἐπάξιον πρόεδρον ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ὁρισθέντα, κοσμήτορα « τῆς παγκοσμίου Ἐκκλησίας, κορυφαῖον τῶν Ἀποστόλων, « κρηπῖδα ἀσάλευτον, πέτραν ἀρραγῆ, περίβολον τῆς Ἐκκλη- « σίας, λιμένα ἀχείμαστον καὶ πύργον ἀσάλευτον. » (Ὁμιλ. εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς παραλλήλοις, τόμ. 2). Λέγει δὲ ὅτι ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν ἵνα ὁ Πέτρος περιπέσῃ εἰς ἁμαρτίαν, ὅπως ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας, συγχωρῇ εὐκολώτερον τοῖς ἁμαρτάνουσι καὶ φιλανθρωπότερον φέρηται πρὸς αὐτούς. « Πέτρος ὁ στύλος οὐκ ἐβάστασεν ἀπειλὴν « κόρης... Ὁ τὴν Ἐκκλησίαν μέλλων πιστεύεσθαι, ὁ στύλος « τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ λιμὴν τῆς πίστεως, Πέτρος ὁ διδά- « σκαλος τῆς Οἰκουμένης, συνεχωρήθη ἁμαρτῆσαι, ἵνα ἡ « συγχώρησις τούτου ὑπόθεσις φιλανθρωπίας τοῖς ἄλλοις « γένηται. » (Ἐν τοῖς ἱεροῖς παραλλήλοις, τόμ. 6'. σελ. 591-592).

Εἰς τὰς μαρτυρίας ταύτας τῶν ἁγίων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, ἐπιτραπήτω ἡμῖν νὰ προσθέσωμεν, ὡς ἐκ περισσοῦ, καὶ τὰς μαρτυρίας τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ ἐκ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Φιλοθέου τοῦ Παλαμίτου. Καὶ ὁ μὲν Φώτιος ἐν τῇ πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βουλγαρίας Μιχαὴλ, ἐπιστολῇ αὐτοῦ, λέγει· « Οὕτω ὁ Πέτρος, ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων « καὶ τῶν οὐρανίων πυλῶν τὰς κλεῖς ἐμπεπιστευμένος καὶ « τὴν εἴσοδον. » Ὁ δὲ Φιλόθεος, ἐν τῷ ἑβδόμῳ βιβλίῳ κατὰ Νικηφόρου Γρηγορᾶ καὶ ὑπὲρ τοῦ Παλαμᾶ, γράφει· « Ἡ κορυφὴ τῶν Ἀπο- « στόλων ἐν Πέτρῳ, τὸ πρωτεῖον τῆς Ἐκκλησίας ἐν αὐτῷ, ἡ « ἐξουσία τῶν πάντων καὶ παντοχοῦ ἐνὶ Πέτρῳ ὑπὸ Χριστοῦ « τοῦ Σωτῆρος ἐδόθη. » (Βλ. Διαλόγους περὶ Βαπτίσμ. μεταξὺ Ἀνατολικοῦ καὶ Δυτικοῦ, ἐν Σύρῳ, ὑπό τινος καθολικοῦ ἱερέως.)

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὲν ψάλλει ἐν τῇ ἱερᾷ αὐτῆς ἀκολουθίᾳ, « ἡ πέτρα Χριστὸς τὴν πέτραν τῆς πίστεως δοξά- « ζει φαιδρῶς τῶν μαθητῶν τὸν πρόκριτον; » (Κοντάκιον τῆς Συνάξεως τῶν Ἀποστόλων τῇ 30ῃ Ἰουνίου). Καὶ « Ποίοις εὐφημιῶν « στέμμασιν ἀναδήσωμεν Πέτρον καὶ Παῦλον... τὸν μὲν ὡς τῶν Ἀ- « ποστόλων προεξάρχοντα, τὸν δὲ ὡς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους κοπιά- « σαντα » (1). (Μνήμη τῶν ἁγίων ἐνδόξων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων καὶ πρωτοκορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου, τῇ 29ῃ Ἰουνίου, ἐν τῷ ἑσπερινῷ). Ἐν δὲ τῷ κανόνι τοῦ ἁγίου Πέτρου ἀναγινώσκομεν· « Τὸν κορυφαιό- « τατον τῶν Ἀποστόλων σήμερον ὑμνήσωμεν... Σὲ ὁ προαιώνιος, « προεγνωκὼς προώρισε, παμμακάριστε Πέτρε, ὡς προστάτην « κραταιόν, Ἐκκλησίας καὶ πρόεδρον. »

Ἐκ τῶν Λατίνων, μάρτυρας τῆς ἐπὶ τοῦ Πέτρου οἰκοδομήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ πρωτείου αὐτοῦ ἔχομεν πλείστους ὅσους. Θὰ ἀναφέρωμέν τινας μόνον ἵνα καταδείξωμεν τὴν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου πλήρη συμφωνίαν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως.

Ὁ Τερτυλλιανὸς λέγει « ὅτι ὁ Πέτρος ὠνομάσθη οὕτω, διότι ἐπ' αὐ- « τοῦ, ὡς ἐπὶ πέτρας ἔμελλε νὰ οἰκοδομηθῇ ἡ Ἐκκλησία. » (2). Ὁ ἅγιος Κυπριανὸς διακρίνει σταθερῶς τὸ κοινὸν πᾶσι τοῖς Ἀποστόλοις ἀποστολικὸν ἀξίωμα ἀπὸ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου, καὶ λέγει ὅτι τὸ πρωτεῖον ἐδόθη τῷ Πέτρῳ πρὸς καταρτισμὸν καὶ διατήρησιν τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας. « Ἵνα δείξῃ τὴν ἑνότητα ὁ Χριστὸς, συνέ- « στησεν, ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, τῆς ἑνότητος ταύτης τὴν ἀρχὴν, « ἀφ' ἑνὸς ἀρχομένην... Ἡ ἀρχὴ ἐκ τῆς ἑνότητος, ἵνα ἡ « Ἐκκλησία ἐμφαίνηται μία (3). Περὶ τοῦ Πέτρου δὲ πάλιν ὁμι-

(1) Ἔχομεν ἐνταῦθα τὸν λόγον δι' ὃν καὶ ὁ Παῦλος τιμᾶται σὺν τῷ Πέτρῳ ὡς κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων. Εἶναι ὁ Πέτρος κορυφαῖος, ὡς προεξάρχων τῶν λοιπῶν, ὡς προστάτης τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρόεδρος ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ διορισθείς. Εἶναι κορυφαῖος καὶ ὁ Παῦλος, ἀλλὰ μόνον διότι εἰργάσθη πλέον τῶν ἄλλων καὶ ἐκοπίασεν ὑπὲρ αὐτούς.

(2) « Petrus ædificandæ Ecclesiæ petra dictus. » (de Præscriptionibus, cap. XXII.)

(3) « Ut unitatem manifestaret (Christus), unitatis ejusdem originem ab uno « incipientem sua auctoritate disposuit... Exordium ab unitate proficiscitur, ut Ec- « clesia una monstretur. » (Lib. de unit. Ecclesiæ).

λῶν λέγει ὅτι « ἐπ' αὐτοῦ μόνου οἰκοδομεῖ τὴν αὐτοῦ Ἐκ-
« κλησίαν, καὶ αὐτῷ ἐμπιστεύεται τὴν τῶν προβάτων φρον-
« τίδα (1). Εἶναι λοιπὸν, ὁ Πέτρος, κατὰ τὸν Κυπριανόν, κατ' ἐξαίρετον ὅλως τρόπον, τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιος, ὡς κέντρον καὶ ἀρχὴ τῆς ἑνότητος αὐτῆς, παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ ὁρισθείς.

Ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος λέγει· « ὅτι δὲν εἶναι μόνος ὁ Χριστὸς πέ-
« τρα, ἀλλὰ καὶ ὁ Πέτρος, εἰς ὃν ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο ἵνα
« καλῆται πέτρα (2). Καὶ πάλιν· « οὕτω καὶ τῷ Σίμωνι τῷ πι-
« στεύοντι εἰς τὴν πέτραν Χριστὸν, ἔδωκε τὸ ὄνομα Πέ-
« τρου (3). » Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ κατὰ τοῦ Ἰοβινιανοῦ βιβλίῳ, λέγει·
« Μεταξὺ τῶν δώδεκα ἐκλέγεται εἷς, ὅπως κεφαλῆς ὁριζο-
« μένης, ἀρθῇ οὕτω πᾶσα σχίσματος ἀφορμή » (4).

Ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος βεβαιοῖ ἐπίσης ὅτι ἐπὶ τοῦ Πέτρου ᾠκοδόμησεν ὁ Χριστὸς τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν, λέγων· « Ὁ Πέτρος, ὅστις πρὸ ὀλίγου
« εἶχεν ὁμολογήσει αὐτὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ ἐκείνῃ ὠνο-
« μάσθη Πέτρα, ἐφ' ἧς ἔμελλε νὰ οἰκοδομηθῇ ἡ Ἐκκλη-
« σία » (5). Ἀλλαχοῦ πάλιν λέγει· « ὅτι ἐν τῷ Πέτρῳ διαφερόν-
« τως ἐξέχει τὸ πρωτεῖον τῶν Ἀποστόλων » (6). Καὶ ὅτι « ὁ
« Πέτρος ἀντεπροσώπευε τροπικῶς τὴν Ἐκκλησίαν, δυνάμει
« τοῦ πρωτείου τῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς » (7). Τὸν δὲ θρόνον τοῦ Πέτρου ὀνομάζει πέτραν ἣν δὲν δύνανται νὰ νικήσωσιν αἱ ὑπερήφανοι πύλαι τοῦ Ἅδου » (8).

(1) « Super illum unum ædificat Ecclesiam suam, et illi pascendas mandat oves « suas. (Αὐτόθι.)

(2) « Non solum Christus petra, sed et apostolo Petro donavit ut vocaretur petra.» (Lib. III. in Hieremiam, cap. 16).

(3) « Et Simoni qui credebat in petram Christum, Petri largitus est nomen. » (In Hierem. cap. XVI.)

(4) « Inter duodecim unus eligitur, ut capite constituto, schismatis tolleretur oc-
« casio. » (L. I. contra Jovinian).

(5) « Petrus, qui paulo ante eum confessus erat Filium Dei, et in illa confessione « appellatus erat petra, supra quam fabricaretur Ecclesia.» (Enarr. in Psalm. LXIX.)

(6) « Apostolus Petrus in quo primatus apostolorum tam excellenti ratione præe-
« minet. » (Lib. II. de Baptismo; cap. I.)

(7) « Cujus Ecclesiæ, propter apostolatus sui primatum, gerebat figurata generali-
« tate personam. » (Tract. CXXIV. in Joan. 5.)

(8) « Ipsa est petra quam non vincunt, superbæ inferorum portæ. » (Cont. partem Donati.)

Εἶναι γνωστοὶ οἱ λόγοι τοῦ ἁγίου Ἀμβροσίου· « Οὗτός ἐστιν ὁ Πέτρος,
« εἰς ὃν ὁ Χριστὸς εἶπε· Σὺ εἶ Πέτρος... Ἄρα ὅπου ὁ Πέτρος, ἐκεῖ
« καὶ ἡ Ἐκκλησία » (1). Ὁ δὲ ἅγιος Ὀπτᾶτος ὁ Μιλέβου, λέγει ὅτι·
« διὰ τὸ καλὸν τῆς ἑνότητος ὁ Πέτρος ἠξιώθη νὰ τεθῇ
« ἐπὶ κεφαλῆς πάντων τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων » (2). Καὶ ὁ Βαρκελώνης ἅγιος Πακιανός· « Ὁ Κύριος ἐλάλησεν εἰς τὸν Πέτρον,
« ἵνα ἐξ ἑνὸς συστήσῃ τὴν ἑνότητα » (3).

Ὁ Πάπας ἅγιος Λέων ὁ μέγας, ὁ διὰ τῶν πρέσβεων αὐτοῦ προεδρεύσας τῆς Δ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου, λέγει ὅτι « μεταξὺ τῶν μακαριωτάτων
« Ἀποστόλων ὑπῆρξεν ἐν τῇ ἰσότητι τῆς τιμῆς διαφορά
« τις ἐξουσίας· ἐνῷ δὲ πάντων ἦτο ἴση ἡ ἐκλογή, ἐνὶ
« ἐδόθη, ἵνα προεξάρχῃ τῶν ἄλλων » (4).

Ὁ δὲ Γρηγόριος ὁ Διάλογος, γράφων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Μαυρίκιον, λέγει· « Εἰς πάντας τοὺς γινώσκοντας τὸ Εὐαγγέλιον, εἶναι δῆλον ὅτι
« διὰ τῆς φωνῆς τοῦ Κυρίου, ἐπετράπη τῷ ἁγίῳ καὶ κορυφαίῳ πάν-
« των τῶν Ἀποστόλων Πέτρῳ, ἡ κηδεμονία ἁπάσης τῆς
« Ἐκκλησίας. » (Τοῦθ' ὅπερ ἀποδεικνύει ἐκ τῶν Εὐαγγελικῶν χωρίων· Σὺ εἶ Πέτρος... Ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ... Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου.) Συμπεραίνει δὲ λέγων· « Ἰδοὺ αὐτῷ ἐπιτρέπεται ἡ
« κηδεμονία καὶ ἡ ἡγεμονία ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας » (5).

Τοιαύτης οὔσης τῆς γενικῆς καὶ σταθερᾶς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου, ἄπορον ἀληθῶς, πῶς ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τολμᾷ νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν στοιχειώδη ταύτην ἀλήθειαν, ἀλήθειαν ἣν καὶ αὐτοὶ οἱ ἐκ τῶν διαμαρτυρομένων σωφρονοῦντες

(1) Ipse est Petrus, cui dixit Christus: Tu es Petrus... Ubi ergo Petrus, ibi Ec-
« clesia. » (In Psal. XL.)

(2) Bono unitatis beatus Petrus... præferri apostolis omnibus meruit. » (Lib. VII. contra Parmen.).

(3) « Ad Petrum locutus est Dominus, ut unitatem formaret ex uno. » (Epis. III. ad Sympron.)

(4) « Inter beatissimos Apostolos in similitudine honoris, fuit quædam discretio « potestatis, et cum omnium par esset electio, uni tantum datum est ut cæteris præemi-
« neret. » (Epist. 84 ad Anastas.)

(5) « Cunctis evangelium scientibus liquet, quod voce dominica, sancto et omnium « Apostolorum principi Petro, totius Ecclesiæ cura commissa est... Ecce cura ei « totius Ecclesiæ et principatus committitur. » (Epist. 20 ad Mauritium).

δὲν ἐδίστασαν νὰ ὁμολογήσωσιν. Οὕτως, ὁ Γρότιος λέγει· « ὅτι δέον νὰ « ὑπάρχωσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ βαθμοὶ προϊσταμένων, καὶ ὅτι διὰ τῶν βαθ- « μῶν τούτων συναρμολογεῖται ἡ Ἐκκλησία, διδάσκει ἡμᾶς ὁ Παῦλος (πρὸς « Ἐφεσίους, δ'. 11). Ἡ τάξις δὲ, εἴτε ἐν τοῖς μέλεσιν, εἴτε ἐν τῷ ὅλῳ, « ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἤτοι τῆς ἑνότητος τοῦ προϊσταμένου. Καὶ τοῦτο « ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς ἐν τῷ Πέτρῳ. Τοῦτο ἔμαθεν ὁ Κυ- « πριανὸς παρὰ τοῦ Χριστοῦ· τὸ αὐτὸ δὲ λέγει μετὰ τοῦ Κυπριανοῦ καὶ « ὁ Ἱερώνυμος κατὰ τοῦ Ἰοβινιανοῦ. Τοιαύτη δὲ κεφαλὴ μεταξὺ τῶν πρε- « σβυτέρων εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος, μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων ὁ Μητροπολίτης, « εἴ τις ἄλλως ἐκλελεγμένος ἵνα προΐσταται τῶν λοιπῶν. Τοιοῦτος μεταξὺ « πάντων εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης » (1).

Ὁ δὲ Λεϊβνίτιος, ἀφοῦ πρῶτον ὡμίλησε περὶ τῶν Συνόδων καὶ περὶ τῆς χάριτος καὶ παραστάσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖον πάντοτε μένει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὁδηγεῖ αὐτὴν, ἐπάγεται· « Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυ- « νατὸν, οὔτε πάντοτε, οὔτε συνεχῶς νὰ συγκροτῆται Σύνοδος, τῶν Ἐπισκό- « πων μὴ δυναμένων ἑκάστοτε ἐγκαταλείπειν τοὺς ὧν προΐστανται λαοὺς, « ἐξ ἄλλου δὲ ἡ Ἐκκλησία δέον νὰ ζῇ πάντοτε καὶ νὰ ὑπάρχῃ, ὅπως ἀπο- « βαίνῃ δυνατὸν νὰ γινώσκηται ἡ θέλησις αὐτῆς, ἦτο ἑπόμενον ἵνα, θείῳ « δικαίῳ, (τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο διὰ τῶν ἀξιομνημονεύτων τοῦ Χριστοῦ « πρὸς τὸν Πέτρον λόγων, ὅτε ἰδίᾳ ἔδωκεν αὐτῷ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας « τῶν Οὐρανῶν, καὶ ὅτε πάλιν τρὶς μετ' ἐμφάσεως ἐνεπιστεύθη αὐτῷ τὴν « φροντίδα τῶν προβάτων, ἀνέκαθεν δὲ ἐπιστεύθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ) εἰς « μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὁ τούτου διάδοχος μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων, « περιβληθῇ μείζονα ἐξουσίαν, ὅπως δι' αὐτοῦ, ὡς δι' ὁρατοῦ κέντρου τῆς « ἑνότητος, συνδέηται τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, λαμβάνηται πρόνοια περὶ « τῶν κοινῶν ἀναγκῶν, συγκαλῆται, ἐν ἀνάγκῃ Σύνοδος, καὶ συγκαλουμένη

(1) « Gradus præpositorum in Ecclesia esse debere, et per illos gradus compagi- « nari Ecclesiam, docuit nos Paulus, Ephes. IV. 11. Ordo sive in partibus, sive in « toto, continetur principatu quodam, sive præpositi unitate. Et hoc est quod in Petro « nos Christus docuit. Hoc a Christo didicit Cyprianus; idem cum Cypriano dicit « Hieronymus adversus Jovinianum. Tale caput est inter presbyteros Episcopus, in- « ter Episcopos Metropolitanus, aut alio quis modo electus, ut cæteris præsit. Tale « inter omnes Episcopus Romanus. » (In voto pro pace, ad articulum 7. Opp. t. III.)

« διευθύνηται, ἐν καιρῷ δὲ σχολῆς τῆς Συνόδου, λαμβάνηται φροντὶς ὑπὲρ « τῶν συμφερόντων τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν (1).

Τὰς μαρτυρίας ταύτας τῶν δύο ἐξόχων τούτων ἀνδρῶν, παρεθέσαμεν, οὐχὶ διότι θεωροῦμεν αὐτὰς ἀναγκαίας πρὸς τὸν σκοπὸν ἡμῶν, ἀλλ' ἁπλῶς ἵνα δείξωμεν ὅτι ἡ ὕπαρξις τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, τοσοῦτον σαφῶς παραδίδοται ἔν τε τῇ Γραφῇ καὶ τῇ ἱερᾷ παρα- δόσει, ὥστε ἀνομολογεῖται, καθ' ὃν εἴδομεν τρόπον, καὶ παρ' ἐκείνων ἀκόμη οἵτινες, ὡς ἐκ τῆς παιδεύσεως καὶ τῶν ὧν ἐνεφοροῦντο ἀρχῶν, εἶχον πάντα λόγον νὰ διαμφισβητήσωσιν αὐτό.

Εἰς τὸ νέφος δὲ τῶν μαρτύρων, οὓς ἄχρι τοῦδε προσηγάγομεν, περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου, τί ἀντιτάσσει ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος;

Οὐδὲν ἕτερον ἀλλ' ἢ τοὺς ἑξῆς λόγους· « τὸ Εὐαγγελικὸν χωρίον εἰς ὃ « παραπέμπει ὁ ποντίφηξ τῆς Ῥώμης, « Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ « πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν », γνωστὸν καὶ αὐτοῖς τοῖς πα- « πισταῖς τυγχάνει, ὅτι κατὰ τοὺς πρώτους τῆς Ἐκκλησίας αἰῶνας, ἥ τε « παράδοσις, καὶ πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ Πατέρες, πάντῃ « ἀλλοίως καὶ ἐν πνεύματι ὀρθοδόξῳ ἑρμηνεύουσι, πέτραν θεμελιώδη καὶ « ἀσάλευτον, ἐφ' ᾗ ὁ Κύριος ᾠκοδόμησε τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν, ἧς πύλαι « ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν, ἐννοοῦντες μεταφορικῶς τὴν ὀρθὴν τοῦ Πέτρου « ὁμολογίαν περὶ τοῦ Κυρίου, ὅτι « Αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ « τοῦ ζῶντος », ἐφ' ἧς ὁμολογίας καὶ πίστεως ἐρείδεται ἀκραδάντως τὸ « σωτήριον τοῦ Εὐαγγελίου κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων ὅλων καὶ τῶν δια- « δόχων αὐτῶν. » (Βλ. Ἐγκυκλ. § ιδ'.)

Ἀλλὰ τί δύνανται οἱ γενικοὶ καὶ ἀόριστοι οὗτοι λόγοι ἀπέναντι τῆς

(1) « Quoniam autem non semper nec frequenter haberi potest Concilium, nam « Episcopi populos quibus præsunt, crebro deserere non possunt, sed tamen persona « Ecclesiæ vivere ac subsistere debet, ut voluntas ejus possit cognosci, consequens « fuit jure divino (et memorabilibus admodum Christi ad Petrum verbis, quando cla- « ves regni cœlorum specialiter commisit, pariter ac cum oves suas pascendas tribus « vicibus emphatice commendavit, insinuatum, atque in Ecclesia creditum est) ut « unus inter Apostolos, hujusque successor unus, inter Episcopos, majore potestate « exornaretur, ut per eum, tamque visibile centrum unitatis, colligari corpus Eccle- « siæ, prodiveri communi necessitati, convocari, si opus, concilium, et convocatum « dirigi; et, tempore interconciliari, dari opera posset, ne quid res fidelium publica « detrimenti caperet. » (Leibnitz, systema theologicum. pag. 300.)

μακρᾶς σειρᾶς τῶν ὑπὲρ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου προσαχθεισῶν παρ' ἡμῶν σαφεστάτων καὶ ἀναντιρρήτων μαρτυριῶν τῶν Πατέρων τῶν πρώτων τῆς Ἐκκλησίας αἰώνων; Οὐ μόνον οὐδαμῶς ἀναιροῦσι τὴν ἡμετέραν ἀπόδειξιν, ἀλλ' οὐδὲ κἂν ἀποτελοῦσιν ἔνστασιν λόγου ἀξίαν. Οὐδόλως ἀγνοοῦμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον λέγει ἡμῖν ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, ὅτι οἱ Πατέρες, πέτραν ἐφ' ᾗ ᾠκοδόμησεν ὁ Κύριος τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν, ἐννοοῦσι μεταφορικῶς τὴν ὀρθὴν τοῦ Πέτρου περὶ τοῦ Κυρίου πίστιν καὶ ὁμολογίαν. Πλὴν ἡ τοιαύτη ἑρμηνεία οὐ μόνον οὐδαμῶς ἀναιρεῖ τοῦ Πέτρου τὸ πρωτεῖον, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας, νέαν καὶ ἰσχυρὰν τοῦ πρωτείου τούτου ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν. Διότι προδήλως, ἂν ἡ πίστις καὶ ὁμολογία τοῦ Πέτρου εἶναι τῆς Ἐκκλησίας ἡ βάσις καὶ τὸ θεμέλιον, δέον ἵνα κρατῇ τις τὴν πίστιν καὶ ὁμολογίαν ταύτην, ὅπως ἀνήκῃ εἰς τὴν ἀληθινὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν.

Αἱ δύο αὗται ἑρμηνεῖαι τοῦ Εὐαγγελικοῦ χωρίου, « Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν », καθ' ἃς ὁ Κύριος τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν ᾠκοδόμησεν ἐπὶ τοῦ Πέτρου ἢ ἐπὶ τῆς πίστεως καὶ ὁμολογίας αὐτοῦ, οὐδαμῶς ἀνταναιροῦνται, ἀλλ' ἁρμονικῶς συμβιβάζονται ἐπεξηγοῦσαι ἀλλήλας, ὡς ἄλλως τε ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ Πατέρες, οἵτινες λέγουσιν ὅτι ὁ Χριστὸς ᾠκοδόμησε τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν ἐπὶ τῆς πίστεως καὶ ὁμολογίας τοῦ Πέτρου, οἱ αὐτοὶ διαπρυσίως κηρύττουσι καὶ τὸ πρωτεῖον αὐτοῦ, λέγοντες ὅτι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Πέτρου ὁ Χριστὸς ᾠκοδόμησε τὴν Ἐκκλησίαν, καταστήσας αὐτὸν κεφαλὴν αὐτῆς ὁρατὴν καὶ κέντρον ἑνότητος.

Τοιοῦτοι δ' εἰσὶ πάντες σχεδὸν οὓς ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν καὶ ἐφ' ὧν περιττὸν ἡγούμεθα νὰ ἐπανέλθωμεν. Πάντες οὗτοι λέγοντες ὅτι ἡ Ἐκκλησία ᾠκοδόμηται ἐπὶ τῇ πίστει καὶ ὁμολογίᾳ τοῦ Πέτρου, δὲν λαμβάνουσι τὴν πίστιν καὶ ὁμολογίαν ταύτην ἀφῃρημένως καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ συγκεκριμμένως, ἐννοοῦντες αὐτὸν τὸν Πέτρον πιστεύοντα καὶ ὁμολογοῦντα.

Καὶ ὄντως, τὸ θεμέλιον δέον νὰ ᾖ ἀνάλογον πρὸς τὴν οἰκοδομήν. Ἀλλ' ἡ τῆς Ἐκκλησίας οἰκοδομὴ δὲν ἀποτελεῖται ἐκ μόνης τῆς πίστεως ἀφῃρημένως καὶ καθ' ἑαυτὴν λαμβανομένης, ἀλλ' ἐξ ἀνθρώπων ἐχόντων τὴν

πίστιν, καὶ διὰ τῆς πίστεως προστιθεμένων εἰς τὴν πνευματικὴν οἰκοδομὴν καὶ συναρμοζομένων ἀλλήλοις· ἄρα καὶ τὸ θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας δέον νὰ ᾖ ἄνθρωπος πιστεύων καὶ διὰ τῆς πίστεως αὐτοῦ στηρίζων καὶ συγκρατῶν τοὺς ἄλλους ἐν τῇ οἰκοδομῇ τῆς Ἐκκλησίας. Τοιοῦτος δὲ εἶναι μόνος ὁ Πέτρος, πρὸς ὃν ὁ Χριστὸς εἶπε· « Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ « πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν... Καὶ, στήριξον τοὺς « ἀδελφούς σου. »

Μία ἔτι ἀντίρρησις ὑπάρχει κατὰ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου· ὀφείλομεν δὲ καὶ εἰς αὐτὴν νὰ ἀπαντήσωμεν ἵνα ἡ ἀλήθεια καταδειχθῇ ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ λαμπρότητι καὶ δυνάμει.

Ναί, λέγουσι τέλος, οἱ τῆς τάξεως καὶ τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας πολέμιοι, συνέστησεν ὁ Χριστὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ πρωτεῖον, καὶ ἔδωκε τοῦτο εἰς τὸν Πέτρον· τὸ πρωτεῖον ὅμως τοῦτο, δὲν εἶναι πρωτεῖον δικαιοδοσίας, ἀλλὰ ψιλῆς τιμῆς, οὐδὲν παρέχον δικαίωμα τῷ κατέχοντι αὐτό.

Πόσον ἡ ἔνστασις αὕτη εἶναι ἀβάσιμος καὶ κενή, γίνεται δῆλον ἐξ ὅσων εἴπομεν ἤδη περὶ τῆς συστάσεως τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου. Εἴδομεν τῳόντι ὅτι ὁ Χριστὸς τὸ πρωτεῖον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συνιστῶν καὶ ἐμπιστευόμενος αὐτὸ τῷ Πέτρῳ, ἐποίησεν αὐτὸν τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιον, ἔδωκεν αὐτῷ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας μετὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν κατὰ τρόπον, ὡς λέγει ὁ Ὠριγένης ἐξαίρετον, καὶ κατέστησεν αὐτὸν ἰδιαιτέρως ποιμένα τῶν ἑαυτοῦ προβάτων. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τί ἄλλο ἀποδεικνύουσιν, ἀλλ' ἢ πρωτεῖον ἐξουσίας καὶ ἄκρας ποιμαντορικῆς φροντίδος; Ἢ λοιπὸν οὐδὲν συνέστησεν ὁ Χριστὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ πρωτεῖον, ἢ, ἐὰν συνέστησε τοιοῦτο, τὸ πρωτεῖον τοῦτο εἶναι πρωτεῖον δικαιοδοσίας.

Πλὴν τούτου, ὁ Χριστὸς τὸν θεσμὸν τοῦ πρωτείου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συνιστῶν, ἀπέβλεπεν εἰς τὸ γενικὸν τῆς Ἐκκλησίας συμφέρον· ἤτοι τὴν διατήρησιν τῆς ἑνότητος καὶ ἀκεραιότητος τῆς Ἐκκλησίας, ὡς εἴδομεν διδάσκοντας τοὺς Πατέρας. Ἀλλὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, ἀπαιτεῖται ἄγρυπνος φροντὶς καὶ ἐξουσία ἱκανὴ νὰ συγκρατῇ τοὺς πάντας ἐν τῇ ἑνότητι. Εἰς τί θὰ συνετέλει ψιλῆς τιμῆς πρωτεῖον, οὐδὲν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας παρέχον τῷ κατόχῳ δικαίωμα, καὶ πῶς δυνάμει τῆς σκιᾶς ταύτης, ὁ Πέτρος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ θὰ ἠδύναντο νὰ ἐκπληρώσωσι τὰ καθήκοντα ἀρχιποίμενος τῆς Ἐκκλησίας καὶ κέντρου τῆς χριστιανικῆς ἑνότητος;

Πρόσθες ὅτι παρὰ τοῖς ἁγίοις Πατράσιν οὐδὲν ἀπαντᾷ ἴχνος τῆς κενῆς καὶ ματαίας ταύτης διακρίσεως, ἣν νεώτεροί τινες ἐπενόησαν πρὸς καταπολέμησιν τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, καὶ ματαίωσιν τοῦ σκοποῦ δι' ὃν ὁ Χριστὸς συνέστησε τὸ πρωτεῖον τοῦτο. Οἱ Πατέρες, οἵτινες βεβαίως δὲν ἠγνόουν τί ἤθελε καὶ τί συνέστησεν ὁ Χριστὸς, ὁμιλοῦσι πάντοτε περὶ πρωτείου, οὐχὶ ὀνομαστικοῦ, ἀλλὰ πραγματικοῦ, πρωτείου ὁ κάτοχος τοῦ ὁποίου ἐνεπιστεύθη τῆς Ἐκκλησίας τὴν προστασίαν καθ' ὅλην τὴν Οἰκουμένην, καὶ ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν τοῦ ποιμαίνειν, δεσμεῖν καὶ λύειν, ἤτοι κυβερνᾷν τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν.

§ 6'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΡΩΤΕΙΟΥ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ.

Εἴδομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, πρὸς καταρτισμὸν καὶ διατήρησιν τῆς ἑνότητος τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, συνέστησε τὸ πρωτεῖον ὅπερ ἔδωκε τῷ Πέτρῳ. Τὸ πρωτεῖον ἄρα τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος οὐσιῶδες τοῦ θεσθέντος τῇ Ἐκκλησίᾳ ὀργανισμοῦ, καὶ δὲν δύναται νὰ ἐκλίπῃ, χωρὶς ἡ Ἐκκλησία νὰ παύσῃ οὖσα, οἷαν ὁ θεῖος αὐτῆς ἱδρυτὴς ἐποίησεν αὐτήν. Τὸ πρωτεῖον, ὡς καὶ πανθ' ὅσα ὁ Κύριος ἐθέσπισεν ἐπ' ἀγαθῷ τῶν πιστῶν, οἷον τὰ μυστήρια, ἡ ἱεραρχία, τὰ προνόμια καὶ αἱ ἰδιότητες τῆς Ἐκκλησίας, θὰ παραμένωσι διαρκῶς, ἐφ' ὅσον ὑφίσταται ἡ Ἐκκλησία αὐτὴ, ἥτις ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου τὸν ὀργανισμὸν καὶ τὸ πολίτευμα αὐτῆς.

Κεῖται ἄρα ἔξω πάσης ἀμφιβολίας καὶ ἀντιρρήσεως, ὅτι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ δέον νὰ ὑφίσταται διαρκῶς τὸ ἀξίωμα κεφαλῆς καὶ κέντρου ἑνότητος, ὅπερ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο τῷ Πέτρῳ, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας. Ἤδη ὑπολείπεται νὰ ἐξετάσωμεν ποῦ δέον νὰ ἀναζητηθῇ τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ πρωτεῖον τοῦτο

Ἡμεῖς λέγομεν ὅτι διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ κληρονόμος τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης, διότι ὁ Πέτρος, οὐ μόνον ἵδρυσε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς πόλεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ πρῶτος αὐτῆς Ἐπίσκοπος ἐχρημάτισε, καὶ τοιοῦτος ὢν ἐτελεύτησεν, ἐγκαταλιπὼν τὰ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ συνηνωμένα δύο ταῦτα ἀξιώματα, τὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης καὶ τὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ὡς κληρονομίαν ἀναφαίρετον τοῖς ἐπὶ τοῦ ἐπισκοπικοῦ τῆς Ῥώμης θρόνου διαδόχοις αὐτοῦ.

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, ὅπως δυνηθῇ εὐκολώτερον νὰ προσβάλῃ τὸ πρωτεῖον τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως, τολμᾷ νὰ διαμφισβητήσῃ τὴν εἰς Ῥώμην μετάβασιν τοῦ Πέτρου καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγῶνας αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, λέγουσα ὅτι « ἡ ἐν Ῥώμῃ ἀποστολικὴ αὐτοῦ « ἐνέργεια, ἀγνοεῖται παντελῶς ὑπὸ τῆς ἱστορίας ». (Βλ. Ἐγκύκλ. § ιδ'.). Ὁμολογοῦμεν εἰλικρινῶς ὅτι τοιαύτην ἀμφιβολίαν ἐκ μέρους τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδαμῶς ἀνεμένομεν, διὸ καὶ ἐξεπλάγημεν ἄκρως βλέποντες τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην, ἀπαρνουμένην τὰς ἱερὰς αὐτῆς παραδόσεις, καὶ ἄνευ λόγου, διαμφισβητοῦσαν γεγονός, οὐ μόνον παρὰ πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων μαρτυρούμενον, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἐπισήμου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὁμολογούμενον ἐν τῇ ἱερᾷ αὐτῆς λειτουργίᾳ. (1).

Τὴν ἐν Ῥώμῃ παρουσίαν καὶ ἀποστολικὴν ἐνέργειαν τοῦ Πέτρου μαρτυροῦσι πάντες, ὡς ἤδη εἴπομεν, οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, καὶ σύμπασα δὲ ἡ Ἐκκλησία, τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης, ὡς θρόνον τοῦ Πέτρου ἀείποτε τιμήσασα, καὶ τὸν Ἐπίσκοπον Ῥώμης, ὡς διάδοχον τοῦ Πέτρου ἀνέκαθεν ἀνα-

(1) Ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὶς τοῦ ἔτους ποιεῖται μνείαν τῆς ἐν Ῥώμῃ παρουσίας καὶ τοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ θανάτου τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, τῇ 16ῃ Ἰανουαρίου, ἑορτῇ τῆς προσκυνήσεως τῆς τιμίας ἁλύσεως τοῦ Πέτρου, καὶ τῇ 29ῃ Ἰουνίου, μνήμῃ τοῦ μαρτυρίου Πέτρου καὶ Παύλου ἐν Ῥώμῃ. Καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην ἑορτὴν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ψάλλει· « Τὴν Ῥώμην μὴ λιπών, πρὸς ἡμᾶς ἐπεδήμησας, δι' ὧν ἐφόρεσας τιμίων ἁλύσεων, τῶν Ἀποστόλων πρωτόθρονε. » (Ἀπολυτίκιον).

Εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἐγκωμιάζει τοὺς δύο Ἀποστόλους, Πέτρον καὶ Παῦλον, οὕτωσί· « Ποίοις πνευματικοῖς ᾄσμασιν, ἐπαινέσωμεν Πέτρον καὶ Παῦλον; τὰ τὴν ἀθεότητα σφάττοντα « καὶ μὴ ἀμβλυνόμενα στόματα, τῆς φρικτῆς τοῦ Πνεύματος μαχαίρας· τὰ Ῥώμης περι- « φανῆ ἐγκαλλωπίσματα, κτλ. » (Εἰς τὸν Ἑσπερινόν). Καὶ πάλιν· « Σήμερον ἡ πάν- « σεπτος μνήμη τῶν σοφωτάτων Ἀποστόλων καὶ κορυφαίων Πέτρου καὶ Παύλου· διὸ καὶ « Ῥώμη συγχαίρει χορεύουσα. » (Αὐτόθι).

γνωρίσασα, συμμαρτυρεῖ ὅτι οὐ μόνον μετέβη εἰς Ῥώμην ὁ Πέτρος, καὶ εἰργάσθη ἐκεῖ ὑπὲρ τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ ὅτι Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ταύτης μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐχρημάτισε.

Τῶν στενῶν ὁρίων τῆς προχείρου ταύτης διατριβῆς, μὴ ἐπιτρεπόντων ἡμῖν νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὰς μαρτυρίας πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, οἵτινες ὁμιλοῦσι περὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ ἀποστολικῆς ἐνεργείας τοῦ Πέτρου, θὰ ἀρκεσθῶμεν ἀναφέροντές τινας μόνον, παραπέμποντες τοὺς ἐπιθυμοῦντας πλείονας περὶ τοῦ πράγματος πληροφορίας, εἰς αὐτὰς τὰς πηγάς.

Μάρτυρες τῆς ἐν Ῥώμῃ παρουσίας τοῦ Πέτρου καὶ τῶν ἀποστολικῶν αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἄθλων, παρίστανται, πλὴν Κλήμεντος τοῦ Ῥωμαίου, ἐκ τῶν πρώτων τοῦ Πέτρου διαδόχων (1), καὶ τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου, ἀνδρὸς ἐπίσης ἀποστολικοῦ (2), ὁ Ἱεραπόλεως Παπίας (παρ' Εὐσεβίῳ, Ἱστ. Ἐκκλ. βιβλ. Β'. κεφ. 15), Διονύσιος ὁ Κορίνθου (αὐτόθι, κεφ. 15), ὁ Εἰρηναῖος, (κατὰ τῶν αἱρέσ. βιβλ. γ'. κεφ. 3). Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (παρ' Εὐσεβίῳ, Ἱστ. Ἐκκλ. βιβλ. Β'. κεφ. 15), Γάϊος ὁ πρεσβύτερος, (αὐτόθι, κεφ. 25), Ὠριγένης, Κυπριανὸς, Εὐσέβιος, καὶ ἄλλοι ὧν τὰς μαρτυρίας συνέλεξαν οὐ μόνον οἱ καθολικοὶ Βαρώνιος (Annales eccles. ad an. XLIV) Mamachi, (Origines et antiquit. Christianæ, tom. I. lib. II.), Foggini, (De Romano divi Petri itinere et episcopatu, ἐν ᾧ διαλύει πάσας τὰς ἀπορίας τοῦ Spanheim καὶ τῶν ἄλλων, οἵτινες ἐπειράθησαν νὰ διαμφισβητήσωσι τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τῆς εἰς Ῥώμην μεταβάσεως τοῦ Πέτρου), Sanguineti, (de Sede Romana Beati Petri), ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν διαμαρτυρομένων ὁ Pearson (Tract. de succesione primorum Romæ episcoporum, cap. VII.)

(1) Κλήμης ὁ Ῥωμαῖος, ὁ καὶ μαθητὴς χρηματίσας τοῦ Πέτρου, γράφων ἐκ Ῥώμης πρὸς τοὺς Κορινθίους, περὶ τῶν ἐν Ῥώμῃ ὑπὲρ τῆς πίστεως μαρτυρησάντων, λέγει ὅτι πάντες οὗτοι προσῆλθον εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν δύο Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. « Πέτρος, λέγει, διὰ ζῆλον ἄδικον, οὐχ ἕνα, οὐδὲ δύο, ἀλλὰ πλείονας ὑπήνεγκε πό-
« νους, καὶ οὕτω μαρτυρήσας ἐπορεύθη εἰς τὸν ὀφειλόμενον τῆς δόξης τόπον. Διὰ ζῆλον καὶ
« ὁ Παῦλος ὑπομονῆς βραβεῖον ὑπέσχε. . . Τούτοις τοῖς ἀνδράσιν, ὁσίως πολιτευσαμένοις, συ-
« νηθροίσθη πολὺ πλῆθος ἐκλεκτῶν, οἵτινες πολλάκις αἰκίας καὶ βασάνους, διὰ ζῆλον παθόντες,
« ὑπόδειγμα κάλλιστον ἐγένοντο ἐν ἡμῖν. » (Ἐπιστ. α'. πρὸς Κορινθίους, κεφ. 5.)

(2) Ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος, γράφων πρὸς Ῥωμαίους, λέγει· « οὐχ ὡς Πέτρος καὶ Παῦ-
« λος διατάσσομαι ὑμῖν », ὑπαινισσόμενος σαφῶς τὴν ἐν Ῥώμῃ παρουσίαν καὶ ἐνέργειαν τῶν δύο Ἀποστόλων. (Ἐπιστ. πρὸς Ῥωμ. κεφ. 4.)

Βεβαιοῦσι τὴν ἐν Ῥώμῃ παρουσίαν καὶ ἀποστολικὴν ἐνέργειαν τοῦ Πέτρου, καὶ ὅσοι ἐκ τῶν ἀρχαίων παρέδωκαν ὅτι ὁ μαθητὴς καὶ ἀκόλουθος τοῦ Πέτρου Μάρκος, ἔγραψε τὸ Εὐαγγέλιον αὐτοῦ ἐν Ῥώμῃ, καθὰ εἶχεν ἀκούσει κηρύττοντος τοῦ Πέτρου. Τοιοῦτοι δ' εἰσὶν ὁ Παπίας, (παρ' Εὐσεβίῳ, βιβλ. Β'. κεφ. 15), Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, (ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν Ὑποτυπώσεων, παρ' Εὐσεβίῳ, βιβλ. Β'. κεφ. 15), ὁ Εἰρηναῖος, (κατὰ τῶν αἱρέσ. βιβλ. γ'. κεφ. 1), ὁ Ἱερώνυμος, (de Script. Ecclesiast. in Marcum), ὁ Τερτυλλιανὸς, (contra Marcionem lib. IV. cap. 5), ὁ Ὠριγένης, ὁ Ἐπιφάνιος καὶ ὁ Αὐγουστῖνος.

Μαρτυροῦσι προσέτι τὴν παρουσίαν καὶ ἀποστολικὴν τοῦ Πέτρου ἐνέργειαν ἐν Ῥώμῃ, πάντες οἱ συγγράψαντες τὸν κατάλογον τῶν Ἐπισκόπων Ῥώμης, καὶ οἵτινες ἄρχονται πάντες ἀπὸ τοῦ Πέτρου. Τοιοῦτοι δ' εἰσὶν ὁ Εἰρηναῖος, (κατὰ τῶν αἱρέσ. βιβλ. γ'. κεφ. 3), ὁ Τερτυλλιανὸς (de Prescript. cap. XXXII), ὁ Εὐσέβιος, (Ἱστορ. Ἐκκλ. βιβλ. Β'. κεφ. 13, 14, 15, βιβλ. γ'. κεφ. 2, βιβλ. Δ'. κεφ. 1), ὁ Ὀπτᾶτος, (Lib. II. contra Parmenianum), καὶ ἄλλοι μεταγενέστεροι, περὶ ὧν πραγματεύεται ὁ Schelestrate, (Antiquitas Ecclesiæ, tom. I. diss. tertia, de antiquis rom. Pontificum catalogis).

Τέλος, τὴν παρουσίαν καὶ ἀποστολικὴν τοῦ Πέτρου ἐν Ῥώμῃ ἐνέργειαν μαρτυροῦσιν ἀρχαιότατα μνημεῖα, εἰκόνες, νομίσματα, τοιχογραφίαι καὶ αὐτοὶ τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου οἱ τάφοι, δι' ὧν, κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα, ὁ πρεσβύτερος Γάϊος, κατέστελλε τῶν αἱρετικῶν τὴν αὐθάδειαν προκαλῶν αὐτοὺς εἰς τὰ τρόπαια, ὡς λέγει, τῶν Ἀποστόλων, ἤτοι εἰς τοὺς τάφους τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου. (1).

Τὰς μαρτυρίας πάντων τούτων τῶν συγγραφέων δύναται ὁ βουλόμενος νὰ ἀναζητήσῃ ἐν αὐταῖς ταῖς πηγαῖς εἰς ἃς παραπέμπομεν. Ἡμεῖς ἐνταῦθα θὰ παραθέσωμέν τινας μόνον, χάριν τῶν πολλῶν, οἵτινες δὲν ἔχουσι τὸν ἀπαιτούμενον καιρὸν νὰ ἀναδιφῶσιν ὀγκώδεις τόμους.

Διονύσιος ὁ Κορίνθου, οὗτινος ἐμνήσθημεν ἀνωτέρω, πρὸς Ῥωμαίους γράφων, λέγει· « Ταῦτα καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς τοιαύτης νουθεσίας, τὴν ἀπὸ

(1) « Ἐγὼ δὲ τὰ τρόπαια τῶν Ἀποστόλων ἔχω δεῖξαι. Ἐὰν γὰρ θελήσῃς ἀπελθεῖν ἐπὶ
« τὸν Βατικανὸν, ἢ ἐπὶ τὴν ὁδὸν τὴν Ὠστίαν, εὑρήσεις τὰ τρόπαια τῶν ταύτην ἱδρυσαμένων
« τὴν Ἐκκλησίαν. » (Εὐσεβ. Ἱστ. Ἐκκλ. βιβλ. Β'. 25).

« Πέτρου καὶ Παύλου φυτείαν γενηθεῖσαν Ῥωμαίων τε καὶ Κορινθίων συνε-
« κεράσατε. Καὶ γὰρ ἄμφω καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν Κόρινθον φοιτήσαντες
« ἡμᾶς, ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁμόσε διδάξαντες ἐμαρτύρησαν κατὰ
« τὸν αὐτὸν καιρόν ». (Παρ' Εὐσεβ. Ἱστ. Ἐκκλ. βιβλ. β'. κεφ. 25).

Ἡ μαρτυρία τοῦ Παπίου καὶ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως περιλαμβάνεται ἐν τοῖς ἑπομένοις λόγοις τοῦ Εὐσεβίου. « Τοσοῦτο δὲ ἐπέλαμψε ταῖς
« τῶν ἀκροατῶν τοῦ Πέτρου διανοίαις εὐσεβείας φέγγος, ὡς μὴ τῇ εἰσάπαξ
« ἱκανῶς ἔχειν ἀρκεῖσθαι ἀκοῇ, μηδὲ τῇ ἀγράφῳ τοῦ θείου κηρύγματος δι-
« δασκαλίᾳ, παρακλήσεσι δὲ παντοίαις Μάρκον, οὗ τὸ Εὐαγγέλιον φέρεται,
« ἀκόλουθον ὄντα Πέτρου, λιπαρῆσαι, ὡς ἂν καὶ διὰ γραφῆς ὑπόμνημα τῆς
« διὰ λόγου παραδοθείσης αὐτοῖς καταλείψοι διδασκαλίας, μὴ πρότερόν τε
« ἀνεῖναι, ἢ κατεργάσασθαι τὸν ἄνδρα, καὶ ταύτῃ αἰτίους γενέσθαι τῆς τοῦ
« λεγομένου κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου γραφῆς. Γνόντα δὲ τὸ πραχθέν, φασί,
« τὸν Ἀπόστολον, ἀποκαλύψαντος αὐτῷ τοῦ Πνεύματος, ἡσθῆναι τῇ τῶν
« ἀνδρῶν προθυμίᾳ, κυρῶσαί τε τὴν γραφὴν εἰς ἔντευξιν τῆς Ἐκκλησίας.
« Κλήμης ἐν ἕκτῳ τῶν Ὑποτυπώσεων παρατίθεται τὴν ἱστορίαν, συνεπιμαρ-
« τυρεῖ δὲ αὐτῷ ὁ Ἱεραπολίτης Ἐπίσκοπος, ὀνόματι Παπίας ». (Εὐσέβιος, Ἱστορ. Ἐκκλ. βιβλ. β'. κεφ. 15).

Ὁ Εἰρηναῖος ἐν τῷ τρίτῳ κατὰ τῶν αἱρέσεων βιβλίῳ (κεφ. 3), ὀνομάζει τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, « μεγίστην, ἀρχαιοτάτην καὶ τοῖς πᾶσιν γνωστὴν
« ὑπὸ τῶν πανευφήμων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου θεμε-
« λιωθεῖσαν καὶ ἱδρυθεῖσαν. » Ἐν δὲ τῷ α'. κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ
« βιβλίου, λέγει· τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου ἐν Ῥώμῃ εὐαγγε-
« λιζομένων καὶ θεμελιούντων τὴν Ἐκκλησιαν. »

Ὁ δὲ πατὴρ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Εὐσέβιος, οὕτω πως ἱστορεῖ τὴν εἰς Ῥώμην μετάβασιν τοῦ Πέτρου καὶ τοὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀποστολικοὺς ἄθλους αὐτοῦ· « Ἐπὶ τῆς αὐτῆς Κλαυδίου βασιλείας, ἡ πανάγα-
« θος καὶ φιλανθρωπωτάτη τῶν ὅλων πρόνοια, τὸν καρτερὸν καὶ μέγαν τῶν
« Ἀποστόλων, τὸν ἀρετῆς ἕνεκεν τῶν λοιπῶν ἁπάντων προήγορον, Πέτρον,
« ἐπὶ τὴν Ῥώμην, ὡς ἐπὶ τηλικοῦτον λυμεῶνα βίου χειραγωγεῖ,
« ὃς οἷά τις γενναῖος τοῦ Θεοῦ στρατηγὸς, τοῖς θείοις ὅπλοις φραξάμενος,
« τὴν πολύτιμον ἐμπορίαν τοῦ νοητοῦ φωτὸς, ἐξ Ἀνατολῶν τοῖς κατὰ
« Δύσιν ἐκόμιζεν. » (Ἱστ. Ἐκκλ. βιβλ. β'. κεφ. 14).

Ὁ Τερτυλλιανὸς μαρτυρεῖ περὶ τῆς παρουσίας καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Πέτρου ἐν Ῥώμῃ, λέγων· « Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος ἀφῆκαν τοῖς
« Ῥωμαίοις τὸ Εὐαγγέλιον ἐσφραγισμένον τῷ ἰδίῳ αὐτῶν αἵματι. » (1). Καὶ ἀλλαχοῦ· « Ἐὰν ἦσαι πλησίον τῆς Ἰταλίας, ἔχεις τὴν Ῥώμην, ὁπόθεν
« καὶ ἡμὶν πάρεστιν ἡ αὐθεντία. Ὢ πόσον εἶναι εὐτυχὴς ἡ Ἐκκλησία ἐκείνη,
« εἰς ἣν οἱ Ἀπόστολοι παρέδωκαν πᾶσαν τὴν διδασκαλίαν μετὰ τοῦ αἵμα-
« τος αὐτῶν! Ἐκεῖ ὁ Πέτρος ἐξομοιοῦται τῷ πάθει τοῦ Κυρίου,
« ἐκεῖ ὁ Παῦλος στέφεται, τεμνόμενος, ὡς ὁ Ἰωάννης, τὴν κεφαλήν. » (2).

Τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τῆς εἰς Ῥώμην μεταβάσεως τοῦ Πέτρου καὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἱδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς πόλεως ταύτης, ὁμολογοῦσι καὶ ἐκ τῶν διαμαρτυρομένων οὐκ ὀλίγοι καὶ μεγάλως παρ' αὐτοῖς σημαίνοντες. Οὕτως ὁ Γρότιος, (Ἑρμην. εἰς τὴν Α'. τοῦ Πέτρου ἐπιστολήν), λέγει· « Ὅτι ὁ
« Πέτρος μετέβη εἰς Ῥώμην, οὐδεὶς ἀληθεὶς Χριστιανὸς ἀμφιβάλλει. »
Ὁ Foggini, οὗτινος ἐμνημονεύσαμεν ἤδη, ἀναφέρει προσέτι τὰς μαρτυριας τοῦ Cave, Pearson, Usserius, Scaliger, Blondel καὶ ἄλλων ἐκ τῶν ἀρχαίων. Ὁ δὲ Roskovany, ἐν τῷ περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα (de Primatu Papæ), ἔργῳ αὐτοῦ, συνέλεξε τὰς μαρτυρίας πολλῶν νεωτέρων διαμαρτυρομένων ἐν οἷς ὁ Schröck, (Ἱστ. τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας), ὁ Bertholdt, (Εἰσαγωγὴ ἱστορικοκριτικὴ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην), Neander (Γενικὴ ἱστορία τῆς θρησκείας καὶ Ἐκκλησίας), καὶ Gieseler (Ἐγχειρίδιον Ἐκκλ. Ἱστ. τόμ. 1), ὅστις λέγει· « Ἐὰν διαμαρτυ-
« ρόμενοί τινες, ἰδίως δὲ ὁ Spanheim, ἠθέλησαν, κατὰ τὸ παράδειγμα
« πολεμίων τινων τῶν Ῥωμαίων Ἀρχιερέων τοῦ μέσου αἰῶνος, νὰ ἀρνηθῶ-
« σιν ὅτι ὁ Πέτρος μετέβη εἰς Ῥώμην, ἔπραξαν τοῦτο διὰ λόγους
« κομματικούς ».

Κατόπιν πασῶν τούτων τῶν μαρτυριῶν ἂς προσηγάγομεν περὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ παρουσίας καὶ ἀποστολικῆς ἐνεργείας τοῦ Πέτρου, μαρτυριῶν γνησιω-

(1) « Romanis Evangelium Petrus et Paulus sanguine quoque suo signatum re-
« liquerunt. » (Cont. Marcionem, lib. IV. cap. 5).

(2) « Si autem Italiæ adjaces, habes Romam, unde nobis quoque auctoritas præsto
« est. Ista quam felix Ecclesia cui totam doctrinam Apostoli cum suo sanguine pro-
« fuderunt! ubi Petrus passioni Dominicæ adæquatur, ubi Paulus Joannis exitu co-
« ronatur. » (De Præscript. cap. XXXVI).

τάτων καὶ μηδεμίαν ἐπιδεχομένων ἀμφιβολίαν, εἰλημμένων δὲ ἐκ τῶν πρώτων τῆς Ἐκκλησίας αἰώνων, ἐκ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς τοῦ μαρτυρίου τοῦ Πέτρου, δὲν εἶναι ἀπορίας ἄξιον τὸ βλέπειν τὴν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Ἐγκύκλιον ἀρνουμένην τὸ ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας κείμενον ἱστορικὸν τοῦτο γεγονὸς, βεβαιοῦσαν δὲ μετὰ θάρρους, ὅπερ ἔχει τί τὸ ἐκπλῆττον, ὅτι « οἱ πα-
« πισταὶ ἀπὸ σκοποῦ φαντάζονται ἱδρυτὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ
« πρῶτον αὐτῆς Ἐπίσκοπον τὸν Πέτρον, στηριζόμενοι ἐπὶ ἀποκρύφων τοῦ
« δευτέρου αἰῶνος βιβλίων, τῶν Ψευδοκλημεντίων »;

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀπορρίψωμεν τὰς μαρτυρίας πάντων τῶν συγγραφέων ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς, τὴν μαρτυρίαν ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας ἥτις τὸν Πέτρον ἀνέκαθεν ἐθεώρησεν ὡς πρῶτον τῆς Ῥώμης Ἐπίσκοπον, διότι τὸ γεγονὸς τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ἄγνωστός τις συγγραφεὺς, ὃν ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος λέγει τοῦ δευτέρου αἰῶνος, ἄλλοι ὅμως θεωροῦσι τοῦ τρίτου, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον τοῦ Κλήμεντος, γνωστὰ ἔργα ἐγνώσθησαν βραδύτερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ; Καὶ ποῖον συμφέρον εἶχεν ὁ Ψευδοκλήμης οὗτος, ὃν τινες ὑποθέτουσι φιλόσοφον Ἀλεξανδρέα, ἐξ Ἰουδαίου Χριστιανόν, νὰ πλάσῃ γεγονὸς ἀνύπαρκτον, καὶ νὰ διαδώσῃ τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Πέτρος μετέβη εἰς Ῥώμην; Ποῖον δὲ θὰ ἔπειθε περὶ τούτου ἐὰν μὴ ἡ ἐκεῖσε μετάβασις τοῦ Ἀποστόλου ἦν γεγονὸς τοῖς πᾶσι γνωστόν; Ἀλλὰ τὴν διὰ μακροτέρων ἀναίρεσιν τῆς γνώμης τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου περὶ τῆς εἰς Ῥώμην μεταβάσεως τοῦ Πέτρου, θεωροῦμεν περιττὴν, διότι, ὡς ἤδη εἴπομεν ἀνωτέρω, αἱ γνήσιαι μαρτυρίαι, ἃς περὶ τοῦ γεγονότος τούτου προσηγάγομεν, εἶναι ἀρχαιότεραι τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ὑποτίθεται γράψας ὁ Ψευδοκλήμης, οὗτινος τὴν μαρτυρίαν ἡμεῖς θεωροῦμεν ὡς μίαν ἔτι ἀπόδειξιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος γεγονότος. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ παρουσίας καὶ ἀποστολικῆς ἐνεργείας τοῦ Πέτρου. Ἴδωμεν νῦν ἂν ἡ Ἐκκλησία τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων, ἡ Ἐκκλησία τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀνεγνώρισεν ἢ μὴ, τὸν Ἐπίσκοπον Ῥώμης, ὡς διάδοχον τοῦ κορυφαίου Πέτρου, καὶ ὁρατὴν τῆς Ἐκκλησίας κεφαλήν.

Καὶ πρῶτος παρέστω ὁ ἀρχαιότατος Εἰρηναῖος, μαθητὴς τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου, ἀκροατοῦ καὶ τούτου τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου. Ὁ ἅγιος οὗτος Πατὴρ οὐ μόνον « μεγίστην, ἀρχαιοτάτην καὶ τοῖς πᾶσι γνωστὴν, »

λέγει τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, « τὴν ὑπὸ τῶν πανευφήμων Ἀποστό-
« λων Πέτρου καὶ Παύλου ἱδρυθεῖσαν », ἀλλ' ἐπιπροστίθησι καὶ τὰ ἑξῆς βαρυσήμαντα· « Πρὸς ταύτην τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τὸ διαφέρον αὐ-
« τῆς πρωτεῖον ἀνάγκη πᾶσαν συμβαίνειν Ἐκκλησίαν, τοὐτέστι τοὺς
« ἁπανταχοῦ πιστοὺς, ἐν ᾗ διὰ παντὸς ὑπὸ τῶν ὁπουδήποτε συντετήρηται
« ἡ παρὰ τῶν Ἀποστόλων παράδοσις ». (Κατὰ τῶν αἱρ. βιβλ. γ'. κεφ. 3).

Ὁ αὐτὸς ἱστορεῖ ὅτι ἐπὶ Κλήμεντος, ἑνὸς τῶν πρώτων τοῦ Πέτρου διαδόχων, (ἔτ. 90), στάσις σοβαρὰ ἔλαβε χώραν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Κορίνθου, πολλῶν κατεξαναστάντων ἐναντίον τῶν πρεσβυτέρων τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης, καὶ ἐκδιωξάντων αὐτούς, ὁσίως τὸ καθῆκον ἐκπληροῦντας. Τότε πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς τάξεως καὶ ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης οἱ κρείσσονες καὶ φρονιμώτεροι τῶν Κορινθίων ἀπετάθησαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, κέντρον καὶ ἀνωτάτην ἀρχὴν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ἐπικαλούμενοι τὴν ἐπέμβασιν καὶ ἐνέργειαν αὐτῆς· ἐκείνη δὲ « ἔστειλε τοῖς Κορινθίους γραφὴν
« ἱκανωτάτην, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτοὺς, καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν,
« αὐτῶν, καὶ ἣν νεωστὶ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει ». (Αὐτόθι, βλ. καὶ Εὐσέβιον, Ἱστορ. Ἐκκλ. βιβλ. δ'. 23). Οὕτω, λοιπὸν, ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τοῦ πρώτου ἤδη αἰῶνος ἦν ἀνεγνωρισμένη ὡς κέντρον καὶ κεφαλὴ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀπετείνοντο, ἐν δειναῖς περιστάσεσιν, αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι, πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν αὐτῶν.

Εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστὸν, ὁποίαν ἤσκησεν ἐξουσίαν ὁ ἅγιος Πάπας Βίκτωρ περὶ τὰ τέλη τοῦ Β'. αἰῶνος, ἐν τῷ ζητήματι τῆς τελέσεως τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα. Αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Ἀσίας ἐτέλουν τὴν ἑορτὴν ταύτην, κατὰ τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθος, τὴν 14ην τοῦ μηνὸς Νισὰν, ἤτοι τοῦ Μαρτίου, οἱαδήποτε κἂν συνέπιπτεν ἡμέρᾳ. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως τῆς Ῥώμης, ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ, δὲν ἐώρταζον ἀλλ' ἢ τὴν Κυριακὴν ἥτις εἵπετο ἀμέσως τῇ 14ῃ τοῦ μηνός. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἡ διαφορὰ αὕτη παρεβλέπετο, ὡς ἐπουσιώδης καὶ ἀδιάφορος. Τὰ πράγματα ὅμως εἶχον μεταβληθῆ ἐπὶ τοῦ Πάπα Βίκτωρος, ὅτε οἱ Ἰουδαΐζοντες Βλαστὸς καὶ Φλωρῖνος, ἐξ Ἀσίας εἰς Ῥώμην μεταβάντες, ἐπειρῶντο νὰ δημιουργήσωσι σχίσμα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, πείθοντες τοὺς πιστοὺς ὅτι ὤφειλον νὰ τελῶσι τὸ Πάσχα, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Μωϋσέως, ἤτοι τὴν 14ην σελήνην τοῦ πρώτου μηνός.

Τότε ὁ Πάπας Βίκτωρ, ἐνόμισεν ὅτι ἦτο πλέον καιρὸς νὰ ἐνεργήσῃ ἀποτελεσματικῶς, ὅπως ἀποκαταστήσῃ ἐν πάσαις ταῖς Χριστιανικαῖς Ἐκκλησίαις πλήρη καὶ τελείαν συμφωνίαν ἐν τῇ τελέσει τοῦ Πάσχα. Πρὸς τοῦτο δὲ συνεκάλεσεν ἐν Ῥώμῃ Σύνοδον τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἰταλίας, ἐν ᾗ ὡρίσθη ὅτι τὸ Πάσχα ἔδει νὰ τελῆται τὴν Κυριακήν, ἡμέραν καθιερωμένην παρὰ τῶν Ἀποστόλων, εἰς τὴν μνήμην τῆς ἐνδόξου Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Συγχρόνως δὲ ἔγραψεν εἰς τοὺς κυριωτέρους τῶν Ἐπισκόπων τῶν λοιπῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, νὰ συγκαλέσωσι Συνόδους τοπικὰς τῶν ὑπ' αὐτοὺς Ἐπισκόπων περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος.

Εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Βίκτωρος, πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι ἐτέθησαν εἰς κίνησιν, καὶ Σύνοδοι συνεκροτήθησαν, συμφώνως πρὸς τὰς διαταγὰς αὐτοῦ, ἐν Παλαιστίνῃ, Πόντῳ, Ἀχαΐα, Μεσοποταμίᾳ, Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Πᾶσαι δὲ αὗται παρεδέξαντο τὴν ἀπόφασιν τοῦ Βίκτωρος, ὁρίσασαι ὅτι τὸ Πάσχα, ἔδει νὰ τελῆται, κατὰ τὴν ἐκ τῶν Ἀποστόλων προερχομένην παράδοσιν, τὴν Κυριακήν. (1)

Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Πάπα Βίκτωρος, διατάσσοντος τὴν συγκρότησιν Συνόδων ἁπανταχοῦ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἡ σπουδὴ τῶν κατὰ τόπους Ἐπισκόπων εἰς τὸ ἐνεργῆσαι κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, δὲν εἶναι τρανὴ ἀπόδειξις τοῦ πρωτείου αὐτοῦ καὶ τῆς ἐφ' ἁπάσης τῆς Ἐκκλησίας πνευματικῆς αὐτοῦ δικαιοδοσίας;

Ἀλλὰ, λέγουσιν ἡμῖν, οἱ ἐχθροὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, ὁ Ἐφέσου Πολυκράτης, ἀντέστη εἰς τὸν Βίκτωρα, μὴ θελήσας νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, ἐξηκολούθησε δὲ νὰ τελῇ, ὡς καὶ πρίν, τὸ Πάσχα κατὰ τὸ ἔθος τῶν Ἰουδαίων. Ἔστω· ἀντέστη ὁ Πολυκράτης τῷ Πάπᾳ. Μή τοι ἡ ἀντίστασις αὕτη καὶ ἀπείθεια δύναται νὰ ἀναιρέσῃ τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, ὅπερ πᾶσαι αἱ κατὰ τόπους Ἐκκησίαι ἀνεγνώριζον, καὶ τὸ ὁποῖον, οὐδ' αὐτὸς ὁ Πολυκράτης, καίπερ ἥκιστα διατεθειμένος νὰ ἀφήσῃ

(1) Ἔν τινι ἀποσπάσματι, διασωθέντι ὑπὸ τοῦ Βέδα, ἀναγινώσκομεν τάδε σχετικὰ πρὸς τὴν συγκρότησιν τῶν Συνόδων τούτων· « Ὁ Πάπας Βίκτωρ ἔστειλε γράμμα αὐθεντικὸν (auctoritatem) Θεοφίλῳ, ἐπισκόπῳ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης... Τοῦτο λαβὼν ὁ Θεόφιλος, συνεκάλεσε πάντας τοὺς ἐπισκόπους, καὶ παρουσίασεν αὐτοῖς, τὸ σταλὲν πρὸς αὐτὸν γράμμα τοῦ Βίκτωρος, ἐπεξηγούμενος τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτῷ ἐντολήν. » (Labbe, Conc. t. 1. ex Beda, de æquinoxio vernali).

τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθος (1), ἐτόλμησε νὰ διαμφισβητήσῃ; Ἂν πᾶσα ἀντίστασις καὶ ἀπείθεια πρέπῃ νὰ θεωρεῖται ὡς ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ὁ εἰς ὢν ἡ ἀντίστασις καὶ ἀπείθεια γίνεται, οὐδεμίαν ἔχει νόμιμον ἐξουσίαν, τότε ὀφείλομεν καὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων κυριαρχίαν τοῦ Θεοῦ νὰ ἀρνηθῶμεν, διότι ὑπάρχουσι πολλοὶ ἀσεβεῖς ἀπειθοῦντες τῷ Θεῷ, καὶ τὴν αὐθεντίαν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων νὰ ἀπορρίψωμεν, διότι καὶ εἰς αὐτὰς οὐκ ὀλίγοι ἀντέστησαν. (2). Οὐδεμία ὑπάρχει ἀρχή, οὐδεμία ἐξουσία ἡ ὁποία νὰ μὴ ἔσχε τοὺς πολεμίους αὐτῆς. Οὕτω καὶ τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης ἔσχε κατὰ καιροὺς τοὺς ἑαυτοῦ πολεμίους· ἀλλ' ἡ ἀντίστασις καὶ ἀπείθεια αὐτῶν, οὐδαμῶς δύναται νὰ ἀναιρέσῃ τὴν νομιμότητα καὶ τὸ κῦρος τῆς ἀρχῆς ταύτης εἰς ἣν ἀείποτε ἀπέδωκαν τὸν φόρον τῆς ἑαυτῶν ὑποταγῆς αἱ ἁπανταχοῦ Ἐκκλησίαι.

(1) Τὸ ἔθος τοῦ τελεῖν τὸ Πάσχα μετὰ τῶν Ἰουδαίων, τῇ 14ῃ τοῦ μηνὸς Νισσὰν, ἐπέτρεψε, πρὸς καιρὸν, ἐξ ἄκρας συγκαταβάσεως, τοῖς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοῖς, ὁ ἅγιος Ἰωάννης, καὶ διότι οὗτοι ἀπετέλουν κατ' ἀρχὰς τὴν πλειονοψηφίαν τῶν πιστῶν, καὶ ὅπως εὐκολώτερον προσελκύσῃ τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Οἱ λόγοι ὅμως οὗτοι οὐδεμίαν πλέον εἶχον ἰσχὺν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Βίκτωρος, ὁπότε ἡ μεγίστη τῶν Χριστιανῶν πλειονοψηφία ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν ἐξ ἐθνῶν προσυλήτων, οἱ δὲ ἄγαν ἰουδαΐζοντες εἶχον ἀρχίσει νὰ θεωρῶσιν ὡς ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, ἤτοι δόγμα τῆς πίστεως, ὅ,τι ἐξ ἄκρας συγκαταβάσεως εἶχεν ἐπιτρέψει αὐτοῖς πρὸς καιρὸν ὁ ἅγιος Ἰωάννης.

(2) Παραλείποντες τοὺς αἱρετικοὺς, οἵτινες οὐδέποτε ἠθέλησαν νὰ ἀναγνωρίσωσι τὸ κῦρος τῶν καταδικασασῶν αὐτοὺς Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἔχομεν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς ζητήματος τοῦ Πάσχα, τὸ παράδειγμα τῶν Τεσσαρακαιδεκατιτῶν, οἵτινες καὶ μετὰ τὴν διάταξιν τῆς Α'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁρισάσης ἵνα τὸ Πάσχα τελῆται παρὰ πάντων τὴν Κυριακήν, κατὰ τὸ ἔθος τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἐξηκολούθησαν, ἐπὶ πολὺν ἔτι χρόνον, νὰ τελῶσι τὴν ἑορτὴν ταύτην κατὰ τὸ ἔθος τῶν Ἰουδαίων. Τὸ ἔθος τοῦτο ὑφίστατο ἔτι κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα ἐν Ἀγγλίᾳ, ὁπότε καὶ ὁ βασιλεὺς Ὄσβις, (Oswi) συνεκάλεσε Σύνοδον (ἔτ. 641), πρὸς ἐξέτασιν τοῦ πράγματος. Ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ, ὁ Σκῶτος ἐπίσκοπος Κόλμαν, ὑπεστήριζε τὸ ἰουδαϊκὸν ἔθος, ὅπερ ἐτηρεῖτο ἰδίως ἐν Σκωτίᾳ, διὰ τῆς αὐθεντίας τοῦ ἁγίου Κολουμβανοῦ, μεγάλου τῆς Ἰρλανδίας ἁγίου, ἀκμάσαντος δὲ κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα. Εἰς τοῦτον ἁπάντων ὁ ἐπίσκοπος ἅγιος Βιλφρῖδος, εἶπεν· « Ὑπῆρξε μέγας ἐν ὁσιότητι καὶ θαύμασιν ὁ ἅγιος Κολούμβανός, ἀλλὰ θὰ τολμήσῃς νὰ προτιμήσῃς αὐτὸν τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων εἰς ὃν ἐλέχθη « καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, κτλ. » Ὁ βασιλεὺς Ὄσβις ἀκούσας τοὺς λόγους τούτους, στρέφεται πρὸς τὸν Κόλμαν καὶ ἐρωτᾷ αὐτὸν, « παραδέχεσαι ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶπε τοὺς λόγους τούτους πρὸς τὸν Πέτρον; Περὶ τούτου οὐδεμία ὑπάρχει διαφωνία, ἀπήντησεν ὁ Κόλμαν. Ἀλλ' ὁ ἡμέτερος Κολουμβανός, ὑπέλαβεν ὁ βασιλεὺς, ἔλαβε τοιαύτην τινα ἐξουσίαν; Οὐχί, ἀπήντησεν ὁ Σκῶτος ἐπίσκοπος. « Τότε λοιπὸν συνεπαίρανεν ὁ Ὄσβις, ἐγὼ δηλῶ ὑμῖν ὅτι οὐδαμῶς ἐπιθυμῶ νὰ διαφωνήσω πρὸς τὸν κλειδοῦχον τοῦτον τῆς βασιλείας τῶν Οὐρανῶν, ἀλλὰ θέλω νὰ ὑπακούω αὐτῷ ἐν πᾶσιν, ὅπως μὴ ἀποκλεισθῶ τοῦ Οὐρανοῦ, ἔχων ἐχθρὸν τὸν κατέχοντα τὰς κλεῖδας αὐτοῦ. » (Beda, Hist Eccl lib. III.)

Ὁ Πολυκράτης ἀντέστη εἰς τὸν Πάπαν Βίκτωρα. Τυγχάνει ὅμως γνωστὸν ὅτι μικροῦ δεῖν ἀπεκόπτετο τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἀπείθειαν αὐτοῦ ταύτην ὑπὸ τοῦ Βίκτωρος ὅστις, τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Εἰρηναίου, ἀνέστειλε τὴν ἔκδοσιν τοῦ κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀσίας ἀφορισμοῦ. Σημειωτέον δὲ ὅτι οὐδεὶς ἀμφισβητεῖ τῷ Βίκτωρι τὴν ἐξουσίαν ἧς ἐποιεῖτο χρῆσιν, οὐδεὶς διαμαρτύρεται ἢ ἐλέγχει αὐτὸν ἐπὶ σφετερισμῷ ξένης δικαιοδοσίας. Μόνον μεσιτεύουσι, συνιστῶσιν ἵνα μὴ, χάριν ζητήματος, ὅπερ, καίπερ μεγίστην ἐνέχον σπουδαιότητα διὰ τὸν χριστιανικὸν κόσμον, οὐχ ἥπτετο κυρίως τῆς πίστεως, ἀποκόψῃ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀσίας. (Εὐσέβ. Ἱστορ. Ἐκκλ. βιβλ. ε'., Σωκρ. Ἱστορ. Ἐκκλ. βιβλ. ε'. Περὶ δὲ τῶν λόγων οὓς εἶχεν ὁ Πάπας Βίκτωρ νὰ πολιτευθῇ τόσον αὐστηρῶς πρὸς τοὺς Ἀσιανοὺς καὶ περὶ τῶν αἰσίων ἀποτελεσμάτων ἃς ἡ αὐστηρότης αὕτη ἐπήνεγκε πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, βλέπε Orsi Storia Ecclesiast. l. V.)

Ὁ Τερτυλλιανὸς, καίπερ Μοντανιστὴς ἤδη, οὐχὶ δὲ ἄνευ πάθους περὶ τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης ὁμιλῶν, ἀποκαλεῖ αὐτὸν, κατὰ τὸ ἔκτοτε κρατοῦν ἔθος, μέγαν Ἀρχιερέα, καὶ Ἐπίσκοπον τῶν Ἐπισκόπων. « Ἀκούω, « λέγει, ὅτι ἐξεδόθη διάταγμα, καὶ διάταγμα ὁριστικόν. Ὁ μέγας Ἀρ« χιερεὺς, ὁ Ἐπίσκοπος τῶν Ἐπισκόπων λέγει· ἐγὼ καὶ τοῖς μοι« χοῖς καὶ τοῖς πορνευομένοις μετανοοῦσι ἀφίημι τὰς ἁμαρτίας ». (1).

Ὁ ἅγιος Κυπριανὸς, τὸν μὲν ἐπισκοπικὸν τῆς Ῥώμης θρόνον ἀποκαλεῖ τόπον τοῦ Πέτρου, (locum Petri epist. 52), τὴν δὲ Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, πρώτην Ἐκκλησίαν ἐξ ἧς πηγάζει ἡ ἱερατικὴ ἑνότης », (2) ῥίζαν καὶ μητέρα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. (3).

Ὁ αὐτὸς πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ἀρελάτης Μαρκιανὸς εἶχεν ἐκκλίνει πρὸς τὸ μέρος τῶν Ναυατιανῶν, ἔγραψε πρὸς τὸν Πάπαν Στέφανον,

(1) « Audio esse edictum propositum, et quidem peremptorium. Pontifex maxi« mus, Episcopus Episcoporum edicit: Ego et mœchiæ et fornicationis delicta pœni« tentia functis dimitto ». (de Pudicitia. lib. 1).

(2) « Navigare audent. et ad Petri cathedram atque Ecclesiam principaleem unde « unitas sacerdotalis exorta est, a schismaticis et profanis litteras ferre ». (Epist. 55, ad Cornel.).

(3) « Nos singulis (Romam) navigantibus rationem reddentes, scilicet nos horta« tos eos esse ut Ecclesiæ catholicæ radicem et matricem agnoscerent et tenerent ». (Epist. 45, ad eundem).

παρακαλῶν αὐτὸν νὰ πέμψῃ πρὸς τοὺς ἐν Γαλλίᾳ Ἐπισκόπους γράμματα αὐθεντικὰ περὶ τοῦ πράγματος τούτου· νὰ γράψῃ δὲ προσέτι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀρελάτης νὰ ἀπελάσωσι τὸν Μαρκιανὸν καὶ νὰ ἀντικαταστήσωσιν αὐτὸν δι' ἑτέρου. (1).

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον δύο Ἐπίσκοποι τῆς Ἱσπανίας, ὁ Βασιλίδης καὶ ὁ Μαρτιάλης καθαιρεθέντες συνοδικῶς, ἐποίησαν ἔκκλησιν πρὸς τὸν Πάπαν Στέφανον. Πρὸς τὸν αὐτὸν δὲ Πάπαν προσῆλθον καὶ οἱ Ἐπίσκοποι Σαβῖνος καὶ Φῆλιξ, οἵτινες εἶχον ἀντικαταστήσει τοὺς προκαθαιρεθέντας ἐν ταῖς οἰκείαις Ἐκκλησίαις, ὅπως ἀποκαλύψωσι τὰ ἐγκλήματα ἐκείνων καὶ ὑποστηρίξωσι τὸ ἑαυτῶν δίκαιον. (Κυπριανὸς ἐπιστ. 68.).

Οὕτως ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἦν, κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα, παρὰ πάντων ἀνεγνωρισμένη, ὡς μήτηρ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ δὲ Ἐπίσκοπος αὐτῆς, ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας καὶ κριτὴς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων. Ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος παραδίδωσιν, ὡς πρᾶγμα τοῖς πᾶσι γνωστὸν, τὸ δικαίωμα ὅπερ, καὶ πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, εἶχεν ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης, τοῦ δικάζειν τὰς ὑποθέσεις τῶν ἀλλαχοῦ καταδεδικασμένων Ἐπισκόπων. (Βλ. Ἐπιστ. 43).

Παρατρέχοντες πολλὰ ἄλλα γεγονότα τῶν τριῶν πρώτων τῆς Ἐκκλησίας αἰώνων μαρτυροῦντα τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης καὶ τὴν ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ποιμαντορικὴν αὐτοῦ φροντίδα (2), μεταβαίνομεν

(1) « Quapropter facere te opportet plenissimas litteras ad co-episcopos nostros « in Galliis constitutos ne ultra Marcianum, pervicacem et superbum, et divinæ « gratiæ ac fraternæ salutis inimicum, collegio nostro insultare patiantur.... Diri« gantur in provinciam et ad plebem Arelate consistentem a te « litteræ, quibus, abstento Marciano, alius in locum ejus substituatur ». (Epist. 67).

(2) Τοιαύτη εἶναι ἡ παρὰ τῷ Πάπᾳ Διονυσίῳ ἐπὶ κακοδοξίᾳ κατηγορία τοῦ Ἀλεξανδρείας Διονυσίου, καὶ ἡ ἀπολογία ἣν προσκληθεὶς ἐποιήσατο ἑαυτοῦ. (Ἀθανάσιος, περὶ φρονήματος Διονυσίου). Ἡ ὁμοίας φύσεως κατηγορία τοῦ Ὠριγένους παρὰ τῷ Πάπᾳ Φαβιανῷ, πρὸς ὃν καὶ ἀπελογήθη ἐκεῖνος. (Εὐσέβ. Ἱστ. Ἐκκλ. βιβλ. ε'. καὶ Ἱερώνυμος, ἐπιστ. 86η πρὸς Παμάχιον). Ἡ εἰς Ῥώμην μετάβασις τοῦ Μαρκίωνος, ὅπως τύχῃ ἐκεῖ συγχωρήσεως καὶ ἀπολυθῇ τοῦ ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου ἐξενεχθέντος κατ' αὐτοῦ ἀφορισμοῦ. Ἡ ὑπὸ τοῦ Πάπα ἁγίου Στεφάνου γενομένη τοῖς ἀναβαπτισταῖς ἀπειλὴ ἀφορισμοῦ. (Εὐσέβ. Ἱστ. Ἐκκλ. βιβλ. η'.) Σημειωτέον ὅτι μεταξὺ τῶν ἀναβαπτιστῶν τούτων ὑπῆρχον καὶ πολλοὶ ἐξέχοντες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἄνδρες, οἷοι, ὁ Κυπριανὸς, ὁ Φιρμιλιανὸς καὶ ἄλ. Τούτων τὴν πρὸς τὸν Πάπαν Στέφανον ἀντίστασιν προβάλλουσί τινες ὡς ἀπόδειξιν ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης δὲν ἀνεγνωρίζετο ἀρχηγὸς καὶ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὡς ἤδη ἀνωτέρω παρετηρήσαμεν, ἡ ἀντίστασις

εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν, ἡ τοῦ Ἀρείου αἵρεσις, ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν Ἐκκλησίαν συνταράξασα, ἔδωκεν ἀφορμήν, ὅπως τὸ πρωτεῖον τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ σαφέστερον ἐκδηλωθῶσιν.

Ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης ἀναφέρει ὅτι· « Παῦλος ὁ τῆς Κωνσταντινουπό-
« λεως, καὶ Ἀσκληπᾶς Γάζης, καὶ Μάρκελλος Ἀγκύρας, καὶ Λούκιος Ἀδρια-
« νουπόλεως, (προσθετέον καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον), ἄλλος δι' ἄλλο
« κατηγορηθέντες καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐξελαθέντες ἐν τῇ βασιλευούσῃ Ῥώ-
« μῃ εὑρίσκονται. Γνωρίζουσιν οὖν τῷ ἐπισκόπῳ Ἰουλίῳ τὰ καθ' ἑαυτούς.
« Ὁ δὲ ἅτε προνόμια τῆς ἐν Ῥώμῃ Ἐκκλησίας ἐχούσης, παρ-
« ρησιαστικοῖς γράμμασιν ὠχύρωσεν αὐτούς, καὶ ἐπ' Ἀνατολὴν ἀποστέλλει
« τὸν οἰκεῖον ἑκάστῳ ἀποδιδοὺς τόπον, καὶ καθαπτόμενος τῶν προπετῶς
« καθελόντων αὐτούς. Οἱ δὲ ἀναζεύξαντες ἐκ τῆς Ῥώμης, καὶ τοῖς τύποις
« τοῦ ἐπισκόπου Ἰουλίου θαρροῦντες, τὰς ἑαυτῶν Ἐκκλησίας καταλαμβά-
« νουσιν ». (Ἱστορ. Ἐκκλ. βιβλ. ϛ'. 15).

Ὁ δὲ Σωζομενὸς τὰ αὐτὰ ἱστορῶν, λέγει· « Μαθὼν δὲ ὁ Ῥωμαίων
« Ἐπίσκοπος Ἰούλιος τὰ ἑκάστου ἐγκλήματα, ἐπειδὴ πάντας εὗρεν ὁμονοοῦν-
« τας περὶ τὸ δόγμα τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, ὡς ὁμοδόξους αὐτοὺς εἰς κοι-
« νωνίαν προσήκατο. Οἷα δὲ τῆς πάντων κηδεμονίας αὐτῷ προ-
« σηκούσης διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ θρόνου, ἑκάστῳ τὴν ἰδίαν Ἐκκλη-
« σίαν ἀπέδωκεν..... Ὀλίγους δὲ ἐκ πάντων (τῶν τοὺς ὀρθοδόξους καθε-
« λόντων) εἰς ῥητὴν ἡμέραν παρεῖναι ἐκέλευσε διελέγξοντας δικαίαν ἐπ' αὐ-
« τοῖς ἐνηνοχέναι τὴν ψῆφον· ἡ τοῦ λοιποῦ οὐκ ἀνέξεσθαι ἠπείλησεν, εἰ μὴ
« παύσοιντο νεωτερίζοντες. Καὶ ὁ μὲν τάδε ἔγραψεν· οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Ἀθανά-
« σιον καὶ Παῦλον, ἕκαστος τὸν ἑαυτοῦ κατείληφε θρόνον, καὶ τὰς Ἰουλίου
« ἐπιστολὰς διεπέμψαντο τοῖς ἀνὰ τὴν ἕω ἐπισκόποις ». (Ἱστορ. Ἐκκλ. βιβλ. γ'. 8).

πρὸς ἀρχήν, ἄλλως καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἀπειθούντων ἀναγνωριζομένην, δὲν ἀποτελεῖ ἀναίρεσιν τῆς ἀρχῆς ταύτης, ἀλλὰ πρᾶξιν ἀπειθείας ἀξιόμεμπτον. Τοιαύτη δὲ ἦτο καὶ ἡ πρᾶξις τῶν Ἐπισκόπων ἐκείνων οἵτινες ἀντέστησαν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ τοῦ Βαπτίσματος εἰς τὸν Πάπαν Στέφανον. Πάντες οὗτοι ἀνεγνώρισαν βραδύτερον τὴν ἑαυτῶν πλάνην, καὶ ὑπετάγησαν, παραδεξάμενοι τὴν γνώμην τοῦ Πάπα ἁγίου Στεφάνου. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ ἰδίᾳ τὸν ἅγιον Κυπριανόν, παρατηροῦμεν μετὰ τοῦ Ἁγίου Αὐγουστίνου, (Ἐπιστ. ad Rogatianum), ὅτι τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ ἀπέπλυνε διὰ τοῦ μαρτυρίου. (Βλ. Εὐσέβιον, Ἱστ. Ἐκκλ. βιβλ. ζ'. κεφ. 5, καὶ Ἱερώνυμον, adversus Luciferianos.)

Οἱ αὐτοὶ ἱστορικοὶ λέγουσιν ὅτι ὑπῆρχε νόμος ἐκκλησιαστικὸς ἀποφαίνων ἄκυρα τὰ παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης πραττόμενα. « Εἶναι
« γὰρ νόμον ἱερατικόν, ἄκυρα ἀποφαίνειν τὰ παρὰ γνώμην πραττόμενα τοῦ
« Ῥωμαίων Ἐπισκόπου ». (Σωζομ. Ἱστορ· Ἐκκλ. βιβλ. γ'. 10). « Κανόνος
« ἐκκλησιαστικοῦ κελεύοντος μὴ δεῖν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἐπισκόπου
« Ῥώμης τὰς Ἐκκλησίας κανονίζειν ». (Σωκρ. Ἱστορ. Ἐκκλ. βιβλ. ϛ'. 7-8).

Τόσον δ' ἦτο γνωστὸν τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης καὶ ἡ ἀνωτέρα αὐτοῦ δικαιοδοσία, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἐθνικοὶ μαρτυροῦσι περὶ αὐτῆς. Οὕτως, ὁ Ἀμμιανὸς Μαρκελλῖνος, λέγει ῥητῶς ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος ἐπόθει σφόδρα ἵνα ὁ Ἀθανάσιος καταδικασθῇ ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης οὗτινος ἡ αὐθεντία ἐτύγχανε πάσης ἄλλης ἐξοχωτέρα. (1).

Ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας, μαρτυρεῖ ὅτι ἡ Α'. Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἐπιθυμοῦσα νὰ εἰσαγάγῃ παρὰ πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις τὸ ὁμόρρυθμον ἐν τῇ τελέσει τοῦ Πάσχα, συμφώνως πρὸς τὴν προηγουμένην ἀπόφασιν τοῦ Πάπα Βίκτωρος, ὥρισεν ἵνα ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας, ἥτις διεκρίνετο ἐπὶ μαθηματικαῖς καὶ ἀστρονομικαῖς γνώσεσι, γνωστοποιῇ κατ' ἔτος τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ῥώμης τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἔδει νὰ τελῆται τὸ Πάσχα, ὅπως διὰ τῆς ἀποστολικῆς αὐθεντίας τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, ἡ ἁπανταχοῦ Ἐκκλησία μανθάνῃ ἀσυζητητεὶ τὴν ὡρισμένην πρὸς τέλεσιν τοῦ Πάσχα ἡμέραν, (Κυρίλλου, Πρόλογος ἢ Ἐπιστ. 87, Migne, τόμ. 10). (2).

Ἐτόλμησαν οἱ Ἀρειανοὶ νὰ διαμφισβητήσωσι τῷ Ἐπισκόπῳ Ῥώμης τὸ ὅπερ ἀνέκαθεν εἶχεν ἐξασκήσει δικαίωμα, τοῦ δέχεσθαι πανταχόθεν τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, τὰς ἐκκλήσεις τῶν οὕτως ἢ ἄλλως ἀλλαχοῦ καταδεδικασμένων, καὶ πάραυτα οἱ ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι, 300 τὸν ἀριθμὸν, συνῆλθον ἐν Σαρδικῇ (τῇ νῦν Σοφίᾳ), καὶ ἐν τρισὶ κανόσιν οὓς καὶ ὁ Φώτιος ἀναγράφει ἐν τῷ Συντάγματι τῶν κανόνων (τίτλος α'. κεφ. 4), κυροῦσι τῷ Ἐπισκόπῳ

(1) « Id enim ille, Athanasio semper infestus, licet sciret impletum, tamen auc-
« toritate quoque, qua potiores æternæ urbis episcopi, firmari desiderio nitebatur
« ardenti ». (Lib. XV. 7).

(2) Τῆς διατάξεως ταύτης τῆς Α'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐξ ἧς φαίνεται τὸ πρωτεῖον καὶ ἡ ἐξέχουσα θέσις τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ καθόλου Ἐκκλησίᾳ, ποιεῖται μνείαν καὶ ὁ πανοσιολ. ἀρχιμανδρίτης Γερμανὸς Καραβαγγέλης, ἐν τῇ περὶ Πάσχα ἐπιστημονικῇ αὐτοῦ πραγματείᾳ, τῇ διὰ τοῦ « Νεολόγου » δημοσιευθείσῃ, 1894.

Ῥώμης τὰ ἀπαράγραπτα αὐτοῦ δικαιώματα, θεσπίζοντες ἅμα καὶ τινα σχετικὰ πρὸς τοὺς ἐν ταῖς ἐκκλήσεσι τηρητέους τύπους. Παρατιθέμεθα ἐνταῦθα τὸν β'. καὶ γ'. κανόνα, ὡς ἔχουσι παρὰ Φωτίῳ· « Γαυδέντιος ἐπίσκοπος εἶπεν· « εἰ δοκεῖ ἀναγκαῖον προστεθῆναι ταύτῃ τῇ ἀποφάσει, ἣν τινα ἀγάπης εἰ- « λικρινοῦς πλήρη ἐξενήνοχας, ὥστε ἐάν τις ἐπίσκοπος καθαιρεθῇ τῇ κρίσει « τούτων τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐν γειτνίᾳ τυγχανόντων, καὶ φάσκῃ πάλιν « ἑαυτῷ ἀπολογίας πρᾶγμα ἐπιβάλλειν, μὴ πρότερον εἰς τὴν καθέδραν « αὐτοῦ ἕτερον ὑποκαταστῆναι, ἐὰν μὴ ὁ τῆς Ῥωμαίων Ἐπί- « σκοπος ἐπιγνοὺς, περὶ τούτου ὅρον ἐξενέγκῃ ». (καν. β'.) Ὅσιος ἐπί- σκοπος εἶπεν· « Ἤρεσεν, ἵν' εἴ τις ἐπίσκοπος καταγγελθείη, καὶ συναθροισθέντες « οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἐνορίας ταύτης, τοῦ βαθμοῦ αὐτὸν ἀποκινήσωσι, καὶ ὃς « περ ἐκκαλεσάμενος, καταφύγῃ ἐπὶ τὸν μακαριώτατον τῆς Ῥω- « μαίων Ἐκκλησίας Ἐπίσκοπον, καὶ βουληθείη αὐτοῦ διακοῦσαι, « δίκαιόν τε εἶναι νομίσῃ ἀνανεώσασθαι αὐτοῦ τὴν ἐξέτασιν τοῦ πράγματος, « γράφειν τούτοις τοῖς ἐπισκόποις καταξιώσῃ, τοῖς ἀγχιστεύουσι τῇ ἐπαρ- « χίᾳ, ἵνα αὐτοὶ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ ἀκριβείας ἕκαστα διερευνήσωσι, καὶ « κατὰ τὴν τῆς ἀληθείας πίστιν, ψῆφον περὶ τοῦ πράγματος ἐξενέγκωσιν. « Εἰ δέ τις ἀξιῶν καὶ πάλιν αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα ἀκουσθῆναι, καὶ τῇ δεήσει « τῇ αὐτοῦ τὸν Ῥωμαίων ἐπίσκοπον κρίνειν δόξει, ἀπὸ τοῦ ἰδίου πλευροῦ « πρεσβυτέρους ἀποστείλοι, ἵνα ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου, ὅπερ « ἂν καλῶς ἔχειν δοκιμάσῃ καὶ ὁρίσῃ, δεῖν ἀποσταλῆναι τοὺς μετὰ τῶν « ἐπισκόπων κρινοῦντας, ἔχοντάς τε τὴν αὐθεντίαν τούτου παρ' οὗ ἀπεστά- « λησαν· καὶ τοῦτο θετέον. Εἰ δὲ ἐξαρκεῖν νομίζει πρὸς τὴν τοῦ πραγματος « ἐπίγνωσιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ ἐπισκόπου, ποιήσει ὅπερ ἂν τῇ ἐμφρονεστάτῃ « αὐτοῦ βουλῇ, καλῶς ἔχειν δόξῃ ». (καν. γ'.).

Οὕτω κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου, ἥτις συνεκροτήθη ἐν ἔτει 347, μικρὸν μετὰ τὴν Α'. ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικὴν, καὶ ἧς μετέσχον Δυτικοὶ καὶ Ἀνατολικοὶ ἐν οἷς καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ἡ ὁποία δὲ θεωρεῖται ὡς παράρτημα τῆς ἐν Νικαίᾳ, συμπληρώσασα τὰ ὑπ' ἐκείνης ὁρισθέντα περὶ τάξεως καὶ πειθαρχίας, καὶ διασαφοῦσα ὅ,τι ὑπάρχει σκοτεινὸν ἐν τοῖς κανόσιν ἐκείνοις, ὡς ἔχουσι σήμερον, κατὰ τοὺς κανόνας, λέγομεν, τῆς Συνόδου ταύτης, πᾶς ἐπίσκοπος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκκαλῇ τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ

εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, ὅστις δύναται νὰ ἐξενέγκῃ ἀπόφασιν ὡς ἂν τῇ ἐμφρονεστάτῃ αὐτοῦ βουλῇ δόξῃ, ἢ πέμπων ἀντιπροσώπους αὐτοῦ ὅπως ἐπιτοπίως ἐξετάσωσι καὶ ἀποφασίσωσιν, ἢ αὐτοπροσώπως κρίνων καὶ ὁρίζων, ἐὰν νομίζῃ ὅτι ἔχει πάντα τὰ πρὸς μόρφωσιν ἀσφαλοῦς γνώμης ἀπαιτούμενα στοιχεῖα.

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὸ δικαίωμα τοῦτο τοῦ δέχεσθαι τὴν ἔκκλητον πανταχόθεν, δὲν ἀπονέμουσιν οἱ Πατέρες τῷ Ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ἀλλ' ὑποθέτουσιν αὐτὸ ὡς ἤδη ὑπάρχον· ἡ διάταξις δὲ αὐτῶν ἀποβλέπει μόνον τοὺς τηρητέους τύπους ἐν ταῖς ἐκκλήσεσιν, ὡς γίνεται δῆλον ἐξ αὐτοῦ τοῦ κειμένου ὅπερ παρεθέσαμεν. Τὴν ἐξουσίαν καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης οἱ Πατέρες τῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου ἀνάγουσιν εἰς αὐτὸν τὸν Ἀπόστολον Πέτρον, οὗτινος διάδοχος εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης. Τοῦτο φαίνεται ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ῥώμης Ἰούλιον ἐπιστολῆς τῆς Συνόδου, ἐν ᾗ οἱ Πατέρες λέγουσιν· « Λίαν καλὸν καὶ τὰ μάλιστα πρέπον φανήσεται, ἐὰν οἱ τοῦ Κυρίου « ἱερεῖς ἀναφέρωνται ἐκ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὴν κεφαλὴν, ἤτοι τὴν « καθέδραν τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου », (1).

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος πειρᾶται ἐκ τῆς ἐποχῆς ταύτης τῆς ἱστορίας νὰ ἀρυσθῇ ἐπιχείρημα ἐναντίον τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, νομίζει δὲ ὅτι δύναται νὰ θεωρήσῃ ὡς τοιοῦτο, ὅ,τι ὁ Μέγας Βασίλειος γράφει πρὸς τῶν Σαμοσάτων Εὐσέβιον περὶ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Δύσεως. « Ἐὰν, λέγει, ἐπιμείνῃ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ποία ἡμῖν βοήθεια τῆς δυτι- « κῆς ὀρφύος; οἳ τὸ ἀληθὲς οὔτε ἴσασιν, οὔτε μαθεῖν ἀνέχονται ».

Ἀναγινώσκων τις τοὺς λόγους τούτους θὰ ἐνόμιζεν ἴσως ὅτι προὔκειτο περὶ δογματικῆς τινος διαφορᾶς μεταξὺ Βασιλείου καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς Δύσεως. Πλὴν οὐχί. Περὶ πίστεως οὐκ ἦν λόγος· Βασίλειος καὶ Πάπας μετὰ τῶν λοιπῶν Δυτικῶν πληρέστατα συνεφώνουν περὶ τῆς πίστεως· τὸ δὲ χωρίζον αὐτοὺς, καὶ δι' ὃ ὁ Βασίλειος ἐμεμψιμοίρει, ἦν ζήτημα καθαρῶς προσωπικόν. Δύο ἐπίσκοποι, ἀμφότεροι ἅγιοι, Μελέτιος καὶ Παυλῖνος, ἤριζον πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Ἀντιοχείας. Αἱ πληροφορίαι ἃς εἶχον ἐν Ῥώμῃ περὶ τῶν δύο τούτων προσώπων, καί τινων ἄλλων, διέφερον ὀλίγον

(1) « Hoc enim optimum et valde congruentissimum esse videbitur, si ad caput, « idest ad Petri apostoli sedem, de singulis quibusque provinciis Domini referant « sacerdotes ». (Labbe Concil. t. II).

ἐκείνων ἃς εἶχε περὶ αὐτῶν ὁ Βασίλειος. Οἱ ἐν Ῥώμῃ ἦσαν ὑπὲρ τοῦ Παυλίνου, ἐνῷ ὁ Βασίλειος ὑπεστήριζε τὸν Μελέτιον, ἐφ' ᾧ καὶ ἐδυσφόρει, διότι ὁ Ῥώμης δὲν ἤθελε νὰ λάβῃ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης πληροφορίας παρ' αὐτοῦ ὅστις ἐνόμιζεν ὅτι εἶχε τοιαύτας ἀκριβεῖς. Τοιαύτης δὲ οὔσης τῆς φύσεως τῆς διαφωνίας, ἥτις προὐκάλεσε τοὺς προμνημονευθέντας, πρὸς Εὐσέβιον λόγους τοῦ Βασιλείου, πρόδηλον ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι οὐδαμῶς δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀναίρεσις τοῦ πρωτείου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως. Ἀπεναντίας αὐταὶ αὗται αἱ μεμψιμοιρίαι τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ἀποδεικνύουσιν ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης ἐθεωρεῖτο ὡς ἀνώτατος κριτὴς καὶ ἐν τοῖς τὴν διοίκησιν ἔτι ἀφορῶσι ζητήμασι. Διό, καὶ πληροφορηθεὶς ὅτι οἱ περὶ τὸν Παυλῖνον περιέφερον γράμματα κοινωνίας ἐκ Ῥώμης, ἔγραψε πρὸς τὸν κόμητα Τερέντιον· « Ἐπεὶ-
« δὴ οὐδενὸς κατηγοροῦμεν, πρὸς πάντας δὲ ἔχειν εὐχόμεθα τὴν ἀγάπην, καὶ
« μάλιστα πρὸς τοὺς οἰκείους τῆς πίστεως, συγχαίρομεν τοῖς κομισα-
« μένοις τὰ ἀπὸ Ῥώμης γράμματα ». (Ἐπιστ. 214).

Τί ἐφρόνει ὁ Μέγας Βασίλειος περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ προστρέχειν εἰς αὐτὸν ἐν ταῖς δειναῖς περιστάσεσι, φαίνεται ἐξ ὅσων γράφει πρὸς τὸν Μέγαν Ἀθανάσιον. « Ἐφάνη δὲ ἡμῖν ἀκό-
« λουθον ἐπιστεῖλαι τῷ Ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ἐπισκέψασθαι τὰ ἐνταῦθα,
« καὶ δοῦναι γνώμην, ἐπειδὴ ἀπὸ κοινοῦ καὶ συνοδικοῦ δόγματος ἀπο-
« σταλῆναί τινας δύσκολον τῶν ἐκεῖθεν, αὐτὸν αὐθεντῆσαι περὶ τὸ
« πρᾶγμα, ἐκλεξάμενον ἄνδρας ἱκανοὺς μὲν ὁδοιπορίας πόνους ὑπενεγκεῖν,
« ἱκανοὺς δὲ πραότητι καὶ εὐτονίᾳ ἤθους τοὺς ἐνδιαστρόφους τῶν παρ' ἡμῖν
« νουθετῆσαι· ἐπιτηδείως δὲ καὶ οἰκονομικῶς κεχρημένους τῷ λόγῳ, καὶ
« πάντα ἔχοντας μεθ' ἑαυτῶν τὰ μετὰ Ἀριμῖνον πεπραγμένα, ἐπὶ λύσει τῶν
« κατ' ἀνάγκην ἐκεῖ γενομένων· καὶ τοῦτο μηδενὸς εἰδότος, ἀψοφητὶ διὰ
« θαλάσσης ἐπιστῆναι τοῖς ὧδε, ὑπὲρ τοῦ φθάσαι τὴν αἴσθησιν τῶν ἐχθρῶν
« τῆς εἰρήνης ». (Ἐπιστ. 69).

Καὶ πρὸς τὸν Πάπαν δὲ Δάμασον γράφων λέγει· « Ἤλθομεν ἐπὶ τὴν διὰ
« τοῦ γράμματος ἡμῶν παράκλησιν, διαναστῆναι ὑμᾶς πρὸς τὴν
« ἀντίληψιν ἡμῶν, καὶ ἀποστεῖλαί τινας τῶν ὁμοψύχων, ἢ
« τοὺς συμβιβάζοντας τοὺς διεστῶτας, ἢ εἰς φιλίαν τὰς
« Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἐπανάγοντας, ἢ τοὺς γοῦν αἰτίους τῆς

« ἀκαταστασίας φανερωτέρους ὑμῖν καθιστῶντας· ὥστε καὶ
« ἡμῖν φανερὸν εἶναι τοῦ λοιποῦ, πρός τινας ἔχειν τὴν κοι-
« νωνίαν προσήκει. » (Ἐπιστ. 70ῆ). Ἐκ τῶν λόγων τούτων καὶ ἄλλων τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, φαίνεται ὁποῖαι ἦσαν αἱ ἀληθεῖς καὶ πραγματικαὶ σχέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης. Ἐν αὐτοῖς ἡ Ἐκκλησία αὕτη καὶ ὁ αὐτῆς Ἐπίσκοπος παρίστανται, ὡς τὸ κέντρον καὶ ἡ ἀνωτάτη ἀρχὴ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, πρὸς ἣν κατέφευγον πάντες ἐν καιρῷ ἀνάγκης, ὅπως τύχωσι παρ' αὐτῆς βοηθείας καὶ σωτηρίας.

Οὐ μόνον δ' ὁ Μέγας Βασίλειος, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ τῆς Ἀνατολῆς Ἐπίσκοποι, τὸν Ῥώμης ἀνεγνώριζον ὡς κεφαλὴν καὶ ἀρχηγὸν τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, μετὰ προθυμίας ἀπονέμοντες αὐτῷ τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν τὸν φόρον, ὡς γίνεται δῆλον ἐξ ὅσων ὁ αὐτὸς Βασίλειος γράφει περὶ τοῦ Σεβαστείας Εὐσταθίου. « Οὗτος ἀπελαθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς διὰ τὸ ἐν τῇ
« Μελιτηνῇ προκαθῆρῆσθαι, ὁδὸν ἑαυτῷ τῆς ἀποκαταστάσεως ἐπενόησε τὴν
« ὡς ὑμᾶς ἄφιξιν. Καὶ τίνα μέν ἐστιν ἃ προετάθη αὐτῷ παρὰ τοῦ
« Μακαριωτάτου Ἐπισκόπου Λιβερίου, (Πάπα Ῥώμης), τίνα δὲ
« ἃ αὐτὸς συνέθετο, ἀγνοοῦμεν, πλὴν ὅτι ἐπιστολὴν ἐκόμι-
« σεν ἀποκαθιστῶσαν αὐτόν, ἣν ἐπιδείξας τῇ κατὰ Τύανα
« Συνόδῳ, ἀποκατέστη τῷ τόπῳ. » (Ἐπιστ. 263). Εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιθυμήσῃ τις τρανοτέραν ταύτης ἀπόδειξιν τῆς ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας δικαιοδοσίας τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως; Ἐπίσκοπος τῆς Ἀνατολῆς καθαιρεῖται συνοδικῶς, καὶ ἀπελαύνεται τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἐπίσκοπος οὗτος μεταβαίνει εἰς Ῥώμην καὶ λαμβάνει παρὰ τοῦ Πάπα Λιβερίου ἐπιστολὴν ἀποκαθιστῶσαν αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν Ἐκκλησίαν. Τὴν ἐπιστολὴν δὲ ταύτην παρουσιάζει εἰς τὴν ἐν Τυάνοις συνηθροισμένην τότε Σύνοδον τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιρρήσεως ὁ καθῃρημένος Ἐπίσκοπος ἀποκαθίσταται εἰς τὸν ἴδιον τόπον. Φρονοῦμεν ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη ἀρκεῖ ἵνα ἀποδείξῃ πόσον ἀπέχει τῆς ἀληθείας ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος ὅταν λέγῃ « ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία οὐδέποτε
« κατὰ τοὺς ἐννέα αἰῶνας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀνεγνώρισε τὸ πρω-

« τεῖον τῶν Ἐπισκόπων Ῥώμης, ἑπομένως ζοὐδὲ ὑπετάχθη αὐτοῖς, ὡς τρα-
« νῶς μαρτυρεῖ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. » (Βλ. Ἐγκύκλ. § ιζ'.)

Πρὶν ἢ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς τοῦ Νεστορίου αἱρέσεως καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, θὰ ἀναφέρωμεν ἕτερόν τι γεγονὸς ὅπερ, λαμπρὰν ἐπίσης ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης. Τὸ γεγονὸς δὲ τοῦτο εἶναι ἡ πρὸς τὸν Πάπαν Ἅγιον Ἰννοκέντιον ἔφεσις τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἁγίου Χρυσοστόμου, κατὰ τῆς αὐθαιρέτου κατ' αὐτοῦ ἀποφάσεως τοῦ Ἀλεξανδρείας Θεοφίλου, καὶ τῆς περὶ αὐτὸν Συνόδου.

Ὁ Θεόφιλος οὗτος, ἐχθρικῶς τῷ Χρυσοστόμῳ διακείμενος, συγκαλεῖ (ἔτ. 403), τῇ εἰσηγήσει καὶ τῆς Αὐτοκρατείρας Εὐδοξίας, Σύνοδον Ἐπισκόπων, καὶ ἐπὶ διαφόροις κεναῖς προφάσεσι, καταδικάζει καὶ καθαιρεῖ αὐτὸν ἀπόντα, ὃν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀρκάδιος σπεύδει, τῇ ἰδίᾳ χαριζόμενος συζύγῳ, νὰ στείλῃ εἰς ἐξορίαν. Μετὰ μικρὸν ἀνακληθεὶς τῇ ἐπιμόνῳ αἰτήσει τοῦ λαοῦ, καταδικάζεται καὶ πάλιν καὶ πέμπεται ἐξόριστος εἰς Κουκουσὸν τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας, διαταγῇ τοῦ ἀσθενοῦς Ἀρκαδίου.

Ὁ οὕτως ἀδίκως καὶ παρανόμως καθαιρεθεὶς καὶ τῆς ἰδίας Ἐκκλησίας ἐκδιωχθεὶς, μέγας Ἱεράρχης, εἰς οὗ τὴν θέσιν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ εἶχον σπεύσει νὰ διορίσωσιν Ἀρσάκιόν τινα, ἐποιήσατο ἔκκλησιν πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον πέμψας εἰς Ῥώμην πρέσβεις μετὰ γραμμάτων, ἐν οἷς μεταξὺ ἄλλων ἔλεγεν·
« Ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα τοὺς κυρίους μου, τοὺς εὐλαβεστάτους Ἐπι-
« σκόπους, Δημήτριον, Πανσόφιον, Πάππον καὶ Εὐγένιον, πεῖσαι τάς τε
« ἑαυτῶν ἀφιέναι, καὶ πελάγους κατατολμῆσαι τοσούτου, καὶ μακρὰν ἀπο-
« δημίαν στείλασθαι, καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν δραμεῖν ἀγάπην καὶ
« πάντα σαφῶς ἀναδιδάξαντας, ταχεῖαν παρασκευάσαι γενέ-
« σθαι τὴν διόρθωσιν... Ἐπειδὴ δὲ οὐ θρηνεῖν μόνον τὰ κακῶς
« γενόμενα, ἀλλὰ καὶ διορθοῦν δεῖ, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην διανα-
« στῆναι, καὶ συναλγῆσαι, καὶ πάντα ποιῆσαι· ὥστε στῆναι ταύτῃ τὰ
« κακά... Ἵν' οὖν μὴ τοιαύτη σύγχυσις καταλάβῃ τὴν ὑφ' ἥλιῳ πᾶσαν,
« ἐπιστεῖλαι παρακλήθητι τὰ μὲν οὕτω γεγενημένα παρανόμως, ἀπόν-
« των ἡμῶν καὶ ἐκ μιᾶς μοίρας, καὶ οὐ παραιτουμένων κρίσιν, μηδεμίαν
« ἔχειν ἰσχύν. ὥσπερ οὐκ ἔχει τῇ οἰκείᾳ φύσει· τοὺς δὲ τοιαῦτα παρανομή-
« σαντας τῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλεσθαι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νόμου. Ἡμᾶς δὲ

« τοὺς οὐχ ἁλόντας, οὐκ ἐλεγχομένους, οὐκ ἀποδειχθέντας εὐθύνους, τῶν
« γραμμάτων τῶν ὑμετέρων δότε ἀπολαύειν συνεχῶς, καὶ τῆς ἀγάπης καὶ
« πάντων τῶν ἄλλων ὥνπερ καὶ ἔμπροσθεν. (Ἐπιστ. Χρυσοστόμου πρὸς Ἰννοκέντιον).

Καὶ ὁ Θεόφιλος δὲ ἔστειλεν ἐκ μέρους του πρέσβεις πρὸς τὸν Ἰννοκέντιον ἵνα ὑποστηρίξωσι τὴν κατὰ τοῦ Χρυσοστόμου ἀπόφασιν. Ἀλλ' ἐκεῖνος τὴν μὲν κρίσιν τοῦ Θεοφίλου καὶ τῶν Συνόδων αὐτοῦ ἠκύρωσε καὶ ἀπέρριψε, τοὺς δὲ Χρυσοστόμου τὴν ἔκκλησιν ἐδέξατο καὶ ἔστειλε πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς ὑποθέσεως.

Ἐν τούτοις ὁ μὲν Χρυσόστομος ἀπέθνησκεν ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, θῦμα τῆς ὀργῆς τῆς μανιώδους Εὐδοξίας καὶ τοῦ πάθους τῶν ἐν τῇ ἐπισκοπῇ συναδέλφων αὐτοῦ ἐν Ἀνατολῇ, τὸν δὲ θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀνήρχετο, ἀποθανόντος τοῦ παρεισάκτου Ἀρσακίου, ὁ Ἀττικός.

Ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος ὅμως, ὅστις ζῶντα ὑπερήσπισε τὸν ἀδικούμενον καὶ καταδιωκόμενον ἱεράρχην, οὔτε μετὰ θάνατον ἀφῆκεν αὐτὸν ἀπροστάτευτον. Ἀπέκοψε τῆς ἑαυτοῦ κοινωνίας τὸν Ἀττικὸν καὶ πάντας ἐκείνους τοὺς Ἐπισκόπους, οἵτινες εἶχον ἐξαλείψει ἐκ τῶν ἱερῶν διπτύχων τὸ ὄνομα τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ τότε μόνον ἐδέξατο αὐτούς, ὅτε τὸ μὲν ὄνομα τοῦ Χρυσοστόμου ἀποκατέστησαν, ἐξήλειψαν δὲ τὸ τοῦ παρεισάκτου Ἀρσακίου.

Ὅτε Νεστόριος, ὁ τῷ 438 ἔτει Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως γενόμενος, ἤρξατο καινὰ κατὰ τῆς Θεοτόκου βλασφημεῖν, λέγων ὅτι οὐ δεῖ αὐτὴν Θεοτόκον καλεῖν, καὶ διδάσκειν δύο πρόσωπα ἐν Χριστῷ, ἀναιρῶν οὕτω τὸ ἄρρητον τῆς θείας Ἐνσαρκώσεως Μυστήριον, ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος κατήγγειλε τὸν νέον αἱρεσιάρχην παρὰ τῷ Πάπᾳ ἁγίῳ Κελεστίνῳ, οὑτωσί·
« Ἐπειδὴ καὶ Θεὸς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τὸ νηφάλιον ἐν τούτοις, καὶ τὰ
« μακρὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἔθη πείθουσιν ἀνακοινοῦσθαι τῇ σῇ
« ὁσιότητι, γράφω πάλιν ἀναγκαίως ἐκεῖνο δηλῶν, ὅτι διακυκᾷ τὰ πάντα
« καὶ νῦν ὁ Σατανᾶς, καὶ κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ μαίνεται, καὶ ὀρ-
« θοποδοῦντας ἐν πίστει τοὺς ἁπανταχοῦ λαοὺς πειρᾶται διαστρέφειν....
« Οὐ πρότερον δὲ τῆς πρὸς αὐτὸν κοινωνίας ἐκβάλλομεν ἑαυτοὺς μετὰ παρ-
« ρησίας, πρὶν ἂν ταῦτα τῇ σῇ θεοσεβείᾳ ἀνακοινωσώμεθα. Διὸ δὴ κατα-
« ξίωσον τυπῶσαι τὸ δοκοῦν, καὶ πότερόν ποτε χρὴ κοινωνεῖν αὐτῷ,

« ἢ λοιπὸν ἀπειπεῖν μετὰ παρρησίας, ὅτι τοιαῦτα φρονοῦντι καὶ διδάσκοντι
« οὐδεὶς κοινωνεῖ. Τὸν δὲ ἐπὶ τούτοις σκοπὸν τῆς σῆς θεοσε-
« βείας χρὴ γενέσθαι διὰ γραμμάτων καταφανῆ καὶ τοῖς εὐ-
« σεβεστάτοις καὶ θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τοῖς κατὰ Μα-
« κεδονίαν καὶ ἅπασι τοῖς κατὰ τὴν Ἀνατολήν. » (Ἐπιστ. ια'. πρὸς Κελεστῖνον).

Μαθὼν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κυρίλλου καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβαίνοντα, ὁ Πάπας ἅγιος Κελεστῖνος, γράφει πρὸς Νεστόριον, συμβουλεύων καὶ προτρέπων αὐτὸν νὰ ἀπόσχῃ τῶν σκαιῶν καὶ διεστραμμένων δογμάτων, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν, τὴν ἐξ ἀρχῆς ταῖς Ἐκκλησίαις παραδοθεῖσαν, δίδων αὐτῷ δεκαήμερον πρὸς τοῦτο προθεσμίαν. Ταὐτοχρόνως γνωστοποιεῖ τῷ Κυρίλλῳ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ ταύτην, καὶ ἀνατίθησιν αὐτῷ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῆς, εἰ μὴ ὁ Νεστόριος ἀπετίθη ἐγκαίρως τὴν νέαν αἵρεσιν. « Θέλομεν, λέγει, ἵνα ὑποστρέψῃ καὶ
« ζήσῃ, εἰ μὴ αὐτὸς τὴν ζωὴν τῶν ἐμπεπιστευμένων αὐτῷ ἀπολέσειεν.
« Εἴη δέ τις φανερὰ ἀπόφασις κατ' αὐτοῦ ἐμμένοντος. . . Συναφθείσης
« σοι τοίνυν τῆς αὐθεντίας τοῦ ἡμετέρου θρόνου, τῇ ἡμετέρᾳ διαδοχῇ
« χρησάμενος, ταύτην ἐκβιβάσεις ἀκριβεῖ στερρότητι τὴν ἀπόφασιν, ἵνα
« ἢ ἐντὸς δέκα ἡμερῶν, ἀριθμουμένων ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ὑπομνήσεως
« ταύτης, τὰ κακὰ κηρύγματα ἑαυτοῦ ἐγγράφῳ ὁμολογίᾳ ἀθετήσῃ . . . ἢ
« ἐὰν μὴ τοῦτο ποιήσῃ, εὐθὺς ἡ σὴ ἁγιότης, ἐκείνης τῆς Ἐκκλησίας προ-
« νοησαμένη, μάθῃ αὐτὸν παντὶ τρόπῳ ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου σωματείου ἀπο-
« κινητέον. » (Ἐπιστ. Κελεστίνου πρὸς Κύριλλον).

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην λαβὼν ὁ Κύριλλος, γράφει ἀμέσως πρὸς Νεστόριον παρακαλῶν καὶ προτρέπων αὐτὸν νὰ συνέλθῃ καὶ ἀποκηρύξῃ τὴν νέαν αὐτοῦ διδασκαλίαν. « Εἰ δὲ τοῦτο μὴ δράσειεν ἡ σὴ εὐλάβεια, κατὰ τὴν
« ὁρισθεῖσαν προθεσμίαν, ἐν τοῖς γράμμασι τοῦ ὁσιωτάτου καὶ θεοσεβεστά-
« του ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν, τοῦ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας Ἐπι-
« σκόπου Κελεστίνου, γίνωσκε σαυτὸν οὐδένα κλῆρον ἔχοντα μεθ' ἡμῶν, οὐδὲ
« τόπον ἢ λόγον ἐν τοῖς ἱερεῦσι τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπισκόποις. » (Ἐπιστ. ιζ'. πρὸς Νεστόριον). Καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ δὲ ἣν ἔγραψε πρὸς τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῇ περιστάσει ταύτῃ ἔλεγεν αὐτοῖς ὅτι·

« Εἰ μὴ ἀπόσχοιτο (ὁ Νεστόριος) τὴν ταχίστην τῶν ἑαυτοῦ καινοτομιῶν,
« καὶ κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν προθεσμίαν παρὰ τοῦ ὁσιωτάτου καὶ θεοφιλεστά-
« του τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπισκόπου Κελεστίνου, ἀναθεματίσει μὲν
« ἐγγράφως ἐκεῖνα ἅπερ εἴρηκέ τε παρ' ὑμῖν, καὶ βίβλοις ἐνέθηκεν, ἢ γοῦν
« ἐντεθῆναι παρεσκεύασεν, αἳ καὶ παρ' ἡμῖν εἰσίν, οὐδένα κοινωνίας ἔχειν
« τόπον πρὸς τοὺς ἱερέας τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔσται πάντων ἀλλότριος. » (Ἐπιστ. ιη'.)

Ὁ Ἀντιοχείας Ἰωάννης, καίπερ φίλα τῷ Νεστορίῳ φρονῶν, λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν ἣν ὁ Κελεστῖνος ἔπεμψεν αὐτῷ ἐκ Ῥώμης διὰ μέσου τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, περὶ τῆς κατὰ τοῦ Νεστορίου ληφθείσης ἀποφάσεως, γράφει αὐτῷ, παρακαλῶν καὶ ἱκετεύων, νὰ ὑποχωρήσῃ ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἐπικειμένην λαίλαπα. « Εἰ καὶ προθεσμίαν στενωτάτην τοῖς γράμμασιν ἐνέθηκεν ὁ
« κύριός μου, ὁ θεοφιλέστατος Κελεστῖνος ὁ ἐπίσκοπος, δέκα μόναις ἡμέραις,
« ὡς τὰ γράμματα αὐτοῦ περιέχει, περιορίσας τὴν ἀπόκρισιν· ἀλλ' ἔξεστιν
« ἔργον αὐτὸ ποιῆσαι καὶ ἡμέρας μόνης μιᾶς, τάχα δὲ καὶ ὡρῶν ὀλίγων. . .
« Ταῦτα παρ' ἡμῶν συμβουλεύθητι, παρακαλῶ· ταῦτα πρᾶξαι παρακλή-
« θητι. . . Εὐχόμεθά σοι, δέσποτα, φρονήματι εὐπειθεῖ χρησάμενον στῆσαι
« τῶν γραμμάτων τούτων, καθάπερ λαίλαπος σφοδροτέραν ὁρμήν· ἱκανήν,
« εἰ μὲν εἴξαιμεν, μὴ θολῶσαι, μηδὲ ταράξαι· εἰ δὲ ἐντείνομεν, λυπῆσαι. »
(Ἰωάν. Ἀντιοχ. πρὸς Νεστόριον, ἐν τοῖς Κυρίλλου, τόμ. 10, Migne). Ὁ Νεστόριος ὅμως ἐκώφευσεν εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ φίλου αὐτοῦ, θαρρῶν δὲ ἐπὶ τὴν προστασίαν καὶ ὑποστήριξιν ἰσχυρῶν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Βυζαντίου προσώπων, ἐξηκολούθει τὰς ῥαδιουργίας αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἐνσπείρων ζιζάνια ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐλπίζων ὅτι θὰ ἠδύνατο, συγκαλουμένης Συνόδου, νὰ διασπάσῃ τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ διαφύγῃ τὴν ἐπικειμένην καταδίκην. Πλὴν πᾶσαι αὐτοῦ αἱ ἐλπίδες διεψεύσθησαν· διότι συγκληθείσης μετ' οὐ πολὺ τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου, συνευδοκοῦντος τοῦ Πάπα Κελεστίνου, ἀντιπροσωπευθέντος ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, καὶ τῶν πρέσβεων Ἀρκαδίου καὶ Προϊέκτου, Ἐπισκόπων, καὶ τοῦ πρεσβυτέρου Φιλίππου, οἱ Πατέρες, 200 περίπου τὸν ἀριθμόν, οὐδὲν ἐποίησαν ἄλλο, παρὰ πάσας τὰς ὑπὲρ τοῦ Νεστορίου ἐνεργείας τῶν αὐλικῶν, ἀλλ' ἢ νὰ ἐκτελέσωσιν, ἀναγ-

καίως, ὡς λέγουσιν αὐτοὶ οὗτοι, ἐν τῇ κατὰ τοῦ Νεστορίου πράξει αὐτῶν, τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἁγιωτάτου Ἐπισκόπου Ῥώμης Κελεστίνου. (1).

Ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ ὁ ἐκ τῶν πρέσβεων τοῦ Πάπα Κελεστίνου πρεσβύτερος Φίλιππος, ἐποιήσατο, μηδενὸς ἀντιλέγοντος, τὴν ἑπομένην ἐπίσημον περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης δήλωσιν· « Οὐδενὶ ἀμ-
« φίβολον ἐστί, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς αἰῶσιν ἐγνώσθη, ὅτι ὁ
« μακαριώτατος Πέτρος, ὁ ἔξαρχος τῶν Ἀποστόλων, ὁ κίων
« τῆς πίστεως, ὁ θεμέλιος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ
« τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Σωτῆρος καὶ Λυ-
« τρωτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας
« ἐδέξατο, καὶ αὐτῷ δέδοται ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν
« τὰς ἁμαρτίας, ὅστις ἕως τοῦ νῦν καὶ ἀεὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ
« διαδόχοις καὶ ζῇ καὶ δικάζει. Τούτου τοιγαροῦν κατὰ
« τάξιν διάδοχος καὶ τοποτηρητὴς, ὁ ἅγιος καὶ μακαριώ-
« τατος Πάπας ἡμῶν Κελεστῖνος. » (Labbe, Concil. t. III. πρᾶ-
« ξις γ'. τῆς Συνόδου.) Μετὰ τοὺς λόγους δὲ τούτους καὶ τινας ἄλλους,
« ἡ Ἁγία Σύνοδος εἶπεν· ἀκολούθως διαλαλησάντων . . ἐπόμενόν ἐστι. »
(Αὐτόθι.)

Ἐν δὲ τῇ ἐπισημοτάτῃ πράξει τῆς καθαιρέσεως τοῦ Νεστορίου, οἱ Πατέρες τῆς Συνόδου ὁμολογοῦσιν, ὡς ἤδη εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἐκτελοῦσι τὴν ἀπόφασιν τοῦ Πάπα Κελεστίνου. « Ἀναγκαίως κατεπειχθέντες

(1) Σημειωτέον ὅτι τὴν σύγκλησιν τῆς ἐν Ἐφέσῳ Γ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου οὐδεὶς τῶν ὀρθοδόξων Ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς ἐθεώρησεν ὡς ἀπολύτως ἀναγκαίαν διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Νεστορίου. Τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ τοὺς ὀρθοδόξους ἦν ἤδη ὁριστικῶς λελυμένον· ἡ δὲ τοῦ Νεστορίου καταδίκη οὕτως ἐξήρτητο ἀπὸ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Πάπα Κελεστίνου, ὥστε ὁ Κύριλλος καὶ οἱ λοιποὶ Ἀνατολικοὶ Ἐπίσκοποι, ἐνόμισαν ἀναγκαῖον νὰ ἐρωτήσωσι τὸν Κελεστῖνον, πῶς ἔδει νὰ προσενεχθῶσι πρὸς τὸν Νεστόριον, εἴ ποτε ἐπέστρεφεν εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ταχθείσης αὐτῷ προθεσμίας, (Βλ. ἐπιστ. Κελεστίνου ι'. πρὸς Κύριλλον), καὶ τοι διὰ τῆς συναινέσεως τοῦ Πάπα πρὸς σύγκλησιν Συνόδου, ἡ προθεσμία αὕτη φυσικῶς παρετείνετο, ὅπως δοθῇ αὐτῷ τόπος μετανοίας. Τὴν σύγκλησιν τῆς Συνόδου εἰσηγήσαντο τῷ αὐτοκράτορι, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, οἱ φίλα τῷ Νεστορίῳ φρονοῦντες αὐλικοὶ, ἢ καὶ αὐτὸς οὗτος, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ἀντιοχείας Ἰωάννην ἐπιστολῆς αὐτοῦ, ἐπὶ τῇ ματαίᾳ ἐλπίδι ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου θὰ ἠδύναντο νὰ διαφύγωσι τὴν καταδίκην. Ἡ γνώμη δὲ αὕτη κρατύνεται ἐκ τῶν ὑπὲρ τοῦ Νεστορίου ἐνεργειῶν τοῦ παρὰ τῇ Συνόδῳ βασιλικοῦ ἐπιτρόπου, κόμητος Κανδιδιανοῦ, καὶ ἐκ τῆς πολιτείας τοῦ Ἀντιοχείας Ἰωάννου, ὅστις, μικροῦ δεῖν, ἐδημιούργει σχίσμα, χάριν τοῦ φίλου αὐτοῦ Νεστορίου.

« ἀπό τε τῶν κανόνων καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγιωτά-
« τατου πατρὸς ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ Κελεστίνου, τοῦ
« Ἐπισκόπου τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, δακρύσαντες πολλά-
« κις, ἐπὶ τὴν σκυθρωπὴν κατ' αὐτοῦ ἐχωρήσαμεν ἀπόφα-
« σιν. » (Labbe, t. III.). Οὕτω λοιπὸν, κατὰ τοὺς Πατέρας τῆς ἐν Ἐφέσῳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα εἶχε δι' αὐτοὺς τὸ κῦρος καὶ τὴν δύναμιν κανόνος ἱεροῦ ἐναντίον τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἠδύναντο νὰ πράξωσιν.

Ἐν τῇ αὐτῇ Συνόδῳ, ὁ Ἱεροσολύμων Ἰουβενάλιος, μαρτυρεῖ περὶ τοῦ πρωτείου καὶ τῆς ἐπὶ τῶν λοιπῶν πατριαρχικῶν θρόνων δικαιοδοσίας τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, λέγων· « Ἐχρῆν μὲν Ἰωάννην τὸν εὐλαβέστατον Ἐπί-
« σκοπον Ἀντιοχείας ἐνθυμούμενον τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην καὶ οἰκουμενικὴν
« Σύνοδον ταύτην, εὐθέως εἰς ἀπολογίαν τῶν ἐπαγομένων αὐτῷ δραμεῖν,
« καὶ τὸν σὺν ἡμῖν καὶ τῷ ἀποστολικῷ τῆς Ἱεροσολύμων ἁγίας τοῦ Θεοῦ
« Ἐκκλησίας, συνεδρεύοντα ἀποστολικὸν θρόνον τῆς μεγάλης Ῥώμης, τιμῆ-
« σαι καὶ ὑπακοῦσαι, παρ' ᾧ μάλιστα ἔθος αὐτὸν τὸν Ἀντιοχέων
« θρόνον, ἐξ ἀποστολικῆς ἀκολουθίας καὶ παραδόσεως ἰθύνε-
« σθαι καὶ παρ' αὐτῷ δικάζεσθαι. » (Labbe, t. III.)

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς τοῦ Νεστορίου αἱρέσεως καὶ τῆς τρίτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἀλλὰ καὶ ἡ τῆς τοῦ Εὐτυχοῦς ὡς καὶ ἡ τῆς τετάρτης τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνελθούσης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἱστορία, οὐκ ἐλάσσονα παρέχει ἡμῖν τεκμήρια τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης.

Καὶ ἐν πρώτοις, ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἅγιος Φλαβιανός, καταδικάσας τὴν νέαν αἵρεσιν ἐν συνόδῳ 32 ἐπισκόπων, ἔστειλε τὰ πρακτικὰ αὐτῆς εἰς τὸν Πάπαν Λέοντα, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ ἐπικυρώσῃ αὐτὰ, ὅπως δοθῇ τέλος εἰς τὰς συζητήσεις καὶ εἰρηνεύσωσιν αἱ Ἐκκλησίαι. « Τὴν ἐπ' αὐτῷ γεγενη-
« μένην πρᾶξιν ἀπεστείλαμεν τῇ σῇ Ὁσιότητι. Παροξυνθεὶς οὖν, ἁγιώτατε
« Πάτερ, πᾶσι τοῖς αὐτῷ πεπραγμένοις καὶ πραττομένοις κατὰ τῆς ἡμετέ-
« ρας Ἐκκλησίας, τὴν κατάκρισιν αὐτοῦ ὁρίσαι δι' ἰδίων γραμ-
« μάτων καταξίωσον. Καὶ γὰρ τὸ πρᾶγμα τῆς ὑμετέρας μό-
« νον προστασίας δεῖται ἥπερ ὀφείλετε διὰ τῆς ἰδίας συγκαταθέσεως
« εἰς γαλήνην καὶ εἰρήνην πάντα διάγειν. Οὕτω γὰρ καὶ ἡ αἵρεσις, ἡ ἐφύη.

« καὶ ταραχαὶ αἴτινες δι' ἐκείνην ἐγένοντο, ῥᾷστα ἀναιρεθήσονται, τοῦ Θεοῦ « συνευδοκοῦντος, διὰ τῶν ὑμετέρων γραμμάτων. Ἀποκινηθήσεται « δὲ καὶ ἡ σύνοδος ἥτις ἔσεσθαι λέγεται ἵνα μὴ πανταχοῦ αἱ Ἐκκλησίαι « ταράττωνται ». (Ἐπιστ. πρὸς Λέοντα τὸν Πάπαν).

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τοῦ ἁγίου Φλαβιανοῦ φαίνεται ὅτι τὴν συγκρότησιν συνόδων ἐναντίον τῶν ἀναφυομένων ἑκάστοτε αἱρέσεων, δὲν ἐθεώρουν ἀναγκαίαν οἱ Πατέρες, ἐφρόνουν δὲ ὅτι ἤρκει ἡ διὰ γραμμάτων τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης καταδίκη αὐτῶν.

Ἡ σύνοδος περὶ ἧς ὁ ἅγιος Φλαβιανὸς ποεῖται λόγον ἐν τῇ πρὸς τὸν Λέοντα ἐπιστολῇ αὐτοῦ, συνεκροτήθη, τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ πανισχύρου ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Θεοδοσίου εὐνούχου Χρυσαφίου, φίλου καὶ προστάτου τοῦ αἱρεσιάρχου Εὐτυχοῦς, ἐν Ἐφέσῳ, συνελθόντων ἐκεῖ 130 ἐπισκόπων. Ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ, ὁ Εὐτυχὴς ἀποκατεστάθη εἰς τὴν θέσιν ἡγουμένου ἧς εἶχεν ἀποβάλει αὐτὸν ὁ Φλαβιανός· αὐτὸς δὲ ὁ Φλαβιανός, ὁ Κύρου Θεοδώρητος καὶ ἄλλοι κατεδικάσθησαν καὶ καθηρέθησαν, προεξάρχοντος τῆς τραγωδίας ταύτης τοῦ Ἀλεξανδρείας Διοσκόρου, ὅστις ἐγένετο ὁ κύριος προστάτης τῆς νέας αἱρέσεως. Οἱ καθαιρεθέντες ἐποιήσαντο ἔκκλησιν πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα, ὅστις μαθὼν τὰ ἐν Ἐφέσῳ συμβάντα, ἠκύρωσε καὶ ἀπέρριψε τὰς πράξεις τῆς συνόδου ἐκείνης ἥτις παρέμεινε γνωστὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ληστρικὴ σύνοδος.

Εἴπομεν ὅτι εἷς τῶν καθαιρεθέντων καὶ ἐκκαλεσαμένων πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα ἦν καὶ ὁ Κύρου Θεοδώρητος. Ἰδοὺ διὰ ποίων λόγων ποιεῖται τὴν ἔκκλησιν αὐτοῦ εἰς τὸ ἀνώτατον τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως δικαστήριον. « Εἰ Παῦλος τῆς ἀληθείας ὁ κῆρυξ, ἡ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σάλπιγξ, « πρὸς τὸν μέγαν ἔδραμε Πέτρον, ὥστε τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ περὶ τῆς κατὰ νό- « μον πολιτείας ἀμφισβητοῦσι, παρ' αὐτοῦ κομίσαι τὴν λύσιν, πολλῷ μᾶλ- « λον ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς καὶ μικροὶ πρὸς τὸν Ἀποστολικὸν ὑμῶν τρέ- « χομεν θρόνον, ὥστε παρ' ὑμῶν λαβεῖν τοῖς τῶν Ἐκκλη- « σιῶν ἕλκεσι θεραπείαν. Διὰ πάντα γὰρ ὑμῖν τὸ πρωτεύειν « ἁρμόττει..... Ἐγὼ γὰρ τοῦ Ἀποστολικοῦ ὑμῶν θρόνου πε- « ριμένω τὴν ψῆφον, καὶ ἱκετεύω, καὶ ἀντιβολῶ τὴν σὴν « ὁσιότητα, ἐπαμῦναί μοι τὸ ὀρθὸν ὑμῶν καὶ δίκαιον ἐπι-

« καλουμένῳ κριτήριον ». (Ἐπιστ. 113, πρὸς Λέοντα τὸν Πάπαν). Ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸν πρεσβύτερον τῆς Ῥώμης Ρενᾶτον ἐπιστολῇ, ἣν ἔγραψεν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ, λέγει· « Διὰ τοῦτο τὴν ὑμετέραν ἁγιωσύνην πα- « ρακαλῶ πεῖσαι τὸν ἁγιώτατον καὶ ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῇ ἀπο- « στολικῇ χρήσασθαι ἐξουσίᾳ, καὶ εἰς τὸ ὑμέτερον ἀναδρα- « μεῖν κελεῦσαι συνέδριον. Ἔχει γὰρ ὁ πανάγιος θρόνος ἐκεῖ- « νος τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησιῶν τὴν ἡγεμονίαν ». (Ἐπιστ. 116).

Παρομοίαν ἔκκλησιν ἐποιήσατο καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἅγιος Φλαβιανός, ὅστις καὶ τοσοῦτον ἐκακοποιήθη ἐπὶ τούτῳ ἐν τῇ συνόδῳ, ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Διόσκορον, ὥστε μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀπεβίωσεν.

Πρὸς θεραπείαν τοσούτων καὶ τηλικούτων δεινῶν ἀπεφασίσθη ὑπὸ τοῦ Πάπα Λέοντος καὶ τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ ἡ σύγκλησις Συνόδου Οἰκουμενικῆς, ἥτις εἶναι ἡ τετάρτη τοιαύτη, συνελθοῦσα ἐν Χαλκηδόνι (ἐν ἔτ. 451).

Τῆς Συνόδου ταύτης προήδρευσαν οἱ πρέσβεις τοῦ Πάπα Λέοντος, Πασχάσιος καὶ Λουκήνσιος, ἐπίσκοποι, καὶ Βονιφάτιος καὶ Βασίλειος, πρεσβύτεροι. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πρώτῃ πράξει ὁ ἀποστολικὸς πρέσβυς Πασχάσιος ἀπήτησε, συνῳδὰ ταῖς ὁδηγίαις τοῦ Πάπα Λέοντος, ἵνα ὁ Διόσκορος, ὁ τοσούτων κακῶν αἴτιος, ἐξέλθῃ τῆς Συνόδου, τοῦθ' ὅπερ καὶ ἐγένετο, τοῦ ἑτέρου τῶν ἀποστολικῶν πρέσβεων προσθέντος· « τῆς ἰδίας κρίσεως λόγον ἀποδότω· « πρόσωπον γὰρ ἥρπασε τοῦ κρίνειν, ὅπερ οὐκ ἐκέκτητο, καὶ σύνοδον ποιῆ- « σαι ἐπιτροπῆς δίχα τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου, ὅπερ οὐδέποτε « γέγονεν, οὐδὲ ἐξὸν γενέσθαι ».

Περὶ δὲ τοῦ Θεοδωρήτου, εἰς ὅν τινες δὲν ἤθελον νὰ ἐπιτρέψωσι νὰ μετάσχῃ τῆς Συνόδου, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἦν καθῃρημένος ὑπὸ τῆς ἐν Ἐφέσῳ ληστρικῆς συνελεύσεως, « οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες καὶ ἡ ὑπερφυὴς σύγκλητος « εἶπεν· εἰσίτω καὶ ὁ εὐλαβέστατος Θεοδώρητος κοινωνήσων τῇ Συνόδῳ, « ἐπειδὴ καὶ ἀποκατέστησεν αὐτῷ τὴν ἐπισκοπὴν ὁ ἁγιώτατος « ἀρχιεπίσκοπος Λέων ». (Labbe, Concil. t. IV).

Ἐν τῇ τρίτῃ πράξει ἡ καθαίρεσις τοῦ Διοσκόρου ἐγένετο ὑπὸ τῶν ἀποστολικῶν πρέσβεων ὡς ἑξῆς· « Ὁ ἁγιώτατος καὶ μακαριώτατος τῆς

« μεγάλης καὶ πρεσβυτέρας Ῥώμης ἀρχιεπίσκοπος Λέων, « δι' ἡμῶν καὶ τῆς παρούσης Συνόδου, μετὰ τοῦ τρισμακα- « ριωτάτου καὶ πανευφήμου Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου, ὅς « ἐστι πέτρα καὶ κρηπὶς τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ « τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ὁ θεμέλιος, ἐγύμνωσεν αὐτὸν τῆς « τοῦ ἐπισκόπου, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἠλλοτροίωσεν ἀξίας. » (Harduin. Acta Concil. t. II. p. 286).

Ἐν τῇ ἐννάτῃ πράξει γενομένου λόγου περὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ ληστρικῆς συνόδου, οἱ πρέσβεις τοῦ Πάπα ἐδήλωσαν ὅτι ὁ ἁγιώτατος Ἐπίσκοπος Ῥώμης ἀπέρριψε καὶ ἠκύρωσε πάσας τὰς πράξεις αὐτῆς, ἐκτὸς τῆς χειροτονίας τοῦ Ἀντιοχείας Μαξίμου, ὃν ὁ Πάπας εἶχε δεχθῇ εἰς τὴν ἑαυτοῦ κοινωνίαν. Ἡ ἀναγνώρισις δὲ μόνον αὕτη τοῦ Μαξίμου ὡς νομίμου ἐπισκόπου Ἀντιοχείας ὑπὸ τοῦ Πάπα Λέοντος, ἤρκεσε, καὶ κατὰ τὴν γνώμην τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, νὰ νομιμοποιήσῃ χειροτονίαν ἀντικανονικῶς γενομένην, ζῶντος εἰσέτι τοῦ νομίμου ἐπισκόπου Δόμνου, ὃν εἶχε καθαιρέσει ἡ ἐν Ἐφέσῳ ληστρικὴ σύνοδος τοῦ Διοσκόρου. Ἐκ τῆς πράξεως ταύτης γίνεται δῆλον ὁποίαν ἰδέαν εἶχον τότε ἐν Ἀνατολῇ περὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν Πατέρων τῆς Συνόδου ἐκφώνησις, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς πρὸς τὸν Φλαβιανὸν ἐπιστολῆς τοῦ Λέοντος, δεικνύει φαεινῶς ὁποῖον ἦτο τὸ περὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης φρόνημα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς ἐκείνης, πάντες οἱ ἐπίσκοποι ἀνεβόησαν· « Αὕτη ἐστὶν ἡ πίστις τῶν Πατέρων. Αὕτη ἐστὶν « ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων. Πάντες οὕτω πιστεύομεν... « ἀνάθεμα τῷ μὴ οὕτω πιστεύοντι... **ΠΕΤΡΟΣ ΔΙΑ ΛΕΟΝΤΟΣ « ΤΑΥΤΑ ΕΞΕΦΩΝΕΙ** » (Πρᾶξ. ϐ'.). Οὕτω λοιπόν, κατὰ τοὺς Πατέρας τῆς Δ'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης, εἶναι οὐ μόνον διάδοχος, ἀλλὰ ζῶσα εἰκὼν τοῦ Πέτρου, ὅστις ζῇ ἐν τῷ προσώπῳ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Ἐπισκόπων Ῥώμης καὶ δι' αὐτῶν φθέγγεται διασαφῶν ἑκάστοτε τὰ τὴν πίστιν ἀφορῶντα ζητήματα.

Τὸ φρόνημα δ' ἑαυτῶν τοῦτο, σαφέστερον ἔτι ἐκδηλοῦσιν οἱ Πατέρες ἐν τῇ πρὸς Λέοντα τὸν Πάπαν συνοδικῇ ἐπιστολῇ, λέγοντες· « Τί γὰρ πίστεως

« πρὸς εὐφροσύνην ἀνώτερον; ἢν αὐτὸς ὥσπερ χρυσῆν σειρὰν τῷ προστάγ- « ματι τοῦ θεμένου καταγομένην εἰς ἡμᾶς, διεφύλαξας, πᾶσι τῆς τοῦ « μακαρίου Πέτρου φωνῆς ἑρμηνεὺς καθιστάμενος...» Περὶ δὲ τῆς τόλμης τοῦ Διοσκόρου τὸν λόγον ποιούμενοι, λέγουσι· « Καὶ πρὸς τού- « τοις ἅπασιν ἔτι καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ τῆς ἀμπέλου τὴν φυλα- « κὴν παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπιτετραμμένου, τὴν μανίαν ἐξέ- « τεινε· λέγομεν δὴ τῆς σῆς Ὁσιότητος...» Ἐξακολουθοῦσι δὲ λέγοντες ὅτι προήδρευσεν αὐτῶν ὡς κεφαλὴ τῶν μελῶν, διὰ τῶν πρέσβεων αὐτοῦ, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα διὰ τοῦ κύρους τῆς ἑαυτοῦ αὐθεντίας ἐπιρρώσῃ τὰ ὑπ' αὐτῶν ὁρισθέντα. « Ὧν σὺ μὲν ὡς κεφαλὴ « μελῶν ἡγεμόνευες ἐν τοῖς τὴν σὴν τάξιν ἐπέχουσιν εὔνοιαν « ἐνδεικνύμενος. Εἰδότες ὡς πᾶν παρὰ τέκνων γινόμενον κατόρθωμα « εἰς τοὺς οἰκειουμένους πατέρας ἀνατρέχει, παρακαλοῦμεν τοίνυν, τίμη- « σον καὶ ταῖς σαῖς ψήφοις τὴν κρίσιν, καὶ ὥσπερ ἡμεῖς « τῇ κεφαλῇ τὴν ἐν τοῖς καλοῖς συμφωνίαν εἰσεννηνόχαμεν, « οὕτω καὶ ἡ κορυφὴ τοῖς παισὶν ἀναπληρώσει τὸ πρέπον. » (Ἐπιστ. τῆς Συνόδου πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα.)

Ταῦτα ἐφρόνουν οἱ Πατέρες τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης καὶ τῆς θείας αὐτοῦ ἀρχῆς. Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος ὅμως, πάντα ταῦτα παρορῶσα, ἀντιτάσσει ἡμῖν τὸν 28ον κανόνα τῆς Συνόδου ταύτης, ἐν ᾧ οἱ συντάξαντες αὐτὸν φαίνονται ἄλλα λέγοντες, καὶ ἀντιφάσκοντες πρὸς τὴν περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πάπα πίστιν καὶ ὁμολογίαν τῶν Πατέρων τῆς Συνόδου. Ὁ πολύκροτος οὗτος κανών, οὗ μέρος μόνον ἀναφέρει ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος ἔχει ὧδε· « Παντα- « χοῦ τοῖς τῶν Ἁγίων Πατέρων ὅροις ἑπόμενοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα « κανόνα τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν συναχθέν- « των ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης μεγάλου Θεοδοσίου, τοῦ γενομένου « βασιλέως, ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλει, Νέᾳ Ῥώμῃ, γνωρίζοντες (1), « τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομέν τε καὶ ψηφιζόμεθα, περὶ τῶν πρεσβείων τῆς

(1) Ὁ γ'. κανὼν τῆς Β'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου, οὗτινος μνημονεύουσιν οἱ τοῦ κη'. τῆς Δ'. συντάκται, ἔχει ὧδε· « Τὸν μέν τοι Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπον, ἔχειν τὰ πρεσβεῖα « τῆς τιμῆς, μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης Ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν Νέαν Ῥώμην. »

« ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης. « Καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν « ἐκείνην, οἱ Πατέρες εἰκότως ἀποδιδόασι τὰ πρεσβεῖα· καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ « κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα « ἀπένειμαν τῷ τῆς Νέας Ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες τὴν « βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρε- « σβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ὡς « ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασιν, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν· καὶ « ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Ἀσιανῆς καὶ τῆς Θρᾳκικῆς διοική- « σεως μητροπολίτας μόνους (1), ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπι- « σκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρη- « μένου ἁγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτάτης Ἐκ- « κλησίας, κτλ. »

Τοιοῦτος ὁ κανὼν ὃν προβάλλουσιν ἡμῖν πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι οἱ θεῖοι Πατέρες, οὐδὲν ἄλλο πρωτεῖον ἀνεγνώρισαν τῷ Ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ἀλλ' ἢ πρωτεῖον τιμῆς ἄνευ πραγματικῆς δικαιοδοσίας, καὶ τοῦτο, οὐχὶ διότι ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης εἶναι διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ κληρονόμος τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο Ἐπίσκοπος τῆς πρωτευούσης πόλεως τοῦ Κράτους.

Ἡμῖν ἀπόκειται ἤδη νὰ ἐξετάσωμεν τὸν κανόνα τοῦτον, καὶ νὰ ἴδωμεν κατὰ πόσον δύναται νὰ ἀναιρέσῃ, τὸ θεῖῳ δικαίῳ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης.

Καὶ ἐν πρώτοις λέγομεν, ὅτι ἐν τῷ κανόνι τούτῳ δὲν πρόκειται κυρίως περὶ τοῦ πρωτείου ὅπερ ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης ἔχει ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, ὡς διάδοχος τοῦ ἁγίου Πέτρου, ὃν, ὡς ἐν τοῖς πρόσθεν ἀπεδείξαμεν,

(1) Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης τροποποιεῖται τὸ τέως κρατοῦν σύστημα, καὶ καταργεῖται ὁ 6'. κανὼν τῆς Β'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁ ὁρίζων· « . . . τοὺς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως « ἐπισκόπους, τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν μόνον οἰκονομεῖν· καὶ τοὺς τῆς Ποντικῆς, τὰ τῆς Ποντικῆς « μόνον, καὶ τοὺς τῆς Θρᾳκικῆς, τὰ τῆς Θρᾳκικῆς μόνον οἰκονομεῖν. . . » ἀπονέμεται δὲ τῷ Κωνσταντινουπόλεως τὸ δικαίωμα τοῦ χειροτονεῖν τοὺς μητροπολίτας τῶν τριῶν τούτων διοικήσεων, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι σκοπὸς τῶν συνταξάντων τὸν κανόνα τοῦτον ἦτο ἡ διὰ παντὸς τρόπου ἀνύψωσις τοῦ θρόνου τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἡ εἰς αὐτὸν ἀπονομὴ δικαιωμάτων, ἅπερ, δυνάμει κανόνων προγενεστέρων, ἀνῆκον ἄλλοις.

ὁ Κύριος ἡμῶν διώρισεν ὁρατὸν τῆς Ἐκκλησίας ἀρχηγὸν, καὶ κέντρον τῆς ἑνότητος τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας. Τὸ πρωτεῖον τοῦτο οἱ Πατέρες τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἠμφισβήτησαν, ἦν δὲ τοσοῦτο γνωστὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὥστε οὔτε κἂν ἐγεννήθη ὑποψία ὅτι διὰ τοῦ κανόνος τούτου ἀνῃρεῖτο τὸ θεῖῳ δικαίῳ ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας πρωτεῖον δικαιοδοσίας τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως. Τὸ πρωτεῖον τοῦτο τρανῶς ὁμολογοῦσιν οἱ Πατέρες τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάπαν Λέοντα ἐπιστολῇ αὐτῶν, ἣν ἀνωτέρω ἀνεφέραμεν, καὶ ἐν ᾗ ἀποκαλοῦσιν αὐτὸν, « ἑρμηνέα τῆς φωνῆς τοῦ μακαρίου Πέτρου, παρὰ τοῦ Σω- « τῆρος ἐπιτετραμμένον τὴν τῆς ἀμπέλου φυλακὴν, πατέρα « καὶ κεφαλὴν, ἐν ᾧ ἑαυτοὺς λέγουσι παῖδας καὶ μέλη τοῦ σώ- « ματος οὗ ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης εἶναι κεφαλή. » Δύναται νὰ ὑπάρξῃ λαμπροτέρα ταύτης μαρτυρία τοῦ ἐκ θείας συστάσεως προερχομένου πρωτείου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας; Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πράξεων τῆς Συνόδου, ὡς εἴδομεν ἀνωτέρω, γίνεται καταφανὴς ἡ ἀλήθεια αὕτη.

Ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης, δυνάμει τῆς ἐκ τῆς διαδοχῆς τοῦ Πέτρου προερχομένης ἀποστολικῆς αὐτοῦ ἐξουσίας, καθαιρεῖ, διὰ τῶν πρέσβεων αὐτοῦ καὶ τῆς Συνόδου, τὸν Διόσκορον· μόνος ἀποκαθιστᾷ τὸν Θεοδώρητον εἰς τὸν ἴδιον τόπον, καὶ νομιμοποιεῖ τὴν ἀνώμαλον θέσιν τοῦ Ἀντιοχείας, παραδεχόμενος αὐτὸν εἰς τὴν ἑαυτοῦ κοινωνίαν. Ταῦτα πάντα ἀποδεικνύουσιν, ἡλίου φαεινότερον, ὅτι οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀμφιβολία, οὔτε ἐγένετο συζήτησις περὶ τοῦ θείου πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης.

Ὁ Ἐπίσκοπος ὅμως Ῥώμης, πλὴν τοῦ ἐφ' ὅλης τῆς Ἐκκλησίας ἐκτεινομένου πρωτείου αὐτοῦ, εἶναι προσέτι Πατριάρχης τῆς Δύσεως, καὶ διότι ὁ θρόνος αὐτοῦ εἶναι θρόνος ἀποστολικὸς, καὶ διότι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης ἐθεμελίωσε τὰς ἐν τῇ Δύσει Ἐκκλησίας, διὰ τῶν ἱεραποστόλων οὓς ἔπεμπεν ἑκάστοτε εἰς τὰ ἔθνη ὅπως εὐαγγελίσωσιν αὐτά. Περὶ τοῦ Πατριαρχικοῦ δὲ τούτου ἀξιώματος τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης πρόκειται ἐν τῷ κη'. κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου. Ὅτι δὲ περὶ τούτου καὶ μόνου πρόκειται, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ὅτι τὰ εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπονεμόμενα διὰ τοῦ αὐτοῦ κανόνος προνόμια καὶ δικαιώματα ἦσαν πατριαρχικά· ἄρα, καὶ τὰ δικαιώματα καὶ προνόμια τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, πρὸς

ἣν θέλουσι νὰ παραβάλωσι τὸν θρόνον τῆς Νέας Ῥώμης, δὲν εἶναι ἀλλ' ἢ τὰ πατριαρχικά.

Πλὴν τούτου, ἐν τῇ πρὸς Λέοντα ἐπιστολῇ αὐτοῦ, ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιος, ἱκετευτικῶς παρακαλεῖ αὐτὸν ὅπως εὐδοκήσῃ νὰ ἐπικυρώσῃ τὸν κανόνα ἐκεῖνον. « Πρὸς τὴν τοιαύτην πρᾶξιν ὡρμήσαμεν θαρροῦντες « εἰκότως τῇ ὑμετέρᾳ μακαριότητι, ὡς οἰκειώσεται τὴν τιμὴν τοῦ Κων- « σταντινουπόλεως θρόνου, οἷα δὴ ἄνωθεν τοῦ ἀποστολικοῦ ὑμῶν θρόνου « ἔχοντος τὴν περὶ αὐτὸν κηδεμονίαν καὶ ὁμόνοιαν, κατὰ πάντα τε, « τῆς οἰκείας, ἐφ' οἷς ἐδεῖτο, ῥοπῆς, αὐτῷ μεταδεδωκότος ἀφθόνως. . . « Τιμῇ τῇ περὶ ὑμᾶς καὶ τὸν τοιοῦτον τύπον, ἐπὶ τὴν ὑμετέραν ὁσιότητα « ἡ ἁγία Σύνοδος ἀνήνεγκε καὶ ἡμεῖς, ἐφ' ᾧ τε παρ' ὑμῶν τυχεῖν συναινέ- « σεως καὶ βεβαιότητος· παρακαλοῦμεν καὶ τοῦτο παρ' ὑμῶν γενέσθαι, ἁγιώ- « τατοι. Ὁ γὰρ θρόνος Κωνσταντινουπόλεως ἔχει πατέρα τὸν « ἀποστολικὸν θρόνον ὑμῶν, κατ' ἐξαίρετον ἑαυτὸν συνάψας ὑμῖν.» (Ἐπιστ. Ἀνατολίου πρὸς Λέοντα, ἐν ταῖς τοῦ Λέοντος, Migne, Patrol. Lat. t. LIV.)

Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατολίου πρὸς τὸν Ῥώμης Λέοντα, λόγων οἵτινες ἀποτελοῦσι λαμπρὰν ἀπόδειξιν τοῦ πρωτείου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, γίνεται δῆλον ὅτι ἐν τῷ 28ῳ κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, οὗ τὴν ἐπικύρωσιν Σύνοδος, Πατριάρχης καὶ Βασιλεῖς, ἱκετευτικῶς ἐζήτουν παρὰ τοῦ Πάπα, δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἀναιρέσεως τοῦ θεόθεν τῷ Πέτρῳ καὶ δι' αὐτοῦ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ Ῥωμαίοις Ἀρχιερεῦσι δοθέντος ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας πρωτείου, ἀλλὰ μόνον περὶ ἀπονομῆς τῷ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος καὶ τῶν συναφῶν δικαιωμάτων, ἔτι δὲ καὶ τῶν πρεσβείων τῆς τιμῆς, μετὰ τὸν Ῥώμης, ἐπὶ βλάβῃ τῶν προνομίων τῶν πατριαρχικῶν θρόνων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας. Πῶς θὰ ἐτόλμα ὁ Ἀνατόλιος, ὅστις ὡς ἐκ τῆς ἀντιστάσεως ἣν κατὰ τῆς θεσπίσεως τοῦ 28ου κανόνος ἀντέταξαν οἱ πρέσβεις τοῦ Λέοντος, εἶχε πάντα λόγον νὰ φοβῆται, ὅτι οὔτε τοῦ πατριαρχικοῦ θὰ ἠξιοῦτο ἀξιώματος, πῶς, λέγομεν, θὰ ἐτόλμα νὰ αἰτήσῃ παρὰ τοῦ Λέοντος, τὴν διανομὴν τῶν ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας δικαιωμάτων τοῦ θείου πρωτείου;

Ἀλλ' οὐχί· περὶ τοῦ πρωτείου οὐδεὶς ἐγένετο λόγος· οὐδεμία ποτὲ ἠγέρθη συζήτησις ἢ ἀμφιβολία. Τοῦτο δὲ ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ ὅτ' ὁ Πάπας Λέων οὐδαμοῦ τῶν ἐπιστολῶν, ἃς ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἔγραψε, λέγει, ὅτι διὰ τοῦ κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου ἀθετεῖται τὸ πρωτεῖον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἢ προσβάλλεται τὸ ἀξίωμα τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως· λέγει μόνον ὅτι ἀθετεῖται δι' αὐτοῦ ὁ 6ος τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου κανών, ἐν ᾧ γίνεται λόγος περὶ τῶν πατριαρχικῶν πάλιν δικαιωμάτων, ὑποβιβάζονται δὲ αἱ Ἐκκλησίαι Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας (1). (Βλ. ἐπιστ. Λέοντος πρὸς Ἀνατόλιον, Μαρκιανὸν καὶ Πουλχερίαν).

Καίπερ πεπεισμένοι ὅτι οἱ συντάξαντες τὸν 28ον κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου (2), οὐδαμῶς προὐτίθεντο δι' αὐτοῦ νὰ ἀνατρέψωσι τῆς Ἐκκλησίας τὸ θεῖον πολίτευμα, ἀρνούμενοι ὅ,τι οἱ πρὸ αὐτῶν καὶ οἱ μετ' αὐτούς, ἔτι δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς ἐργασθέντες, τρανῶς ἀείποτε ὡμολόγησαν καὶ ἐπίστευσαν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης εἶναι διάδοχος τοῦ Ἁγίου Πέτρου, καὶ ὡς τοιοῦτος κεφαλὴ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, καὶ κέντρον ὁρατὸν τῆς ἑνότητος αὐτῆς, ὀφείλομεν οὐχ ἧττον νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἐν τῇ συντάξει ἐχρήσαντο ποιᾷ τινι ἀμφιλογίᾳ, ἧς οἱ μεταγενέστεροι κακίστην ἐποιήσαντο χρῆσιν, θελήσαντες ἐπ' αὐτῆς νὰ στηρίξωσι τὸ ἐπάρατον σχίσμα.

(1) Σημειωτέον ὅτι, ὅτε προὐτάθη ἐν τῇ Συνόδῳ ἡ ἐπιψήφισις τοῦ κη'. κανόνος, ὁ θρόνος τῆς Ἀλεξανδρείας ἦν χηρεύων, συνεπείᾳ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Διοσκόρου. Τὸν θρόνον Ἀντιοχείας κατεῖχεν ὁ Μάξιμος, χειροτονηθεὶς παρανόμως καὶ ἀντικανονικῶς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατολίου, μὴ ἔχοντος τῆς χειροτονίας ταύτης τὸ δικαίωμα, ζῶντος δὲ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας Δόμνου. Ὁ Ἱεροσολύμων Ἰουβενάλιος, τυχὼν ἐν τῇ Συνόδῳ χωρογραφικῆς τινος ἐπεκτάσεως τῶν ὁρίων τοῦ οἰκείου θρόνου, οὐδένα εἶχε λόγον νὰ ἀντιστῇ εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ Ἀσιανὴ διοίκησις ἐστερεῖτο Ἐξάρχου, συνεπείᾳ τῆς παύσεως τῶν πρὸς ἀλλήλους περὶ τῆς θέσεως ταύτης ἐριζόντων Βασσιανοῦ καὶ Στεφάνου. Ὁ δ' Ἔξαρχος τοῦ Πόντου Θαλάσσιος, κατὰ χάριν γενόμενος δεκτὸς μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων, δὲν εἶχε τὸ ἀναγκαῖον θάρρος νὰ ἀντείπῃ. (Βλ, Orsi, Storia Eccl. l. 33).

(2) Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιος, ἐν τῇ 6'. αὐτοῦ πρὸς τὸν Λέοντα ἐπιστολῇ, ἐν ᾗ ὁμολογεῖ ὅτι ἡ ἐπικύρωσις τοῦ κανόνος ἀνήκει τῇ αὐτοῦ Ἁγιότητι, καὶ ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ ἔχῃ κῦρος ἄνευ τῆς αὐθεντίας ἐκείνου, ἀπολογούμενος λέγει, ὅτι οὐδαμῶς εὐθύνεται ἐπὶ τῇ θεσπίσει τοῦ κανόνος ἐκείνου, καὶ ὅτι τὸ σχέδιον τῆς ἀνυψώσεως τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως ὀφείλεται εἰς τὸν σεβάσμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως κλῆρον, ὅστις ἔσχεν ἐν τούτῳ συναντιλήπτορας καὶ τοὺς εὐσεβεστάτους Ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς. (Βλ. ἐπιστ. Ἀνατολίου ἐν ταῖς τοῦ Λέοντος ἐπιστ. 132.)

« Οἱ Πατέρες, λέγουσιν οἱ συντάκται τοῦ κανόνος, ἀποδιδόασι τὰ πρεσβεῖα τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης. » Ἡ ἔκφρασις αὕτη εἶναι ἀνακριβής, ἐὰν ἀποδοθῇ εἰς αὐτὴν ἡ ἔννοια ὅτι οἱ Πατέρες πρῶτοι ἀπέδωκαν εἰς τὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, πρεσβεῖα, προνόμια ἢ δικαιώματα τὰ ὁποῖα δὲν εἶχε πρότερον, διότι, ὡς εἴδομεν μέχρι τοῦδε, ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἐξήσκησε τὰ δικαιώματα τοῦ πρωτείου αὐτῆς ἀπὸ τοῦ πρώτου ἤδη αἰῶνος, οὐδ' ὑπῆρξε καιρός, καθ' ὃν ἡ Ἐκκλησία αὕτη νὰ μὴ εἶχε τὰ δικαιώματα ταῦτα, ἅπερ σύμπασα ἡ ἱερὰ ἀρχαιότης ἀνεγνώρισε καὶ ἐσεβάσθη. Ἡ φράσις λοιπὸν αὕτη « οἱ Πατέρες ἀποδιδόασι τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης τὰ πρεσβεῖα », δέον νὰ ἑρμηνευθῇ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι οἱ Πατέρες ἀνεγνώρισαν πάντοτε τὰ πρεσβεῖα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀπέδωκαν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ τὴν ὀφειλομένην αὐτῇ ἐν πᾶσι τιμήν. Οὕτω, ὅταν λέγομεν ὅτι οἱ Πατέρες ὥρισαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος τῷ Πατρί, ἢ ὅτι ἡ Παρθένος εἶναι Θεοτόκος, δὲν ἀπέδωκαν αὐτοῖς ὅ,τι δὲν εἶχον, ἀλλὰ κατέστησαν γνωστὸν καὶ ἐπεβεβαίωσαν ὅ,τι εἶχον. Ἐπίσης ὅταν οἱ Πατέρες ὥρισαν τὰ πρεσβεῖα τοῦ θρόνου τῆς Ῥώμης, δὲν ἀπέδωκαν αὐτῇ τιμὴν καὶ δικαιώματα ἅπερ πρότερον δὲν εἶχεν, ἀλλ' ὡμολόγησαν καὶ ἐπεκύρωσαν τὰ ἅπερ ἀνέκαθεν ἐκέκτητο τοιαῦτα, ἐναντίον τῶν διαμφισβητησάντων αὐτὰ αἱρετικῶν, ὡς εἴδομεν ποιήσασαν τὴν ἐν Σαρδικῇ Σύνοδον.

Εἶναι ἐπίσης ἀνακριβὴς ἡ ἔκφρασις « διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην », λαμβανομένη ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι τὸ πρωτεῖον αὐτῆς ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ὀφείλει μόνον καὶ μόνον εἰς τὸ ὅτι ἦν πρωτεύουσα πόλις τοῦ Κράτους. Ἡμεῖς ἀπεδείξαμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, ὅτι ὁ Χριστὸς συνέστησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἀξίωμα ἀρχηγοῦ ὁρατοῦ τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦτο ἐχαρίσατο τῷ Ἀποστόλῳ Πέτρῳ. Ἀπεδείξαμεν ἐπίσης ὅτι τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ὅπερ ἀποτελεῖ μέρος οὐσιῶδες τοῦ θείου τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμοῦ, παραμένει διαρκῶς ἐν τῇ ἀληθινῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ὀφείλει νὰ ἦναι τοιαύτη οἵαν ὁ Χριστὸς συνέστησεν αὐτήν, ἔχουσα τὸν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Πέτρου δοθέντα αὐτῇ ὁρατὸν ἀρχηγὸν καὶ κέντρον τῆς ἑαυτῆς ἑνότητος. Ἀπεδείξαμεν προσέτι διὰ μακρᾶς σειρᾶς μαρτυριῶν, ὅτι ὁ Πέτρος ἐθεμελίωσε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, ἣν καὶ ἐποίμανε μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἑπομένως ὁ Ἐπί-

σκοπος Ῥώμης εἶναι διάδοχος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ κληρονόμος τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ. Διὰ μακρᾶς ἐπίσης σειρᾶς μαρτυριῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου αἰῶνος μέχρι τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, ἀπεδείξαμεν ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης ἀνέκαθεν ἀνεγνωρίσθη παρὰ τῶν ἁπανταχοῦ, ὡς διάδοχος τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ ἀρχηγὸς ὁρατὸς τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἀλήθειαν δὲ ταύτην ἐπεκυρώσαμεν καὶ διὰ τῆς αὐθεντίας αὐτῆς τῆς τετάρτης Συνόδου, ἥτις πλείστας, ὡς εἴδομεν, παρέχει ἡμῖν ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτῆς, ἀποδείξεις τοῦ θείου πρωτείου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁποία δέον νὰ ἀποδοθῇ ἔννοια εἰς τοὺς λόγους, « οἱ Πατέρες εἰκότως ἀποδιδόασι τὰ πρεσβεῖα τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας « Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην ; » Ἐὰν δὲν θέλωμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι οἱ Πατέρες, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν, οἱ συντάκται τοῦ κη'. κανόνος, ἀντιφάσκουσιν ἐν τούτῳ πρὸς ὅσα ἡ Σύνοδος κηρύττει καὶ ὁμολογεῖ περὶ τοῦ ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας θείου πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, δέον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι διὰ τῶν λόγων « ἀποδιδόασι τὰ πρεσβεῖα τῷ θρόνῳ « τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην », οἱ Πατέρες δὲν ἀποκλείουσι τὸ θεῖον τοῦ Πέτρου πρωτεῖον καὶ τὴν ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ διαδοχῆς ἀπορρέουσαν ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἄκραν ποιμαντορικὴν φροντίδα τῶν Ῥωμαίων Ἀρχιερέων, ἀλλὰ θέλουσι μόνον νὰ εἴπωσιν ὅτι ὁ Πέτρος, τὴν Ῥώμην, ἀντὶ πάσης ἄλλης πόλεως, ἐξελέξατο, καὶ ἐν αὐτῇ ἅπαξ διὰ παντὸς ἔστησε τὴν ἕδραν αὐτοῦ, εἰς ἣν ἀποθανὼν ἐγκατέλιπεν αἰώνιον κληρονομίαν τὸ ὕπατον αὐτοῦ ἀξίωμα, διότι ἡ Ῥώμη ἦν τοῦ κράτους πρωτεύουσα, καὶ εὐκολώτερον ἠδύνατο, ἐξ αὐτῆς, ὡς ἀπὸ κεφαλῆς, νὰ διαδοθῇ, ὡς λέγει, ὁ Μέγας Λέων, καθ' ὅλον τὸ σῶμα τὸ σωτήριον φῶς τῆς ἀληθείας. (1). Ὁ λόγος ὅμως οὗτος, δι' ὃν ἡ Ῥώμη προὐτιμήθη κατ' ἀρχάς, πάσης ἄλλης, ἐκλεχθεῖσα ὡς ἕδρα τοῦ ἄκρου τῆς Ἐκκλησίας ποιμένος, δέον νὰ διακρίνηται τοῦ λόγου, δι' ὃν ὁ Ῥώμης Ἐπίσκοπος κατέχει τὸ πρωτεῖον ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ λόγος δ' οὗτος δὲν εἶναι ἄλλος ἀλλ' ἢ ἡ ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Πέτρου διαδοχή, ὡς μαρτυρεῖ σύμπασα ἡ ἱερὰ ἀρχαιότης, καθὰ ἤδη ἐδείξαμεν, καὶ δείξομεν σαφέστερον ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ

(1) « Ut lux veritatis, quæ in omnium gentium revelabatur salutem, efficacius se « ab ipso capite per totum mundi corpus effunderet ». (Serm. LXXXIII. n. 3).

λόγου ἡμῶν. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν λόγον δι' ὃν ἡ Ῥώμη ἐξελέγη διὰ νὰ ἦναι τὸ κέντρον τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἡ ἕδρα τοῦ ἄκρου αὐτῆς ποιμένος, σημειούμεθα ὅτι ὁ λόγος οὗτος, ὃν ἄλλως, ὡς πιθανὸν μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ ἀπολύτως βέβαιον θεωροῦμεν, οὐδαμῶς ἦν ἀναγκαῖος, διότι τὸ πρωτεῖον, ὡς καὶ πᾶσα ἐκκλησιαστικὴ δικαιοδοσία, εἶναι ὅλως ἀνεξάρτητος παντὸς πολιτικοῦ ἀξιώματος καὶ πάσης πολιτικῆς ἐξουσίας. Οἱ συντάξαντες ὅμως τὸν 28ον κανόνα, συνέχεον τὰ δύο ταῦτα, ἤτοι τὸν λόγον δι' ὃν ἡ Ῥώμη ἐξελέγη ἀντὶ πάσης ἄλλης πόλεως ὡς ἕδρα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸν λόγον δι' ὃν ὁ Ῥωμαῖος Ἀρχιερεὺς εἶναι τοιοῦτος ἀρχηγός, ὅπως εὐκολώτερον δυνηθῶσι νὰ αἰτιολογήσωσι τὸν ὑπ' αὐτῶν προταθέντα κανόνα περὶ ἀνυψώσεως τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀπορμῆς εἰς αὐτὸν πατριαρχικῶν δικαιωμάτων. Ἡ ἑρμηνεία αὕτη τοῦ κη'. κανονος ἀποβαίνει, καθ' ἡμᾶς, ἀναγκαία, ἵνα μὴ ἀναγκασθῶμεν νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι οἱ Πατέρες τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου ἀντιφάσκουσι πρὸς ἑαυτούς, ἀπομακρυνόμενοι συνάμα καὶ τῆς γενικῆς καὶ σταθερᾶς τῶν ἁπανταχοῦ Ἐκκλησιῶν πίστεως περὶ τῆς θείας ἀρχῆς τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης. (1).

Σημειωτέον τέλος ὅτι τὴν ἰσχὺν τοῦ κανόνος τούτου, οἵ τε Πατέρες τῆς Συνόδου καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιος, ἐξήρτησαν ἀπολύτως ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ Πάπα Λέοντος. Οὗτος ὅμως ἠρνήθη νὰ κυρώσῃ αὐτὸν, ψηφισθέντα ἄλλως, ἀπόντων τῶν πρέσβεων τῆς ἀποστολικῆς ἕδρας, ὡς ἀν-

(1) Αὐστηρότερόν πως ἀποφαίνεται περὶ τοῦ κη'. κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου ὁ ἀδῶς Rohrbacher λέγων· « Il y a plus d'une inexactitude dans ces paroles (διὰ τὸ βασιλεύειν « τὴν πόλιν ἐκείνην, κτλ.) Il est faux que les Pères aient accordé au Siège de Rome ses « privilèges; c'est Jésus-Christ qui les lui a donnés, les Pères n'ont fait que les lui « reconnaître. Il est faux que les Pères aient ni accordé ni reconnu au Siège de Rome « ses privilèges, parce qu'elle était la ville régnante, mais parce qu'elle est le siège de « Saint-Pierre qui les a reçus du Christ et en qui a commencé l'épiscopat. Il est faux « que les cent cinquante Pères de Constantinople aient accordé à cette nouvelle « Rome les mêmes privilèges qu'avait l'ancienne, puisqu'ils ne lui avaient accordé, « supposé qu'ils le pussent, que le second rang d'honneur, et non de juridiction. « Enfin de ce que les cent cinquante Pères avaient accordé à l'Eglise de Constantino- « ple le second rang d'honneur, il est faux de conclure qu'elle avait ou qu'elle devait « avoir la juridiction sur le Pont, la Thrace et l'Asie Mineure.... Les rédacteurs du « canon, au lieu de s'appuyer sur la parole du Christ, ils arguent des considérations « politiques pour séculariser en principe les Eglises d'Orient, et les asservir dans « les siècles futurs..... Aussi de six cents évêques qui assistèrent au Concile de Chal- « cédoine, n'y en eut-il que cent-quatre-vingt-quatre qui souscrivirent à ce canon », (Histoire universelle de l'Eglise catholique, livre quarantième).

τιβαίνοντα εἰς τὰ ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου τεθεσπισμένα καὶ παραβλάπτοντα τὰ δικαιώματα τῶν πατριαρχικῶν θρόνων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας. Εἶναι μελέτης πολλῆς ἀξία ἡ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου διαμειφθεῖσα μεταξὺ Λέοντος, Ἀνατολίου, Μαρκιανοῦ, Πουλχερίας κ. ἄλ. ἀλληλογραφία. Ἐκ ταύτης φαίνεται καλῶς ὁποίαν εἶχον περὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα ἰδέαν ἐν Ἀνατολῇ, καὶ μεθ' οἵου σεβασμοῦ ὡμίλουν περὶ αὐτοῦ καὶ ὅτε ἀκόμη προέβαινον εἰς διαβήματα καὶ πράξεις ἃς ἐκεῖνος δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιδοκιμάσῃ. (1).

Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε λεχθέντων περὶ τοῦ κη'. κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, ἐξάγεται ὅτι ὁ κανὼν οὗτος δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις σπουδαίας ἐνστάσεως κατὰ τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης. Ἀπεναντίας, ἡ ὅλη ἱστορία τοῦ πολυκρότου τούτου κανόνος, ἀποτελεῖ μίαν τῶν λαμπροτέρων ἀποδείξεων τοῦ πρωτείου τούτου, ὅπερ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ προβαλλομένῳ ἡμῖν κανόνι ὑποτίθεται ὡς τι σταθερὸν καὶ βέβαιον, καθ' οὗ οὔτε ἡ τοῦ χρόνου ἐπήρεια, οὔτε αἱ πολιτικαὶ τῶν πραγμάτων μεταβολαὶ ἰσχύουσί τι. Παρὰ πάντα δὲ τὰ ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ κανόνος, πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως λεγόμενα, ὁ Ἐπίσκοπος τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἦν καὶ αὐτοῖς, τοῖς τὸν κανόνα συντάξασιν, ὁ διερμηνεὺς τῆς τοῦ Πέτρου φωνῆς, ὁ παρὰ τοῦ Σωτῆρος τὴν φυλακὴν τῆς ἀμπέλου πιστευθείς, ὁ πατὴρ καὶ ἡ κεφαλὴ τῶν τῆς Συνόδου Πατέρων, κἂν τε ἐπίσκοποι ἦσαν οὗτοι καὶ μητροπολῖται, κἂν τε ἔξαρχοι καὶ πατριάρχαι τῶν πρώτων τῆς Ἐκκλησίας θρόνων.

(1) Ὁ κη'. κανὼν ἀπορριφθεὶς ὑπὸ τοῦ Πάπα Λέοντος οὐδεμίαν ἔσχεν ἰσχύν, δυνάμει τοῦ ἀρχαιοτάτου ἐκείνου κανόνος, οὗτινος ἐμνημονεύσαμεν ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν, καὶ καθ' ὃν « ἄκυρα εἰσὶ τὰ παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης πραττόμενα. » Καὶ ὁ συγγραφεὺς δὲ τοῦ Συνοδικοῦ Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ Maï (Spicilegium Romanum, t. 7, præfatio p. 25), ὁμολογεῖ ὅτι ὁ κανὼν οὗτος δὲν ἐγένετο ἐξ ἀρχῆς δεκτὸς, ἀλλ' ἀμέσως κατηργήθη, τοῦ Πάπα Λέοντος μὴ εὐδοκήσαντος ἐπικυρῶσαι αὐτόν.

Ὅτι ὅμως οἱ Πάπαι ἠρνήθησαν νὰ πράξωσι κατ' ἀρχὰς ὅπως προλάβωσι τὸ ὀλέθριον τέλος εἰς ὃ ὤθει τὰ πράγματα τοῦ Βυζαντίου ἡ πολιτεία, τοῦτο ἐποίησαν βραδύτερον, χάριν τῆς εἰρήνης καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως ἐν Φλωρεντίᾳ ὡρίσθη « τὸν « Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην δεύτερον εἶναι μετὰ τὸν ἁγιώτατον Πάπαν τῆς Ῥώμης, « τρίτον δὲ τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας, τέταρτον τὸν τῆς Ἀντιοχείας, καὶ πέμπτον τὸν τῶν Ἱερο- « σολύμων, σωζομένων καὶ τῶν προνομίων ἁπάντων καὶ τῶν δικαίων αὐτῶν. » (Ὅρος τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου.)

Ἡ περὶ τοῦ ἐκ τῆς διαδοχῆς τοῦ Πέτρου, οὐχὶ δὲ καὶ τῆς πολιτικῆς θέσεως τῆς Ῥώμης, προερχομένου πρωτείου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως πίστις, ἐξακολουθεῖ, στερεὰ καὶ ἀκλόνητος ὡς τὸ πρὶν, καὶ μετὰ τὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον, τῆς ὁποίας, ὁ 28ος κανὼν οὐδεμίαν ἠδυνήθη νὰ ἀσκήσῃ ἐπὶ τῶν πνευμάτων τῶν ὀρθοδόξων ἐπιρροήν.

Οὕτω, μικρὸν μετὰ τὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον, ὑπερδιακόσιοι ἀρχιμανδρῖται καὶ μοναχοὶ τῆς Συρίας, γράφοντες πρὸς τὸν Πάπαν Ὁρμίσδαν, ὃν ἀποκαλοῦσιν « ἁγιώτατον καὶ μακαριώτατον τῆς οἰκουμένης « Πατριάρχην, τὸν θρόνον τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων « Πέτρου κατέχοντα », λέγουσιν· « Ἐπειδὴ ἀληθῶς Χριστὸς ὁ Θεὸς « ἡμῶν ἄρχοντα ποιμένων καὶ διδάσκαλον, καὶ ἰατρὸν τῶν ψυχῶν κατέστη- « σεν ὑμᾶς, ἄξιόν ἐστι τὰς κακουχίας ἃς πεπόνθαμεν δηλῶσαι, καὶ δεῖξαι « τοὺς ἀνοικτοὺς λύκους, τοὺς τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ διασκορπίζοντας, « ὅπως αὐτοὺς, τῇ βακτηρίᾳ τῆς αὐθεντίας, ἐκ μέσου τῶν προβάτων ἐξωθή- « σητε. Δεόμεθα οὖν, μακαριώτατοι, ἱκετεύοντες καὶ ἀξιοῦντες ἵνα ἀναστῆτε « μετὰ σπουδῆς.... καὶ γὰρ ὑπάρχετε κεφαλὴ πάντων.... Ὑμῖν « παρὰ Θεοῦ δέδοται αὐθεντία καὶ ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν τε « καὶ λύειν. Ἐξεγέρθητε, Πατέρες ἅγιοι, ἐρχόμενοι σῶσαι ὑμᾶς· μιμή- « σασθε αὐτὸν τὸν Πέτρον, τὸν ἄρχοντα τῶν Ἀποστόλων « οὗ τὸν θρόνον κοσμεῖτε ». (Labbe, Concil. t. IV.), Οὕτως, εἰς τὸν Πέτρον ἀνάγεται ἡ ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας δικαιοδοσία τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως.

Ὅτε βραδύτερον, ὁ Πάπας ἅγιος Ἀγαπητὸς, ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἱ ἀρχιμανδρῖται τῆς πόλεως ταύτης, ἡγουμένου τοῦ Μαριανοῦ, ἐξάρχου τῶν μονῶν, παρουσίασαν αὐτῷ λίβελλον κατὰ τοῦ αἱρετικοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου, φρονοῦντος τὰ τοῦ Εὐτυχοῦς, ἐν ᾧ ἔλεγον, μεταξὺ ἄλλων· « Ὁρκίζομεν « τὴν ὑμῶν μακαριότητα, εἰ καὶ τολμηρόν τι ποιοῦμεν, πρὸς τῆς ὁμοουσίου « καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, καὶ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων « Πέτρου, μὴ περιιδεῖν τους θείους κανόνας ὑπὸ τούτου καταπατουμέ- « νους, μηδὲ περιφρονουμένην παρ' αὐτοῦ τὴν παραδοθεῖσαν αὐτῷ Ἐκκλη- « σίαν, ἀλλ' ἐξακολουθοῦσαν ἐν ἅπασι τοῖς πρὸ αὐτῶν διαλάμψασιν ἐν « τῷ ἀποστολικῷ ὑμῶν θρόνῳ, πρᾶξαι ἐπ' αὐτῷ ἔτι καὶ νῦν κατὰ τῆς τῶν

« κανόνων αὐθεντίας νεανιευομένῳ, ἅπερ ὁ ἐν ἁγίοις Κελεστῖνος, προθεσμίαν « παρέχοντες αὐτῷ, κτλ. » (Labbe, t. V.).

Γνωστὸν τυγχάνει ὅτι ὁ Πάπας Ἀγαπητὸς καθήρεσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν ὑπὸ τῆς αὐτοκρατείρας Θεοδώρας προστατευόμενον Ἄνθιμον, καὶ ἰδίαις χερσὶν, ἐχειροτόνησεν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως τὸν ἅγιον Μηνᾶν, ὅστις ἔν τινι Συνόδῳ, ἣν εἶχεν συγκαλέσει ὁ Πάπας Ἀγαπητὸς, ἀλλ' ἧς προήδρευσεν αὐτὸς ὁ Μηνᾶς, τοῦ Πάπα τελευτήσαντος ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸ τῆς συγκροτήσεως αὐτῆς, ἐποιήσατο τήν δε τὴν ὁμολογίαν περὶ τοῦ πρωτείου τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας· « Ἡμεῖς, ὡς καὶ ἡ ὑμῶν « ἐπίσταται ἀγάπη, τῷ ἀποστολικῷ θρόνῳ ἐξακολουθοῦμεν τε « καὶ πειθόμεθα, καὶ τοὺς κοινωνικοὺς αὐτοῦ κοινωνικοὺς « ἔχομεν, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κατακριθέντας καὶ ἡμεῖς κα- « τακρίνομεν ». (Σύνοδ. Κωνστ. ἐπὶ Μηνᾶ, Labbe, t. V.)

Καὶ τοσαῦτα μὲν περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς αἱρέσεως τῶν Μονοφυσιτῶν. (1) Ἴδωμεν νῦν τί ἐφρόνουν περὶ τοῦ πρωτείου τούτου οἱ Πατέρες, οἵτινες κατεπολέμησαν τὴν νέαν αἵρεσιν τῶν Μονοθελητῶν, ἧς πατὴρ ὑπῆρξεν ὁ Κωνσταντινουπόλεως Σέργιος.

Ὁ μητροπολίτης Κύπρου Σέργιος γράφων πρὸς τὸν Πάπαν Θεόδωρον, προσφωνεῖ αὐτὸν ὧδε· « Στήριγμα θεοπαγὲς καὶ ἀσάλευτον, καὶ στηλογρα- « φίαν διαφανῆ τῆς πίστεως τὴν σὴν ἀποστολικὴν καθέδραν ἱδρύσατο, ᾧ « ἱερὰ κεφαλὴ, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν. Σὺ γάρ, ὡς ἀληθῶς ὁ θεῖος « ἀψευδῶς ὑπηγόρευσε Λόγος, ὑπάρχεις Πέτρος, καὶ ἐπὶ τῷ « σῷ θεμελίῳ τῆς Ἐκκλησίας οἱ στύλοι πεπήγασι. Σοὶ καὶ « τὰς κλεῖς τῶν οὐρανῶν ἐνεχείρισε, δεσμεῖν τε καὶ λύειν « ἐπὶ γῆς καὶ οὐρανοῦ κατ' ἐξουσίαν ἐθέσπισε, κτλ. » (Ἐπιστ. Σεργίου μητροπ. Κύπρου πρὸς Θεόδωρον Πάπαν).

Καθ' ὃν χρόνον ὁ μητροπολίτης Κύπρου ἔγραφε ταῦτα πρὸς τὸν Πάπαν

(1) Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον (590), ἅγιος Γρηγόριος ὁ Διάλογος, ἔγραφε· « Τίς ἀμφι- « βάλλει ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπόκειται τῇ Ἀπο- « στολικῇ Ἕδρᾳ; » « De Constantinopolitana Ecclesia quis dubitet eam Sedi « Apostolicæ subjectam esse? » (Epist. XII.) Καὶ « Οὐκ οἶδα τίς τῶν Ἐπι- « σκόπων δὲν ὑπόκειται τῇ Ἕδρᾳ ταύτῃ. » « Nescio quis ei episcopus sub- « jectus non sit. » (Epist. LIX.)

Θεόδωρον, οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀφρικῆς, ἐν μακρᾷ πρὸς τὸν αὐτὸν Πάπαν ἐπιστολῇ, ἐκήρυττον μετὰ τῆς αὐτῆς εὐγλωττίας τὸ ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, γράφοντες οὕτως· « Τῷ μακαριω-
« τάτῳ Δεσπότῃ, καὶ τῇ Ἀποστολικῇ κορυφῇ, ὑπερέχοντι Πατρὶ Πατέρων,
« τῷ ἁγιωτάτῳ Πάπᾳ, καὶ μεγάλῳ τῶν ἁπανταχοῦ προέδρων ἀρχιποίμενι·
« Κολοῦμβος, ἐπίσκοπος τοῦ πρώτου θρόνου τῆς ἐν Νουμηδίᾳ Συνόδου,
« Στέφανος, ἐπίσκοπος τοῦ πρώτου θρόνου τῆς ἐν Βυζακίῳ (Byzacena)
« Συνόδου, καὶ Ῥεπαράτος, ἐπίσκοπος τοῦ πρώτου θρόνου τῆς ἐν Μαυριτανίᾳ
« Συνόδου, καὶ σὺν ἡμῖν οἱ ἐπίσκοποι τῶν εἰρημένων τριῶν Συνόδων τῆς
« τῶν Ἄφρων χώρας. Μεγάλην καὶ ἀνέκλειπτον θείας χάριτος
« πηγήν, τοὺς χριστιανοὺς ἅπαντας καταπλουτίζουσαν, παρὰ
« τῷ καθ' ὑμᾶς ἀποστολικῷ θρόνῳ τυγχάνειν, οὐχ οἷόν τέ
« τινα τῶν πάντων διαμφιβάλλειν, ἐξ ἧς ὀχετοὶ προϊᾶσιν
« ἀφθόνως, ἅπαντα τὸν χριστιανικὸν ἀρδεύοντες κόσμον.
« Ὅθεν εἰς τὴν τοῦ παναγίου Πέτρου τιμήν, ὦ Πάτερ Πατέ-
« ρων, αὐτὸς ὁ ὑμέτερος ἀποστολικὸς θρόνος, ἰδιοτρόπως,
« ἤτοι μονογενῶς, κατὰ θεῖον κεκλήρωται θέσπισμα, τὰ
« ἱερὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα διερευνᾶσθαι καὶ ἀναψηλα-
« φεῖν... Ἀρχῆθεν γὰρ αὕτη πέφηνεν ἡ συνήθεια, ὥστε παρ' αὐτῶν
« (τῶν ἀρχιερέων τῆς κορυφαίας καὶ ἀποστολικῆς καθέδρας) τὰ φαῦλα μὲν
« κατακρίνεσθαι, βεβαιοῦσθαι δὲ τὰ προσήκοντα. Ἐπεὶ οὖν οἱ ἐξ ἀρχῆς
« κανόνες θεσπίζουσιν ὅπου περ ἂν ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα κινεῖται, μὴ
« πρότερον ψηλαφᾶσθαι καθάπαξ, ἢ προσδέχεσθαι, κἂν ἔτι μάλιστα
« τὰ κινούμενα τύχοιεν ὄντα ἐν ἀπῳκισμέναις τισὶ καὶ
« πορρωτάταις ἐπαρχίαις, ἄχρις ἂν ἐπὶ τὸν ἀποστολικὸν
« ἀνακομισθῇ θρόνον, ἵνα ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν αὐθεντίας τοῦ
« ζητουμένου δοκιμασθέντος οἷον καὶ τρανωθέντος, ἐξ αὐτοῦ,
« καθάπερ ἔκ τινος πηγῆς ἱερᾶς, ἡ τοῦ κηρύγματος ἔναρξις
« γένηται, καὶ οὕτω καθεξῆς αἱ πᾶσαι τοῦ Θεοῦ προσδε-
« χόμεναι καθολικαὶ ἐκκλησίαι, πρὸς τὰ τοῦ κόσμου πέ-
« ρατα διανείμωσιν ἀμειώτως τὰ τῆς ἀκραιφνοῦς μυστήρια
« πίστεως ». Ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ οἱ Ἀφρικανοὶ καταγγέλλουσιν εἰς

τὸν Πάπαν τὸν Κωνσταντινουπόλεως Παῦλον, φρονοῦντα τὰ τῶν Μονοθελητῶν καὶ λέγουσι μεταξὺ ἄλλων· « δέον ἐστὶ τὴν τοῦ καθ' ὑμᾶς �απο-
« στολικοῦ θρόνου αὐθεντίαν, βουλῇ σωτηρίῳ σκέψασθαι τοῦ ὑγιεινοῦ
« σώματος τὸ ἀθεράπευτον νόσημα διαχωρίσαι, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων Πα-
« τέρων διάταξιν, ἵνα τοῦ χαλεποῦ διαρρυέντος τῆς αἱρέσεως τραύματος, τὰ
« τῆς εὐρρωστίας ἡμῖν ἀσφαλέστερον διαμείνωσιν, οἷα τῷ πνευματικῷ σιδή-
« ρῳ τῆς ὑμετέρας ὑπεροχῆς τοῦ τοιούτου πονηροῦ μιάσματος, τὴν Χριστοῦ
« τοῦ Θεοῦ ποίμνην ἐλευθερούσης ». (Labbe, Concil. t. VI). (1)

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ὁ μέγας τῆς πίστεως ὁμολογητὴς Μάξιμος, ἔγραφε περὶ Πύρρου, τοῦ αἱρετικοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, πρὸς Πέτρον τὸν Ἰλλούστριον, τάδε· « Ἐὰν θέλῃ ὁ Πύρρος νὰ μὴ θεωρῆται αἱρετικὸς,
« ἂς σπεύσῃ πρὸ παντὸς νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἕδραν. Διότι ταύ-
« της ἱκανοποιουμένης πάντες θέλουσι θεωρήσει αὐτὸν ὡς εὐσεβῆ καὶ ὀρθό-
« δοξον. Ματαιοπονεῖ δὲ πειρώμενος νὰ πείσῃ τοὺς ἐμοὶ ἴσους, μὴ ἱκανο-
« ποιῶν δὲ καὶ ἐπικαλούμενος τὸν ἁγιώτατον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας
Πάπαν, ἤτοι τὴν Ἀποστολικὴν Ἕδραν, ἥτις ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐνσαρκω-
« θέντος Λόγου καὶ τῶν ἱερῶν Συνόδων ἐν πᾶσι καὶ ἐπὶ πάντων τὴν ἐξου-
« σίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν. Μετ' αὐτῆς λύει καὶ δεσμεῖ ἐν τῷ οὐρανῷ ὁ
« τῶν ἐπουρανίων ἄρχων δυνάμεων Λόγος ». (Migne, Πατρολ. Ἑλλ. τ. 91. σώζεται λατινιστὶ μόνον.)

(1) Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀφρικῆς πρὸς τὸν Πάπαν Θεόδωρον γίνεται δῆλον ὁποίαν εἶχον ἰδέαν ἐν Ἀφρικῇ περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης καὶ τῆς ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας δικαιοδοσίας αὐτοῦ. Σφάλλονται ἄρα οἱ φρονοῦντες ὅτι ἡ Ἀφρικανὴ Ἐκκλησία δὲν ἀνεγνώριζε τὸ πρωτεῖον τοῦτο, διότι κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, ἐξ ἀφορμῆς τῆς πρὸς τὸν Πάπαν Ζώσιμον ἐκκλήσεως τοῦ πρεσβυτέρου Ἀπιαρίου, οἱ Ἀφρικανοὶ ἐπίσκοποι, ἤγειραν συζήτησιν οὐχὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως τοῦ δέχεσθαι τὰς ἐφέσεις τῶν ἁπανταχοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ προσφόρου τῆς ἐξασκήσεως τοῦ δικαιώματος τούτου, ἐν ὡρισμέναις περιστάσεσι. Καὶ ὄντως· ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάπαν Κελεστῖνον, ὅστις μετὰ τὸν ἄμεσον τοῦ Ζωσίμου διάδοχον Βονιφάτιον, ἀνῆλθε τὸν θρόνον τοῦ Πέτρου, ἐπιστολῇ, οἱ Ἀφρικανοὶ ἐπίσκοποι οὐδαμῶς ἀρνοῦνται τὸ δικαίωμα τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως τοῦ δέχεσθαι τὰς ἐκκλήσεις τῶν ἁπανταχοῦ, ἀλλὰ μόνον παρακαλοῦσιν (deprecamur), ἵνα μὴ δέχηται εὐκόλως τὸν τυχόντα καὶ παρέχῃ πίστιν τοῖς ἐκ τῆς Ἀφρικῆς ἐκκαλοῦσι, διότι ἕνεκα τῆς μεγάλης τῶν μερῶν ἀποστάσεως καὶ τῆς ἐλλείψεως μαρτύρων, ἦτο δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια. Αὕτη εἶναι ἡ γενικὴ ἔννοια τῆς πρὸς τὸν Πάπαν Κελεστῖνον ἐπιστολῆς τῶν Ἀφρικανῶν ἐπισκόπων, οἵτινες, ἵνα ἀποδείξωσι τὸ πρὸς τὸν Ῥωμαῖον Ἀρχιερέα σέβας καὶ τὴν ὑπακοὴν αὐτῶν, ἐδέξαντο τὸν εἰς τὴν συζήτησιν ταύ-

Στέφανος δὲ ὁ Δόρων, πρέσβυς τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἁγίου Σωφρονίου, παρὰ τῷ Πάπᾳ Μαρτίνῳ, πεμφθεὶς εἰς Ῥώμην ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν καταδίκην τῆς αἱρέσεως τῶν Μονοθελητῶν, ἐν τῷ λιβέλλῳ ὃν παρουσίασεν εἰς τὸν Πάπαν ἐπὶ τῇ περιστάσει ταύτῃ, ἔλεγε· « Ποτὲ μὲν ὕδωρ τῇ κεφαλῇ, « καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς πηγὰς δακρύων ἐπεζητοῦμεν τῆς ἐλεεινῆς συμφορᾶς· « ποτὲ δὲ πτέρυγας περιστερᾶς, κατὰ τὸν θεῖον Δαυὶδ, ἵνα πετασθῶμεν καὶ « διαναγγείλωμεν ταῦτα τῇ πασῶν ἀρχούσῃ καὶ ὑπερκειμένῃ κα- « θέδρᾳ, λέγω δὴ, τῇ καθ' ὑμᾶς κορυφαίᾳ καὶ ὑπερφυεῖ, πρὸς « τὴν τοῦ σύμπαντος ἴασιν τραύματος· ἐπειδὴ τοῦτο πράτ- « τειν ἐξουσιαστικῶς, ἄνωθέν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς, ἐξ ἀποστο- « λικῆς ἤτοι κανονικῆς εἴωθεν αὐθεντίας. Διότι προδήλως « οὐ μόνον τὰς κλεῖς τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας πιστευ- « θῆναι, μόνος παρὰ πάντας εἰς τὸ ἀνοίγειν ταύτας καὶ « κλείειν, ἀξίως μὲν τοῖς πιστεύουσιν, ἐκδίκως δὲ τοῖς ἀπι- « στοῦσι τῷ εὐαγγελίῳ τῆς χάριτος, ὁ μέγας ἀληθῶς καὶ « κορυφαῖος ἠξίωται Πέτρος, ἀλλ' ὅτι καὶ ποιμαίνειν πρῶ- « τος ἐπετράπη τὰ πρόβατα πάσης τῆς καθολικῆς Ἐκκλη- « σίας. Πέτρε γάρ, φησί, φιλεῖς με; ποίμαινε τὰ πρόβα- « τά μου. Καὶ μέν τοι πάλιν, κατ' ἐξαίρετον ἰδιοπροσώπως « αὐτὸς βεβαιοτέραν ἔχων ὑπὲρ πάντας τὴν εἰς αὐτὸν τὸν « Κύριον ἡμῶν, καὶ ἀμετάτρεπτον πίστιν, ἐπιστρέψειν ποτὲ

πην δόντα ἀφορμὴν Ἀπιάριον καὶ ἀποκατέστησαν αὐτὸν εἰς θέσιν ἱερατικήν. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ χρόνον ἐποιεῖτο ἔκκλησιν εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ῥώμης ὁ τῆς ἐν Ἀφρικῇ Φουσσάλης ἐπίσκοπος Ἀντώνιος, καθαιρεθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν Ἀφρικῇ Συνόδου, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἀνεστάλη, ἐκ τῆς ὑπὸ τῶν Ἀφρικανῶν ἐγερθείσης συζητήσεως, ἡ ἐξάσκησις τοῦ δικαιώματος τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως, δικαιώματος, ὅπερ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πρωτείου ἀπορρέον, εἶχεν ἐπιβεβαιώσει καὶ προασπίσει κατὰ τῶν Ἀρειανῶν ἡ ἐν Σαρδικῇ Σύνοδος, ἐν ᾗ ἡ τῆς Ἀφρικῆς ἱεραρχία δαψιλῶς εἶχεν ἀντιπροσωπευθῇ. Σημειούμεθα ἐνταῦθα ὅτι τοὺς περὶ ἐκκλήτου εἰς τὸ δικαστήριον τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως κανόνας τῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου, ὁ Πάπας ἅγιος Ζώσιμος, ὅστις, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, ἦν ἕλλην τὸ γένος, εἶχεν ἀναφέρει ἐν τῇ συζητήσει ταύτῃ ὡς κανόνας τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, διότι ἡ ἐν Σαρδικῇ, μικρὸν μετὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθεῖσα, ἐναντίον τῶν αὐτῶν αἱρετικῶν, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ αὐτοῦ προσώπου τοῦ Κορδούης Ὁσίου, συμμετεχόντων καὶ ἐκ τῶν ἐν Νικαίᾳ παρευρεθέντων, ἐν οἷς καὶ ὁ Μέγας Ἀθανάσιος, ἐθεωρεῖτο ὡς παράρτημα τῆς ἐν Νικαίᾳ, οἱ δὲ κανόνες αὐτῆς ἦσαν ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι ἀναγεγραμμένοι.

« καὶ ὑποστηρίζειν σαλευομένους τοὺς ὁμοταγεῖς αὐτῷ καὶ « πνευματικοὺς ἀδελφούς, οἷα προνοητικῶς ἐπὶ πάντων αὐ- « τῶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ δι' ἡμᾶς σαρκωθέντος Θεοῦ τὸ κῦρος « κεκοσμημένος καὶ τὴν ἱερατικὴν αὐθεντίαν. » (Harduin. Conc. t. III. p 712.)

Ὁ Πάπας ἅγιος Μαρτῖνος, εἰς ὃν ὁ πρέσβυς τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἔλεγε τὰ ἀνωτέρω, διώριζε, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, δυνάμει τῆς δοθείσης αὐτῷ παρὰ Θεοῦ διὰ τοῦ Πέτρου ἐξουσίας, τοποτηρητὴν αὐτοῦ, ἐν τῇ περιοχῇ τῶν πατριαρχείων Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων (1), τὸν Φιλαδελφείας Ἰωάννην, μετὰ τῆς ἀδείας τοῦ χειροτονεῖν ἐπισκόπους καὶ ἱερεῖς ὀρθοδόξους καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν. « Προτρέπομεν « τὴν σὴν ἀγάπην, ἔγραφε πρὸς τὸν Ἰωάννην, εὐλαβέστατε ἀδελφὲ, τὸν ἡ- « μέτερον αὐτόθι τόπον πληρῶσαι, τουτέστιν ἐν τοῖς μέρεσι τῆς « Ἀνατολῆς, ἐν πᾶσι τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κεφαλαίοις, ἵνα ἐν τούτῳ « μάλιστα δεόντως ἀναζωπυρήσῃς τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ, ὃ ἔστιν ἐν σοὶ « διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῆς ἱερατικῆς ἀξίας, καὶ τῆς ἡμετέρας ἀποστολικῆς « τοποτηρητίας . . . ὡς ἂν τὰ λείποντα ἐπιδιορθώσῃς καὶ καταστήσῃς κατὰ « πᾶσαν πόλιν τῶν ὑπὸ τὸν Ἱεροσολύμων θρόνον τελουσῶν, καὶ τῶν ὑπὸ τὸν « Ἀντιοχείας, ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, τοῦτό σοι « ποιεῖν ἐκ παντὸς τρόπου, προστασσόντων ἡμῶν, ἐξ ἀπο- « στολικῆς αὐθεντίας, τῆς κεχαρισμένης ἡμῖν παρὰ Κυρίου « διὰ Πέτρου τοῦ παναγίου καὶ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων.» (Labbe, Concil. t. VII. σελ. 20.) Συνάμα δὲ ἔδωκεν αὐτῷ βοηθὸν καὶ ἀντιλήπτορα ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ τὸν ἐπίσκοπον Ἐσβοῦντος, τῆς ἀρχαίας Ἐσεβών, πρωτευούσης τῶν Μωαβιτῶν, Θεόδωρον, καὶ εἰδοποίησε πάντας τοὺς ἀνὰ τὴν Ἀνατολὴν ὀρθοδόξους, ἐπισκόπους, ἱερεῖς, διακόνους, μοναχοὺς, ἀναχωρητὰς καὶ λαϊκούς, προτρεπόμενος αὐτοὺς νὰ πείθωνται καὶ ὑπακούωσι τῷ τοποτηρητῇ αὐτοῦ Ἰωάννῃ, ἐπισκόπῳ Φιλαδελφείας (2).

(1) Τὸν μὲν θρόνον τῆς Ἀντιοχείας κατεῖχε τότε Μακεδόνιός τις ὑπὸ τῶν Μονοθελητῶν ὑποστηριζόμενος, οἵτινες καὶ εἶχον ἐκλέξει αὐτὸν, ὁ δὲ τῶν Ἱεροσολύμων ἦν χηρεύων.

(2) « Le Pontife chrétien de la cité de Romulus, ordonnant à son lieutenant, le « Pontife de la cité des Ammonites, assisté du Pontife des Moabites, d'établir en son « nom des pontifes et des prêtres du vrai Dieu, dans les antiques régions de Mizraïm,

Καὶ ὁ Πάπας ἅγιος Ἀγάθων, ὅστις ἤκμασεν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Μονοθελητῶν, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου συνεκροτήθη ἡ ἕκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἐν τῇ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Πωγωνάτον ἐπιστολῇ, ἥτις ἀναγνωσθεῖσα, ἐγένετο ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς Συνόδου ἐκείνης, (πρᾶξ. Α'.), λέγει· « Οὗτός ἐστι τῆς ἀληθοῦς πίστεως ὁ κανών, ὅντινα καὶ ἐν τοῖς εὐτυ-
« χήμασι καὶ ἐν τοῖς ἐναντίοις, θερμῶς ἐκράτησε καὶ ἐξεδίκησεν αὕτη ἡ
« πνευματικὴ μήτηρ τοῦ ὑμετέρου γαληνιαίου κράτους, ἡ ἀποστολικὴ τοῦ
« Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἥτις διὰ τῆς χάριτος τοῦ παντοδυνάμου
« Θεοῦ, ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, οὐδέ-
« ποτε πλανηθῆναι δείκνυται, οὔτε τοῖς τῶν αἱρετικῶν καὶ-
« νισμοῖς στρεβλωθεῖσα ὑπέπεσεν· ἀλλὰ καθὼς ἐκ τῶν προ-
« οιμίων τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως παρέλαβεν ἀπὸ τῶν
« ἰδίων αὐθεντῶν καὶ κορυφαίων τοῦ Χριστοῦ Ἀποστόλων,
« ἀπαράτρωτος μέχρι τέλους μένει, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου αὐ-
« τοῦ, τοῦ Σωτῆρος θείαν παραγγελίαν, ἣν τῷ ἐξάρχῳ
« τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ὡμολόγησε,
« φήσας· Πέτρε, Πέτρε, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξήτησε τοῦ σινιά-
« σαι ὑμᾶς, ὡς ὁ συνιάζων τὸν σῖτον, ἐγὼ δὲ περὶ σοῦ ἠ-
« ρώτησα, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου, καὶ σύ ποτε ἐπιστρα-
« φεὶς στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. Κατανοήσοι τοίνυν ἡ ὑμετέρα
« γαληνιαία φιλανθρωπία, ἐπειδὴ ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ πάντων, οὗτινος ἡ
« πίστις ἐστίν, ὃς τὴν πίστιν Πέτρου μὴ ἐκλεῖψαι ὑπέσχετο, τοῦτον ὑπέ-
« μνησε τοὺς ἑαυτοὺς στηρίζειν ἀδελφούς. Ὅπερ τοὺς ἀποστολικοὺς Ἀρ-
« χιερεῖς, τὴν ἐμὴν ἐλαχίστειαν προηγησαμένους, παρρησιαστικῶς ἀεὶ πε-
« ποιηκέναι πᾶσιν ἐγνώσθη. » (1).

Οἱ δὲ Πατέρες τῆς ἕκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν τῇ πρὸς τὸν αὐτὸν Πάπαν ἐπιστολῇ αὐτῶν γράφουσιν· « Ἡμεῖς ὡς πρωτοθρόνῳ σοι τῆς

« de Chanaan, d'Ammon, de Moab, de Madian, d'Édom, d'Émath, d'Aran, d'Assur;
« dans les vieilles conquêtes d'Alexandre, de Cyrus, de Nabuhodonosor, de Sésostris,
« de Nemrod, certes, voilà un fait capital de l'histoire humaine. » (Rohrbacher, Hist. universelle de l'Eglise, livre 49ème.)

(1) Σημειωτέον ὅτι ὁ Πάπας Ἀγάθων ἔγραφε ταῦτα μετὰ τὸν Ὀνώριον, ὃν ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος θέλει νὰ παραστήσῃ ἡμῖν ὡς κεκηρυγμένον μονοθελήτην. Ἀλλὰ περὶ τούτου ἔσται ὑμῖν κατωτέρω ὁ λόγος.

« οἰκουμένης Ἐκκλησίας τὸ πρακτέον παρατιθέμεθα, ἐπὶ
« τὴν στερεὰν πέτραν ἑστῶτι τῆς πίστεως, τοῖς παρὰ
« τῆς ὑμετέρας πατρικῆς μακαριότητος πρὸς τὸν εὐσεβέστα-
« τον βασιλέα τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας ἐμφιλοχωρήσαντες
« γράμμασιν· ἅπερ, καὶ ὡς ἀπὸ τῆς κορυφαίας τῶν Απο-
« στόλων ἀκρότητος θεολογηθέντα γινώσκομεν. » (Mansi, t. XI).
Ἐν δὲ τῷ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα προσφωνητικῷ αὐτῶν λέγουσι τάδε· « Ὁ
« δὲ κορυφαιότατος ἡμῖν συνηγωνίζετο πρωταπόστολος· τὸν
« γὰρ ἐκείνου μιμητὴν καὶ τῆς καθέδρας διάδοχον εἴχομεν
« ὑπαλείφοντα, καὶ τὸ τῆς θεολογίας μυστήριον διὰ γραμμά-
« των ἐμφαίνοντα. Ὁμολογίαν θεοχάρακτον Ῥώμη ἡ πρε-
« σβύτις ἀνέτεινε, καὶ τὴν δογμάτων ἡμέραν ἐκ τῆς ἑσπέ-
« ρας ἀνέτειλε. Χάρτης καὶ μέλαν ἐφαίνετο, καὶ διὰ ΑΓΑΘΩΝΟΣ
« ΠΕΤΡΟΣ ΕΦΘΕΓΓΕΤΟ. » Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν Μονοθελητῶν καὶ τῆς ἕκτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἤλθωμεν ἤδη καὶ εἰς τοὺς Εἰκονομάχους, καὶ ἴδωμεν τί ἐφρόνουν ἐν Ἀνατολῇ, κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, περὶ τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως, καὶ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ.

Καὶ πρῶτος, ἅγιος Στέφανος, ὁ νέος μάρτυς, ἁπάντων πρὸς τοὺς Εἰκονομάχους ἐπισκόπους, πειρωμένους ν' ἀποδείξωσιν αὐτῷ ὅτι ἡ Σύνοδος αὐτῶν, ἧς εἶχον μετάσχει ὑπερτριακόσιοι ἐπίσκοποι, ἐπικυρώσαντες τὸ ἀσεβὲς τῶν Εἰκονομάχων δόγμα, ἦτο Οἰκουμενική, ἔλεγε· « Πῶς δ' ἂν καὶ Οἰκουμενικὴ
« κληθείη, πρὸς ἣν οὐδὲ ὁ Ῥώμης ηὐδόκησε, καίπερ κανόνος
« προκειμένου, μὴ δεῖν τὰ ἐκκλησιαστικὰ, δίχα τοῦ Πάπα
« Ῥώμης κανονίζεσθαι; » (Ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ, Migne, Ἑλλ. Πατρ. τ. 100). Ἐκ τῶν λόγων τούτων γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ ἐκκλησιαστικὸς κανών, ὁ κηρύττων ἄκυρα τὰ παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης πραττόμενα, οὗτινος, ὡς εἴδομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, μνημονεύουσι καὶ οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ Σωκράτης καὶ Σωζομενός, καὶ ὅστις, ὑπὸ οὐδεμιᾶς θεσπισθεὶς Συνόδου, εἶναι ἀπόρροια τοῦ θείου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως πρωτείου, ὁ ἐκκλησιαστικὸς οὗτος κανών, λέγομεν, οὐδέποτε ἐπαύσατο ἔχων ὅλον αὐτοῦ τὸ κῦρος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἦτο δὲ διὰ τοὺς ὀρθοδόξους, ἐν τῷ μέσῳ

τῆς συγχύσεως καὶ ταραχῆς ἦν διήγειρον ἑκάστοτε οἱ αἱρετικοί, τὸ μόνον ἀσφαλὲς μέσον πρὸς διάγνωσιν τῆς ἀληθείας.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἅγιος Θεόδωρος ὁ Στουδίτης ἔγραφε πρὸς τὸν Πάπαν Πασχάλιον· « Ἄκουε, ἀποστολικὴ κάρα, θεοπρόβλητε « ποιμὴν λογικῶν προβάτων, κλειδοῦχε τῆς οὐρανῶν βασι- « λείας, πέτρα τῆς πίστεως, ἐφ' ᾗ ᾠκοδόμηται ἡ καθολικὴ « Ἐκκλησία. Πέτρος γὰρ σὺ, τὸν Πέτρου θρόνον κοσμῶν καὶ διέ- « πων. » (Ἐπιστ. ιϐ'. πρὸς τὸν Πάπαν Πασχάλιον, ϐλ. καὶ ἐπιστ. ιγ'. πρὸς τὸν αὐτόν.) Πρὸς δὲ τὸν αὐτοκράτορα Μιχαὴλ λέγει· « Ἡ μεγάλη καὶ « θεοστήρικτος αὐτῆς χείρ, ὡς ζηλοτυποῦσα τὰ θεῖα ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ παν- « τὸς, κελευσάτω παρὰ τῆς πρεσϐυτέρας Ῥώμης δέξασθαι τὴν διασάφησιν, « ὡς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς πατροπαραδότως ἐξεδόθη. Αὕτη, Χριστομί- « μητε ϐασιλεῦ, ἡ κορυφαιοτάτη τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, « ἧς Πέτρος πρωτόθρονος, πρὸς ὃν ὁ Κύριος φησί· σὺ εἶ Πέ- « τρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκ- « κλησίαν, καὶ πύλαι Ἅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. » (Ἐπιστ. πρὸς τὸν Βασιλέα Μιχαήλ.)

Ὁ αὐτὸς, γράφων πρὸς Λέοντα τὸν Πάπαν, λέγει· « Ἐπειδή περ « Πέτρῳ τῷ μεγάλῳ δέδωκε Χριστὸς ὁ Θεὸς μετὰ τὰς κλεῖς « τῆς ϐασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ τὸ τῆς ποιμεναρχίας ἀ- « ξίωμα, πρὸς Πέτρον, ἤτοι τὸν αὐτοῦ διάδοχον, ὁτιοῦν « καινοτομούμενον ἐν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ παρὰ τῶν σφαλ- « λομένων τῆς ἀληθείας ἀναγκαῖον ἀναφέρεσθαι. Τοῦτο τοι- « γαροῦν δεδιδαγμένοι καὶ ἡμεῖς, οἱ ταπεινοὶ καὶ ἐλάχι- « στοι, ἐκ τῶν ἀνέκαθεν Πατέρων ἡμῶν. . . ἡγησάμεθα τῷ « ἀγγέλῳ τῆς κορυφαίας σου Μακαριότητος ταύτην ἀνενεγ- « κεῖν. Γέγονε τοίνυν, ὦ θειοτάτη τῶν ὅλων κεφαλῶν κε- « φαλὴ, σύνοδος . . . σῶσον ἡμᾶς, ἀρχιποίμην τῆς ὑπ' οὐρα- « νὸν Ἐκκλησίας. Μίμησαί σου τὸν διδάσκαλον Χριστὸν, καὶ ὄρεξον χεῖρα « τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ . . ζήλωσόν σου, δεόμεθα, τὸν ὁμώνυμον Πάπαν, « καὶ ὡς ἐκεῖνος, τηνικαῦτα τῆς Εὐτυχιανικῆς αἱρέσεως ἀναφυείσης, λεόντειόν « πως διηγέρθη τῷ πνεύματι, ὡς ἴσασι πάντες, ταῖς δογματικαῖς αὐτοῦ ἐπι-

« στολαῖς· οὕτω καὶ αὐτὸς, τολμῶ λέγειν, φερωνύμως ϐρύξον θείως, μᾶλλον « δὲ ϐρόντησον κατὰ τῆς παρούσης κακοδοξίας τὰ εἰκότα. Εἰ γὰρ οὗτοι « ἑαυτοῖς ἐξαυθεντήσαντες, αἱρετικὴν σύνοδον ἐκπληρω- « σαι οὐκ ἔδεισαν, καίπερ εἰ καὶ ὀρθόδοξον οὐκ ἄνευ τῆς « ὑμῶν εἰδήσεως ἐξουσιάζοντες, ὡς τὸ ἄνωθεν κεκρατηκὸς « ἔθος, κτλ. » (Ἐπιστολὴ πρὸς Λέοντα τὸν Πάπαν).

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἅγιος Ταράσιος ἐν τῇ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀδριανὸν τὸν Πάπαν ἐπιστολῇ αὐτοῦ, τὸν μὲν Πέτρον καλεῖ « Πρώταρχον τῶν Ἀποστόλων », τὸν δὲ Ῥωμαῖον Ἀρχιερέα, διάδοχον καὶ κληρονόμον τοῦ πρωτείου αὐτοῦ « Πέτρου τοῦ θείου ἀποστόλου οὗ καὶ τὴν καθέδραν « ἐκληρώσατο ἡ ὑμῶν ἁγιότης. Ἡ οὖν ὑμῶν ἀρχιεροπρεπὴς ἁγιω- « σύνη ἐνθέσμως καὶ κατὰ Θεοῦ ϐούλησιν πρυτανεύουσα τὴν ἱεραρχικὴν « ἁγιστείαν, διαϐόητον ἔχει τὴν δόξαν ».

Ὁ δὲ Πάπας Ἀδριανὸς ἐν τῇ πρὸς Ταράσιον ἐπιστολῇ αὐτοῦ, ἥτις ἀνεγνώσθη ἐν τῇ ἑϐδόμῃ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, λέγει τάδε· (Πράξ Β'.) « Ἡ ὑμε- « τέρα ὁσιότης, τοῖς αὐτοῖς εὐσεϐεστάτοις καὶ τροπαιούχοις ϐασιλεῦσι « προθύμως ἀναγάγοι, ἵνα ἐν πρώτοις, ὁ ψευδοσύλλογος ἐκεῖνος, ὁ γενόμενος « χωρὶς τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἀτάκτως καὶ ἀσυλλογίστως, ἐξ ἐναντίας « τῆς τῶν σεπτοτάτων Πατέρων παραδόσεως κατὰ τῶν θείων εἰκόνων, « ἀναθεματισθῇ, παρόντων τῶν ἀποκρισαρίων ἡμῶν, καὶ πᾶν ζιζάνιον ἐκρι- « ζωθῇ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ λόγος « πληρωθῇ, ὅτι πύλαι Ἅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς· καὶ πάλιν· Σὺ εἶ « Πέτρος, κτλ. Οὗ ὁ θρόνος εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πρωτεύων « διαλάμπει, καὶ κεφαλὴ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ « ὑπάρχει. Ὅθεν ὁ αὐτὸς μακάριος Πέτρος Ἀπόστολος, τῷ τοῦ Κυρίου « προστάγματι ποιμαίνων τὴν Ἐκκλησίαν, οὐδὲν παραλέλοιπεν, ἀλλ' ἐ- « κράτησε πάντοτε καὶ κρατεῖ τὴν ἀρχήν· δι' ὅπερ ἐὰν προσκολ- « ληθῇ ἡ ὑμετέρα ὁσιότης τῷ ἡμετέρῳ Ἀποστολικῷ Θρόνῳ, ὃς ἐστὶ κεφαλὴ « πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, κτλ. ». (Labbe, t. VI).

Τέλος ὁ Κωνσταντινουπόλεως Νικηφόρος, ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν ἁγίων εἰκόνων ἀπολογητικῷ αὐτοῦ, τὸν μὲν Πέτρον ἀποκαλεῖ κρηπῖδα καὶ στήριγμα τῆς Ἐκκλησίας, περὶ δὲ τοῦ πρωτείου τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας γράφει

τάδε· « συγκεκρότητο γὰρ τοῦτο (ἡ ἑβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἧς ὑπερα-
« πολογεῖται) μάλιστα ἐνδίκως καὶ ἐννομώτατα· ἐπεί περ ἤδη, κατὰ τοὺς
« ἀρχῆθεν τετυπωμένους θείους θεσμοὺς, προῆγε κατ' αὐτήν, καὶ
« προήδρευεν, ὅσοντε τῆς ἑσπερίας λήξεως, ἤτοι τῆς πρεσβύτιδος Ῥώμης,
« μέρος οὐκ ἄσημον· ὧν ἄνευ, δόγμα κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν κινού-
« μενον, θεσμοῖς κανονικοῖς, καὶ ἱερατικοῖς ἔθεσι νενομισμένον
« ἄνωθεν, τὴν δοκιμασίαν οὐ σχοίη, ἢ δέξαιτ' ἄν ποτε τὴν πε-
« ραίωσιν, ὡς δὴ λαχόντων κατὰ τὴν ἱερωσύνην ἐξάρχειν,
« καὶ τῶν κορυφαίων ἐν ἀποστόλοις ἐγκεχειρισμένων τὸ
« ἀξίωμα. » (Ἀπολογ. α'.)

Εἰς τὴν μακρὰν ταύτην σειρὰν τῶν περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ἐπισκό-που Ῥώμης μαρτυριῶν, προστιθέμεθα ὡς κατακλεῖδα, τὰς μαρτυρίας τοῦ ἁγίου Ἰγνατίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ὁποίου ἡ ἄδικος κα-θαίρεσις, ἡ ὑπὸ τοῦ Φωτίου γενομένη, ὑπῆρξεν ἡ κυριωτέρα τοῦ σχίσματος ἀφορμὴ, καὶ αὐτοῦ τοῦ Φωτίου, ὅστις καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ ἀνεγνώρισε τὸ πρωτεῖον καὶ τὴν ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας δικαιοδοσίαν τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως. Καὶ ὁ μὲν ἅγιος Ἰγνάτιος τὴν πρὸς τὸν Πάπαν Νικόλαον ἔκκλησιν αὐτοῦ κατὰ τῆς αὐθαιρέτου πράξεως τοῦ Φωτίου, ποιεῖται ὧδε· « (Ἰγνάτιος
« τῷ Δεσπότῃ ἡμῶν, τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ προέδρῳ καὶ
« Πατριάρχῃ πάντων τῶν Θρόνων, καὶ τοῦ κορυφαίου διαδόχῳ,
« οἰκουμενικῷ Νικολάῳ Πάπᾳ·) ἐνθυμήθητι τοὺς πρὸ σοῦ Πατριάρχας,
« λέγω δὴ Φαβιανὸν, Ἰούλιον, Ἰννοκέντιον, Λέοντα καὶ ἅπαντας τοὺς ὑπὲρ
« τῆς ἀληθείας ἀνδρισαμένους· καὶ ζήλωσον τούτους, καὶ εἰς τὴν ἡμῶν τῶν
« ἀδικηθέντων τοσαῦτα ἐκδίκησιν ἀνάστηθι· » (Ἐπις. α'. πρὸς Νικόλ. Πάπαν.)

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ, πρὸς τὸν αὐτὸν Πάπαν γράφων, λέγει· « Ἐν τοῖς μέλεσι τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος, τῆς πάντων
« ἡμῶν κεφαλῆς καὶ νυμφίου, τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας,
« ἕνα καὶ μόνον ἐξηρημένον τε καὶ καθολικώτατον ἰατρὸν αὐτὸς ὁ θεαρχι-
« κώτατος καὶ παναλκέστατος Λόγος προεχειρίσατο, τὴν σὴν δηλονότι
« ἀδελφικὴν καὶ πατρικὴν ὁσιότητα, δι' ὧν φησι Πέτρῳ. Σὺ εἶ Πέτρος, κτλ.
« Τὰς δὲ τοιαύτας μακαρίας φωνὰς οὐ κατά τινα πάντως ἀποκλήρωσιν τῷ
« κορυφαίῳ μόνῳ περιέγραψεν, ἀλλὰ δι' αὐτοῦ καὶ πρὸς πάντας τοὺς κατ' ἐ-

« κεῖνον ἱεράρχας τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης παρέπεμψε. Καὶ τούτου χάριν,
« ἔκπαλαι καὶ ἀνέκαθεν, ἐν ταῖς ἀναφυείσαις αἱρέσεσι καὶ παρανομίαις ἐκρι-
« ζωταὶ τῶν πονηρῶν ζιζανίων γεγόνασιν οἱ τοῦ ἀποστολικοῦ ὑμῶν θρόνου
« διάδοχοι, καὶ νῦν ἡ σὴ μακαριότης, ἀξίως διατιθεῖσα τὴν δεδομένην σοι
« Χριστόθεν ἐξουσίαν, τοὺς τῆς ἀληθείας ἀντιπάλους κατέβαλε, καὶ τὸν διὰ
« τῆς θυρίδος εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων λῃστρικῶς εἰσελθόντα καὶ κατα-
« λαζονευσάμενον τοῦ Θεοῦ τοσοῦτον, ὥστε καὶ σύνοδον ἀναπλάσαι κατὰ
« τῆς σῆς ἀνεπιλήπτου ἱεραρχίας, τῇ χειρουργίᾳ τῆς ἱεραρχικῆς καὶ ἀπο-
« στολικῆς σου ἐξουσίας, τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐξέτεμε σώματος,
« καὶ τοὺς ἠδικημένους ἡμᾶς ἐδικαίωσας, καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίᾳ, δι' ὧν
« ἔγραψας, ἀποκατέστησας ».

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Φώτιος ἀνεγνώρισε, λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, τὸ πρωτεῖον τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως. Καὶ ὄντως, οὐ μόνον πρέσβεις ἀπέστειλεν εἰς Ῥώμην ἐπανειλημμένως, ὅπως ἐνεργήσωσιν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς Νικόλαον τὸν Πάπαν γράφων, ὁμιλεῖ περὶ τῆς υἱικῆς αὐτοῦ ἀφο-σιώσεως καὶ ὑποταγῆς, λέγων· « Ἐν πᾶσι δὲ τὸ πειθήνιον τῇ πατρικῇ
« ὑμῶν ἐπιδεικνύντες ἀγάπῃ, συνοδικῶς ἐκφωνηθῆναι συνευδοκήσα-
« μεν, μηκέτι τοῦ λοιποῦ πρὸς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὕψος ἀθρόως ἀνάγεσθαι
« τοὺς ἐκ λαϊκῶν ». (Ἐπιστ. β'. πρὸς Νικόλαον.) (1)

(1) Μία τῶν λαμπροτέρων ἀποδείξεων τοῦ πρωτείου καὶ τῆς ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας πνευματικῆς δικαιοδοσίας τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης ἀποτελεῖ ἡ ἱστορία τῆς ἐπὶ τοῦ Φωτίου ἐκρήξεως τοῦ Ἀνατολικοῦ σχίσματος. Διὸ καὶ ὁ ἀββᾶς Rohrbacher, πάνυ δικαίως, τὴν λεπτο-μερῆ ἀφήγησιν τῶν εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀναφερομένων γεγονότων περαίνων λέγει· « Il y a peu d'événements où la suprématie du Pontife Romain sur tous les Patriarches et les évêques d'Orient se montre avec plus d'éclat ; amis et ennemis la reconnaissent. Quels que fussent les sentiments personnels de Photius, c'est au Pape qu'il recourt pour autoriser son intrusion dans le siège de Conslantinople et la prétendue abdication de saint Ignace ; ce sont les légats du Pape qu'il cherche à corrompre par tous les moyens de la ruse et de la violence, afin de faire croire aux populations d'Orient que le Pape le reconnait pour évêque ; et après la première expulsion de Photius, c'est au Pape que le Patriarche Ignace et l'empereur Basile s'adressent, comme à l'unique médecin établi de Dieu pour guérir les maux de l'Eglise ; et, après la mort d'Ignace, c'est au Pape que les empereurs, que les Patriarches, que les évêques d'Orient, que Photius lui-même s'adressent pour le supplier de vouloir bien, par dispense, consentir à ce que Photius occupât le siège vacant de Constantinople ; et après la dernière ex-pulsion de Photius, c'est au Pape que l'empereur Léon et les évêques catholiques d'Orient s'adressent pour le prier de vouloir bien ratifier, par dispense, l'ordination du nouveau Patriarche et user de miséricorde envers ceux qui s'étaient laissé en-

Ἐκ τῶν μαρτυριῶν, ἃς μέχρι τοῦδε προσηγάγομεν περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως, καὶ τῆς ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ἐξουσίας αὐτοῦ, μαρτυριῶν ληφθεισῶν ἔκ τε τῶν Ἁγίων Πατέρων καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων, εὐχερῶς ἐννοεῖ ὁ ἀναγνώστης, πόσον εἶχε δίκαιον ἡ Α. Ἁγιότης Πάπας Λέων ΙΓ'. παραπέμπων τοὺς Ἀνατολικοὺς εἰς τὰ ἔργα τῶν Ἁγίων αὐτῶν Πατέρων, ὅπως ἴδωσι καὶ πεισθῶσιν ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν Πέτρον, « Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ « οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι Ἅδου οὐ κα- « τισχύσουσιν αὐτῆς », ἀφ' ὅτου ἐφηρμόσθησαν εἰς τοὺς Ῥωμαίους Ἀρχιερεῖς, οὓς πάντοτε ἀνεγνώρισαν οἱ ἁπανταχοῦ ὡς διαδόχους τοῦ Πέτρου, καὶ κληρονόμους τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, τί ἂν εἴποιμεν περὶ τῆς διαβεβαιώσεως ἐκείνης τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου, καθ' ἣν τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης οὐδεμίαν ἄλλην ἔχει βάσιν, πλὴν τῶν λεγομένων Ψευδοϊσιδωρείων διατάξεων, ἔργου τοῦ ἐννάτου αἰῶνος; Ἡμεῖς τὸ πρωτεῖον τοῦτο, καὶ τὴν ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης ἀπεδείξαμεν διὰ σειρᾶς μνημείων τῶν πρώτων ὀκτὼ αἰώνων, ὧν τὸ κῦρος τυγχάνει ἀναμφισβήτητον· ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι αἱ λεγόμεναι Ψευδοϊσιδώρειαι διατάξεις, αἱ κατὰ τὸν ἔνατον μόλις αἰῶνα φανεῖσαι, οὐδαμῶς δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς βάσις τοῦ Πρωτείου, ὅπερ σύμπασα ἡ Ἐκκλησία τῶν πρώτων αἰώνων σταθερῶς ἀνεγνώρισεν. Ὡς πρὸς τὴν συλλογὴν δὲ ταύτην τῶν Ψευδοϊσιδωρείων διατάξεων, παρατηροῦμεν ὅτι αἱ διατάξεις αὗται, κατὰ τοῦτο μόνον εἶναι ψευδεῖς, καθ' ὅσον ὁ συγγραφεὺς αὐτῶν, ἀποδίδει εἰς τοὺς Πάπας τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων, λόγους καὶ διατάξεις τῶν Παπῶν τοῦ τετάρτου καὶ πέμπτου αἰῶνος. Αἱ διατάξεις ὅμως αὗται οὐδὲν παρουσιάζουσι τὸ καινόν, οὐδὲ εἰσάγουσι νέον δίκαιον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· καθότι τὰ ἐν αὐταῖς ἀποδιδόμενα τοῖς Πάπαις δικαιώματα, ἐτύγχανον γνωστότατα εἰς τὴν

traîner dans le schisme. Enfin c'est au Pape que le même empereur, le même Photius, les mêmes évêques d'Orient envoient des députés pour l'informer exactement de l'état présent de cette affaire. Puissent les Grecs et les Russes, qui ont renouvelé et continué le schisme de Photius, réfléchir sérieusement à tous ces faits et réjouir à la fois le Ciel et la terre par leur filial retour dans l'unique bercail de cet unique pasteur auquel il a été dit par le Sauveur lui-même: Pais mes agneaux, pais mes brebis ». *(Hist. univer. de l'Eglise, livre 58ème).*

ἱερὰν ἀρχαιότητα, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι Ἐπίσκοποι ἀνέκαθεν ἐξήσκησαν αὐτὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Σκοπὸς τοῦ τὴν συλλογὴν ταύτην ποιήσαντος Ψευδοϊσιδώρου, οὐδαμῶς ἦν νὰ αὐξήσῃ τὴν οὐδεμίαν ἀνάγκην αὐξήσεως ἔχουσαν ἄκραν ἐξουσίαν τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως, ἀλλὰ νὰ καταστήσῃ δυσκολωτέραν τὴν κατηγορίαν, κρίσιν καὶ καταδίκην τῶν Ἐπισκόπων, τοῦτο δέ, διότι ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολιτικῶν διαιρέσεων, αἵτινες ἐπηκολούθησαν τὸν θάνατον Καρόλου τοῦ Μεγάλου, οἱ ἐπίσκοποι τῆς Γαλλίας καὶ Γερμανίας, ἀλλάσσοντες συνεχῶς πολιτικοὺς ἄρχοντας, ἦσαν διὰ τοῦτο ἐκτεθειμένοι εἰς δίκας, ἐν αἷς ἴσχυεν ἡ πολιτικὴ μᾶλλον ἢ ἡ δικαιοσύνη. (Βλ. Ballerini, de antiquis Collection. et Collector. canonum).

§ γ'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΛΑΘΗΤΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΡΩΜΗΣ.

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης τὸν λόγον ποιουμένη, λέγει ὅτι· « ἡ Ὀρθόδοξος Ἀνατολικὴ « τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἐκτὸς τοῦ ἀφράστως ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καὶ « Λόγου τοῦ Θεοῦ, οὐδένα ἄλλον γινώσκει ἀλάθητον ἐπὶ τῆς γῆς ὑπάρ- « ξαντα ». (Βλ. Ἐγκ. § ιη'.).

Ἀγνοοῦμεν ἂν διὰ τῶν λόγων τούτων ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος ἐννοῇ νὰ ἀρνηθῇ καὶ αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας τὸ ἀλάθητον, διότι προφανῶς καὶ ἡ διδάσκουσα Ἐκκλησία, ἡ Ἐκκλησία τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἀπηρτίζετο καὶ αὐτὴ ἐξ ἀνθρώπων, τὴν αὐτὴν, ἣν καὶ οἱ λοιποὶ τῶν θνητῶν, ἐχόντων ἀσθενῆ καὶ τῇ πλάνῃ ὑποκειμένην φύσιν. Δὲν πιστεύομεν ὅμως ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως σκοπὸν εἶχε διὰ τῶν ἀνωτέρω αὐτῆς λόγων, νὰ ἀπορρίψῃ τῆς διδασκούσης Ἐκκλησίας τὸ ἀλάθητον κῦρος, διότι εἶπου τοιαύτη τις ἦν ἡ ἔννοια τῶν λόγων αὐτῆς, εἰς

φανερὰν θὰ περιέπιπτε πρὸς ἑαυτὴν ἀντίφασιν, καθότι, οὐ μόνον ἀποκαλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν « στύλον καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας » (βλ. Ἐγκ. § κ'.), ἀλλὰ καὶ περὶ ἀλανθάστων ἀποφάσεων τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ὁμιλεῖ. (Βλ. Ἐγκ. § ιδ'.).

Ὑποθέτομεν ἄρα, (τοῦτο δ' ἄλλως τυγχάνει τὸ φρόνημα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας), ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πλὴν τοῦ φύσει ἀλανθάστου Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀναγνωρίζει καὶ παραδέχεται καὶ ἕτερόν τινα ἀλάνθαστον ἐπὶ τῆς γῆς, ἤτοι τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν. Ἐπὶ τοῦ σημείου δὲ τούτου πλήρης ὑφίσταται μεταξὺ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς συμφωνία. Ἥ τε Ῥωμαϊκὴ καὶ αἱ κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίαι, παραδέχονται ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἡ διδάσκουσα εἶναι ἀλάνθαστος, καὶ ὅτι οἱ δογματικοὶ αὐτῆς ὅροι, ὡς ἔκφρασις τῆς θεόθεν γενομένης ἀποκαλύψεως, ἔχουσι κῦρος ἀπαράβατον. Ἐὰν ὑπάρχῃ περὶ τούτου διαφορά τις μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, αὕτη ἔγκειται ἐν τῷ ὅτι, ἡ μὲν Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία φρονεῖ ὅτι, ἵνα ἡ Ἐκκλησία ᾖ ἀλάνθαστος, δέον νὰ ἐκπροσωπῇ τελείως τὸν Ἀποστολικὸν Σύλλογον, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ ὁποίου ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο τὸ ἀλάθητον τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὅτι, ἵνα ὁ Ἀποστολικὸς Σύλλογος ἐκπροσωπῆται δεόντως, ἀνάγκη ἵνα ᾖ μετ' αὐτοῦ καὶ ὁ τοῦ Συλλόγου τούτου πρόεδρος, ὃς ἐπὶ μὲν τῶν Ἀποστόλων ἦν ὁ Κορυφαῖος Πέτρος, νῦν δὲ ὁ ἐκείνου διάδοχος, ἐπίσκοπος τῆς Πρεσβυτέρας Ῥώμης.

Εἴδομεν ἤδη ἐν τοῖς πρόσθεν, ὅτι κατὰ τὴν ὁμολογίαν καὶ αὐτῶν τῶν Ἀνατολικῶν Πατέρων, (Στεφάνου τοῦ νέου Μάρτυρος, Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου, Νικηφόρου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἄλ.) οὐ μόνον Σύνοδος Οἰκουμενικὴ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως, ἀλλ' οὔτε δόγμα κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν κινούμενον, δύναται νὰ ἔχῃ τὴν δοκιμασίαν ἢ νὰ λάβῃ τὴν περαίωσιν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως· τοῦτο δὲ οὐχὶ διότι καὶ ὁ Ῥώμης εἶναι ὡς εἷς τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν, ὥς τινες ἐνασμενίζουσι λέγοντες, ἀλλὰ διότι ὁ Ῥώμης ἔλαχε κατὰ τὴν ἱεραρχίαν ἐξάρχειν, καὶ ἐγκεχείρισται τὸ ἀξίωμα τοῦ Κορυφαίου Πέτρου.

Ἡ Ἐκκλησία ὅμως τῆς Κωνσταντινουπόλεως νομίζει, ὅτι, τό γε νῦν, ἡ παρουσία τῶν διαδόχων Πέτρου, οὐδαμῶς τυγχάνει ἀναγκαία, ὅπως ἡ Ἐκκλησία θεωρηθῇ δεόντως ἐκπροσωποῦσα τὸν Ἀποστολικὸν Σύλλογον· τοῦ

Ἐπισκόπου Ῥώμης ἀποστάντος τῆς ἀληθείας, κατὰ τὴν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Ἐγκύκλιον, περιττὴ πάντως ἀποβαίνει ἡ παρουσία αὐτοῦ ἢ ἡ ὑπ' αὐτοῦ ἐπικύρωσις δογματικῶν ὅρων, ὅπως οὗτοι θεωρηθῶσι νομίμως φέροντες τὸ κῦρος ἀλανθάστων τῆς Ἐκκλησίας ἀποφάσεων.

Τοιαῦτά τινα φρονεῖ ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία. Πλὴν ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, σπουδαία ἐγείρεται περὶ τοῦ ἀλανθάστου κύρους αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας ἀμφιβολία· διότι προδήλως ὁ Χριστὸς τὰς ἑαυτοῦ ἐπαγγελίας ἐποιήσατο τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ, ἣν ἐπὶ τοῦ Πέτρου ᾠκοδόμησε, καὶ εἰς ἣν ἔδωκεν, ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἀρχηγὸν ὁρατὸν καὶ κέντρον ἑνότητος εἰς τὸ διηνεκές. Ἂν ὅμως τὸ κέντρον τοῦτο ἐξέλιπεν, ὁ δὲ ὁρατὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀρχηγὸς ἀπέστη τῆς ἀληθοῦς πίστεως, ποία δύναται πλέον νὰ ὑπάρξῃ εἰς ἡμᾶς βεβαιότης περὶ τοῦ ἀλανθάστου τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ Ἐκκλησία δὲν θὰ ἔπαυεν οὖσα τοιαύτη, οἵαν ὁ θεῖος αὐτῆς ἱδρυτὴς ἐποίησεν αὐτήν; Αἱ δὲ πύλαι τοῦ Ἅδου, καθ' ὧν ἡ Ἐκκλησία αὕτη ἰσχυρὰ καὶ νικηφόρος ὀφείλει ἀντεπεξέρχεσθαι μέχρι τῆς συντελείας τῶν αἰώνων, κατὰ τὰς θείας ἐπαγγελίας, δὲν θὰ κατίσχυον αὐτῆς ἀνατρέπουσαι ἄρδην τὸ θεῖον αὐτῆς πολίτευμα, καὶ διασπῶσαι τὴν ἑνότητα, ἣν συνέστησεν ὁ θεῖος αὐτῆς ἱδρυτής; Ἐν τοιαύτῃ δὲ περιπτώσει, πῶς θὰ ἠδύνατο αὕτη νὰ διεκδικήσῃ ὑπὲρ αὐτῆς τὴν ἐξουσίαν καὶ τὰ προνόμια ἅπερ ὁ Χριστὸς μόνῃ τῇ ἐπὶ τοῦ Πέτρου οἰκοδομηθείσῃ ὑπ' αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ ἐχαρίσατο; Δὲν γινώσκομεν ἀκριβῶς τί φρονεῖ ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ζητήματος ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία, πῶς ἐννοεῖ τῆς Ἐκκλησίας τὸ ἀλάνθαστον, καὶ τί νομίζει ἀναγκαῖον ὅπως ὅρος τις δογματικὸς φέρῃ κῦρος ἀλανθάστου ἀποφάσεως τῆς Ἐκκλησίας. Οὐδαμῶς ἀγνοοῦμεν τὴν γνώμην ἐκείνην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καθ' ἣν μόνη ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος εἶναι ἀλάνθαστος· τί ὅμως ἀπαιτεῖται ἵνα Σύνοδός τις ᾖ τοιαύτη, καὶ πῶς δύναται νὰ ἀναπληρωθῇ σήμερον ἡ ἔλλειψις τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως, ἄνευ τοῦ ὁποίου Σύνοδος Οἰκουμενικὴ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς Ἐκκλησίας τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων; Τοῦτο δὲν λέγει ἡμῖν σαφῶς ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος.

Ἐνῷ ἐντὸς ὀκτὼ αἰώνων ἑπτὰ ὅλαι συνεκροτήθησαν ἐν Ἀνατολῇ Οἰ-

κουμενικαὶ Σύνοδοι, ἐναντίον διαφόρων αἱρέσεων, κατὰ καιροὺς ἀναφυεισῶν, ἀπὸ τοῦ χωρισμοῦ καὶ ἐς δεῦρο, οὔτε μίαν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἡμῖν Σύνοδον Οἰκουμενικὴν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐναντίον οἱασδήτινος πλάνης. Τί ἄρα γε δηλοῖ ἡ νάρκωσις αὕτη; Τί σημαίνει ἡ νεκρικὴ αὕτη σιγή; Θὰ εἴπῃ τις ἴσως ὅτι αἱ ἑπτὰ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἐξήντλησαν πάντα τὰ θέματα ὁρίσασαι ἀμετακλήτως τί δεῖ κρατεῖν καὶ πιστεύειν χωρὶς οὐδεμία νὰ ὑπάρχῃ ἐφεξῆς ἀνάγκη συγκλήσεως νέας Συνόδου. Ἀλλ' αὐταὶ αἱ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὑφιστάμεναι δογματικαὶ διαφοραί, περὶ ὧν αἱ ἑπτὰ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι οὐδὲν ἀπεφήναντο, δὲν ἀποδεικνύουσιν ὅτι, τὰ τὴν πίστιν ἀφορῶντα ζητήματα, οὐδαμῶς ἐξηντλήθησαν, παρίστανται δὲ καὶ νῦν, ὡς καὶ πάλαι, ἡ ἀνάγκη ἀλανθάστου τῆς Ἐκκλησίας κρίσεως; Τοιαύτην ὅμως κρίσιν περὶ τῶν χωριζουσῶν τὰς δύο Ἐκκλησίας διαφορῶν, ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μέχρι τοῦδε οὐδόλως ἐξήνεγκεν, οὔτε ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ ἐξενέγκῃ ἐν προσεχεῖ μέλλοντι, ἅτε ἀπεστερημένη τοῦ οὐσιώδους ἐκείνου στοιχείου, οὗ ἄνευ, οὔτε ὑπῆρξεν, ἀλλ' οὔτε νὰ ὑπάρξῃ δύναται Σύνοδος Οἰκουμενικὴ, λέγομεν δὴ, τοῦ ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Καθέδρας διαδόχου τοῦ Κορυφαίου Πέτρου.

Τοσαῦτα περὶ τοῦ ἀλαθήτου τῆς Ἐκκλησίας προοιμιασάμενοι, ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὸ κύριον ἡμῶν θέμα, ἤτοι τὸ ἀλάθητον αὐτοῦ τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης. Ὁ ἀναγνώστης θὰ κατενόησε βεβαίως, ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε λεχθέντων, τί ἐννοοῦμεν διὰ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως. Λέγοντες ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης, ὁ τοῦ Κορυφαίου Πέτρου διάδοχος καὶ κληρονόμος τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ, ἀπὸ καθέδρας (1) διδάσκων εἶναι ἀλάνθαστος, ἐννοοῦμεν ὅτι ὁσάκις ὁ Πάπας, καθήκοντα διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας ἐκπληρῶν, διδάσκει ἐπισήμως ὅτι ἡ τοιάδε ἢ τοιάδε ἀλήθεια εἶναι ἀπὸ Θεοῦ ἀποκεκαλυμμένη, καὶ ἐμπεριέχεται ἐν τῇ ἱερᾷ Γραφῇ, ἢ ἐν τῇ ἱερᾷ τῆς Ἐκκλησίας παραδόσει, ὑποχρεῶν συνάμα τοὺς πιστοὺς ἵνα τὴν ἀλήθειαν ταύτην πιστεύωσιν ὡς ἀλήθειαν τῆς πίστεως, τότε, ἀλλὰ τότε μόνον, μερικῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ καὶ χάριτι (2), δὲν δύ-

(1) Λέγοντες καθέδραν, λαμβάνομεν τὴν λέξιν οὐχὶ ὑπὸ τὴν ὑλικὴν αὐτῆς ἔννοιαν, ἀλλ' ἠθικῶς, ἀντὶ αὐτοῦ τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος.

(2) Τὸ προνόμιον τοῦ ἀλαθήτου εἴτε τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως, εἴτε καὶ τῆς Ἐκκλησίας

νασθαι νὰ πλανηθῇ προβάλλων ὡς παρὰ Θεοῦ ἀποκεκαλυμμένον, ὅ,τι δὲν ἐμπεριέχεται ἐν τῇ θείᾳ ἀποκαλύψει. Κατὰ ταῦτα, τὸ ἀλάθητον τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως οὐδὲν ἐστὶν ἕτερον, ἀλλ' ἢ αὐθεντικὴ καὶ ἀλάνθαστος ἑρμηνεία τῆς θείας ἀποκαλύψεως, οὐχὶ δὲ καὶ νέα ἀποκάλυψις. Ἡ θεία ἀποκάλυψις ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν Ἀποστόλων ἅπαξ συντελεσθεῖσα, οὐδεμιᾶς ἐστιν αὐξήσεως ἐπιδεκτική. Τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως, συνίσταται ἁπλῶς εἰς τὸ ἑρμηνεύειν αὐθεντικῶς καὶ ἀλανθάστως τὴν ἅπαξ γενομένην ἀποκάλυψιν. Πρὸς τοῦτο δὲ ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ ἰδιαιτέρως, τὸ τοῦ ἀλαθήτου προνόμιον.

Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀλάθητον, περὶ τούτου βεβαιούμεθα ἐξ ὅσων ὁ Χριστὸς λέγει πρὸς τοὺς Ἀποστόλους· « Καὶ ἐγὼ « ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν, « ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας. (Ἰωάν. ιδ'. 16). Ἐπεξηγῶν δὲ τὸ ἔργον τοῦ Παρακλήτου τούτου λέγει· « Ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς « εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. » (Ἰωάν. ις'. 13). Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν περὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ὁμιλῶν ὁ Χριστὸς λέγει· ὅτι « Πύλαι ᾅδου οὐ « κατισχύσουσιν αὐτῆς. » (Ματθ. ις'. 18.) Ὁ δὲ Ἀπόστολος τὸ ἀλάθητον τῆς Ἐκκλησίας διατρανῶν, καλεῖ αὐτὴν « στύλον καὶ ἑδραίωμα « τῆς ἀληθείας. » (Α'. πρὸς Τιμόθ. γ'. 15.)

αὐτῆς ἀνάγεται εἰς τὴν ὑπερφυσικὴν τάξιν, εἶναι χάρισμα ἐκ τῆς ἐλευθέρας θελήσεως τοῦ Θεοῦ ἐξαρτώμενον, καὶ δυνάμενον νὰ δοθῇ ἢ εἰς ἕνα, ἢ εἰς πολλοὺς ἀδιαφόρως. Ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι πᾶσαι αἱ κατὰ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως γινόμεναι ἐνστάσεις ἐκ τῆς ἀδυναμίας τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οὐδεμίαν δύνανται νὰ ἔχωσιν ἀξίαν, ὅταν ἀλλαχόθεν ἐσμὲν βέβαιοι ἐκ τῆς Γραφῆς, περὶ τῆς εἰς τὸν Ῥωμαῖον Ἀρχιερέα ἀπονομῆς τοῦ προνομίου τούτου. Αἱ τοιαύτης φύσεως ἐνστάσεις πάνυ εὐκόλως δύνανται νὰ ἀντιστραφῶσι καὶ κατ' αὐτῆς τῆς διδασκούσης Ἐκκλησίας, ἥτις καὶ αὐτὴ ἀπαρτίζεται ἐξ ἀνθρώπων, τὴν αὐτὴν, ἣν καὶ οἱ λοιποὶ τῶν θνητῶν ἀσθενῆ καὶ τῇ πλάνῃ ὑποκειμένην ἐχόντων φύσιν. Ἡμεῖς ἔχομεν ἁπλῶς καθῆκον ἐρευνῆσαι, εἰ ὁ Χριστὸς ἀπένειμε τῷ Ῥωμαίῳ Ἀρχιερεῖ ἢ τῇ Καθόλου Ἐκκλησίᾳ τοιοῦτόν τι προνόμιον. Ἅπαξ δὲ περὶ τούτου βεβαιωθέντες, ἔκ τε τῆς Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, οὐδεμιᾶς ὀφείλομεν ἀξιοῦν προσοχῆς τὰς ἐκ τῆς φυσικῆς τάξεως γινομένας ἀντιρρήσεις, καθότι ὁ Θεός, ὁ τὸ προνόμιον τοῦτο ἐπ' ἀγαθῷ τῶν πιστῶν τῷ Ῥωμαίῳ Ἀρχιερεῖ καὶ τῇ διδασκούσῃ Ἐκκλησίᾳ χαρισάμενος, ἐστιν ἱκανὸς νὰ θεραπεύσῃ πᾶσαν ἐν τούτῳ φυσικὴν ἀσθένειαν καὶ νὰ ἀναπληρώσῃ πᾶσαν ἀδυναμίαν.

Τὸ ἀλάθητον δὲ τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως, ὑφ' ἣν ἐξηγήσαμεν ἀνωτέρω ἔννοιαν, ἀποδεικνύομεν πρῶτον ἐκ τῆς Γραφῆς ὧδε·

Ὁ Χριστὸς ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίῳ (ις'. 18), λέγει τῷ Πέτρῳ· « Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν « Ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. » Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Κυρίου, ὡς εἴδομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, οὐ μόνον εἰς τὸν Πέτρον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ Ῥωμαίους Ἀρχιερεῖς, ἀναφέρονται. Δι' αὐτῶν δὲ ὁ Χριστὸς συνέστησεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἀξίωμα, ὅπερ ὀφείλει νὰ ὑπάρχῃ διαρκῶς ἐν αὐτῇ, πρὸς καταρτισμὸν καὶ συντήρησιν τῆς ἑνότητος αὐτῆς. Ὅ,τι λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἐχαρίσατο διὰ τούτων τῷ Πέτρῳ, ὡς ἀρχηγῷ τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, ἀνήκει καὶ τοῖς ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ διαδόχοις αὐτοῦ. Ἀλλὰ τί διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Χριστὸς ἔδωκε τῷ Πέτρῳ; Ἔδωκεν αὐτῷ εἶναι θεμέλιον τῆς Ἐκκλησίας, ἧς ἐπὶ τοῦ Πέτρου ᾠκοδομημένης, οὐδέποτε κατισχύσουσιν αἱ ὑπερήφανοι πύλαι τοῦ ᾅδου. Εἶναι λοιπὸν ὁ Πέτρος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, κατὰ θείαν διάταξιν, ἀρχὴ καὶ κύριον αἴτιον τῆς ἑνότητος καὶ στερεότητος τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία εἶναι κυρίως κοινωνία πιστῶν, ἡ δὲ ἑνότης αὐτῆς συνίσταται πρωτίστως ἐν τῇ ἑνότητι τῆς πίστεως. Ὁ Πέτρος ἄρα, καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, εἰσὶν ἀρχὴ τῆς ἑνότητος τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς στερεότητος αὐτῆς. Αἱ πύλαι τοῦ ᾅδου δὲν θέλουσι κατισχύσει τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας, διότι αὕτη εἶναι τεθεμελιωμένη ἐπὶ τῆς ἀρραγοῦς βάσεως τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ἡ στερεότης ἄρα τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας, ἐξήρτηται ἐκ τῆς στερεότητος τῆς πίστεως τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἀλλὰ πῶς ἡ πίστις τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἦτο στερεὰ καὶ ἀκλόνητος, ἐὰν μὴ ἡ πέτρα ἐφ' ἧς αὕτη ᾠκοδόμηται, ἤτοι ἡ πίστις τοῦ Πέτρου, ἦν στερεὰ καὶ ἀσάλευτος; Πῶς τὸ πνευματικὸν τῆς Ἐκκλησίας οἰκοδόμημα θὰ ἠδύνατο νὰ διατηρηθῇ, εἴπου τὸ ἐφ' οὗ ἐστήρικται θεμέλιον παρεσύρετο ὑπὸ τῶν ἀνέμων καὶ τῶν ὑδάτων τῆς πλάνης; Τῆς πίστεως ἄρα τῆς Ἐκκλησίας οὔσης στερεᾶς καὶ ἀνεκλιποῦς, δέον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι στερεὰ καὶ ἀνεκλιπὴς εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ πίστις τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἥτις εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἀρχὴ καὶ ποιητικὸν αἴτιον τῆς ἑνότητος καὶ στερεότητος τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἑτέρα ἀπόδειξις τοῦ ἐν τῷ διδάσκειν ἀλαθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης,

εἶναι οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πέτρον· « Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ « Σατανᾶς ἐξῃτήσατο ὑμᾶς τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον· ἐγὼ « δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου. Καὶ σύ « ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. » (Λουκ. κβ'. 31-32).

Αἱ πύλαι τοῦ ᾅδου, περὶ ὧν καὶ παρὰ Ματθαίῳ ὁ λόγος, ἔμελλον ἤδη νὰ ἄρξωνται τοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας πολέμου. Ὁ Σατανᾶς ζητεῖ νὰ σινιάσῃ ὡς τὸν σῖτον, τὴν μόλις γεννωμένην Ἐκκλησίαν. Ὁ δὲ Χριστὸς τί ποιεῖ, ἵνα ἀποκρούσῃ τὴν ἐπίθεσιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ σώσῃ τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν; Δέεται ἁπλῶς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐκείνου, ὃν εἶχεν ὁρίσει θεμέλιον αὐτῆς. « Ἐγὼ ἐδεήθην περὶ σοῦ ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου. » Τὴν πίστιν δὲ τοῦ ἀρχηγοῦ ἀσφαλίσας, ἐπιβάλλει εἶτα τούτῳ, ἵνα στηρίξῃ τοὺς ἑαυτοῦ ἀδελφούς· « σὺ δέ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. » Τοῦ Πέτρου λοιπὸν ὄντος, κατὰ θείαν διάταξιν, πέτρας καὶ στηρίγματος τῶν πιστῶν, πῶς δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι αὐτὸς ἢ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ δύνανται νὰ πλανηθῶσιν ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ ὑπερτάτου αὐτῶν διδασκαλικοῦ καθήκοντος, καὶ οὕτω νὰ συμπαρασύρωσι μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὴν πλάνην, σύμπασαν τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν; Ὁποῖον θὰ ἦτο ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσευχῆς τοῦ Χριστοῦ, δεηθέντος ἰδίᾳ ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Πέτρου, ἣν ὥρισεν ὡς μόνον ἀσφαλὲς προπύργιον τῆς Ἐκκλησίας, ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τοῦ ἐχθροῦ; Ὁποία δὲ θὰ ἦτο ἡ στερεότης τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν ἡ πίστις τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἥτις εἶναι τὸ μέσον ὅπερ ὁ Θεὸς ὥρισε πρὸς προφύλαξιν αὐτῆς, δὲν ἦτο ἀνεκλιπὴς καὶ ἀπὸ παντὸς κινδύνου ἐξησφαλισμένη; Πάνυ εὐλόγως ἄρα συνάγομεν τὸ ἀλάθητον τοῦ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Ἐπισκόπων Ῥώμης, ἐκ τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Πέτρον· « Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξῃ« τήσατο ὑμᾶς τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον· ἐγὼ δὲ ἐδεήθην « περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλίπῃ ἡ πίστις σου· καὶ σύ ποτε ἐπι« στρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. » (Λουκ. κβ'. 31-32).

Τρίτην ἀπόδειξιν τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, ὡς διαδόχου τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ἀποτελοῦσιν οἱ πρὸς τὸν Πέτρον λόγοι τοῦ Χριστοῦ· « Βόσκε τὰ ἀρνία μου. Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. » (Ἰωάν. κα'. 15-17.)

Διὰ τῶν λόγων τούτων, ὡς εἴδομεν ἐν τοῖς πρόσθεν, ὁ Πέτρος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐτάχθησαν ποιμένες ἀκρότατοι τῆς Ἐκκλησίας ἁπάσης, ἥτις ὀφείλει ἀκούειν τῆς φωνῆς αὐτῶν, καὶ ἕπεσθαι αὐτοῖς ὁδηγοῦσιν εἰς τὰς νομὰς τῆς ἐπουρανίου διδασκαλίας. Ἀλλὰ πῶς οἱ Ἐπίσκοποι Ῥώμης θὰ ἠδύναντο νὰ πληρώσωσι τὸ ὕψιστον καθῆκον τοῦ ποιμαίνειν, τῷ λόγῳ τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας, τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν ἡ πίστις αὐτῶν δὲν ἦτο ἀσφαλὴς ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ ὑπερτάτου τούτου καθήκοντος; Πῶς δὲ θὰ ἐσώζετο καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς ἡ πίστις, ἐὰν ἡ τοῦ ἀρχιποίμενος διδαχὴ, ἥτινι ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει ἀκολουθεῖν, μὴ ἦν ἀλάνθαστος, καὶ πάσης πλάνης ἀπηλλαγμένη; Διότι προδήλως ὁ Χριστὸς τὸ Πέτρῳ ἐπέταξεν, ἵνα ποιμαίνῃ τὰ ἀρνία καὶ τὰ πρόβατα αὐτοῦ, ἤτοι τὴν Ἐκκλησίαν ὅλην, οὐχὶ δὲ τῇ ποίμνῃ, ἵνα ὁδηγῇ τὸν ποιμένα. Ἡ πίστις ἄρα τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Πέτρου ἐξήρτηται· οὕσης δὲ ἐκείνης βεβαίας καὶ ἀσφαλοῦς, δέον ἵνα καὶ ἡ τοῦ Πέτρου καὶ ἡ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἐπίσημος διδασκαλία ὑποτεθῇ ἀναγκαίως ἀσφαλὴς καὶ ἀλάνθαστος.

Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐξάγεται ὅτι, τὸ περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας δόγμα, ὅπερ ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος φαίνεται ὑποθέτουσα ὡς νέαν τινα ἀνακάλυψιν τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος (βλ. Ἐγκ. § ιη'), εἶναι ἀλήθεια θεόθεν ἀποκεκαλυμμένη, ἔχουσα δὲ ἐν τῇ Γραφῇ βάσεις ἐπίσης στερεὰς, ὡς καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς τὸ ἀλάθητον.

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ἀναφαίρει σπουδαίως ὅτι ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἠρνήθη τὸν Κύριον, καὶ ἠλέγχθη ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ἐπὶ τῷ ὅτι, ἐξ ἄκρας πρὸς τοὺς ἐκ τῆς περιτομῆς Χριστιανοὺς συγκαταβάσεως, ἀπέφυγε πρὸς καιρὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ πᾶσαν μετὰ τῶν ἐθνικῶν σχέσιν.

Καὶ περὶ μὲν τῆς ἐν τῇ περιστάσει ἐκείνῃ πολιτείας τοῦ Πέτρου ὡμιλήσαμεν ἤδη ἀλλαχοῦ (βλ. § α'. περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου), ἀποδείξαντες ὅτι ἡ μεταξὺ τῶν δύο Ἀποστόλων διαφορὰ, οὐδαμῶς ἦν δογματικὴ, καὶ δικαιώσαντες ἀμφοτέρους. Καθόσον δ' ἀφορᾷ τὴν ἄρνησιν τοῦ Πέτρου, παρατηροῦμεν ὅτι, ὅτε ὁ Πέτρος ἐποιήσατο τὴν ἄρνησιν ταύτην τῷ στόματι μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ τῇ καρδίᾳ, ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἀρχιερέως, οὐδαμῶς ἐξέδοτο δογματικόν τινα ὅρον, ὑποχρεῶν τοὺς πιστοὺς νὰ ἀκολουθήσωσιν

αὐτῷ ἐν τῇ ἀρνήσει ταύτῃ. Ἡ πίστις τοῦ Πέτρου παρέμεινε στερεὰ καὶ ἀκλόνητος, διότι ὑπὲρ ταύτης εἶχε δεηθῇ ὁ Κύριος, οὗ ἡ δέησις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μείνῃ ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἡ δὲ ἄρνησις αὐτοῦ, ἣν ὁ Κύριος ἐπέτρεψεν, ὅπως θεραπεύσῃ τὸν μέλλοντα τῆς Ἐκκλησίας ἀρχηγὸν ἀπὸ παντὸς ἐγωϊσμοῦ καὶ πάσης οἰήσεως, ὑπῆρξεν ἁμάρτημα ἰδιωτικὸν, ὅπερ οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ ἐξασκήσῃ ἐπὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιρροήν. Καὶ ὄντως· ὅτε τὴν ἄρνησιν ταύτην ἐποιήσατο ὁ Πέτρος, ἦν ἁπλοῦς ἰδιώτης, ἀρχηγὸς δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἐγένετο, καὶ τὴν διακυβέρνησιν αὐτῆς ἀνέλαβε, μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ θείου Σωτῆρος. Εἰς τὸν χρόνον δὲ τοῦτον προφανῶς ἀπέβλεπεν ὁ Κύριος ἡμῶν, ὅτε ἐδεήθη ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Πέτρου, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν λόγων τοῦ Χριστοῦ· « καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας, « στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. » Οὐδὲν ἄρα κατὰ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Πέτρου ὡς ἀρχηγοῦ τῆς Ἐκκλησίας ἐξάγεται, ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ἰδιώτου, γενομένης ἀρνήσεως τοῦ Χριστοῦ, ἥτις ἄλλως, ὡς ἤδη εἴπομεν, ἦν ἁμάρτημα προσωπικὸν, οὐδαμῶς δὲ ἔφερε χαρακτῆρα δογματικοῦ ὅρου, ὑποχρεοῦντος τὴν Ἐκκλησίαν.

Τὸ ἀλάθητον τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης ἀποδεικνύεται σαφῶς καὶ ἐκ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως. Τοιαύτη δὲ εἶναι ἡ περὶ τούτου συμφωνία τῶν Ἁγίων Πατέρων, ὥστε ὁ Γαλλικανὸς Tournely ἀνομολογεῖ ὅτι εἶναι λίαν δύσκολον, πρὸ τοῦ ὄγκου τῶν μαρτυριῶν, ἃς προσάγουσιν ὁ Βελλαρμῖνος καὶ ἄλλοι, νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τις τὴν ἀλάνθαστον αὐθεντίαν τῆς Ἀποστολικῆς Ἕδρας. (1).

Παραλείποντες τὴν παράθεσιν μακρᾶς περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου σειρᾶς μαρτυριῶν, ἀποδεικνύομεν τὸ φρόνημα τῆς ἱερᾶς ἀρχαιότητος ὧδε·

Εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἕδρα ἐθεωρήθη ἔκπαλαι καὶ ἀνέκαθεν κέντρον καὶ ἀρχὴ τῆς ἑνότητος τῆς πίστεως συμπάσης τῆς Ἐκκλησίας. Μαρτυρεῖ περὶ τούτου ὁ Ἅγιος Εἰρηναῖος λέγων ὅτι· « Πρὸς ταύτην (τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν) διὰ τὸ διαφέρον αὐτῆς Πρωτεῖον ἀνάγκη πᾶσαν « συμβαίνειν Ἐκκλησίαν, ἤτοι τοὺς ἁπανταχοῦ πιστούς, ἐν ᾗ « διὰ παντὸς ὑπὸ τῶν ὁπουδήποτε συντετήρηται ἡ παρὰ τῶν « Ἀποστόλων παράδοσις ». (Βίβλ. Γ'. κεφ. 3. κατὰ τῶν αἱρέσεων).

(1) « Non dissimulandum difficile esse in tanta testimoniorum mole, quæ Bellarminus et alii congeruut, non recognoscere Apostolicæ Sedis, seu Romanæ Ecclesiæ certam et infaillibilem auctoritatem ». (De Rom. Pontif. q. V. a. 3).

Τῷ Ἁγίῳ Εἰρηναίῳ συμφωνεῖ ὁ ἅγιος Ὀπτᾶτος, λέγων ὅτι· « μία « εἶναι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ Καθέδρα· αὕτη δὲ εἶναι ἡ Κα- « θέδρα τοῦ Πέτρου, ἐν ᾗ πάντες ὀφείλουσι τηρεῖν τὴν ἑνό- « τητα » (1). Ὁ δὲ ἅγιος Ἱερώνυμος πρὸς Δάμασον τὸν Πάπαν γράφων, λέγει· « Ὁμιλῶ πρὸς τὸν διάδοχον τοῦ ἁλιέως, πρὸς τὸν μαθητὴν « τοῦ Σταυροῦ. Οὐδενὶ ἄλλῳ πρώτῳ ἑπόμενος εἰμὴ τῷ « Χριστῷ, ἑνοῦμαι τῇ σῇ μακαριότητι, ἤτοι τῇ Καθέδρᾳ « τοῦ Πέτρου. Ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ γινώσκω ὅτι ᾠκοδό- « μηται ἡ Ἐκκλησία.... Οὐκ οἶδα τὸν Βιτάλην, ἀπορρί- « πτω τὸν Μελέτιον, ἀγνοῶ τὸν Παυλῖνον. Ὁ μὴ συνάγων « μετὰ σοῦ, σκορπίζει, ἤτοι ὁ μὴ ὢν τοῦ Χριστοῦ, ἔστι τοῦ ἀντι- « χρίστου ». (2). Ὁ αὐτὸς ἐν ἑτέρᾳ πρὸς τὸν αὐτὸν Πάπαν ἐπιστολῇ, λέγει. « Τῆς Ἐκκλησίας ἐνταῦθα εἰς τρία διῃρημένης, ἕκαστος « πειρᾶται νὰ μὲ ἑλκύσῃ πρὸς ἑαυτόν· ἐγὼ ἐν τούτοις φω- « νάζω, εἴ τις ἑνοῦται μετὰ τοῦ θρόνου τοῦ Πέτρου ἐμός « ἐστιν. » (3).

Ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἕδρα ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ἀρχὴ καὶ κέντρον τῆς ἑνότητος τῆς πίστεως, μαρτυρεῖ καὶ ὁ μέγας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ὁμολογητὴς Μάξιμος λέγων· « πάντα τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης, καὶ οἱ τὸν Κύριον « εἰλικρινῶς καὶ ὀρθοδόξως πανταχοῦ γῆς ὁμολογοῦντες, ὥσπερ « εἰς ἥλιον φωτὸς ἀϊδίου, εἰς τὴν Ῥωμαίων ἁγιωτάτην Ἐκ- « κλησίαν, καὶ τὴν αὐτῆς ὁμολογίαν καὶ πίστιν ἰθυτενῶς « ἀποβλέπουσιν, ἐξ αὐτῆς τὴν ἀπαστράπτουσαν αἴγλην προσδε- « χόμενοι τῶν πατρικῶν καὶ ἁγίων δογμάτων.... Ἀπ' ἀρχῆς γὰρ « τῆς πρὸς ἡμᾶς καταβάσεως τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου, « μόνην κρηπῖδα καὶ θεμέλιον αἱ πᾶσαι πανταχοῦ τῶν Χρι-

(1) Una est et singularis cathedra in Ecclesia, quæ est Cathedra Petri, in qua unitas ab omnibus servanda est. (Libr. II).

(2) Cum successore Piscatoris et discipulo crucis loquor. Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatudini tuæ idest cathedræ Petri communione consocior. Super illam petram ædificatam Ecclesiam scio.... Non novi Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum, qui tecum non colligit, spargit, hoc est qui Christi non est, Antichristi est. (Epist. XV. ad Damasum).

(3) In tres partes scissa Ecclesia ad se rapere me festinat. .Ego interim clammito, si quis Cathedræ Petri jungitur meus est. (Epist. XVI .ad Damasum).

στιανῶν Ἐκκλησίαι τὴν αὐτόθι μεγίστην ἐκτήσαντό τε καὶ ἔχουσιν, ὡς οὐδαμῶς μὲν κατισχυομένην, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν, ὑπὸ Ἅδου πυλῶν· ἀλλ' ἔχουσαν τὰς τῆς εἰς αὐτὸν ὀρθοδόξου πίστεως καὶ ὁμολογίας κλεῖς· καὶ τοῖς εὐσεβῶς προσερχομένοις ἀνοίγουσαν τὴν ὄντως φύσει καὶ μόνην εὐσέβειαν· ἀποκλείουσαν δὲ καὶ ἐκφράττουσαν πᾶν αἱρετικὸν στόμα λαλοῦν ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ». (Ἐπιστ. ἐν Ῥώμῃ γραφεῖσα, Migne, Ἑλλ. Πατρ. τ. 91. Βλέπε τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴν πρὸς Πέτρον τὸν Ἰλλούστριον, ἐν ᾗ τὸ συγκοινωνεῖν τῇ Ῥωμαϊκῇ Καθέδρᾳ καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ Πάπᾳ Ῥώμης, ταὐτὸν ἡγεῖται τῷ συγκοινωνεῖν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ.)

Καὶ ὁ ἅγιος δὲ Θεόδωρος ὁ Στουδίτης τὴν αὐτὴν ἐπιβεβαιοῖ ἀλήθειαν, θεωρῶν ὡς ἓν καὶ ταὐτὸ τὸ εἶναί τινα ἀποκεχωρισμένον τῆς Ἐκκλησίας ἢ τοῦ θρόνου τοῦ Πέτρου. « Μαρτυρῶ ἄρτι, λέγει, ὁμιλῶν περὶ τῶν Εἰκονομά- « χων, κατενώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἑαυτοὺς ἀπέρρηξαν « τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ κορυφιακοῦ θρόνου, ἐν ᾧ « Χριστὸς ἔθετο τὰς κλεῖς τῆς πίστεως, ἧς οὐ κατίσχυσαν « ἀπ' αἰῶνος, οὐδ' ἂν κατισχύσουσι μέχρι συντελείας αἱ « πύλαι τοῦ Ἅδου, τὰ τῶν αἱρετικῶν δηλαδὴ στόματα, « ὡς ἡ τοῦ ἀψευδοῦς ὑπόσχεσις..... Χαιρέτω τοίνυν Πασχά- « λιος (Πάπας Ῥώμης), ὅτι τὸ ἔργον Πέτρου ἐξεπλήρωσεν ». (Ἐπιστ. πρὸς Ναυκράτιον).

Εἶναι ἄρα ἀλήθεια ἀναμφισβήτητος ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἕδρα, ὡς Ἕδρα τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου, ἀνεγνωρίσθη ἀνέκαθεν ὑπὸ πάντων ὡς κέντρον τῆς ἑνότητος τῆς πίστεως, μεθ' οὗ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ Ἐκκλησίαι ὀφείλουσι νὰ συγκοινωνῶσιν, ὅπως ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ διατηρῶσι σῶαν τὴν ἀποστολι- κὴν παράδοσιν. Ἀλλὰ πῶς αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι θὰ ἠδύναντο, ἐν τῇ μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀναγκαίᾳ κοινωνίᾳ, νὰ διατη- ρήσωσιν ἀλώβητον τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν, ἐὰν ἡ πίστις τῆς Ἐκκλησίας ταύτης δὲν ἦτο ἀσφαλής, καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ Ἐπι- σκόπου αὐτῆς ἀλάνθαστος; Πῶς δὲ ἡ πίστις τῆς καθόλου Ἐκκλη- σίας θὰ παρέμενεν ἀκεραία ἐν τῇ μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἕδρας ἑνότητι,

ἐὰν ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης ἠδύνατο νὰ πλανηθῇ ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ ὑπερτάτου αὐτοῦ διδασκαλικοῦ καθήκοντος; Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι, ἐξ ὧν ἀπαρτίζεται ἡ καθόλου Ἐκκλησία μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ὡς κέντρου, δὲν θὰ παρεσύροντο ἀναγκαίως εἰς τὴν πλάνην, αἱ δὲ πύλαι τοῦ Ἅδου δὲν θὰ κατίσχυον τῆς ἐπὶ τοῦ Πέτρου οἰκοδομηθείσης Ἐκκλησίας, παρὰ τὰς περὶ τοῦ ἐναντίου ῥητὰς ἐπαγγελίας τοῦ θείου αὐτῆς ἱδρυτοῦ; Ἐὰν λοιπὸν ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἕδρα εἶναι κέντρον τῆς ἑνότητος τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας, αἱ δὲ λοιπαὶ Ἐκκλησίαι ὀφείλουσι, κατὰ τὴν κοινὴν τῶν Πατέρων διδασκαλίαν νὰ συμφωνῶσιν ἐν πᾶσι μετ' ἐκείνης, δέον νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι, ἡ πίστις αὐτῆς, κατὰ θείαν διάταξιν, εἶναι ἀνεκλιπὴς, καὶ ἡ ἐπίσημος διδασκαλία τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης ἀλάνθαστος.

Τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας οὔσης κέντρου ἑνότητος τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, πάντα τὰ σπουδαῖα ζητήματα, ἰδίως δὲ τὰ ἀφορῶντα τὴν πίστιν, ἀνεφέροντο πάντοτε εἰς τὸν Ῥωμαῖον Ἀρχιερέα, ὅπως τύχωσι τῆς προσηκούσης λύσεως. Οὕτω, ὅτε ὁ Κωνσταντινουπόλεως Νεστόριος ἤρξατο βλασφημῶν κατὰ τῆς Θεοτόκου, ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος κατήγγειλεν αὐτὸν παρὰ τῷ Πάπᾳ Κελεστίνῳ, γράφων πρὸς αὐτόν· « Ἐπειδὴ καὶ Θεὸς « ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τὸ νηφάλιον ἐν τούτοις, καὶ τὰ μακρὰ « τῶν Ἐκκλησιῶν ἔθη πείθουσιν ἀνακοινοῦσθαι τῇ σῇ ὁσιό- « τητι, γράφω πάλιν ἀναγκαίως..... Διὸ δὴ καταξίωσον « τυπῶσαι τὸ δοκοῦν, καὶ πότερόν ποτε χρὴ κοινωνεῖν αὐτῷ, « ἢ λοιπὸν ἀπειπεῖν μετὰ παρρησίας. » (Ἐπιστ. ια'. πρὸς Κελεστῖνον). Καὶ οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ἀφρικῆς ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάπαν Θεόδωρον ἐπιστολῇ αὐτῶν ἀναγνωρίζουσιν ὅτι· « ὅπου περ ἂν ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα « κινεῖται, οὐ δεῖ πρότερον ψηλαφᾶσθαι καθάπαξ, ἢ προσδέ- « χεσθαι, κἂν ἔτι μάλιστα τὰ κινούμενα τύχοιεν ὄντα ἐν « ἀπωκισμέναις τισὶ καὶ πορρωτάταις ἐπαρχίαις, ἄχρις ἂν « ἐπὶ τὸν Ἀποστολικὸν ἀνακομισθῇ θρόνον ». (Labbe, Concil. t. VI.)

Περὶ τῆς ἀνάγκης ταύτης τοῦ ἀναφέρειν τὰ τῆς πίστεως ζητήματα εἰς τὸν θρόνον τοῦ Πέτρου ὁμιλῶν ὁ ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος ὁ Στουδίτης λέγει· « Ἐπειδήπερ, Πέτρῳ τῷ μεγάλῳ δέδωκε Χριστὸς « ὁ Θεὸς, μετὰ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν,

« καὶ τὸ τῆς ποιμεναρχίας ἀξίωμα, πρὸς Πέτρον, ἤτοι τὸν « αὐτοῦ διάδοχον, ὁτιοῦν καινοτομούμενον ἐν τῇ Καθολικῇ « Ἐκκλησίᾳ παρὰ τῶν σφαλλομένων τῆς ἀληθείας, ἀναγκαῖον « ἀναφέρεσθαι » (Ἐπιστ. πρὸς Λέοντα τὸν Πάπαν). Ὁ δὲ Πάπας Ἰννοκέντιος ὁ πρῶτος, πρὸς τοὺς ἐν Μιλέβῳ συνηθροισμένους ἐπισκόπους τῆς Ἀφρικῆς γράφων, λέγει ὅτι· « ὁσάκις ἀνακινεῖται ζήτημα ἀποβλέ- « πον τὴν πίστιν, οἱ ἐπίσκοποι ὀφείλουσι νὰ ἀναφέρωνται « εἰς τὸν Πέτρον, ἤτοι εἰς τὸν αὐτουργὸν τοῦ ὀνόματος καὶ « τοῦ ἀξιώματος αὐτῶν. » (1). Τὰ αὐτὰ γράφει καὶ Λέων ὁ Μέγας πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τοῦ Ἰλλυρικοῦ. (Βλ. καὶ ἐπιστολὴν Διονυσίου τοῦ Ἀλεξανδρείας πρὸς Πάπαν Σίξτον παρ' Εὐσεβίῳ, βιβλ. ζ'. κεφ. 5, καὶ Ἰουστινιανοῦ ἐπιστολὴν πρὸς Πάπαν Ἰωάννην τὸν Β'. ἐν τῷ κώδικι, τίτλ. περὶ Ἁγίας Τριάδος).

Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτερω, ἡ ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης διδομένη λύσις εἰς τὰ κατὰ καιροὺς περὶ τὴν πίστιν ἀναφυόμενα ζητήματα, ἐθεωρεῖτο παρὰ πάντων τῶν ὀρθοδόξων ὡς ὁριστικὴ καὶ ἀλάνθαστος. Τοῦτο δυνάμεθα διὰ πολλῶν τεκμηρίων τῆς ἱερᾶς ἀρχαιότητος νὰ ἀποδείξωμεν, ἐξ ὧν παρατιθέμεθα τὰ ἑπόμενα·

Ὁ ἱστορικὸς Σωζομενὸς ἀναφέρει ὅτι ἀνακινηθείσης ἐν Ἀντιοχείᾳ συζητήσεως περὶ τῆς θεότητος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης ἔγραψε τοῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν ἐπισκόποις, τί ἔδει νὰ πιστεύωσι περὶ τοῦ πράγματος τούτου, καὶ ἡ συζήτησις ἔλαβε πέρας τῇ ἀποφάσει ἐκείνου. « Ἀνακινουμένης δὲ τῆς τοιαύτης συζητήσεως, καὶ ὡς εἰκὸς, τῆς φιλονει- « κίας πλέον ἐπιδιδούσης, μαθὼν ὁ Ῥώμης Ἐπίσκοπος ἔγραψε ταῖς ἀνὰ τὴν « Ἑῴαν Ἐκκλησίαις, σὺν τοῖς ἀπὸ τῆς Δύσεως ἱερεῦσι, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ « ὁμόδοξον πρεσβεύειν. Τούτου δὲ γενομένου, ὡς ἐπικεκριμένου ἅπαξ « παρὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἡσυχίαν ἦγον ἕκαστοι ». (Σωζομ. Ἱστορ. Ἐκκλ. βιβλ. ζ'. 22). Γνωστοὶ εἶναι ἐπίσης οἱ λόγοι τοῦ ἁγ. Αὐγουστίνου, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου γενομένην καταδίκην τῆς τῶν Πελαγιανῶν αἱρέσεως· « Γράμματα ἦλθον ἐκ Ῥώμης·

(1) Quoties fidei ratio ventilatur, ad Petrum Episcopi, idest sui nominis et honoris auctorem referre debent. (Epist. ad Concilium Milevitanum).

« τὸ ζήτημα ἐπερατώθη· εἴθε νὰ λάβῃ τέλος καὶ ἡ πλάνη ». (1). Ὁ αὐτὸς λέγει ὅτι· « διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ μακαρίας μνήμης « Ἰννοκεντίου, πᾶσα περὶ τοῦ ζητήματος τούτου (τῆς τῶν Πελαγιανῶν « αἱρέσεως) ἀμφιβολία ἤρθη. » (2). Οἱ δὲ Ἐπίσκοποι ἐκεῖνοι τῆς Ἀφρικῆς, ὧν ἀνωτέρω ἐμνήσθημεν, ἐξηγοῦντες, ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάπαν Θεόδωρον ἐπιστολῇ αὐτῶν, τὸν λόγον, δι' ὃν τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, δέον καὶ ἐκ τῶν ἀπωτάτων χωρῶν νὰ ἀναφέρωνται εἰς τὸν Ἀποστολικὸν Θρόνον, λέγουσιν· « ἵνα ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν (τὸν Ἀποστολικὸν Θρόνον) αὐθεντίας « τοῦ ζητουμένου δοκιμασθέντος, οἷον καὶ τρανωθέντος, ἐξ « αὐτοῦ, καθάπερ ἔκ τινος πηγῆς ἱερᾶς, ἡ τοῦ κηρύγματος « ἔναρξις γένηται, καὶ οὕτω καθεξῆς αἱ πᾶσαι τοῦ Θεοῦ « προσδεχόμεναι Καθολικαὶ Ἐκκλησίαι, πρὸς τὰ τοῦ κόσμου « πέρατα διανείμωσιν ἀμειώτως τὰ τῆς ἀκραιφνοῦς μυστήρια « πίστεως ». (Ἐπιστ. πρὸς Θεόδωρον Πάπαν). Καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως δὲ ἅγιος Φλαβιανός, ὡς εἴδομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, τὴν ὑπὸ τοῦ Πάπα Λέοντος κατάκρισιν τῆς Εὐτυχιανῆς αἱρέσεως ἐθεώρει ἀρκοῦσαν ὅπως ἐπαναφέρῃ τὴν εἰρήνην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐφρόνει δὲ ὅτι ἦτο ὅλως περιττὴ καὶ ἄσκοπος ἡ σύγκλησις Συνόδου πρὸς τοῦτο. « Παροξυνθεὶς οὖν, ἁγιώτατε Πάτερ, « ἔγραφε πρὸς τὸν Λέοντα τὸν Πάπαν, πᾶσι τοῖς αὐτῷ πεπραγμένοις καὶ « πραττομένοις κατὰ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, τὴν κατάκρισιν αὐτοῦ « ὁρίσαι δι' ἰδίων γραμμάτων κατάξίωσον. Καὶ γὰρ τὸ « πρᾶγμα τῆς ὑμετέρας μόνον προστασίας δεῖται, ἥπερ « ὀφείλετε διὰ τῆς ἰδίας συγκαταθέσεως εἰς γαλήνην καὶ « εἰρήνην πάντα διάγειν. Οὕτω γὰρ καὶ ἡ αἵρεσις ἡ ἐφύη, « καὶ ταραχαὶ αἵτινες δι' ἐκείνην ἐγένοντο, ῥᾷστα ἀναιρε- « θήσονται, τοῦ Θεοῦ συνευδοκοῦντος, διὰ τῶν ὑμετέρων « γραμμάτων. Ἀποκινηθήσεται δὲ καὶ ἡ Σύνοδος, ἥτις « ἔσεσθαι λέγεται, ἵνα μὴ πανταχοῦ αἱ Ἐκκλησίαι ταράτ- « τωνται ». (Ἐπιστ. πρὸς Λέοντα τὸν Πάπαν).

(1) « Rescripta inde (Roma) venerunt ; causa finita est. Utinam aliquando finiatur error ». (Sermo CXXXI).

(2) « Litteris beatæ memoriæ Papæ Innocentii, de hac re dubitationem totam esse sublatam ». (Libr. II, cap. 3, contra duas epist. Pelagian.)

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν, ἅγιος Πέτρος ὁ Χρυσολόγος, ἔγραφε πρὸς τὸν « Εὐτυχῆ· « Ἐπὶ πᾶσι δέ προτρεπόμεθά σε, ἀδελφὲ τιμιώτατε, « ὥστε τοῖς παρὰ τοῦ μακαριωτάτου Πάπα τῆς πόλεως Ῥώμης « γραφομένοις πειθαρχούντως προσέχειν. Ἐπειδὴ ὁ μακάριος Πέ- « τρος, ὃς ἐν τῇ ἰδίᾳ καθέδρᾳ καὶ ζῇ καὶ προκάθηται, δίδωσι « τοῖς ζητοῦσι τῆς πίστεως τὴν ἀλήθειαν ». (Migne, Patr. Lat. t. 54). Τέλος, Θεόδωρος ὁ Στουδίτης, πρὸς Λέοντα τὸν Σακελλάριον γράφων λέγει· « Εἰ δὲ τοῦτο οὐ καταδεκτέον τῷ βασιλεῖ, καὶ ὡς φησι, παρετράπη « σὺν ἡμῖν τῆς ἀληθείας Νικηφόρος ὁ πρόεδρος, ἐξ ἑκατέρου μέρους « ἀποσταλτέον πρὸς τὸν Ῥώμης, κακεῖθεν δεχέσθω τὸ ἀσφα- « λὲς τῆς πίστεως ». (Ἐπιστ. πρὸς Λέοντα Σακελλάριον).

Ἐξ ὅλων τούτων τῶν μαρτυριῶν καὶ πολλῶν ἄλλων, ἃς ἠδυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν, ἰδίως ἐκ τῶν πρακτικῶν τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, αἵτινες πᾶσαι οὐ μόνον τὴν ἐπικύρωσιν τῶν ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένων παρὰ τοῦ Ῥώμης ἐζήτησαντο, ἀλλὰ καὶ ἐν πᾶσι, τοὺς δογματικοὺς ὅρους τοὺς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων Ἀρχιερέων ἐκδοθέντας, εὐλαβῶς ἠκολούθησαν, ἐξ ὅλων τούτων, λέγομεν, τῶν μαρτυριῶν, δείκνυται, ἡλίου φαεινότερον, ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἀείποτε ἐθεωρήθη ὑπὸ τῶν ἁπανταχοῦ, ἵνα κατὰ Μάξιμον τὸν Ὁμολογητὴν εἴπωμεν, « ὡς ἥλιος φωτὸς ἀϊδίου, τὴν ἀπαστρά- « πτουσαν αἴγλην τῶν πατρικῶν καὶ ἁγίων δογμάτων ἐκ- « πέμπων πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὸν ἀποβλέπουσιν· » ὁ δὲ πρόεδρος αὐτῆς, ἀλάνθαστος τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως ἑρμηνευτής, ὡς διάδοχος τοῦ Κορυφαίου Πέτρου, ὃν ὁ Κύριος ἔταξε θεμέλιον τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας, ποιμένα ἀκρότατον τῶν ἰδίων προβάτων, καὶ στήριγμα τῶν πιστευόντων εἰς αὐτόν.

Ἀποδείξαντες λοιπὸν ὅτι τὸ ἀλάθητον τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης εἶναι, καθάπερ καὶ τὸ πρωτεῖον αὐτοῦ, μεθ' οὗ φυσικῶς καὶ ἀναγκαίως συνδέεται (1),

(1) Τὴν στενὴν καὶ ἀναγκαίαν ταύτην σχέσιν τοῦ πρωτείου καὶ ἀλαθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης ἄριστα ἐξηγεῖ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν τοῖς ἑξῆς στίχοις·

« Δύο μὲν οὐ δέδωκεν ἡλίους φύσις,
« Δισσὰς δὲ Ῥώμας, τῆς ὅλης οἰκουμένης
« Λαμπτῆρας, ἀρχαῖόν τε καὶ νέον κράτος,
« Τόσον διαφέροντας ἀλλήλων, ὅσον

ἀλήθεια θεόθεν ἀποκεκαλυμμένη, ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ πιστευθεῖσα, καὶ ἦν ἡ ἐν Βατικανῷ Σύνοδος ἁπλῶς διετράνωσε καὶ ἐβεβαίωσεν ἐναντίον τῶν διαμφισβητούντων αὐτήν, μεταβαίνομεν ἤδη εἰς ἐξέτασιν τῶν κατὰ τῆς ἀληθείας ταύτης προβαλλομένων ὑπὸ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου ἀντιρρήσεων.

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως, προβάλλει ἡμῖν τὰ ὀνόματα τεσσάρων Παπῶν, οἵτινες, καθὰ διαβεβαιοῖ, ὑπέπεσαν εἰς διαφόρους αἱρέσεις· εἰσὶ δ' οὗτοι, Λιβέριος, Ζώσιμος, Βιγίλιος καὶ Ὀνώριος.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀφορώντων ἕνα ἕκαστον τῶν μνημονευθέντων Παπῶν, παρατηροῦμεν ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν ἐξέδοτο πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν δογματικόν τινα ὅρον αἱρετικόν, οὐδ' ἀπεφήνατο ἀπὸ Καθέδρας διδάσκων ὑπὲρ αἱρετικῆς τινος διδασκαλίας. Καὶ ὅμως ἵνα δυνηθῶσι νὰ ἀναιρέσωσι τὸ ἀλάθητον τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως οἱ πολέμιοι αὐτοῦ, ὤφειλον τοιοῦτόν τι νὰ προσαγάγωσι.

Παρατηροῦμεν προσέτι ὅτι οὐ μόνον οὐδεὶς τῶν ὑπὸ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου ἀναφερομένων Παπῶν ἐδίδαξεν ἐπισήμως αἵρεσίν τινα, ἀλλ' οὐδ' ὡς ἰδιώτης ὑπέπεσεν εἰς πλάνην. Ἑπομένως εἰκῆ καὶ ἄνευ λόγου, ἡ Ἐγκύκλιος ἀντιτάσσει κατὰ τοῦ ἀλαθήτου τὴν δῆθεν κακοδοξίαν τῶν τεσσάρων Παπῶν οὓς ἀναφέρει. Τὰ στενὰ ὅρια τῆς παρούσης πραγματείας δὲν ἐπιτρέπουσιν ἡμῖν ἵνα διὰ μακρῶν πραγματευθῶμεν περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἐπὶ αἱρετικῷ φρονήματι κατηγορουμένων τεσσάρων Παπῶν. Ἐκ τῶν ὀλίγων ὅμως ἅπερ θὰ εἴπωμεν, ὁ νουνεχὴς ἀναγνώστης θὰ δυνηθῇ

« Τὴν μὲν προλάμπειν ἡλίου, τὴν δ' ἑσπέρας,
« Κάλλει δὲ κάλλος ἀντανίσχειν συζύγως.
« Τούτων δὲ πίστις ἡ μὲν ἦν ἐκ πλείονος,
« Καὶ νῦν ἔτ' ἐστὶν εὔδρομος, τὴν ἑσπέραν
« Πᾶσαν δέουσα τῷ σωτηρίῳ λόγῳ,
« Καθὼς δίκαιον, τὴν πρόεδρον τῶν ὅλων,
« Ὅλην σέβουσαν τὴν Θεοῦ συμφωνίαν.
« Ἡ δ' ἦν τὸ πρόσθεν ὀρθόπους, νῦν δ' οὐκέτι·
« (Ταύτην λέγω δὴ τὴν ἐμὴν, εἴτ' οὐκ ἐμὴν)
« Ἀλλ' ἐν βυθοῖς ἔκειτο τῆς ἀπωλείας. »

(Ποίημα περὶ τὸν ἑαυτοῦ βίον. Βλ. καὶ Θεοδωρήτου ἐπιστ. πρὸς Ῥενάτον Πρεσβύτερον, καὶ ἐπιστ. πρὸς Λέοντα τὸν Πάπαν.)

νὰ ἐννοήσῃ πόσον ἀδίκως προβάλλονται κατὰ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης τὰ ὀνόματα τῶν προειρημένων Παπῶν.

Καὶ περὶ μὲν τοῦ Πάπα Λιβερίου, ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος λέγει, ὅτι οὗτος ὑπέγραψε κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ὁμολογίαν ἀρειανήν. (Βλ. Ἐγκυκλ. § ιη'.) Εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην ἁπαντῶντες λέγομεν ὅτι, κἂν ἔτι ἀληθὲς ἐτύγχανε, (τοὐθ' ὅπερ ὅμως οὐδαμῶς συγχωροῦμεν), ὅτι ὁ Λιβέριος ὑπέγραψε τοιαύτην τινα ὁμολογίαν, ἔπραξε τοῦτο οὐχὶ ἑκουσίως καὶ ἐλευθέρως, ἀλλὰ τῇ βίᾳ ὑπείκων. Ἐξορισθείς, ὡς γνωστόν, διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ζῆλον αὐτοῦ εἰς Βέρροιαν τῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ Ἀρειανοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίου, πολλὰ ὑπέστη ἐπὶ διετίαν δεινά, καρτερῶς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀγωνιζόμενος. Τὴν πίστιν ἄρα αὐτοῦ καὶ τὸ γνήσιον φρόνημα ἀρκούντως εἶχε δηλώσει ὁ Λιβέριος· καλῶς δὲ ἐγίνωσκον τοῦτο πάντες οἱ Ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι. Ἐὰν λοιπὸν βραδύτερον, ὑπὸ τῶν δεινῶν πιεζόμενος περιστάσεων, ὑπέγραψεν ὁμολογίαν τινα ἀρειανὴν, ἡ πρᾶξις αὐτοῦ αὕτη οὐδὲν ἔχει οἰκοθεν κῦρος, ὡς βίᾳ ἀποσπασθεῖσα, οὔτε δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὅρος πίστεως. Πλὴν τούτου ἡ ὁμολογία ἐκείνη, ἣν λέγεται ὅτι ὑπέγραψεν ὁ Λιβέριος ἐν τῇ ἐξορίᾳ, δὲν ἦτο καθ' ἑαυτὴν ὁμολογία αἱρετική. Πάντες παραδέχονται σήμερον, μηδ' αὐτῶν τῶν τοῦ ἀλαθήτου πολεμίων ἐξαιρουμένων, (Βλ. Mansi, Nota in dissertationem 32a, sæculi IV. Hist. Eccl. Natalis Alexandri, καὶ Cardoni de Rom. Pontif. infallibilitate), ὅτι ἡ ὁμολογία ἐκείνη ἦν ἡ πρώτη τοῦ Σιρμίου, ἡ κατὰ τοῦ Φωτεινοῦ ἐκδοθεῖσα, ἥτις οὐδὲν περιεῖχεν ἐναντίον τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἦν ὁ ἅγιος Ἱλάριος ἀναγνωρίζει ὡς καθολικὴν ἐν τῷ περὶ Συνόδων βιβλίῳ αὐτοῦ. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως εἶναι ὅτι ἡ ὑπογραφὴ αὕτη, ἣν ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος παριστᾷ ἡμῖν ὡς βεβαίαν, οὐ μόνον ἀμφίβολος τυγχάνει, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐπινόημα τῶν Ἀρειανῶν παντελῶς ἀπορρίπτεται. Ὁ βουλόμενος δύναται νὰ συμβουλευθῇ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου τοὺς ἰδιαιτέρως πραγματευσαμένους αὐτό, ἀββᾶν Corgne (Dissertation critique et historique sur le Pape Libère), Zaccaria (Dissertatio de commentitio Liberii, lapsu), Rohrbacher (Hist. Univer. de l'Egl. Cathol. Livre trente troisième), Cardonni (de Rom. Pont. infallibilitate).

Ἡμεῖς ἀναφέρομεν ἐνταῦθα τοὺς λόγους τοῦ Θεοδωρήτου (Ἱστ. Ἐκκλ. Βιβλ. Β'.) ὅστις περὶ τῆς εἰς Ῥώμην ἐπανόδου τοῦ Λιβερίου ὁμιλῶν, ἀποδίδει αὐτὴν οὐχὶ εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ ὑπογραφὴν ἀρειανῆς τινος ὁμολογίας, ἀλλ' εἰς τὰς ἱκεσίας καὶ παρακλήσεις, ἃς ὑπὲρ τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῶν ἐποιήσαντο αἱ εὐγενεῖς τῆς Ῥώμης γυναῖκες πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Κωνστάντιον, ἐν σώματι μεταβᾶσαι παρ' αὐτῷ, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκείνου μετὰ δακρύων ἐξαιτησάμεναι. « Ὁ μὲν δὴ νικηφόρος τῆς ἀληθείας ἀγωνιστὴς, λέγει, τὴν Θρᾴκην, « ὡς προετάχθη, κατέλαβε· δύο δὲ διελήλυθότων ἐτῶν, ὁ μὲν Κωνστάντιος « εἰς τὴν Ῥώμην ἀφίκετο, αἱ δὲ τῶν ἐν τέλει καὶ ἀξιώμασιν ὁμόζυγοι τοὺς « ἄνδρας ἐλιπάρουν ἱκετεῦσαι τὸν Κωνστάντιον ἀποδοῦναι τὸν νομέα τῇ « ποίμνῃ, φάσκουσαι, εἰ μὴ πείσοιεν, αὐτοὺς μὲν καταλείψειν, πρὸς δὲ τὸν « μέγαν ἐκεῖνον διαδραμεῖσθαι ποιμένα. Οἱ δὲ ἔφασαν δεδιέναι τὸν βασιλέως « θυμόν· ἄνδρας γὰρ ὄντας οὐδεμιᾶς ἴσως ἀξιώσειν συγγνώμης, ὑμῖν δὲ ἀντι« βολούσαις φειδοῦς δήποτε μεταδώσει, καὶ δυοῖν θάτερον, ἢ τὴν ἱκετη« ρίαν δέξεται, ἢ μὴ πειθόμενος ἀπαθῶς ἀποπέμψει. »

« Ταύτην δεξάμεναι τὴν εἰσήγησιν αἱ ἀξιέπαινοι γυναῖκες, μετὰ τῆς « συνήθους πολυτελείας προσῆλθον τῷ βασιλεῖ, ὅπως περιφανεῖς ἐκ τῆς « ἐσθῆτος ὑπολαβὼν αἰδοῦς αὐτὰς καὶ φειδοῦς ἀξιώσῃ. Οὕτω δὲ προσελ« θοῦσαι ἱκέτευον οἰκτεῖραι πόλιν τοσαύτην ποιμένος ἐστερημένην. . . . « Οὗ δὴ χάριν ἐπικαμφθεὶς προσέταξε μὲν τὸν πάντα ἄριστον ἐκεῖνον ἐπα« νελθεῖν, κοινῇ δὲ ἀμφοτέρους, (τὸν Λιβέριον μετὰ τοῦ Φήλικος, ὃς μετὰ « τὴν ἐξορίαν τοῦ Λιβερίου εἶχε χειροτονηθῇ Ἐπίσκοπος Ῥώμης), τὴν Ἐκ« κλησίαν ἰθύνειν. »

Τὰ αὐτὰ ἱστορῶν καὶ ὁ Σωκράτης λέγει· « Λιβέριος ὁ τῆς Ῥώμης « Ἐπίσκοπος, παραιτησάμενος ἐκείνῃ τῇ πίστει συνθέσθαι ἐξόριστος γίνε« ται. . . . Ὁ μὲν οὖν Λιβέριος, μικρὸν ὕστερον τῆς ἐξορίας ἀνακληθείς, τὸν « οἰκεῖον θρόνον ἀπέλαβε, τοῦ ἐν Ῥώμῃ λαοῦ στασιάσαντος καὶ τῆς Ἐκ« κλησίας ἐκβαλόντος Φήλικα, ὅτε βασιλεύς, καὶ παρὰ γνώμην, τούτοις « ἐγένετο σύμψηφος. (Ἱστορ. Ἐκκλ. βιβλ. δ'. κεφ. 37.)

Ἐκ τῶν λόγων τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ περιαδομένη πτῶσις τοῦ Λιβερίου, δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπινόημα τῶν Ἀρειανῶν, ἐπιζητούντων διὰ τῆς ψευδοῦς ταύτης διαδόσεως, νὰ ἐνισχύσωσι τὸ ἴδιον κόμμα· οὐδαμῶς δὲ

δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις σοβαρᾶς κατὰ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, ἀντιρρήσεως.

Περὶ τοῦ Πάπα Ζωσίμου, ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος λέγει, ὅτι οὗτος, κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, ἐπεδοκίμασεν ὁμολογίαν αἱρετικὴν ἀρνουμένην τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν. (Βλ. Ἐγκ. § ιη'.). Εἶναι ὄντως ἀπορίας ἄξιον τὸ βλέπειν τὴν Πατριαρχικὴν καὶ Συνοδικὴν Ἐγκύκλιον σπουδαίως ἀντιτάσσουσαν κατὰ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα Ζωσίμου. Ἀγνοοῦσιν ἆρα γε, οἱ τῆς Ἐγκυκλίου συντάκται, ὅτι τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰννοκεντίου γενομένην καταδίκην τῆς Πελαγιανῆς αἱρέσεως, οὐ μόνον οὐδέποτε ἀνήρεσεν ὁ Ζώσιμος, ἀλλὰ καὶ ἐκύρωσεν ἐκδοὺς ἐναντίον τοῦ Πελαγίου καὶ Καιλεστίου πρὸς τοὺς ἁπανταχοῦ ἐπισκόπους ἐπιστολήν, ἥτις εἶναι γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα Tractatoria; Δὲν ἀνέγνωσαν ἆρά γέ ποτε ὅσα γράφει ὁ ἅγιος Πρόσπερος περὶ τῆς ὑπὸ Ζωσίμου καταδίκης τῆς Πελαγιανῆς αἱρέσεως; « Τοῖς τῶν Ἀφρικανῶν Συνόδων ὅροις, λέγει οὗτος, « προσέθετο τὸ κῦρος τῆς ἑαυτοῦ γνώμης ὁ μακαρίας μνήμης Πάπας Ζώ« σιμος, τῇ τοῦ Πέτρου μαχαίρᾳ ὁπλίσας τὰς χεῖρας πάντων τῶν Ἐπισκό« πων, πρὸς ἀποκεφαλισμὸν τῶν ἀσεβῶν. (1). »

Ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος βεβαιοῖ ὅτι ὁ Πάπας Βιγίλιος κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς πέμπτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπὶ κακοδοξίᾳ, δὲν λέγει ὅμως εἰς τί συνίστατο ἡ κακοδοξία αὕτη. Φαίνεται δὲ ὅτι λησμονεῖ ὅτι ἂν ἡ Σύνοδος αὕτη, ἥτις ἐν τῇ συγκροτήσει αὐτῆς οὐδένα ἔφερε χαρακτῆρα οἰκουμενικότητος, θεωρεῖται Οἰκουμενική, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Πάπα Βιγιλίου ἐπικύρωσιν αὐτῆς.

Μακρὰ λίαν θὰ ἦτο ἡ ἀφήγησις τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (547-553) λαβόντων χώραν ἐν Κωνσταντινουπόλει, χάριν τῇ ὑπουλότητι καὶ πανουργίᾳ τῶν αἱρετικῶν Ἀκεφάλων, καὶ τῇ ὁρμῇ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ὅστις ἀντὶ νὰ φροντίζῃ περὶ ἐγκαίρου ἀποστολῆς τῶν ἀναγκαίων ἐπικουριῶν εἰς τοὺς στρατηγοὺς αὐτοῦ, ἠσχολεῖτο μετ' ἄφρονος ζήλου εἰς τὴν σύνταξιν θεολογικῶν πραγματειῶν, καὶ δογματικῶν διατάξεων κατὰ

(1) « Conciliorum Africanorum decretis, beatæ recordationis Papa Zosimus, sen« tentiæ suæ robur adnexuit, et ad impiorum detruncationem gladio Petri dextras « omnium armavit antistitum ». (S. Prosp. adv. Collat. c. XXI).

τῶν πολλαπλῶν ἀποχρώσεων τῆς αἱρετικῆς λύμης. Οἱ ἡμιευτυχιανοί, οἱ καλούμενοι Ἀκέφαλοι, ὧν ἡγεῖτο ὁ Καισαρείας Θεόδωρος, πληροφορηθέντες ὅτι ὁ Ἰουστινιανός, ὅστις πρὸ μικροῦ εἶχε περατώσει τὴν κατὰ τῶν Ὠριγενιστῶν πραγματείαν αὐτοῦ, ἡτοίμαζε νέον ἀφοριστικὸν κατ' αὐτῶν διάταγμα, ἐσκέφθησαν, πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτοὺς κινδύνου, νὰ προτείνωσι τῷ Αὐτοκράτορι τὴν καταδίκην τῶν Τριῶν λεγομένων Κεφαλαίων, ἤτοι τοῦ Μοψουεστίας Θεοδώρου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ, τῶν ἔργων, ἅπερ ὁ Κύρου Θεοδώρητος εἶχε γράψει ὑπὲρ τοῦ Νεστορίου κατὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, καὶ τῆς ἐπιστολῆς, ἣν ἐλέγετο ὅτι εἶχε γράψει ὁ Ἐδέσσης Ἴβας πρὸς τὸν Πέρσην Μάριν, καὶ ἥτις περιεῖχε πολλὰς αἱρετικὰς πλάνας.

Ἡ ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, χωρὶς νὰ ἐξενέγκῃ περὶ τῶν ἔργων τούτων ἐπίσημόν τινα κρίσιν, εἶχεν ἀποδοκιμάσει αὐτὰ ἐμμέσως, παραδεχομένη τὸν Θεοδώρητον καὶ Ἴβαν, ἀποδοκιμάσαντας καὶ κατακρίναντας τὰ ὑπὲρ τοῦ Νεστορίου πρότερον ὑπ' αὐτῶν γεγραμμένα. Οἱ Ἀκέφαλοι λοιπόν, οἵτινες δὲν ἀνεγνώριζον τὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον, καὶ ἐπειρῶντο διὰ παντὸς τρόπου νὰ μειώσωσι τὸ κῦρος αὐτῆς, προέτειναν τῷ Αὐτοκράτορι τὴν καταδίκην τῶν Τριῶν τούτων Κεφαλαίων, παριστῶντες αὐτῷ, ὅτι τοῦτο θὰ ἦτο τὸ προσφορώτερον μέσον πρὸς ἐπάνοδον αὐτῶν εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ἑνότητα καὶ ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης, κύριον ὅμως ἔχοντες σκοπὸν νὰ προσβάλωσι, διὰ τῆς καταδίκης ταύτης, ἐμμέσως τὸ κῦρος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, νὰ διαιρέσωσι τοὺς Ὀρθοδόξους, καὶ οὕτω νὰ διαφύγωσι τὸ ὅπερ ἡτοίμαζε κατ' αὐτῶν ὁ Ἰουστινιανὸς ἀφοριστικὸν διάταγμα. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς μὴ ἐννοήσας τὸν σκοπὸν τῶν Ἀκεφάλων, ἀφῆκεν ἡμιτελῆ, ἣν ἡτοίμαζε κατ' αὐτῶν δογματικὴν πραγματείαν, καὶ ἤρξατο συντάσσων νέαν κατὰ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. Περατώσας δ' αὐτήν, ὑπέβαλε τῷ Κωνσταντινουπόλεως Μηνᾷ καὶ τοῖς λοιποῖς Ἐπισκόποις πρὸς ὑπογραφήν. Κατὰ βάθος τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος Κεφάλαια ἦσαν καταδικάσιμα, καὶ περὶ τούτου οὐδεμία ὑπῆρχε συζήτησις. Πάντες ἦσαν σύμφωνοι περὶ τῆς πίστεως, τὸ δὲ ζήτημα ἦτο, ἂν τὸ συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ εἰρήνη ἀπήτουν τὴν ἐπίσημον καὶ παταγώδη καταδίκην τοῦ πρὸ πολλοῦ τεθνεῶτος Μοψουεστίας Θεοδώρου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὡς καὶ τῶν κατὰ τοῦ Κυρίλλου ὑπὸ τοῦ Θεοδωρήτου γραφέντων, σὺν τῇ τοῦ Ἴβα ἐπιστολῇ, ἅπερ ἐμμέσως εἶχε καταδικάσει καὶ

ἀπορρίψει ἡ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος. Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Μηνᾶς, κατ' ἀρχὰς μὲν ἠρνήθη νὰ ὑπογράψῃ, ἵνα μὴ φανῇ ὅτι προσβάλλει τὸ κῦρος τῆς τετάρτης Συνόδου. Βραδύτερον ὅμως ἐνέδωκε πιεζόμενος, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι θὰ ἀπέδιδον τὴν ὑπογραφὴν αὐτοῦ, ἐὰν μὴ ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης ἐπεδοκίμαζεν αὐτήν. Οἱ δὲ Ἐπίσκοποι τῶν ἄλλων πόλεων, πιεζόμενοι καὶ αὐτοί, ὑπέγραφον, διαμαρτυρόμενοι συνάμα παρὰ τῷ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀποστολικῷ Πρέσβει Στεφάνῳ, διὰ τὴν ἐξασκουμένην ἐπ' αὐτῶν βίαν. Ταῦτα μαρτυρεῖ ὁ τῆς ἐν Ἀφρικῇ Ἑρμιανῆς Ἐπίσκοπος Φακοῦνδος, ἐν τῷ περὶ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ἔργῳ αὐτοῦ. (Libr. IV. cap. 3, 4).

Οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Δύσεως φοβούμενοι μήπως διὰ τῆς καταδίκης ταύτης προσβληθῇ, ὁπωσδήποτε, τὸ κῦρος τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, δὲν συνήνουν κατ' οὐδένα τρόπον εἰς τὴν καταδίκην ταύτην. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς θορυβηθεὶς εἰς ἄκρον ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκήτῳ ταύτῃ ἀντιστάσει, καὶ γινώσκων καλῶς ὅτι, ἄνευ τῆς συμπράξεως τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως, εἰς οὐδὲν θὰ ἠδύνατο νὰ καταλήξῃ πρακτικὸν ἀποτέλεσμα, προσεκάλεσε τὸν Πάπαν Βιγίλιον εἰς Κωνσταντινούπολιν, λόγῳ μέν, ὅπως διὰ τῆς παρουσίας αὐτοῦ ἐπισπευσθῇ ἡ ἐπιστροφὴ τῶν Ἀκεφάλων, ἔργῳ δέ, ὅπως ἐπιτευχθῇ ἡ καταδίκη τῶν Τριῶν Κεφαλαίων. Ὁ Πάπας Βιγίλιος ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔτυχε λαμπρᾶς ἐκ μέρους τοῦ Αὐτοκράτορος ὑποδοχῆς. Ὑποβληθέντος δ' αὐτοῦ ἀμέσως τοῦ τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ζητήματος, δὲν ἠθέλησε κατ' ἀρχάς, καὶ περ πεπεισμένος περὶ τοῦ ἀπολύτως καταδικασίμου αὐτῶν, νὰ ἐξενέγκῃ κατ' αὐτῶν γνώμην, ἵνα μὴ δυσαρεστήσῃ τοὺς Δυτικούς, οἵτινες, μακρὰν τοῦ πεδίου τῆς συζητήσεως εὑρισκόμενοι, καὶ μὴ εἰδότες ἀκριβῶς τὴν τοῦ ζητήματος φύσιν, μεγάλην ἀντέτεινον ἀντίστασιν εἰς τὴν καταδίκην αὐτῶν. Τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τοῦ καταδικασίμου τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ὁ Πάπας Βιγίλιος πλέον ἢ ἅπαξ ἐδήλωσε τῷ Αὐτοκράτορι. Ἐφράνει ὅμως, (καὶ ἐν τούτῳ εἶχε πληρέστατα δίκαιον), ὅτι ἔδει νὰ θεραπευθῇ ἡ τῶν Δυτικῶν λεπτότης, καὶ νὰ μὴ ληφθῇ κατεσπευσμένη τις ἀπόφασις, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκτραχύνῃ τὰ πράγματα. Πρὸς ἀποσόβησιν δὲ παντὸς κινδύνου καὶ ἄρσιν πάσης παρεννοήσεως, Πάπας καὶ Αὐτοκράτωρ συνεφώνησαν, ἵνα τὸ ζήτημα τῶν Τριῶν Κεφαλαίων ἐξετασθῇ ἐν κοινῇ συνελεύσει Ἐπισκόπων Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν ἰσαρίθμων. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὅμως, παρὰ τὰ συμπεφωνημένα, ἐπέτρεψε τὴν

ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος ὑπὸ μόνων τῶν Ἀνατολικῶν, εἰς οὓς βραδύτερον προσετέθησαν καί τινες, ὀλίγιστοι τὸν ἀριθμόν, Ἀφρικανοί, διαταγῇ τοῦ Αὐτοκράτορος, ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ Ἐπάρχου ἀποσταλέντες. Ὁ Πάπας Βιγίλιος δικαίως ἀγανακτῶν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ τῶν συμπεφωνημένων ἀθετήσει, ἠρνήθη νὰ συμμετάσχῃ τῆς Συνόδου, ἐφ' ᾧ καὶ ὑπεβλήθη εἰς μυρίας κακώσεις, πεμφθεὶς τέλος καὶ εἰς ἐξορίαν μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν κληρικῶν, εἰς τὰς νήσους τῆς Προποντίδος. Ἐν τούτοις οἱ Ἀνατολικοὶ ἐξηκολούθησαν, τῇ βουλήσει τοῦ Αὐτοκράτορος ὑπείκοντες, τὴν ἐξέτασιν τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, ἅπερ καὶ κατεδίκασαν, ἀκηράτου παραμενούσης τῆς αὐθεντίας τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου.

Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου, καὶ ἐν στιγμῇ ἄκρου παροξυσμοῦ, ὁ Θεολόγος Αὐτοκράτωρ, ἐξέδοτο κατὰ τοῦ Πάπα Βιγιλίου σοφιστικώτατον διάταγμα, ἐν ᾧ ψέγων αὐτὸν ἐπὶ ἀθετήσει τῶν συμπεφωνημένων, ἐνῷ αὐτὸς ἦτο ἀκριβῶς ὁ τοὺς ὅρους τῆς συμφωνίας ἀθετήσας, διέτασσεν ἵνα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐξαλειφθῇ ἐκ τῶν ἱερῶν διπτύχων, ἐπιβάλλων ἐνταυτῷ πᾶσιν, ἵνα διατηρῶσι τὴν μετὰ τῆς Ἀποστολικῆς Ἕδρας ἑνότητα, ὡσεὶ ὁ Κύριος τὴν Καθέδραν, οὐχὶ δὲ τὸν Πέτρον καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ εἶχεν ὁρίσει κέντρον τῆς Χριστιανικῆς ἑνότητος. Τὴν ἔκθεσμον δὲ καὶ παντὸς κύρους ἐστερημένην ταύτην πρᾶξιν τοῦ σοφιστοῦ Αὐτοκράτορος, ὑπαινισσομένη, ὡς φαίνεται, ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, λέγει ὅτι Βιγίλιος ὁ Πάπας κατεδικάσθη ὑπὸ τῆς Πέμπτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπὶ κακοδοξίᾳ.

Εἴπομεν ἤδη, ὅτι ὁ Πάπας Βιγίλιος, ἦν κάλλιστα πεπεισμένος περὶ τοῦ καταδικασίμου τῶν Τριῶν Κεφαλαίων, καὶ τὴν περὶ τούτου γνώμην αὐτοῦ ἐπανειλημμένως εἶχεν ἐκφράσει. Ἐὰν δὲ ἠρνήθη νὰ μετάσχῃ τῆς τὰ Κεφάλαια ταῦτα καταδικασάσης Συνόδου, ἔπραξε τοῦτο χάριν τῶν Ἐπισκόπων τῆς Δύσεως, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς εἰρήνης. Διὰ τῆς πολιτείας αὐτοῦ δὲ ταύτης, ἐπεσπάσατο τὴν συμπάθειαν καὶ ἐμπιστοσύνην τῶν Δυτικῶν, οἵτινες καὶ διαφωτισθέντες ὑπ' αὐτοῦ περὶ τῆς ἀληθοῦς φύσεως τοῦ ζητήματος, ἀπεδέξαντο τέλος τὴν τῶν Τριῶν Κεφαλαίων καταδίκην, ὡς γενομένην ἄνευ προσβολῆς τινος τοῦ κύρους τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου. Τὴν περὶ τῶν Τριῶν τούτων Κεφαλαίων ὁριστικὴν αὐτοῦ γνώμην διετύπωσεν ἐν ἐπιστολῇ, ἣν ἀπηύθυνε

πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως Εὐτύχιον, καὶ ἥτις, ὡς ἐπικύρωσις τῆς Πέμπτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου θεωρουμένη, κατεχωρίσθη ἐν τοῖς πρακτικοῖς αὐτῆς.

Ἐκ τῆς συντόμου ταύτης ἀφηγήσεως τῶν κατὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν Τριῶν Κεφαλαίων λαβόντων χώραν, πᾶς τις εὐχερῶς δύναται νὰ ἐννοήσῃ πόσον ἀδίκως ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα Βιγιλίου κατὰ τοῦ ἀληθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης. Ἐν ὅλῳ τούτῳ τῷ ζητήματι, οὐδεὶς ὑπῆρχε περὶ τῆς πίστεως λόγος, ἐπρόκειτο δὲ ἁπλῶς, ὡς ἀρχόμενοι εἴπομεν, περί τινων προσώπων. Ἡ ἐν τούτῳ δὲ πολιτεία τοῦ Βιγιλίου, πολιτεία ἔμφρων δὲ ἀξιοπρεπὴς, ἀπεσόβησε τὴν διαίρεσιν, ἣν μικροῦ δεῖν προὐκάλει ἡ περὶ τὸ θεολογεῖν μανία καὶ ἡ ἄφρων ὁρμὴ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (Βλ. Labbe, Concil. t. 5. Rohrbacher, Hist. Universelle de l'Eglise Catholique, livre 45ème, Cardoni, de Infallibilitate, Rom. Pontificis.)

Ἤλθομεν ἤδη εἰς τὸν Ὀνώριον, καὶ ἴδωμεν κατὰ πόσον δύναταί τις ἐκ τῆς πολιτείας αὐτοῦ νὰ ἐξαγάγῃ συμπέρασμά τι κατὰ τοῦ ἀληθήτου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως.

Σέργιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, αἱρετικὸς Μονοφυσίτης ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ πατὴρ τῆς νέας τοῦ μονοθελητισμοῦ αἱρέσεως, πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος, ὅστις εἶχε λάβει γνῶσιν τῆς αἱρέσεως ταύτης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἧς ὁ Πατριάρχης Κῦρος, ἦν εἷς τῶν πρώτων διδασκάλων, ἤρξατο ὁμιλῶν καὶ γράφων κατὰ τῆς νέας πλάνης, φοβηθεὶς μὴ προλάβῃ αὐτὸν ἐν Ῥώμῃ, καὶ προκαλέσῃ τὴν ἔκδοσιν δογματικοῦ τινος ὅρου καταδικάζοντος τὴν ὑπὸ νέον ὄνομα ἀναφαινομένην αἵρεσιν τοῦ Εὐτυχοῦς, ἔσπευσε νὰ γράψῃ πρὸς τὸν Πάπαν Ὀνώριον μακρὰν ἐπιστολὴν, ἐν ᾗ μετὰ πανουργίας καὶ δολιότητος αἱρετικῆς, παρίστα τῷ Πάπᾳ τὴν νέαν συζήτησιν, ὡς ἁπλῆν λογομαχίαν τοῦ Ἀλεξανδρείας Κύρου καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου, ἥτις ἠδύνατο νὰ διαταράξῃ, ἄνευ λόγου, τῆς Ἐκκλησίας τὴν εἰρήνην, καὶ νὰ παρακωλύσῃ, τὴν ἐπ' αἰσίοις, καθὰ διεβεβαίου, ἀρξαμένην ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπιστροφὴν τῶν Μονοφυσιτῶν.

Ὁ Πάπας Ὀνώριος, μηδὲν ὑποπτεύσας, ἐπίστευσε ταῖς ἀπατηλαῖς τοῦ Σεργίου εἰσηγήσεσι, καὶ νομίσας ὅτι πᾶσα περὶ μιᾶς ἢ δύο ἐνεργειῶν συζήτησις, θὰ ἦτο οὐ μόνον ἄσκοπος ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμιος, συνέστησεν, ἐξ ἀγαθῆς

προθέσεως, ἀποχὴν ἀπὸ πάσης τοιαύτης, μὴ ἀμελήσας ὅμως νὰ ἐξηγήσῃ, ἐν τῇ πρὸς τὸν Σέργιον δευτέρᾳ αὐτοῦ ἐπιστολῇ, τὴν καθολικὴν περὶ δύο φύσεων καὶ ἐνεργειῶν ἐν Χριστῷ διδασκαλίαν. Ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ ταύτῃ, ὁ Πάπας Ὀνώριος, ἐχρήσατο, πρὸς ἐξήγησιν τοῦ καθολικοῦ δόγματος, ταῖς αὐταῖς, αἷς καὶ ὁ Πάπας Λέων ὁ Μέγας, ἐν τῇ πρὸς τὸν Φλαβιανὸν δογματικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ, λέξεσι, καὶ ὧν τὴν ὀρθότητα ἀνεγνώρισεν ἡ ἕκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. (Acta Concil. Harduin. t. III. col. 1063.) « Ὀφεί-
« λομεν, ἔγραφε πρὸς τὸν Σέργιον, ἑκατέρας τὰς φύσεις ἐν τῷ
« ἑνὶ Χριστῷ τῇ ἑνότητι (unitate naturali) ἡνωμένας,
« μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας ἐνεργούσας καὶ πρακτικὰς
« ὁμολογεῖν. Καὶ τὴν μὲν θείαν, ἐνεργοῦσαν ἃ εἰσὶ τοῦ Θεοῦ·
« τὴν δὲ ἀνθρωπίνην ἀποτελοῦσαν τὰ τῆς σαρκός.... Τὸν
« ἕνα Χριστὸν Κύριον μεθ' ἡμῶν κηρύξωσιν ἐνεργοῦντα τὰ
« θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἐν ἑκατέραις ταῖς φύσεσι. » (Hard. Conc. t. III. col. 1354.)

Ἐκ τῶν λόγων τούτων σαφῶς ἀποδείκνυται ὅτι ὁ Πάπας Ὀνώριος οὐδαμῶς ἐπλανήθη περὶ τὴν πίστιν, οὐδ' ὑπέπεσεν εἰς τὴν αἵρεσιν τοῦ Μονοθελητισμοῦ. Τὴν ἀπολογίαν αὐτοῦ ἄλλως, ἀνέλαβον καὶ οἱ ἐκ τῶν συγχρόνων, Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, (ἐν τῇ μετὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Πύρρου διαλέξει αὐτοῦ) (1), καὶ ὁ Πάπας Ἰωάννης ὁ Δ'. ἐν τῇ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον ἐπιστολῇ. Ἀλλ' οὐδ' ὁ Πάπας Μαρτῖνος συγκαταλέγει τὸν Ὀνώριον μεταξὺ τῶν αἱρετικῶν Μονοθελητῶν οὓς κατεδίκασεν ἐν τῇ ἐν Λατεράνῳ Συνόδῳ· ὁ δὲ Πάπας Ἀγάθων, γράφων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Πωγωνάτον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ὀνωρίου, λέγει ὅτι· « ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἕδρα, τῇ χάριτι τοῦ Παντοδυνάμου Θεοῦ,
« οὐδέποτε ἀπεπλανήθη τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀποστολικῆς παραδό-
« σεως, οὔτε ὑπέπεσε, στρεβλωθεῖσα, τοῖς τῶν αἱρετικῶν
« καινισμοῖς. »

Ἡ ὀρθοδοξία ἄρα τοῦ Ὀνωρίου εἶναι γεγονὸς ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητή-

(1) Ὁ αὐτὸς ἅγιος Μάξιμος μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Πάπας Ὀνώριος, εἰργάσθη, καθάπερ καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, Σεβηριανὸς καὶ Ἰωάννης, ὅπως ἐπαναγάγῃ τοὺς Μονοθελήτας εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. (Ἐπιστ. πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον).

σεως κείμενον. Πλὴν τούτου ὅμως ὁ Πάπας οὗτος φρονῶν συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Σεργίου αὐτῷ γραφέντα, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο περὶ ζητήματός τινος ἀφορῶντος τὴν πίστιν, ἀλλὰ περὶ ἁπλῆς λογομαχίας, οὐδένα ἐξέδωκεν ἐπὶ τούτῳ δογματικὸν ὅρον. Τοιοῦτον δὲ ὅρον τοῦ Ὀνωρίου μὴ ἐκδόντος, πῶς δύναταί τις νὰ ἀντιτάξῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης ἀπὸ καθέδρας διδάσκοντος;

Ἀλλὰ, λέγει ἡμῖν ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, ἡ ἕκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος κατεδίκασεν αὐτὸν ὡς αἱρετικόν, οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ ἀπεδέξαντο τὴν καταδίκην αὐτοῦ. (1).

Ὅτι ἡ ἕκτη Σύνοδος κατεδίκασε τὴν μνήμην τοῦ πρὸ πολλοῦ τεθνεῶτος Πάπα Ὀνωρίου, καὶ ὅτι οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἀπεδέξαντο τὴν καταδίκην αὐτοῦ, οὐδόλως ἀρνούμεθα. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Πάπας οὗτος κατεδικάσθη ὡς ὑποπεσὼν εἰς τῶν Μονοθελητῶν τὴν αἵρεσιν, οὐδ' ὡς συνομόσας μετ' αὐτῶν ἐναντίον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Τὴν ὀρθοδοξίαν αὐτοῦ ἀρκούντως ἐν τοῖς πρόσθεν ἀπεδείξαμεν. Δὲν ἦτο ἄρα δυνατὸν νὰ καταδικασθῇ ἐπὶ πλάνῃ περὶ τὴν πίστιν. Ἐὰν κατεδικάσθη, κατεδικάσθη μόνον ἐπὶ πλημμελεῖ πολιτείᾳ, ὡς μὴ πατάξας, ὡς ὤφειλε, διὰ τῆς ἀποστολικῆς μαχαίρας, τὴν νέαν πλάνην, ἀλλὰ τηρήσας, ταῖς ὑπούλοις εἰσηγήσεσι τοῦ Σεργίου, ἐξ ἄκρας εὐπιστίας, πειθόμενος, ἔνοχον σιγήν, ἧς ἐπωφελούμενοι οἱ τῆς νέας αἱρέσεως πατέρες, ἐπειρῶντο κατὰ μικρὸν καὶ ἀνεπαισθήτως, νὰ ἀποπλανῶσι τοὺς πιστούς, ποτίζοντες αὐτοὺς

(1) Ὑπάρχουσιν οἱ φρονοῦντες ὅτι τὰ πρακτικὰ τῆς ἕκτης Συνόδου ἐνοθεύθησαν ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν. Μεταξὺ ἄλλων ὁ Βαρώνιος ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς αὐτοῦ χρονικοῖς (ad annum 681), ἀποδεικνύει διὰ πολλῶν, ὅτι ἡ κατὰ τῶν Μονοθελητῶν ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς ἕκτης Συνόδου ἐξενεχθεῖσα ἀπόφασις παρεχαράχθη ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις ὑπῆρξεν εἷς τῶν κορυφαίων τοῦ Μονοθελητισμοῦ, καὶ τοῦ ὁποίου ὅμως τὸ ὄνομα δὲν ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῆς Συνόδου καταδικασθέντων. Εἶναι ὄντως δύσκολον νὰ συμβιβάσῃ τις τὴν καταδίκην τοῦ Ὀνωρίου, μετὰ τοῦ ἄκρου ἐκείνου σεβασμοῦ μεθ' οὗ οἱ Πατέρες τῆς Συνόδου ἐδέξαντο τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀγάθωνος, ἐν ᾗ ὁ ἄκρος οὗτος Ἀρχιερεὺς, καταδικάζων τοὺς αἱρετικοὺς Μονοθελήτας, οὐ μόνον οὐδεμίαν ποιεῖται περὶ τοῦ Ὀνωρίου μνείαν, οὔτε κἂν ὡς ὑπόπτου περὶ αἱρέσεως, ἀλλὰ ῥητῶς βεβαιοῖ ὅτι οὐδεὶς τῶν προκατόχων αὐτοῦ Ῥωμαίων Ἀρχιερέων ἐξέκλινέ ποτε τῆς ὁδοῦ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀποδεξάμενοι οἱ Πατέρες, πῶς ἠδύναντο νὰ ἐξενέγκωσι κατὰ τοῦ Ὀνωρίου τὴν ἐν τοῖς πρακτικοῖς, ὡς ἔχουσι ταῦτα σήμερον, ἀναφερομένην ἀπόφασιν; Οἱ θεωροῦντες ὡς νενοθευμένα τὰ πρακτικὰ τῆς ἕκτης Συνόδου ἐν τοῖς ἀφορῶσι τὴν καταδίκην τοῦ Ὀνωρίου, τὴν αὐτὴν ἔχουσι γνώμην καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐγγράφων ἢ μνημείων, ἐν οἷς γίνεται λόγος περὶ αὐτῆς.

τὸ δηλητήριον τῆς νέας περὶ μιᾶς θελήσεως πλάνης. Ὅτι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην μόνον κατεδικάσθη ὁ Ὀνώριος, δῆλον γίνεται καὶ ἐκ πολλῶν μὲν ἄλλων τεκμηρίων, καὶ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Ἱσπανίας ἐπιστολῆς τοῦ Πάπα Λέοντος τοῦ Β'. τοῦ ἀποδεξαμένου καὶ ἐπικυρώσαντος τὰ πρακτικὰ τῆς ἕκτης Συνόδου. « Κατεδικάσθη, λέγει, καὶ ὁ Ὀνώριος, ὅστις « δὲν ἔσβεσεν, ὡς ὤφειλε νὰ πράξῃ, ἐν τῇ Ἀποστολικῇ αὐτοῦ ἐξουσίᾳ, τὴν « φλόγα τοῦ αἱρετικοῦ δόγματος ἐν τῇ ἀρχῇ αὐτῆς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀθρα- « νείας αὐτοῦ ὑπέθαλψεν αὐτήν. » (1).

Ἐκ τῶν εἰρημένων γίνεται δῆλον ὅτι ἐκ τῆς καταδίκης τοῦ Ὀνωρίου, οὐδὲν κατὰ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης ἐξάγεται. Σημειωτέον δὲ ὅτι διὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης δὲν κατεδικάσθη ὁ ζῶν Ἐπίσκοπος Ῥώμης, ὁ ὁρατὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀρχηγός, παρ' οὗ καὶ αὐτῆς τῆς Συνόδου τὸ κῦρος ἐξήρτητο, κατὰ τὰ ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πιστευθέντα, ἀλλὰ μόνον ἡ μνήμη τοῦ ποτὲ γενομένου, πρὸ πολλοῦ δὲ τεθνεῶτος ἐπισκόπου Ῥώμης, τῆς πολιτείας τοῦ ὁποίου ἐπωφεληθέντες οἱ αἱρετικοί, διέδιδον εὐκολώτερον μεταξὺ τῶν ἁπλοϊκῶν, τὴν ἑαυτῶν πλάνην. Αἱρετικὸς οὐδέποτε ὑπῆρξεν ὁ Πάπας Ὀνώριος· τὸ μόνον δυστύχημα τοῦ ταλλα ἀγαθοῦ τούτου ἀνδρὸς, ὃν Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς, θεῖον Ὀνώριον ἀποκαλεῖ, (Ἐπιστ. πρὸς Πέτρον Ἰλλούστριον), ὑπῆρξεν ὅτι μὴ ὑποπτεύσας τὴν δολιότητα καὶ κακίαν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Σεργίου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, ἔδειξε ποιάν τινα ἀμέλειαν ἐν σπουδαιοτάτῳ ζητήματι ἀφορῶντι τὴν πίστιν.

Ἐκ τῶν ἄχρι τοῦδε λεχθέντων περὶ τῶν ὑπὸ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου προβαλλομένων ἡμῖν κατὰ τοῦ ἀλαθήτου τῶν Παπῶν, γίνεται δῆλον, ὅτι οὐδὲν δύναται νομίμως νὰ ἐξαχθῇ κατ' αὐτοῦ ἐκ τῆς πολιτείας τῶν Παπῶν τούτων. Διὸ καὶ τὸ συμπέρασμα ἡμῶν, τὸ ἐπὶ τῆς θείας Γραφῆς, καὶ τῆς γενικῆς καὶ σταθερᾶς, ὡς εἴδομεν, παραδόσεως στηριζόμενον, περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, παραμένει ἀσάλευτον.

Πρὸς ἀναίρεσιν τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, ἡ Πατριαρχικὴ

(1) « Et Honorium, qui flammam hæretici dogmatis non, ut decuit apostolicam auctoritatem, incipientem extinxit, sed negligentia confovit. » (Labbe, Concil. tom. VI. Βλ. τοῦ αὐτοῦ ἐπιστ. πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον. Καὶ αὐτοκρ. Κωνσταντ. διάταγμα. Παρὰ Harduin. Act. Concil. tom. III.)

καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος, ἐπικαλεῖται ἐν τέλει τὴν περὶ τοῦ ἐναντίου γνώμην τῆς Γαλλικανῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ἀγνοοῦσιν ἆρά γε, οἱ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου συντάκται, ὅτι ἡ γνώμη αὕτη ἀντιβαίνουσα ἄλλως εἰς τὸ φρόνημα τῆς ἀρχαίας Γαλλικανῆς Ἐκκλησίας, σήμερον δὲ παρὰ πάντων ἐγκαταλελειμμένη, ὀλίγους ἔσχε πάντοτε καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Γαλλίᾳ ὀπαδούς; Οὐ μόνον δὲ ὀλιγίστους ἔσχε πάντοτε ὀπαδοὺς ἡ γνώμη αὕτη, καταπολεμηθεῖσα ὑπὸ τῆς μεγάλης τῶν θεολόγων πλειονοψηφίας, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν εὐαρίθμων αὐτῆς ὀπαδῶν ἐθεωρήθη ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὴν γενικὴν τῆς Ἐκκλησίας παράδοσιν, καθὰ εἴδομεν ἀνομολογοῦντα τὸν ἐκ τῶν Γαλλικανῶν θεολόγων Tournely. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ αὐτουργοὶ τῆς λεγομένης δηλώσεως τοῦ Γαλλικανοῦ κλήρου, ἐν ἐπιστολῇ γραφείσῃ πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον τὸν ΙΒ'. ἐξέφρασαν τὴν ἑαυτῶν λύπην ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπὸ τῆς συνελεύσεως τοῦ 1682 πεπραγμένοις, ἅπερ καὶ ἀπεδοκίμασαν. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κορυφαῖος τῆς συνελεύσεως ἐκείνης Bossuet, τὴν δήλωσιν ἐκείνην ἀποκηρύττων, εἶπε τὰ γνωστὰ ἐκεῖνα λόγια· « Ἐρρέτω τοίνυν ἡ δήλωσις· οὐ γὰρ « ἔστιν ἡμῖν γνώμη ταύτην ὑπερασπίσαι, τοῦθ' ὅπερ συνεχῶς ὑπομνῆσαι « βουλόμεθα ». (1). (Περὶ τῆς λεγομένης δηλώσεως τοῦ Γαλλικανοῦ κλήρου, καὶ περὶ τοῦ γνησίου φρονήματος τῆς Γαλλικανῆς Ἐκκλησίας, Βλ. Gousset, Théologie Dogmatique, tom. I. part. III. Litta, Lettres sur les quatre articles de la Déclaration du clergé de France, καὶ De Maistre, De l'Eglise Gallicane, Liv. II).

Τὰς ὑπὸ τῆς Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς Ἐγκυκλίου ὑποδειχθείσας μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν διαφορὰς διεξελθόντες, ἀπεδείξαμεν, ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἀσθενείας ἡμῶν, καὶ ὅσον τὰ στενὰ ὅρια τῆς προχείρου ταύτης διατριβῆς ἐπέτρεψαν ἡμῖν τοῦτο, ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἔχει ὑπὲρ αὐτῆς ἐπὶ πασῶν τούτων τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ δίκαιον.

Εἴδομεν ἐν πρώτοις, ὅτι ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία, ἡ Ἐκκλησία τῶν ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐπίστευσεν ἀνέκαθεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται οὐ μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ἐκ τῆς πράξεως ἐπίσης καὶ ὁμολογίας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἐδείξαμεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ

(1) « Abeat ergo declaratio, quo libuerit; non enim eam, quod sæpe profiteri juvat, tutandam hic suscipimus ».

Χριστοῦ. ἔχει τὸ ἀπαράγραπτον δικαίωμα τοῦ ἐπεξηγεῖν τὴν ἑαυτῆς πίστιν, καὶ ἀναλόγως τῶν περιστάσεων προβάλλειν αὐτὴν τοῖς πιστοῖς, ὑφ' ὃν ἂν ἤθελεν ἐγκρίνει τύπον, προφυλάττουσα αὐτοὺς ἀπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἀναφυομένων νέων αἱρέσεων καὶ πλανῶν.

Ἐκ τῆς πράξεως τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων αἰώνων, καθ' οὓς αἱ δύο Ἐκκλησίαι ἦσαν ἔτι ἡνωμέναι, καὶ τὴν αὐτὴν εἶχον πίστιν καὶ ὁμολογίαν, ἀπεδείξαμεν, ὅτι τὸ δι' ἐπιχύσεως τελούμενον Βάπτισμα εἶναι ἔγκυρον, καὶ ὅτι ἡ κατάδυσις οὐδέποτε ἐθεωρήθη οὐσιώδης ἐν τῇ διακονίᾳ τοῦ Μυστηρίου τούτου.

Εἴδομεν ἐπίσης ὅτι ἡ χρῆσις τῶν ἀζύμων, ἀρχαιοτάτη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Δύσεως, καὶ στηριζομένη ἐπὶ τοῦ παραδείγματος τοῦ Σωτῆρος, οὐδέποτε πρὸ τοῦ Κηρουλαρίου ἐθεωρήθη ὡς λόγος ἀποχρῶν πρὸς διαίρεσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ὅτι ἡ ὑπὸ τὸ εἶδος μόνον τοῦ ἄρτου κοινωνία, λίαν συνήθης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν πρώτων αἰώνων, μὴ διαφέρουσα δὲ οὐσιωδῶς τῆς ὑπὸ τὰ δύο εἴδη παρεχομένης, περὶ ἧς ἄλλως οὐδεμίαν ἀνεγνώρισεν ἡ Ἐκκλησία τῶν πρώτων αἰώνων ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, δὲν δύναται οὔτε αὐτὴ νὰ δικαιολογήσῃ κατ' οὐδένα τρόπον τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν διάστασιν.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν τύπον τοῦ Μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας, ἤτοι τὰ ῥήματα δι' ὧν τελεῖται ἡ μετουσίωσις, ἀπεδείξαμεν ἔκ τε τῆς Θείας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως, ὡς καὶ ἐκ τῆς πράξεως αὐτῆς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι τύπος τοῦ Μυστηρίου ἀνέκαθεν ἐθεωρήθησαν αὐτοὶ οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου, οὓς λόγον Θεοῦ οἱ Πατέρες ὠνόμασαν· ὅτι δὲ ἡ ἐπίκλησις καὶ ἡ εὐλογία δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν, ἀλλ' ἢ ὡς ἐπικύρωσις καὶ ἐπιβεβαίωσις τῆς διὰ τῶν Κυριακῶν ῥημάτων γινομένης μεταβολῆς τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου.

Ἐξ ὅσων εἴπομεν περὶ Καθαρτηρίου, λυσιποίνων καὶ ἀμέσου ἀνταμοιβῆς τῶν Ἁγίων, κατεδείχθη, ὅτι ἐπὶ πάντων τούτων πλήρης ὑπάρχει συμφωνία μεταξὺ τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι ἑπομένως ἄνευ λόγου ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος συγκαταλέγει τὰ ζητήματα ταῦτα μεταξὺ τῶν χωριζόντων τὰς δύο Ἐκκλησίας.

Περὶ τῆς ἀσπίλου τῆς Θεοτόκου Συλλήψεως ἱκανὰς ἐπίσης προσηγάγομεν ἔκ τε τῆς Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως μαρτυρίας, ἐξ ὧν ἀριδήλως

ἐδείχθη, ὅτι ἡ ἀλήθεια αὕτη ἀνέκαθεν ἐπιστεύθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἑπομένως δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνακάλυψις τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος.

Ἐκ τῶν πολλῶν καὶ σαφεστάτων μαρτυριῶν, ἃς προσηγάγομεν ἔκ τε τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως περὶ τοῦ Πρωτείου καὶ ἀλαθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, ἐγένετο ἐπίσης κατάδηλον, ὅτι αἱ δύο αὗται ἀλήθειαι ὑπῆρξαν ἀνέκαθεν, οἱονεὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡ ψυχή, καὶ ὅτι ἡ περὶ τούτων παράδοσις ὑπῆρξε γενικὴ καὶ σταθερὰ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν πρώτων αἰώνων.

Κατόπιν τῆς ἐξετάσεως πάντων τούτων τῶν ζητημάτων, καὶ τῆς ἀποδείξεως ὅτι ἡ περὶ αὐτῶν διδασκαλία τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας εἶναι κατὰ πάντα σύμφωνος τῇ πίστει καὶ τῇ παραδόσει τῆς Ἐκκλησίας τῶν ὀκτὼ πρώτων αἰώνων, ἣν πίστιν καὶ παράδοσιν ἡ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος ὑπέδειξεν ἡμῖν ὡς μόνην ἀσφαλῆ ἀρχὴν καὶ βάσιν πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἑνώσεως, ἐξέστω ἡμῖν συμπεραίνειν, ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, μεθ' ἧς ἀνάγκη, ἵνα κατ' Εἰρηναῖον εἴπωμεν, διὰ τὸ διαφέρον αὐτῆς πρωτεῖον, πᾶσαν συμβαίνειν Ἐκκλησίαν, ἤτοι τοὺς ἁπανταχοῦ πιστούς, ἵνα ἐν τῇ μετὰ τοῦ κέντρου τούτου τῆς Χριστιανικῆς ἑνότητος κοινωνίᾳ διατηρήσωσιν ἢ ἀνακτήσωνται τὴν παρὰ τῶν Ἀποστόλων παράδοσιν.

Περαίνοντες τὴν παροῦσαν πραγματείαν, ἣν ὑπηγόρευσεν ἡμῖν πόθος εἰλικρινὴς τοῦ ἰδεῖν συντελουμένην τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ἕνωσιν, καὶ συναδελφουμένους ἐν τῇ αὐτῇ πίστει καὶ ἀγάπῃ πάντας τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας, οὓς πάθη ἀνθρώπινα μᾶλλον ἢ λόγοι τὴν πίστιν ἀφορῶντες ἐχώρισαν ἀπ' ἀλλήλων ἐν χρόνοις παρωχημένοις, ἐπὶ μεγίστῃ βλάβῃ τῶν γενικῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ συμφερόντων, δεόμεθα ἐκτενῶς τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τελειωτοῦ τῆς πίστεως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἐπιδαψιλεύσῃ, ἄρχουσί τε καὶ λαοῖς, τὴν ἑαυτοῦ χάριν καὶ ἐπιταχύνῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς, ἣν ἔδωκε, θείας ἐπαγγελίας εἰπών· « καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἷς ποιμήν. » (Ἰωάν. ι'. 16). Γένοιτο.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ . . . . . Σελ. 3

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ. — Περὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως. . . . . » 5

§ α'.— Περὶ τῆς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος » 5

§ β'.— Περὶ τῆς προσθήκης καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, (Filioque). . . . » 25

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.— Περὶ Βαπτίσματος. . . . . » 30

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.— Περὶ Ἀζύμων. . . . . » 34

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.— Περὶ τοῦ τύπου τοῦ Μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας, ἤτοι τῶν λόγων δι' ὧν τελεῖται ἡ μετουσίωσις. » 40

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ.— Περὶ τῆς θείας Μεταλήψεως. . . . » 45

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΕΚΤΟΝ.— Περὶ Καθαρτηρίου. . . . . » 50

ΚΕΦΑΛ. ΕΒΔΟΜΟΝ.— Περὶ λυσιποίνων ἀφέσεων (Indulgentiæ) » 55

ΚΕΦΑΛ. ΟΓΔΟΟΝ. — Περὶ τῆς ἀμέσου ἀνταμοιβῆς τῶν Ἁγίων. . » 63

ΚΕΦΑΛ. ΕΝΝΑΤΟΝ.— Περὶ τῆς ἀσπίλου Συλλήψεως τῆς Θεοτόκου. » 67

ΚΕΦΑΛ. ΔΕΚΑΤΟΝ.—Περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως. » 77

§ α'.— Περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Πέτρου. . . . . » 78

§ β'.— Περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως. . . . . » 102

§ γ'.— Περὶ τοῦ ἀλαθήτου τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης . . . . . » 151

Συμπέρασμα . . . . . » 177

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

	Σελ.	στίχ.	ἀντὶ	ἀνάγνωθι
Ἐν τῷ περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος κεφαλαίῳ.	6	28	οὐ χρήζειν	οὖ χρήζειν
	16	20	ἐννόησαν	ἐνόησαν
Ἐν τῷ περὶ Βαπτίσματος.	32	21	ἐν ἔτει 1848	ἐν ἔτει 1484
Ἐν τῷ περὶ τοῦ τύπου τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχαριστίας.	40	25	ρᾶξιν	πρᾶξιν
Ἐν τῷ περὶ τῆς θείας Μεταλήψεως.	46	18	Ναζιανζηνὸς Λόγ. κατ' Ἀρειανῶν	— —
Ἐν τῷ περὶ Καθαρτηρίου.	53	23	εἰκεῖ	εἰκῇ
Ἐν τῷ περὶ Αυσιποίνων.	62	19	ἰσὶν	ἰὸν
Ἐν τῷ περὶ τοῦ Πρωτείου τοῦ Ῥωμαίου Ἀρχιερέως.	99	9	(ἐν τῇ σημειώσει) prodiveri	provideri
	107	13	ἀληθεῖς	ἀληθὴς
	114	16	ὁμονοῦντας	ὁμονοοῦντας
	116	31	ἐκείνοις	ἐκείνης
	119	2	τινας	τίνας
	121	20	ἐν ἔτει 438	ἐν ἔτει 428
	134	14	δὲν ἀπέδωκαν	δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι ἀπέδωκαν
	134	14	ἀλλὰ	ἀλλ' ὅτι
	162	27	τισι	τισὶ
	«	31	Πέτρω	Πέτρῳ
	173	9	δὲ	καὶ

ΠΩΛΕΙΤΑΙ

ἐν τοῖς κυριωτέροις Βιβλιοπωλείοις.

ΤΙΜΗ ΓΡΟΣΙΑ 5

ISTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI